

Благословенный край
ОХТИРЩИНА

ЧУДОТВОРНА ІКОНА АХТИРСЬКОЇ БОЖОЇ МАТЕРІ

АКАФИСТ БОЖИЕЙ МАТЕРИ ПРЕД ИКОНОЙ ЕЕ ИМЕНУЕМОЙ «АХТИРСКАЯ»

Избранней от всех родов Божией Матери и Царице, предивно цельбоносную икону Свою явившей, на нейже у Креста Христова стоящую Заступницу нашу видяще, похвальное Той возглашаем пение: Ты же, Госпоже всемилостивая, яко имущая милосердие неизреченное, теплым Твоим предстательством и заступлением от всяких нас бед и недугов свободай, во умилении Тебе зовущих: предивно цельбоносную икону Свою явившей, на нейже у Креста Христова стоящую Заступницу нашу видяще, похвальное Той возглашаем пение: Ты же, Госпоже всемилостивая, яко имущая милосердие неизреченное, теплым Твоим предстательством и заступлением от всяких нас бед и недугов свободай, во умилении Тебе зовущих:

Радуйся, Благодатная, непрестанно за нас Христу молящаяся!

Ахтырская икона Божией Матери относится к числу наиболее прославившихся икон. Найдена 2 июля 1739 года о. Данилом, священником Покровской церкви в городе Ахтырке Харьковской губернии, во время сенокоса в своем огороде около церкви. По одному из преданий, эта икона была с Петром Великим в Полтавском походе в 1709 году, следовательно, еще до своего вторичного чудесного явления. После множественных чудесных исцелений от лихорадки и других знамений Священный Синод в 1751 году постановил почитать Ахтырскую икону за чудотворную. Императрица Елизавета Петровна внесла две тысячи рублей на новый каменный храм в честь иконы, построенный по проекту Б. Растрелли. Храм был освящен в 1768 году. На иконе поясное изображение Богоматери, молитвенно сложившей руки на груди. Справа от Нее крест с распятым Иисусом Христом. Чтимый список Ахтырской иконы находился в Москве, в церкви Николая Явленного на Арбате.

Охтирський Свято-Покровський собор

БЛАГОСЛОВЕННИЙ КРАЙ
ОХТИРЩИНА

м. Суми
ПВП «Видавничий будинок «Еллада»
2007

УДК 94:908(477.52)

ББК 63.3(4Укр–4Сум)+26.89(4Укр–4Сум)

Б 68

Під загальною редакцією **Ю.В.Ситника**, доктора економічних наук, дійсного члена Української технологічної академії

Б 68 **Благословенний край Охтирщина.** – Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада».– 2007. – 172 с.

Авторський колектив:

Ситник Юрій Володимирович
Корнієнко Олег Миколайович
Андоленко Ольга Миколаївна
Боровенська Галина Миколаївна
Галкін Олександр Іванович
Сергієнко Олексій Романович
Сопіга Євгеній Миколайович (отець Євгеній)
Щелинський Михайло Олексійович

Автори щиро дякують за підготовку матеріалів книги Сергієнко Н.І., Волкову І.П., Калюжній Н.Г., Новосельському М.А., Вдовіченку В.М., Марченко А.О., Картузу О.І., а також науковим співробітникам Іванівської дослідно-селекційної станції.

Ця книга - для широкого кола читачів. На сторінках видання авторський колектив не ставив перед собою мету чітко відобразити повну історію Охтирського краю. У книзі висвітлені певні історичні моменти, котрі на думку авторів, були найбільш яскравими та вагомими. Читачі, також мають можливість ознайомитися з традиціями, народними промислами, географічними даними цієї території. У цьому історико-публіцистичному виданні багато інформативного та цікавого матеріалу.

У книзі використані фотографії, надані
Охтирським краєзнавчим музеєм та Іваном Павловичем Волковим

ISBN 978-966-96804-3-3

УДК 94:908(477.52)

ББК 63.3(4Укр–4Сум)+26.89(4Укр–4Сум)

© Ситник Ю.В., 2007

© ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2007

*«Той, хто не знає свого минулого,
не вартий майбутнього»*

М. Рильський

Дорогі мої земляки!

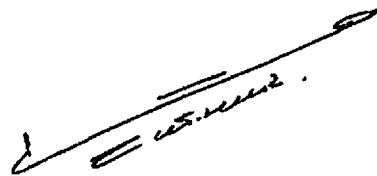
Ця книга – джерело знань про Охтирщину, неоціненний скарб героїчного минулого наших славних предків.

Ідею створення книги я плекав усе свідоме життя. Адже ми живемо на славній охтирській землі, багатій на таланти і на щирих, працьовитих, чистих душею людей. Як зберегти і передати досвід, накопичений кількома поколіннями моїх земляків? Що зробити, аби не висихало життєдайне джерело народної мудрості, щоб підрастаюче покоління творчо використовувало національні надбання...

Я вдячний долі, що дала мені можливість зустріти людей – незвичайної творчої енергії, ентузіастів, патріотів рідного краю. Книга про рідну Охтирщину – плід колективної праці цих людей.

На основі проведеної роботи з різними історичними джерелами, архівними матеріалами, пошукової діяльності зібрано, систематизовано і узагальнено багатий змістом, достовірний матеріал про здобутки і надбання наших земляків – творців матеріальних і духовних благ рідного краю.

Вірю, що саме ця книга стане настільною книгою для всіх моїх земляків, яким не байдужа доля нашої України, нашого рідного краю.

Юрій Ситник

ОХТИРЩИНА – КОЗАЦЬКИЙ КРАЙ

ЗАСЕЛЕННЯ КРАЮ

В кінці XVI–на початку XVII ст. Охтирщина являла собою безкрайній степ – Дике Поле, багатий на родючі землі, високі трави, звірину та рибу. Саме тут кримські та ногайські татари влаштовували кочовища та випасали табуни худоби. Згодом кочівники почали будувати "городки" – постійні поселення для захисту своїх табунів від наїздів "московських служивих людей". Навіть сама назва "Охтирка", на місті якої також був татарський юрт, с тюркської перекладається як "Білий яр".

Як вірно зазначали діячі української культури XIX століття М. Гербель, П. Куліш і Є. Альбовський, "ця країна" не належала ні росіянам, ні татарам, хоча Белгородський приказ і вважав її землею московського царя. Та навіть таке сусідство з кочівниками для осідлого населення південних окраїн Російської держави не було мирним, бо, як справедливо писав Є. Альбовський, "у них была одна цель истребление – грабить; других целей – государственных они не преследовали".

Кримські й ногайські татари в XVI–на початку XVII ст. протоптали по Дикому Полю сакми (з татарської – шляхи), якими і здійснювали свої грабіжницькі походи на Лівобережну Україну та південно-московські землі. Ще не заселений степ перетинав Муравський шлях з кількома відгалуженнями. Він проходив вододілом Дніпра і Сіверського Дінця від Перекопу до Тули, не перетинаючи жодної річки. Однією з гілок Муравського був Бакаїв шлях, який ішов вододілом Псла та Ворскли.

Московщина в XVI–XVII ст. намагалася відгородитись від татарських нападів кількома так званими "засечними чертами" – комбінацією фортець, укріплень, природних і штучних перешкод. Найбільша лінія – Белгородська, зведена протягом 1635–1658 рр., на якій в різний час була збудована низка фортець, поєднаних польовими спорудами, мала в довжину більш ніж 800 верст. Вона починалась від Охтирки та містечка Вільного на р. Ворскла і, перетинаючи Муравський та Ізюмський шляхи, ішла в напрямі Белгорода поблизу Острогозька і Воронежа до Тамбова. На цих

землях в XVI–I пол. XVII ст. знаходились також царські сторожові застави: згідно з московськими розписами сторож 1571 та 1623 рр., в районі майбутнього Охтирського слобідського козацького полку на річкових переправах через рр. Псел, Ворсклу та Боромлю чергували путивльські та рильські сторожові застави.

Початок заселенню сучасної Охтирщини поклала українсько-польська колонізація кінця XVI–першої половини XVII ст. Результатом Люблінської унії 1569 року стало остаточне об'єднання Литви і Польщі в Річ Посполиту. Українські землі ввійшли до складу Польського королівства. Колоніальна адміністрація для захисту від татар почала будувати укріплені городища та замки, переселяючи на вільні території українське населення.

ЗАСНУВАННЯ ОХТИРКИ ТА СЛОБІДСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ

Заснування міста Охтирка пов'язане з подіями 1641 р., коли під наглядом миргородського королівського урядника Станіслава Кульчевського тут заклали фортецю. Першим охтирським урядником був Якубовський. Лист, надісланий до Посольського приказу вільнівським воєводою Афанасієм Толочановим 29 вересня 1641 року, повідомляє: "Сентября, Государь, в 17 день Микита Глазунов с товаришами ко мне, холопу твоему, на Вольный город приехали, а в распросе сказали, что ездили де они вниз по Ворсклу и... в Немирской волости поставлен острожок на Ахтырском городище й башни поделаны". А далі примітка: "гонец Гришка Суходольский в Москве в Разряде сказал, что Ахтырское городище от Вольного 25 верст".

В листопаді 1646 року великий загін польського магната українського походження князя Я. Вишневецького захопив Олешню і Охтирку, які належали тоді коронному хорунжому О. Конєцпольському. Розширення великими землевласниками своїх володінь також сприяло заселенню цих земель: виникали нові господарства, осаджувалася численна українська людність.

Згідно з Поляновською мирною угодою між Росією та Річчю Посполитою, до Московської держави повертався ряд територій – так звані "отдаточные города". Нинішньою Охтирщиною узгоджений кордон проходив від Олениці – притоки р. Псла до р. Ворскли, а далі по Ворсклі до Скельського городища, яке відходило до Московського царства. Остаточне розмежування здійснили в 1647 р. В описі Охтирки, складеному на час передачі, значиться острог окружністю в 354 сажні та посад, в якому налічувалося 46 дворів. Історик Д. Багалій писав, що Бобрік, Охтирка, Камінне, Недригайлів були українськими прикордонними городками, що мали відійти до Московської держави. Мешканці залишили ті міста і навіть розібрали і забрали із собою будівлі, а московський уряд оселив тут своїх "служивих людей" – 49 чоловік, які були під наглядом оleshнянського воєводи. У 1648 році путивльський воєвода направив сюди 20 путивльських служивих людей. 1650 року у зв'язку з визвольною війною на Україні та очікуваним нападом татар було наказано залишити Охтирський острог і навіть знищити його. Гарнізон спочатку скоротили до 20 чоловік, а потім і повністю вивели всіх людей.

Згідно з наказом царя Олексія Михайловича "стоялий острожок" зруйновано, а залого переміщено в сусідні міста.

Тоді ж Охтирка з'являється на "карті України" французького інженера де-Боплана: на правому березі Ворскли, на горі, посеред лісів, позначено фортецю "Achtug" (Ахтир). В "Росписи против чертежу крепости по черте от речки Северского Донца в русскую сторону до Литовского рубежа" є такі рядки про Охтирку: "Городок Ахтырский стоит на большой горе у Ворсклы, пуст, делан острогом литовского дела...".

Початок Охтирському слобідському козацькому полку поклав масовий переселенський рух на Схід на початку 50-х років XVII ст. Очолювали переселенців похідні отамани-осадчі. Вони отримували у місцевого воєводи дозвіл на поселення, а згодом – дозвіл царського уряду і так звані "жалувані" грамоти, які гарантували право першої займанщини землі та збереження козацького самоврядування.

Після поразки війська Б. Хмельницького під Берестечком 1651 р. польські пани почали повертатись до покинутих ними українських маєтків. Б. Хмельницький через польський терор змушений був закрити очі "на вихід людності" за московський кордон. Г. Грабянка у своєму літописі зазначає: "про все те й Хмельницький чув і мовчав, ждав на слушну годину, коли можна буде за все те поквитатися, а народу наказав іти з міст... Ото відтоді і безуть початок

Суми, Лебедин, Харків, Охтирка і всі слободи аж до Дону".

В 1654 р. на Ворсклу прийшли переселенці з Правобережної України і на річці Охтирці заснували однойменне поселення. Усіх охтирських переселенців налічувалося 1587 чоловік. По реєстру, складеному в першій половині 1654 року, в місті було 1164 дорослих чоловіка, а разом з тими, хто знаходився в острозі, – 1212, з них козаків – 651. Через шість років (1660) в Охтирці налічувалося 678 полкових козаків, 557 міщан і 583 селянина-землероба.

В 1655 р. під керівництвом белгородського воєводи князя Юрія Борятинського створюється Охтирська засіка, яка входить до складу Белгородської засічної межі. Переселенці почали швидко обживати нові території. Ось що писали вони на ім'я вільнівського воєводи: "Пришли мы в прошлом во 162 году (1654) из дальних городов из-за Днепра от разорения, от безбожных ляхов й от татар... й пошли в Вольновский уезд для городского служения". На це белгородський воєвода видав наказ: "за рекою Ворсклою, да на речке Мошнах (Мошенка), да на речке Хухре, да на речке Гусенице (Гусинка) от Вольного в 20 верстах (різниця у відстані до фортеці вказує на зміну розташування Охтирки: 1641 р. вона знаходилася на горі Охтир у п'яти верстах від нової Охтирської фортеці – авт.) устроить нас домишками своими человек с семисот й больше". Розпочинається будівництво міста.

У квітні 1654 р. воєвода Олешні повідомляв до Москви, що "черкасы сделали в нашем заповедном лесу, на речке Ахтырке новый острог Ахтырский". Був складений детальний опис і креслення фортеці, які відправили до Москви. До нас дійшов опис фортеці за 1667 р. І. Юсупова: "Город Ахтырский ставлен стоячим облым дубовым лесом в вышину с облами 2 саж. На облах положены катки, в городе к стене вместо тарасов ставлены столпцы й насыпаны землею, сверх столпцов поделаны коровати, на короватях колья, к короватам приставлены лестницы, по городу пять башен с проезжими вороты, девять башен глухих, около всего города по мере городовые стены с башнями 1012 саж., с полусаженью около города, подле городовые стены выкопан ров... Тайников в городе нет потому, что Ахтырский построен в низком месте, колодезей в городе много, в осадное время с водою скудно не будет". Місцевих козаків очолював сотник Іван Арістов. На території фортеці знаходилося два храми – Спаський та св. Миколая.

Храм святого Миколая відомий ще з 1665 року, про дату побудови Спаського храму нічого не відомо, оскільки він згорів у 1785 році разом з архівом. Крім цих храмів за фортечними

мурами в 1666 році існувала Успенська церква на лівому березі річки Охтирки та Покровська, час побудови якої невідомий. При продажу ділянки землі 30 вересня 1677 року свідком був "Святопокровський поп Дмитрій Романов". Таким чином, не підлягає сумніву, що в 1677 році існував Охтирський Покровський храм.

У 1677 році укріплення фортеці були реконструйовані, можливо, у зв'язку з пожежею. Її розміри трохи зменшилися.

Охтирська фортеця мала форму неправильного чотирикутника і займала територію нинішнього центру міста від річки Охтирка до площі, де зараз знаходиться Покровський собор. Річка Охтирка в цьому місці утворювала напівпетлю і надійно захищала фортецю. Навколо неї також був виритий рів, заповнений водою. Все це надавало фортеці острівного положення.

ОХТИРСЬКИЙ СЛОБІДСЬКИЙ ПОЛК

В 50-х роках XVII ст. для захисту південних рубежів Російської держави створюються до вже існуючого Острогозького ще три слобідські полки – Охтирський, Сумський та Харківський. Роком формування Охтирського полку вважається 1651 рік, але фактично він був створений у 1655 році. Заснував полк отаман Дмитро Іванович, а першим полковником у 1658 році став Іван Федорович Гладкий, якого затвердив на посаді белгородський воевода – представник царської адміністрації. У руках воеводи зосереджувалась як військова, так і адміністративна влада. Першу жалувану грамоту полк дістав у 1668 або 1669 році.

Українці, що переселилися з-за Дніпра, окрім найменування – черкаси, стали називатися ще слобожанами, а весь їх край – "Слобідською Україною". Ця назва пояснюється так: вільне поселення та свавільне захоплення землі тодішньою українською мовою звучить "селитися слобідно", що дало назву "слобода". Утворені із слобідських козаків полки називалися слобідськими козацькими полками.

Сформованим трьом самостійним слобідським полкам – Охтирському, Сумському і Харківському – цар Олексій Михайлович повелінням 1668 року наказав бути у віданні Посольського приказу. На кінець 80-х років XVII ст. на території Слобожанщини існувало вже шість слобідських полків. Як зазначав у "Літописі" Г. Грабянка, "царська величність поділила їх на п'ять полків і настановила полковників у Сумах, Охтирці, Харкові, Ізюмі та в Рибному. Ці полки мали свої суди і свої права та користувалися далі вольностями, що були надані війську запорізькому. Ніби муром цар відгородився від татар цими полками, що склалися з доволі простого люду і водночас

військового". Полки являли собою одночасно військові та адміністративно-територіальні автономні утворення, покликані захищати південні землі Московської держави від спустошливих набігів кримських татар.

Усе населення полку ділилося на козаків, міщан і селян (посполитих).

Панство, яке утворювало полкову та сотенну старшину, ділилося на шляхетство та простих панів. Різниця між ними в тому, що перші мали право на володіння селянами, а другі користувалися цим правом тимчасово, коли перебували на службі, замість грошового жалування.

Виборні (реєстрові) козаки, які крім військової служби ніяких повинностей не мали, розділялися на декілька розрядів.

Реєстрові, або сотенні, козаки утворювали власне полк, ходили в походи та відбували інші військові наряди. Хорунжові козаки, знаходилися при полковому штабі і були у безпосередньому розпорядженні полковника та утворювали своєрідну гвардію.

У фортецях біля гармат працювали гармаші, які утримувалися коштом полкової та сотенної старшини.

Родини козаків розподілялися на дві групи. До першої належали усі родини та родичі, із числа яких вибиралися здатні до стройової козацької служби. До другої групи належали родини, що не виставляли козаків на службу, але повинні були їх утримувати. З цих людей збирали гроші для купівлі коней, збрुї, сідел та одягу, а також провіанту для походів. Під час походів їх брали погоничами. Ці козаки називалися підпомічниками. Таких підпомічників надавали старшим козакам від двох до шести чоловік, виборним – від двох до восьми на кожного. Підпомічники, які не мали власного господарства, повинні були працювати на козаків, які несли службу: у цьому випадку вони називалися "підсусідками".

Поміж селян різнилися власницькі, монастирські та вільні. Вони жили по селах і хуторах, займалися землеробством. Міщани проживали лише у містах та містечках і займалися ремеслами і торгівлею.

Полк поділявся на сотні. Розподіл цей був адміністративно-територіальний: сотня займала певний наділ землі з усіма помешканнями, що були споруджені на ньому, по дві в Охтирці та Боромлі.

Кількість сотень в полку не була постійною і змінювалася залежно від обставин, кількість козаків в сотнях була також різною. У 1692 році в Охтирському полку було 12 міст і 27 сіл, а у 1732 році у ньому було вже 13 міст, 63 села і слободи, 22 хутори, в цей час полк мав 20 сотень. Населення його складало у 1686 році 5102 чоловіки, а в 1732 – 41186 чоловік.

Адміністративним центром полку було місто Охтирка, де знаходились полковник, полкова старшина, управління полку військо та цивільне. У сотенних містечках – Богодухові, Боромлі, Грайвороні, Коломаці, Колонтаїві, Котельві, Краснокутську, Мурафі, Рублівці та Хухрі – розміщувалися сотник, сотенна старшина і управління сотні.

Полковник обирався пожиттєво старшиною і полчанами, які збиралися до полкового міста. Влада полковника була великою: йому підкорялися всі сани, що проживали на території полку, він мав право віддавати у спадкове володіння ніким не займані місця; мав право займати землі, що лишилися у володінні його роду. Полковник відав усім полковим ладом, водив полк у походи. Під час виконання своїх обов'язків полковник тримав у руці, на знак своєї посади, так званий шестипер (різновид булави), який мав вигляд рукояті, що закінчувалася кулею з шістьма гранями (перами). Іноді булава робилася з більшою кількістю граней (пер) і тоді називалася пернач. Робилися вони зі срібла, золота, прикрашалися, за бажанням полковників, камінням. Їх брали із собою в похід і возили з правого боку на сідлі у спеціальній петлі, носили їх також і за поясом.

У полку було полкове знамено, що називалось хоругвою. Воно вважалося полковою свяติною. На ньому був зображений лик святого, якого вважали покровителем полку. Крім полкової хоругви кожна сотня мала своє знамено, на якому був хрест, писався номер сотні та зазначався полк. У полку була гербова полковнича печатка, що вважалася полковою. Другою особою після полковника був полковий обозний. Крім обозного полкову старшину складали: полковий суддя, два полкових осавули – помічники полковника – один старший, другий молодший; полковий хорунжий, два полкових писарі – один займався військовими справами, другий – цивільними. Крім двох штатних писарів було ще четверо, які перебували на утриманні полку.

Одяг слобідського козака складався з черкески синього кольору з відкидними рукавами, а також чекменя і шаровар. Колір шаровар різнився у кожному полку. Так, в Охтирському полку – зелений, у харківському – жовтий, у Сумському – світло-синій, в Острогозькому – червоно-оранжевий. Шапки носили хутряні, переважно смушкові.

У 1657 році склали поіменну відомість всіх охтирчан. Їх налічувалося 1576 чоловік. Озброєння їх складалося із шабель, пістолів, рушниць та списів.

Слобідські полки не підлягали гетьманському управлінню, маючи в складі Російської держави самоврядування. У кінці 1661 року

Охтирський, Острогозький та Сумський полки разом з Ніжинським, Прилуцьким, Лубенським, Миргородським, Переяславським, частково Полтавським та Чернігівським брали участь у виборах гетьмана на раді в селі Бикові під Ніжином. Не дійшовши згоди, учасники ради ухвалили таке рішення: "О гетьманском обраніи положили на волю Царского Величества, кого он Великий Государь пожалует в гетьмани".

ОХТИРСЬКИЙ СЛОБІДСЬКИЙ КОЗАЦЬКИЙ ПОЛК У ПЕРІОД РУЇНИ ТА ЙОГО УЧАСТЬ У ВІЙНАХ З ОСМАНСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ ТА КРИМСЬКИМ ХАНСТВОМ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Формування Охтирського слобідського козацького полку відбувалось у складний для України час національно-визвольних змагань та громадянського конфлікту, що отримав назву "Руїни". Ситуація погіршувалась майже безперервним втручанням "в українські справи" сусідніх країн – Польщі, Туреччини, Кримського ханства та Росії, які підтримували те чи інше козацько-старшинське угруповання в боротьбі за владу.

Вже після смерті Б. Хмельницького новий гетьман І. Виговський підписує з Польщею Гадяцький трактат (1658 р.) про повернення України, на умовах автономії, до складу Речі Посполитої та поновлює розірваний після Переяславської Ради (1654 р.) союз із кримським ханом для боротьби з Московією. Одночасно внутрішня політика гетьмана, спрямована на посилення ролі козацької старшини в українському суспільстві, призвела до повстання частини козаків та селян на чолі з полтавським полковником М. Пушкарем та кошовим отаманом Запорізької Січі Я. Барабашем.

В 1658 році М. Пушкар влаштує козакам Ніжинського та Стародубського полків, що підтримували І. Виговського, засідку, і під час нічного бою під Опішнею та Будищами "пролилась українська кров". Лише в червні 1658 року в бою під Полтавою гетьманські й татарські війська розгромили загони, очолювані Пушкарем і Барабашем. Я. Барабаш сховався в Охтирці, де разом зі своїми козаками відзначився відвертим грабежем місцевих мешканців.

До 1658 року царський уряд не сприймав осадців, дивився на них як на своєрідну передову прикордонну варту. Але з активізацією дій І. Виговського виникла необхідність у захисті російських південних кордонів від кримських татар, що перебували в союзі з українським гетьманом. Тому в 1658–1659 роках Г. Ромодановським створюється так званий великий "Білгородський полк", до складу якого увійшли місцеві московські частини, а також

новозасновані слобідські полки, в тому числі й Охтирський козацький полк.

Скориставшись виступом опозиції, московське військо белгородського воєводи Г. Ромодановського, яке базувалося на території Охтирської й Сумської округи, у вересні 1658 р. вступило на територію Гетьманщини і розпочало відкриті бойові дії проти гетьмана- "зрадника". В складі московських частин і загонів опозиції діяли так звані "охотницькі" формування слобожан, у тому числі й охтирців.

В царській грамоті від 23 вересня 1659 р. "к нашим Великому Государя к служилым и всяким жилецким людям именно черкасам" повідомлялося про "зраду" гетьмана І. Виговського та наказувалося не приєднуватися до зрадників і зберігати вірність присязі. За все це обіцялося "жалування". В одному з донесень цареві повідомлялося, що "по тем вестям черкасы впали в сумление". В Москві отримали повідомлення навіть про "шатости" в Охтирському полку. За пряму підтримку населенням краю карального походу Г. Ромодановського гетьман дозволив татарам нещадно грабувати й розоряти "московські" слобідські полки.

Після захоплення Лівобережної України російськими військами І. Виговський у жовтні 1659 року зрікся булави і втік до Польщі.

В 1660–1661 роках царський уряд підтримав "черкас"-слобожан виплатою разового річного "жалування" за несення військової служби, але це була ледве не разова допомога. Поширенням явищем стало привласнення таких виплат московськими воєводами. В липні 1662 р. в Москві вибухнуло повстання, викликане випуском царським урядом в обіг надмірної кількості мідних грошей замість срібних. Відгомін "Мідного бунту" докотився і до Охтирського полку, викликавши численні виступи невдоволених. Завдяки непопулярній політиці царату антиурядові настрої в Охтирському полку поширювались і в подальшому.

В 1665 р. був уведений чинш на винниці, броварні і шинки, оскільки закінчився час наданих урядом пільг. Поступово накопичувались "недоїмки", які слобожани платили неохоче. Навесні 1666 р. з Москви по всій Україні розіслали т. зв. "спищиків" для складання податкових списків, які переписали майже все населення в містах, селах і слободах. Як зазначав Г. Грабянка, "записали скільки у кого синів, хто чим займається, чим промишляє, де торгує, яку землю, заводи та угіддя має. Переписали млини, ставки, винниці, броварні, солодовні, пасіки, хутори. І на все те подать наклали".

В 1662–1663 роках на Лівобережжі продовжувалася запекла боротьба за гетьманську булаву. В конфлікт, як звичайно, втрутився

кримський хан. Весною 1663 р. численні загони татар спустошували слободи за московським кордоном. Белгородський воєвода пише чугуєвському воєводі Олексію Михайловичу: "В нынешнем 171 (1663) г. марта 4 писал к нам в Белгород из Ахтырки Яков Шишков: писал к нему в Грунь из Гадяча кошевой отаман Иван Ореховский, что около Гадяча Татары села и деревни повоевали и людей побили и в полон поимали".

Одночасно з участю в непростих конфліктах громадянської війни в 1660–1680 роках підрозділи Охтирського полку несли постійну вартову службу, поповнюючи царський гарнізон на Запорізькій Січі. Перший збірний московський полк був відряджений на Чортомлицьку Січ в 1663 р. У "Наказі" першому московському командирі на Запоріжжі стряпчому Григорію Касогову (Косагову) від 9 квітня 1663 р. визначалось завдання: "над неприятелями, над крымскими и ногайскими улусы, промыслы чинить соопча с Войском Запорожским... чтоб татар войною не пропустит и в замыслах их помешку учинить". Джерелом комплектування московської залоги були і козацькі частини Слобідської України: в 1665 р. на Запоріжжя відправили 2 тис. солдатів та 500 слобідських козаків. Закупівля провіанту для гарнізону здійснювались у слобідських і лівобережних містах, а потім довгі місяці провіант та спорядження лежало в полкових коморах Слобожанщини. Через зловживання і сваволю начальників-воєвод, у т.ч. через виплату грошового утримання мідними грошима, утруднення постачання, багато белгородських солдат і слобідських козаків тікали додому. Командир Г. Касогов у серпні 1664 р. скаржився царю, що воєводи й полковники, порушуючи царський наказ, не висилають йому поповнення, а коли й вишлють, то дворових робітників або недосвідчену молодь. "В моем полку самих казаков немного, все наймиты, овчары да из винниц работники и малых ребят много, а сами казаки живут в домах своих".

Московський гарнізон і низове військо провели ряд походів у Крим і ногайські улуси. Більшість операцій закінчилась перемогою і завдала відчутних втрат татарським ордам. На початку серпня 1664 р. І. Сірко й Г. Касогов зайняли Меджибіж, Брацлав, Могилів, але під Корсунем загін Г. Касогова був розбитий. Прив'язаність до домівок, примусові будівельні роботи, відбування полкових служб у Гетьманщині та Запоріжжі, участь у братовбивчих конфліктах спричиняли вкрай неохоче бажання слобожан брати участь у подібних "командераціях". Уже в 1664–1665 рр. слобідські старшини з козаками, "побрав знамена", дезертирували з гетьманських міст або висила-

ли замість себе у похід недосвідчену молодь та наймитів. В 1666 р. військовий загін Г. Касогова без відома царя остаточно залишив Запоріжжя.

В січні 1668 року гетьман І. Брюховецький розпочинає нове антимосковське повстання. На весні 1668 року російські війська на чолі з воеводою Г. Ромодановським беруть в облогу Котельву, де сховались бунтівники. 8 червня 1668 року під Опішнею І. Брюховецький загинув. Новим гетьманом всієї України козаки обирають П. Дорошенка. Гетьманські війська зняли облогу Котельви. Армія Г. Ромодановського вимушена була в червні 1668 року через Охтирку відступати аж до Путивля. Проте П. Дорошенко не став переслідувати російські війська. На Правобережжі з'явився новий претендент на гетьманську булаву – П. Суховієнко, і П. Дорошенко через Хухру та Котельву повертає назад до Чигирину, на Правобережжя.

Після придушення виступу полковники поспішили до Москви за нагородами: "в прошлом 174 (1668) году в измену Ивашки Брюховецкого приезжали к Москве и блаженной памяти Великого государя Алексея Михайловича били челом службою и осадным сидением черкасские полковники: харьковский Г. Донец, ахтырский Демьян Зиновьев, сумской Герасимов сын И. Кондратьев о его государевом жаловании и о иных делах". За вірну службу цар Олексій Михайлович видав указ про надання Охтирському, Сумському та Харківському полкам жалуваних грамот від 23 квітня 1669 р. з підтвердженням давніх пільг і привілеїв.

В умовах безперервного громадянського конфлікту та боротьби козацько-старшинської верхівки за гетьманську булаву Слобожанщина майже безперервно зазнавала нападів татар. Кожне місто краю мало свою сторожу. Так, із Охтирки посилалося по 20–30 вартових на ті шляхи, звідки чекали татар, на п'ять і більше верст від міста.

У травні 1660 року татари напали на околиці Валок, захопили полонених, а також багато коней і великої рогатої худоби. Проти татар був посланий чотиритисячний загін, до складу якого входили охтирські козаки на чолі з полковником Дзиковським. Сутічка з татарами відбулася в степу біля річки Кальміус. Козаки розгромили татар та захопили 223 полонених, відігнали стада верблюдів, табуни коней, череди худоби. Крім того, вони визволили з татарської неволі 700 російських та українських бранців.

У 1672 році Харківський полк розбив татар під Мерефою і взяв у полон їхнього ватажка. Цілу зиму простояв полк в Охтирці, охороняючи територію від вторгнення татар.

В 1676 році розпочалася велика війна з Туреччиною, в якій взяли участь і слобідські полки.

13 серпня 1677 р. 100-тисячна армія Ібрагімпаші оточила Чигирин. У перших числах серпня 1677 р. на допомогу Чигирину виступили московсько-козацькі війська І. Самойловича та Г. Ромодановського з обозами. Також у похід вирушив загін Охтирського слобідського козацького полку. В битві під Бужинською переправою 27–28 серпня 1677 р. московсько-українське військо розгромило 40–50-тисячний корпус яничар і кримських татар.

Після 1-го Чигиринського походу сумський, охтирський та харківський полковники приїхали до Москви з великим почтом "товаришів", яких нараховувалося 117 козаків і старшин. Приймались полкові делегації дуже добре, оскільки на їх тритижневе утримання було відпущено близько 35 руб. на кожному. Полковники були допущені "до царських пресвітлих очей" та пожалувані подарунками за вірну службу.

В 1678 р. добувати Чигирин турецький султан доручив великому візирю Кара-Мустафі. Значно більші, ніж у 1677 р., об'єднані турецькі та татарські сили (125–200 тис. чол., 180 гармат) вдруге 8 липня 1678 р. взяли в облогу Чигирин. Уряд царя Федора Олексійовича прийняв рішення відправити на допомогу Чигирину об'єднане 120 тис. українсько-московське військо на чолі з Г. Ромодановським та І. Самойловичем. Від Слобожанщини в похід вийшли Сумський полк на чолі з Герасимом і Григорієм Кондратьєвими та Охтирський полк під проводом наказного полковника Давидова. Долішне місто Чигиринської фортеці утримували 6163 козаків, а горішне місто, тобто замок, – 5520 чол. 300 сумців та 1200 охтирців зайняли позицію у верхній частині міста. Оборонці Чигирину, знаходячись у тісному оточенні турків, чинили шалений спротив. 10 серпня турки пішли на останній рішучий штурм. Козаки, не бажаючи відступати, стали під замковою горою і билися з ворогом аж до темряви. Коли ж роздутий вітром вогонь охопив Чигирин, то кінні й піші турки змушені були відступити до свого обозу. Решта козаків зійшли на гору в замок і з'єдналися з московським військом, яке там лишалось. "Турки не живили нікого, – нотує Самовидець, – але усе стинали". Від замкових будов, охоплених великою пожежею, приблизно опівночі вибухнули спершу заряджені гармати, а потім і муровані порохові склади. Під руїнами загинуло близько 4000 турків. 12 серпня московсько-українське військо відступило до дніпровської переправи.

Боротьба з нападниками не припинялась. На початку 1679 р. до Києва були стягнуті значні московські та українські сили. В січні турецькі загопи разом з татарською ордою вдерлися на Лівобережжя на територію Переяславського і

Лубенського полків. На відсіч виступило українсько-московське військо, у складі якого перебували сотні Сумського та Охтирського полків. Спільними зусиллями вони змусили татар відійти на Правобережжя, переслідуючи їх далеко в степах і відбиваючи ясир. Сумці і охтирці діяли в районі Ржищів, Корсуня та Черкас. Під Жаботином слобожани "билися, не щадя голов своїх", взявши значні трофеї.

В лютому 1679 р. охтирські козаки здійснювали примусове переселення української людності з-під влади Польщі на лівий берег Дніпра. Влітку 1679 р., у зв'язку з турецько-татарською загрозою, Охтирський козацький полк на чолі з І. Перехрестом вирушив до верхів'їв р. Тор для захисту південних кордонів. Того ж року розпочалося зведення Нової, або Ізюмської, засічної лінії на території нинішньої Харківської та Белгородської областей по р. Донець. Саме тут відбувся збройний виступ козаків Охтирського полку, незадоволених урядуванням полковника І. Перехреста, безчинствами клану його родичів і посіпак, а також політикою уряду, в результаті якої вони мусили йти у похід під час сезону сільгоспробіт.

У відсутність полковника І. Перехреста опозиційна козацька верхівка намагалася змінити владу без відома белгородського воєводи. Семен Ружинський, син охтирського отамана і зять колишнього полковника, в Москві зумів отримати грамоту на ім'я белгородського воєводи з наказом обрати вільними голосами козаків замість І. Перехреста "кого всім полком забажають". 9 липня 1679 р. С. Ружинський в Охтирці проголосив себе полковником, взявши під контроль все місто і завіривши мешканців, що має наказ не ходити в походи. Здійснений ним арешт прихильників І. Перехреста супроводжувався масовими виступами населення Охтирки незадоволеного здирництвом офіційно визнаного Московією полковника. На чолі великого озброєного козацького загону С. Ружинський вирушив до табору Г. Касогова, сподіваючись отримати підтримку решти полчан. У самому таборі вже було неспокійно: охтирці, почувши про виступ, відмовилися від виконання наказів. З метою запобігання проникнення заколотників у стан Охтирського полку, Г. Касогов і І. Перехрест скрізь виставили караули. Але при наближенні С. Ружинського обозники розсунули вози і пропустили прибулий загін всередину. Розповідь про події в Охтирці та прибуття їх безпосередніх учасників призвели до фактичного повстання проти І. Перехреста. Подальші події вже були невідконтрольні С. Ружинському.

З метою заспокоїти розбурханий охтирський обоз російський воєвода разом з полковником Г. Кондратьєвим та командирами

московських частин подалися до їхнього укріпленого табору. В результаті спалаху невдоволення, що супроводжувався застосуванням холодної зброї, постраждала вся старшинська делегація. Охтирці ж, укріпивши табір, "многие дни и многие непослушание и бесчинства чинили". Виступ закінчився відрядженням для втихомирення охтирців великого урядового загону стрільців та додатково ще п'яти рейтарських рот. С. Ружинського схопили і відправили до Курська. Та після цього охтирці й надалі не виконували наказів, а значна їх частина взагалі самовільно повернулася додому.

Згодом в Охтирці було влаштоване слідство. Багатьох поважних козаків заарештували і лише виступ "городян" спричинив їх звільнення. До охтирців, з огляду на війну з Туреччиною, не було застосовано каральних заходів: до полку надійшов царський указ з попередженням. Однак С. Ружинського та деяких його товаришів було заслано до Сибіру. Війна закінчилась у січні 1681 р. підписанням Бахчисарайської мирної угоди.

Невдовзі, довідавшись про великий напад татар на Україну в 1686 р., готується похід на Крим. Об'єднане військо очолив князь Василь Голіцин. Російська армія чисельністю 50 тисяч чоловік вирушила з Москви в похід 2 травня 1687 р. Війська воєводи О. Шеїна мали збиратися в Сумах, воєводи Л. Неплюєва – в Красному Куті, а штаб-квартирою головнокомандуючого В. Голіцина на певний час стало полкове місто Охтирка. Гетьман І. Самойлович з військом і гарматним парком вийшов із Батурина на початку травня. Більша частина козаків Охтирського полку також взяла участь у поході.

Московсько-українська армія, що нараховувала 112 тис. вояків, рухалась через Красний Кут, річки Самару та Конку (Кінські Води). Її пересування здійснювалося громіздкою чотирикутною колоною фронтом у 557 саж. і глибиною у 2 версти. Згідно із встановленим ордером, усередині йшла піхота, з боків – обоз (20 тис. возів), поруч з ним артилерія, прикрита кіннотою, що здійснювала розвідку і охорону. Попереду рухався авангард. 13 червня 1687 р., пройшовши за сім тижнів 300 км, військо розташувалось табором в урочищі Великий Луг біля уливання Конки в Дніпро. Татари на великій території підпалили степ, і за браком північного корму рухатись далі стало неможливо. Князь В. Голіцин прийняв рішення повертати назад, відступаючи вздовж Дніпра.

Царський уряд в 1689 р. ще раз спробував завдати удару по Криму та покласти край грабіжницьким нападам. Через зволікання й погану організацію головні сили прибули в район Охтирки лише 19 березня 1689 р. 24 квітня

1689 р. 150-тисячне московсько-українське військо, яке очолювали князь В. Голіцин і гетьман І. Мазепа і в якому були всі слобідські козаки поголовно, при 356 гарматах рушило на Крим. Зведеним загоном слобідських козаків керували охтирський полковник Іван Перехрест і думний дяк Омелянов. 15 травня 1689 р. в районі Зеленої Долини – на північний захід від Перекопу – відбулося зіткнення московсько-української армії з ворожим військом. Атака 10-тисячного загону кримських татар була відбита гарматним вогнем. Однією з найвишніших подій походу став бій з татарами 16 травня 1689 р. в урочищі Чорна Долина, розташованому на 40 км північніше Перекопу. Хан Селім-Гірей спрямував орду на лівий фланг, де перебували слобідські полки. Ворог сильно потіснив Сумський та Охтирський козацькі полки: "отвернувши от полку Стародубского и Прилуцкого орда и скочивши на полк Сумский и Охтирский, там шкочу великую учинили". Татар було майже в 15 раз більше, ніж слобожан. За досить короткий час вони покладали майже 1350 полчан: з двох полків, в яких налічувалося близько 1500 чоловік. В листі одного з урядовців повідомляється: "Ис тех двоих полков заледво полтриста (150) человек осталось в живых. И самого полковника ахтырского (І. Перехреста) ранено в плечи. И на том бою полковники бубни и пушки, и знамена втратили". Козацький історик Петро Симоновський в своєму творі відзначає, що головним начальником цих полків, який керував боєм, був "некто думный дяк Емельянов, кой належно лучше пером умел, нежели шпагою, работать". Невідомий кримський хроніст про втрати українсько-московського війська повідомляв, що "на долине Кара-Эгла у неприятеля (т.е. у русских) отнято было 30 пушек, взято в плен 1000 казаков и убито безчисленное множество ратников". Як писав автор "Історії Русів", наслідки могли б бути ще трагічнішими, "коли б гетьман після нагального й слізного прохання тих полковників не послав у рятунок кілька піхотних сердюцьких полків, які в дощ, котрий тоді йшов, швидко поспішили до переможених полків і кількаразово вдарили на орди міцним вогнем зі своїх мушкетів". Так і не наважившись штурмувати Перекоп, Голіцин 21 травня 1689 р. видав наказ про відступ.

Обидва походи, 1687 та 1689 р., крім ганьби московській зброї, потягнули за собою значні грошові марнотратства та втрати особового складу. Провал наступу на південь у кінці 80-х рр. XVII ст. призвів до зближення Запорізької Січі з Кримом. Значна частина запорожців, незадоволена царським урядом, висловлювала бажання спільно з татарами і поляками "йти війною на Москву". Наслідком став анти-

урядовий виступ старшого канцеляриста Петра Іваненка (Петрика). Згідно із укладеною ним в 1692 р. угодою з Кримом, "Ахтырскому и Сумскому полкам со всеми городами и принадлежностями их быть под властью войска запорожского". Для запобігання запланованому нападу був створений 2-тисячний зведений загін слобідських полків. Зрештою Петрикова авантюра, яка могла викликати в Україні "нову" Руїну, в найближчий час провалилась.

Більш вдалим були азово-дніпровські походи царя Петра I 1695–1698 рр. Згідно із затвердженим на військовій раді планом російсько-українські війська мали діяти одночасно у двох напрямках. В 1695 р. московські полки взяли в облогу турецьку фортецю Азов. До них входив і Острогозький полк. Друга армія (12 тисяч чоловік) у складі решти слобідських полків та дворянської кінноти на чолі з белгородським воеводою Б.П. Шереметьєвим рушила вниз по Дніпру, щоб відволікти татар від дій першої армії, що облягла Азов.

Слобідські полки повністю виконали покладене на них завдання. Вже в липні 1695 року після чотириденної облоги було захоплено добре укріплену турецьку фортецю Газікерман (Кізикермен). Без бою здалися фортеці Ісламкерман, Мустрідкерман, Мюбареккерман та Шехісламкерман.

Наступного року Охтирський полк разом з іншими слобідськими полками (крім Острогозького) під проводом гетьмана І. Мазепи увійшов до складу армії Б.П. Шереметєва, котра цього разу стояла на річці Коломак і оберігала російські кордони від нападу татар. Навесні 1697 р. поновлюється укріплення фортеці Кізикермен і закінчується будівництво Таванської фортеці, у чому беруть участь і козаки слобідських полків. У 1698 році Охтирський, як і інші слобідські полки, разом з українськими козаками, під проводом гетьмана І. Мазепи, брав участь у походах князя Долгорукого до Перекопу та в першій облозі цієї фортеці російськими військами.

УЧАСТЬ СЛОБІДСЬКИХ ПОЛКІВ У ПІВНІЧНІЙ ВІЙНІ

Час на зламі XVII та XVIII ст. ознаменував собою нову епоху. Цар Петро I вирішив повернути східне узбережжя Балтійського моря, захоплене Швецією. Перед самим початком тривалого московсько-шведського конфлікту 1700–1721 рр., що отримав назву Північної війни, Петро I жалуваною грамотою на ім'я полковника Івана Івановича Перехрестова від 18 лютого 1700 р. підтвердив давні козацькі привілеї слобожан та встановив для Охтирського полку новий реєстр: "быть в конской службе указанному числу 820 человек,

которые выбранний написаны". 19 серпня уряд посилає до Швеції звістку про офіційне оголошення війни. 18 листопада 1700 р. під м. Нарва московське військо зазнало поразки. Українські козаки участі в цій битві не брали, оскільки на північ вони вирушили лише у жовтні і під час Нарвського погрому ще перебували у поході. Охтирський полк входив до складу 30-тисячного угруповання воєводи Бориса Петровича Шереметева, яке базувалося і зимувало в районі прикордонних міст Пскова та Печори. Шведський король Карл XII направив основну частину своєї армії до Речі Посполитої, залишивши в Ліфляндії лише обсерваційний корпус В. А. фон Шліппенбаха.

Першу значну операцію Б.П. Шереметєв здійснив на початку вересня 1701 р., коли на чолі 20-тисячного корпусу вступив на підконтрольну шведам територію. До цього загону входили 2,6 тис. слобідських козаків. Б.П. Шереметєв перший успіх отримав біля Ряпіної мизи (тогочасне помістя, а нині м. Ряпіна), яку обороняв невеликий шведський загін. 14 вересня Б.П. Шереметєв послав усі п'ять слобідських полків за "свейський рубезж". 21 вересня вони повернулися до Пскова "со многою добичею". В районі дороги Марієнбург-Рига шведських підрозділів вони не знайшли, "а которых тамошних людей застали, и тех всех в полон побрали, а остальных порубили...". Втрати козаків були майже символічними: протягом вересня 1701 р. в Прибалтиці було вбито і поранено лише 12 слобідських козаків.

23 грудня військо Б.П. Шереметева в кількості 19,5 тис. чол. вирушило в похід до Дерпта. До його складу входив і загін слобідських козаків полковника Шидловського, що налічував 950 чол.

29 грудня 1701 р. відбувся бій під мизою Ерестфер. Шведи, яких було близько 3200 чол., пізно помітили супротивника. Слобідські полки першими з московського загону розпочали бій, а потім протягом трьох кілометрів переслідували залишки розбитого шведського авангарду. Козацька кіннота та драгуни, обійшли шведів з флангів. Після 5-годинного бою всі п'ять слобідських полків переслідували шведів до самого Дерпта. Повертаючись назад, слобожани "солдат и чухон (естонців) мужеска и женска полу, и лошадей, и скотини и пожитков их побрали многое число" і, за татарським звичаєм, "пожгли без остатку до самого Дерпта мыз их и деревень множество".

30 липня 1702 р. на річці Емба, між містечками Гумельсгоф і Стагніц (Загнітш), шведський корпус зазнав ще більшої поразки. Московське військо (16,2 тис. драгун і солдат, а також 1,2 тис. козаків) зіткнулося зі шведами вже біля мизи Гумельсгоф. Спочатку шведам

вдалося не тільки потіснити передові московські підрозділи, а й захопити в них п'ять гармат. Однак піхота, а також кінна артилерія, що вчасно підійшли, визначили долю битви. Королівська кіннота, не витримавши натиску, почала швидко відступати, змішавши ряди власної піхоти, чим прирєкла її на повне знищення. Шведи не тільки полишили щойно захоплені гармати, а й кинули 15 власних. Їх наполегливо продовжувала переслідувати царська кінна артилерія і піхота. Шліппенбах з кавалерією відійшов до Пернау (суч. м. Пярну). Шведський корпус втратив 5000 чоловік вбитими і 238 полоненими. Втрати ж московської сторони не перевищували 400 чол. Трофеями стала вся ворожа артилерія та прапори. В цій битві активну участь брав і Охтирський слобідський козацький полк.

21 липня війська Б.П. Шереметева, дійшовши до містечок Гелнет і Каркуза, "многие деревни пожгли и разорили, и остаточной скот покололи". Випалені землі мали захистити від несподіваного нападу шведських військ, а грабіж заохочував вояків до бойових дій і одночасно полегшував справу матеріального постачання частин.

Про заслуги слобідських козаків у цих боях російські історики писали: "Здесь они применили свою опытность и умение, выработанные в непрерывной войне с татарами, роль которых они превосходно исполнили, внося страшные опустошения в землю неприятельскую, предавая все огню и мечу и забирая пленных обоого пола, словом, и сами татары не смогли бы лучше очищать страну от жителей и их имущества". Накази про тотальне спустошення естонських територій віддавало вище московське командування.

Указ Петра I від 1703 р. відзначав бойові заслуги слобідських полків, підтвердивши давні козацькі привілеї та вольності. Наказувалося збільшити чисельність виборних козаків за рахунок "свойственников" та заможніших підпомічників. Невдовзі Петро I наказав Б.П. Шереметєву повернути гетьманські і слобідські полки на Україну. Указом від 15 вересня 1705 р. Петро I скасував звання військових воєвод і всю повноту влади в Слобідській Україні передавав полковникам.

В жовтні 1707 р. на Дону і півдні Слобожанщини вибухнуло антиурядове повстання під проводом К. Булавіна, який закликав донську "голильбу" вирушати "за зіпунами" в грабіжницький похід на Слобожанщину. Слобідські козаки на чолі з Шидловським в лютому 1706 р. взяли під свою охорону селітряні заводи Охтирського полку, розташовані частково на спірних з донцями землях. 12 квітня 1708 р. Петро I віддає наказ здійснити похід на Дон, з

метою придушення повстання, в який вирушили частини "с пушками, и со всякими припасы, и с козацькими [слобідськими] полками, и гетманского реименту с козацькими и кумпанейскими полками". В листі до Петра I з Воронежа від 19 травня 1708 р. командир збірного загону В. Долгорукий писав, що віддав наказ бригадиру Ф. Шидловському вирушати до м. Валуйки. У відповідь той висловлював свої побоювання, що без "Московских ратных людей с одними Черкасскими [слобідськими] полками идти не належно". На початку липня 1708 р. повстання Булавіна зазнало поразки. Результат було досягнуто і завдяки слобідським полкам. Проте слобідське козацтво, виходячи зі свого світогляду, вкрай неохоче брало участь у придушенні антимосковських виступів.

В 1708 р. гетьман І. Мазепа, після відмови царя надати військо для оборони України від шведів, уклав таємну угоду з Карлом XII. Одна із статей передбачала, що "шведський король може зробити зимовий постій у тій провінції [Сіверщині], доки Мазепа збере все козацьке військо та прихилить на свій бік білгородських [слобідських] козаків". Згідно з іншою статтею, гетьман мав приєднатися до королівського походу на Москву "зі слободськими й дінськими козаками", а також поставляти провіант шведському війську.

На початку 1708 р. генеральний суддя Кочубей пише донос на гетьмана, а полтавський полковник І. Іскра 13 лютого 1708 р. на р. Коломак зустрічається з охтирським полковником Ф. Осиповим і просить, щоб той повідомив про "зраду" Мазепа київського губернатора Д. Голіцина. Не зволікаючи, Осипов особисто передав донос князю Меншикову. Петро I, який на той час ще довіряв І.С. Мазепі, вирішив допитати змовників. 5 березня він наказав письмово подякувати Осипову та Іскрі і запросити їх начебто для нагородження за вірну службу. Майже одночасно Мазепа послав за Іскрою та Кочубеєм посиленій козацькій загін, але ті вже встигли сховатись в Осипова в Охтирському полку. 18 квітня першим на допит взяли саме Осипова. Оцінивши ситуацію, він повністю видав своїх спільників. Він не тільки викрутився, а ще й "за оказанную верность" отримав похвальну грамоту, яку цар повелів виголосити по всій Україні та безпосередньо в слобідських полках. Пізніше, в 1711 р., Ф. Осипова призначають слобідським бригадиром.

З поступовим наближенням до України шведського королівського війська бойові дії Північної війни кін. 1708–поч. 1709 рр. відбуваються вже в безпосередній близькості, а то й на території Охтирського козацького полку. Замість того щоб йти на Москву, несподівано для всієї Європи та гетьмана І. Мазепа Карл XII

вирушає на Україну. Опорними пунктами московської армії в кін. 1708 – на поч. 1709 рр. стали Білопілья, Віри, Суми, Лебедин, Михайлівка, Межиріч та Охтирка. 26 грудня 1707 року царський кортеж під'їхав під браму Охтирської фортеці. Петра I зустрів охтирський городничий Мандрика. Цар прискіпливо перевіряв стан фортечних укріплень та рівень підготовки козаків. В указі, надісланому від 27 листопада 1708 р. з Лебедина на ім'я полтавського полковника І. Левенця, передбачалося, що у випадку шведської облоги Полтави князю О. Волконському наказано "с Великороссийскими и с Слобоцкими полками итти в случение к вам". Однак наступного дня цар вирішив посилати лише Волконського, "а вместо ево посадить слобоцких Черкас [слобідських козаків] тысяч две". В листопаді цар відвідав Хорунжівку Охтирського полку. Тут знаходився дерев'яний міст через Ворсклу на шляху до Лебедина: аналізуючи дії шведів, цар планував організацію прикриття напряду на Белгород і Москву.

Під час різдвяного посту до кінця грудня 1708 р. в Лебедині знаходилася головна царська штаб-квартира. Гетьман І. Мазепа, сподіваючись вирядити Карла XII з України, пропонував йому наступати на Белгород і звідти встановити зв'язок із залишками загонів булавінців. Зваживши все, король вирішив поки що силами декількох полків здійснити наступ на північ вздовж р. Псел. Розгадавши ворожі наміри, Петро I робить спроби посилити Охтирку, а також Лебедин та Суми. 26 грудня 1708 р. цар разом з Інгерманландським і Охтирським полками відбуває з Лебедина до Сум, де в той час уже стояли чотири полки.

На початку 1709 р. шведи наблизилися до Охтирки. 12 січня 1709 року цар направляє коменданту Охтирки Віліму Вілімовичу фон Делдіну наказ: "подлежит вам по укреплению города також й в провианте трудитца по крайней мере й чтоб провианту было на четыре месяца. Того же смотреть й в воинской амуниции. Тогда ежели неприятель будет ваш город атаковать, то с помощью Божьей боронитца до последнего человека й ни на какой акорд с неприятелем не вступать под смертной казней". Охтирський гарнізон був приведений в боеготовність. 23 грудня 1708 року в Охтирку направляється полковник О. Келін (який 17 січня призначається комендантом Полтави). В указі Задніпровському корпусу від 22 грудня Петро I наказує "Келину в Охтирку итить в 25 день декабря".

На початку лютого 1709 р. комендантом Охтирки призначається генерал-майор Г. Волконський. 13 січня 1709 р. Олександр Меншиков писав Петру I з Охтирки: "Доношу до вашей милости, что сего числа рано, за Божиею

помощью, сюда прибыли. И здешнюю фортецю я осмотрел и не знаю, что с ней винить, понеже не восьма оборонительная, но токмо что велика и например будет вместе с предместьем больше 2000 дворов, и ежели оную держать, то надобно целую дивизию посадить". Для керівництва оборонними об'єктами в Охтирку прибув військовий інженер Брілле. Одночасно з інженерними укріпленнями Охтирки збільшується арсенал артилерійської зброї та боєприпасів.

А в цей час шведи продовжували рух у напрямі Полтави. 20 січня 3-тисячний кавалерійський загін полковника Дукера несподіванно з'явився біля сотенного містечка Грунь, яке було взяте без особливих зусиль і повністю спалене. Через тиждень шведи захопили сотенне містечко Куземин і переправилися тут через Ворсклу. Жителі Куземина розбіглися по сусідніх селах і разом із мешканцями інших населених пунктів розпочали партизанську боротьбу.

В ніч з 27 на 28 січня Карл XII з двома тисячами кінноти підійшов до Опішні і здобув її майже з ходу, а звідти вже вирушив на Котельву. При ньому було 7–8 кавалерійських полків і польова артилерія. Близьке сусідство московської та козацької кінноти, яка здійснювала постійні наскоки, не давало спокою шведам. Карл XII вирішив відкинути московські війська за Ворсклу, спустошити широку смугу місцевості вздовж її лівого берега, зробивши її неможливою для розташування військ та намагаючись прикритися важкодоступними берегами річки. Для захоплення Олешні шведи виділили чотири кавалерійські полки, котрі вимушені були штурмом здобувати містечко – місцеві жителі вчинили тут шалений опір нападникам.

27 січня О.Д. Меншиков доповідав царю про концентрацію шведських сил в районі сотенного містечка Котельви та про рух армії Карла XII на схід у напрямі Охтирки з метою її захоплення. Останнє могло означати, що шведи мають намір пробиватися на Москву. Петро I наказує головним силам негайно виступити з Сум до Охтирки для прикриття оперативного напрямку на Белгород і на Харків. О.Д. Меншиков вирушає 28 січня із Сум з 20 драгунськими полками, які прибули до Охтирки 30 січня. 4 лютого 1709 р. сюди переміщується й царська штаб-квартира. 7 лютого Петро I особисто перевіряв готовність фортеці до оборони, а 8 лютого від'їжджає з Охтирки в Белгород, а звідти до Воронежа та Азова.

Після боїв під Опішнею шведські війська у складі 11 кавалерійських та двох піхотних полків під командуванням Карла XII переправилися на лівий берег Ворскли і підступили до Охтирки. 8 лютого шведи зайняли Хухру. Проте, оцінивши співвідношення сил і рішучість місцевого

населення захищати місто, припинили облогу Охтирки, перейшли на правий берег Ворскли і повернули назад до Опішні. 10 лютого 1709 р. зі складу головних військ шведів були виділені чотири кавалерійські полки під командуванням генерал-майора Гамільтона зі спеціальним завданням – грабувати і спалювати всі населені пункти на шляху відступу. О.Д. Меншиков у листі гетьману І. Скоропадському 16 лютого писав: "Неприятель, после учинившомуся ему под Городнею бесчестия и не возмогши против того воинским образом учинить нам оплаты, починя здешним жителям многие разорения, а именно места Касный Кут, Коломак и иные пополая, пошел назад к Опошне и вышеупомянутых мест жителей мужеска и женска полу в неволю побрал, невинных младенцев живых в воду побросал и иные многию зла учинили".

Пробиваючись до Москви, Карл XII мусив би одна за одною брати ряд добре укріплених фортець – Охтирку, Суми і Белгород. Важкі втрати при облозі невеличкого Веприка та несприятливі погодні умови, ранне роздоріжжя змусили Карла XII повернути на південь.

27 червня 1709 р. відбулася вирішальна битва під Полтавою. Виснажена тривалою облогою полтавської фортеці та майже без артилерії за браком пороху, шведська армія зазнала нищівної поразки від російських військ, на чолі яких стояв сам цар Петро I. Лише невеликому загону шведів та козаків, що з Карлом XII та гетьманом І. Мазепою переправившись через Дніпро і, уникнувши переслідування російської кінноти, вдалось втекти на турецьку територію до Бендер. Охтирський слобідський полк участі в Полтавській битві не брав. Він був залишений для захисту південних кордонів від можливих нападів з боку кримських татар. Після Полтавської битви велику кількість полонених шведів розіслали по різних містах України та Росії. В Охтирку було відправлено 2223 полонених шведа.

З початку 1711 р. переважна більшість особового складу слобідських полків перебувала в "посилках і походах" і на місцях залишалось лише близько 500 виборних козаків.

Наслідком Прутської поразки московського війська у війні з Туреччиною в 1711 р. стало розселення на Слобідській Україні підлеглих молдавського князя Дмитра Кантемира, що перейшов на бік московського царя. Князь просив передати всі слобідські полки та Чугуївський повіт під своє управління. Його свита їхала на Слобожанщину немов господарі, вважаючи, що цей край їм віддано у повне розпорядження замість покинутих вдома маєтностей. Як писав Д. Багалій, вони були чужинцями, не пов'язаними з місцевим населенням ані мовою, ані способом життя, "навпаки,

вони за Дніпром звикли до сваволі, і тут, в Слобожанщині, лишилися вояками, але не проти ворогів, а проти мирного населення". Емігранти не тільки грабували місцеве населення, а й організовували цілі наїзди на козацькі маєтки. Навіть в офіційних листах місцева старшина лаяла волохів "бусурманами", "злодюгами", "циганами" і "турченинами" за їхні численні безчинства у слобідських полках.

Північна війна завершилась підписанням мирної угоди 30 серпня 1721 р. В жовтні в церквах Слобожанщини за наказом, присланим зверху, вигравали дзвони, возносячи хвалу Богу "за такое миротворенье в пользу верных своих".

ОХТИРСЬКИЙ СЛОБІДСЬКИЙ КОЗАЦЬКИЙ ПОЛК У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХУІІІ СТ. КАНАЛЬНІ РОБОТИ, РЕФОРМИ ТА СПОРУД- ЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНІЇ

Петровські перетворення та боротьба за вихід до Балтійського моря, що мали метою наближення Російської держави до рівня розвитку передових європейських країн, важким тягарем лягли на плечі населення Слобожанщини. Незважаючи на страшні спустошення території краю обома воюючими сторонами в результаті бойових дій, на населення було покладено обов'язок щодо утримання розквартированих тут російських драгунських полків, забезпечення їх провіантом та припасами. Окрім цього продовжується процес розшарування, поглиблення соціально-економічної нерівності козацтва. Посилюються утиски з боку козацької старшини, що часто супроводжувалися свавільним, грабінницьким захопленням промислів, хуторів та козацьких займанок.

Соціальні відносини на території краю можна ілюструвати на прикладі життя і діяльності охтирського полковника І.І. Перехрестова (Перехреста), який очолив полку в 1679 році. Саме йому грамотами від 1676 та 1681 років московським урядом були надані великі земельні "пожалування" в місті Тростянці. Окрім того, в 1688 році сотник Повальчук продав І.І. Перехресту село Білку та водяний млин в селі Жигайлівці на річці Боромлі з амбаром і двором за 40 руб. По мірі збільшення земельних угідь полковника частішають самовільні захоплення ним земель рядових козаків та посполитих. Дії І. Перехрестова викликали невдоволення простих козаків. Тому 12 лютого 1692 року в Посольський приказ була надіслана делегація у складі чотирьох сотників, 22 отаманів та козаків Охтирського полку, котрі доставили чолобитну з проханням вислати І. Перехрестова в інше місто, а на посаду призначити Романа Кондратьєва. В чолобитній відзначалось 26 причин відлучення від посади І. Перехрестова: своєму

родичу Семену Бугаєнку віддав село Півнево; зібрав із селян 400 руб. і віддав їх Семену для поїздки в "Польську сторону" для торгових промислів; в 1691 році "взяв" у А. Прокоф'єва 2000 копен жита, 200 пудів та 70 міхів анісу, 100 вуликів бджіл, 60 коней, 60 голів великої рогатої худоби, 4 бочки вина, та незжатого хліба загинуло на 200 рублів; в цьому ж році відняв маєтності у писаря Ю. Андреева.

У сотника Г. Яковлева охтирський полковник відібрав майна на значну суму, "мать Іванова взяла насильством двор со всем дворовым строением". Окрім того, як писали козаки, І. Перехрестов виганяв охтирців зі своїх дворів та саджав за ґрати з метою отримання викупу. Так було з колишнім сотником Я. Кириловим.

На населення полку І. Перехрестов наклав своєрідний податок на свою користь вином, пивом, медом, бочками, свічками, солодом, м'ясом та великою рогатою худобою.

Охтирські козаки хотіли бачити своїм полковником Р.Г. Кондратьєва, але, мабуть, забули, що той, будучи наказним полковником, в 1690 році теж обкладав деякі міста податком на свою користь. Так, з Боромлі він взяв 150 золотих, з Мурафи – 100, з Городного – 120, а з Богодухова – 100.

Указом від 4 березня 1704 року за неприємний грабіж та свавілля І. Перехрестова усунули з полковницького уряду, численні маєтності відібрали в казну, а частину продали з торгів.

У справі про колишні маєтності охтирського полковника є копія указу канцелярії "тайных сыскных дел" про "пожалування" земель І. Перехрестова Охтирському полку. Так, с. Лутище відходить Ф. Осипову, який 3 березня 1704 року призначається Охтирським полковником, а село Хорунжівку віддали судді Л. Лесевицькому.

Згодом на території Охтирського полку за рахунок відписаних перехрестовських угідь виникають великі землеволодіння князів Меншикова, Юсупова та Голіцина. Села Мартинівка та Ясенове були віддані князю Меншикову, а потім передані Юсупову. В 1709 році землі Великої Писарівки стали маєтком князя Голіцина. Пізніше, в 1720 році Петро I подарував місто Тростянець своєму духівнику Т.В. Надаржинському.

Таким чином, земельні угіддя та промисли надавались козацькій старшині за "усердную службу" та як "пожалування" за участь в успішних військових діях проти шведів. Саме в цей час на Слобожанщині з'являються перші великі земельні володіння, надані російським сановникам, офіцерам, що відзначились у боях.

Часто такі "пожалування" здійснювалися за рахунок маєтностей козацької старшини, що підтримала гетьмана І. Мазепу, перейшла на бік шведів, а після Полтавської поразки пішла на

територію Туреччини у вигнання. Саме через це, а також "по просьбе тамошних жителей" цар Петро I забрав містечко Котельва, що раніше належало до Гадяцького полку, і передав його в 1709 році до складу Охтирського полку, який протягом переломних 1708–1709 років зберігав "вірність російському престолу".

Отже, саме в цей час посилюється наступ царського уряду на козацькі і старшинські привілеї та вольності. Вводяться соляний податок і повинності щодо відробітку на бахмутських солеварнях.

До цих суспільно політичних негараздів в 1710 році додалась епідемія чуми, в результаті якої загинуло багато козаків і посполитих. Більше того, великий збиток краю нанесли полчища сарани, що знищили майже всі посіви ярих культур, навіть траву.

Крім вказаних вище повинностей населення Слобожанщини залучалось також до виконання різних робіт з будівництва фортець, оборонних укріплень, прокладання каналів.

Побудувавши Петербург, цар замислив пов'язати його з губерніями зручним водним шляхом. Було вирішено прорити канал паралельно берегу Ладозького озера та зв'язати Неву з річкою Волхов.

Указом 17 жовтня 1718 року наказувалося слобідським полкам виставити робітників – по одній людині із семи дворів. У сіх робітників до квітня 1719 року повинні були вислати до Петербурга.

Роботи тривали до 1723 р. і забрали з життя не менше людей, ніж татарські напади. Робітники гинули від важкої праці, суворого незвичного клімату, хвороб, голоду та відсутності елементарної медичної допомоги. В 1721 р. на каналних роботах лише з відряджених від Охтирського козацького полку загинуло 250 чол. В 1723 р. з призначенням командиром Українського корпусу генерал-аншефа М. Голіцина, чия штаб-квартира знаходилася в Охтирці, було наказано "черкас на канал не посылать".

Для охорони південних кордонів від татарських нападів у 1731 році було вирішено створити захисну лінію. Будівництво Української лінії почалося в 1731 році на південному заході нинішньої Полтавщини, на території, що лежала північніше кордону з Туреччиною, який було встановлено у 1713 році. Починалася вона біля міста Орлика на Дніпрі і закінчувалася неподалік від Ізюму на Сіверському Дінці, довжиною приблизно 300 верст. Укріплення являли собою земляний вал з ровом і були посилені в необхідних місцях палісадами, засіками, колючим чагарником. Лінія включала 18 фортець бастионного типу, 57 редутів, 87 реданів, ряд люнетів, а також укріплення прикордонних містечок та слобід. На території фортець розмі-

щувалися пороховий льох, цейхгауз, казарми, колодязь та інші будівлі. План будівництва порядкувався на місцях з урахуванням природних рубежів. Перед Українською оборонною лінією розміщувалися сторожові пости та бекети з редурами, блокгаузами і сигнальними баштами.

Охтирський полк мусив виставити на будівництво з кожних 10 дворів одного робітника, на кожних 10 робітників – забезпечити одну фуру, а на гурт у 50 чоловік – ще й плуг з волами та погоничами. Козаки мали взяти із собою на окремих підводах провіанту на тримісячний термін, сокири, лопати, мішки, щоб носити в них землю, зброю і навіть гармати, щоб боронитись від татар. Наряд і відправлення людей урядовими циркулярами наказувалось зробити негайно, "под опасением немалого истязания...". За словами одного з очевидців, "работа сия похитила тысячи народа, безвременно погибшего от тяжестей, зноя и климата". Примусові лінійні роботи викликали хвилю невдоволення: взимку 1731–1732 рр. в сотенному містечку Кам'янка та в Тростянці Охтирського козацького полку сталися масові заворушення, спрямовані проти поборів та відправки на Українську лінію. Незважаючи на титанічний обсяг виконаних робіт і "продуману" систему захисту, татарські загони часто долали Українську укріплену лінію, а нав'язане непосильне будівництво суттєво підривало економічний розвиток краю.

На початку XVIII століття на Охтирщині починається кам'яне будівництво. Для цього в районі Доброславівки були обладнані цегельні. Перший кам'яний храм Благовіщення на Монастирській горі спорудив Охтирський полковник Федір Осипович Осипов. У 1738 році охтирський полковник Олексій Лесевицький зводить у місті величний Успенський собор. Розпис іконостасу виконав талановитий український маляр Дмитрієв.

На початку XVII століття полковий устрій на Слобожанщині зазнав значних адміністративно-територіальних змін. Метою реформ мала стати уніфікація та зміцнення централізованої влади на місцях, а також подальше повне знищення залишків автономного устрою та козацьких вольностей на території краю.

Під час розділу Російської держави на вісім губерній (указ 18 грудня 1708 року) територія Охтирського слобідського полку відійшла до Київської губернії.

Після поразки шведської армії під Полтавою на території краю була розквартирована дивізія фельдмаршала П.М. Апраксіна. Під його загальне керівництво окремим урядовим розпорядженням передавались і всі слобідські полки. Більше того, останній не тільки здійснював на

вказаний території військової владу, а й вирішував цивільні питання.

Пізніше, указом від 29 травня 1719 року, всі слобідські полки були підпорядковані Белгородській провінційній канцелярії Київської губернії.

За Петра I у слобідських полках був проведений перший поголовний перепис населення.

В 1732–1737 рр. царським урядом на Слобожанщині було здійснене реформування всього військового, господарського та адміністративного устрою. Своєю метою реформа ставила докорінну зміну системи управління слобідськими полками й ліквідацію місцевої автономії. Царським урядом було утворене "главное Слободских полков в воинских и гражданских делах правительство под названием Слободской комиссии". Згідно з переписом лейб-гвардії Семенівського полку майора М. Хруцова, в 1732 р. в Охтирському полку на землях 20 сотень було 13 міст і містечок, 63 села, 22 хутора і слобідки. Населення полку становило 41186 чол. У 1732 році в Охтирському полку налічувалося 25 шкіл: в Охтирці – чотири, Коломаку і Краснокутську – по дві, по одній школі було в Тростянці, Кам'янці, Богодухові, Білці, Кириківці, Жигайлівці, Ясенці, Новій Рябині, Матвіївці, Яблучному, Олексіївці, Куп'євасі, Каплунівці, Губарівці, Городному, Козіївці та Микитівці.

Були утворені полкові канцелярії, головами яких стали полковники, а членами – чини полкової старшини. Коли полк перебував у поході, в канцелярії засідав полковий суддя з писарем. При полковій канцелярії була створена контора, де записувалися усі документи землевласників, котрі засвідчували їхні права на землю. Комісія знищила найголовніший привілей козаків – вільне заняття земель. Полковник уже не міг роздавати її на свій розсуд.

Наслідком діяльності "Комісії" князя О. Шаховського було зменшення кількості реєстрових козаків: в Охтирському полку – до 1000 чоловік, Сумському та інших полках – до 800 чоловік. У ще більшу залежність потрапляли підпомічники та підсусідки. Та й права старшини зводились майже нанівець. З числа козаків створювався Слобідський драгунський полк, який своїм коштом мали утримувати слобожани. Як пізніше зазначалося в указі 1743 р., "на место убылых или умерших драгун в том полку выбирают слободских же полков и их лучших казаков: и оттого оные слободские полки пришли в несостояние".

Все населення Слобожанщини занесене до опису Хруцова, за винятком кріпаків, підлягало оподаткуванню в розмірі 21 коп. з особи чоловічої статі. З цією метою при Охтирській полковій канцелярії запроваджувався своєрідний

департамент загальної слобідської канцелярії, куди з усіх полків щорічно у вересні мали подаватись поіменні відомості "о прибыле и убыле душ".

Клейноди (прапори, печатка) та полкова символіка віднині повинні були нести офіційний державний герб Російської імперії. Чин слобідського полковника було зрівняно з чином прем'єр-майора, сотники призначалися військовою колегією. Усі жителі, які не увійшли в число козаків, зараховувались до військових обивателів або владницьких підданих. З перших козаки йшли на укомплектування полків, з других – призначалися у власність.

В цілому наступ царського уряду на права та вольності слобідського козацтва, почавшись найбільш активно під час Північної війни, закінчився в результаті реформ 1732–1737 років майже повною їх ліквідацією. Населення краю було "поіменно" переписане і обкладене податком. Більш наочно "покращення" благоустрою та управління на Слобожанщині в результаті реформ видно на прикладі одного з найбільших її полків – Охтирського.

Після вступу на престол доньки Петра I, Єлизавети Петрівни, слобожани звернулися до неї з проханням звільнити їх від тих "тягарів", які були запроваджені князем Шаховським. Полковники слобідських полків у 1742 році подали до сенату прохання про скасування Слобідського драгунського полку. Адже до нього йшли кращі козаки, та й утримувався він за рахунок полків, а російським офіцерам, які служили в ньому, надавались у власність містечка, села та хутори з їхніми землями та мешканцями. Під час коронації Єлизавети, 25 квітня, слобідська делегація брала участь в урочистостях, що тривали кілька днів. Сенатським указом від 2 серпня 1743 року був ліквідований драгунський полк і скасовувалася Слобідська канцелярія. Царською грамотою козакам поверталися давні пільги та привілеї. Того ж року особовий склад слобідських полків отримав однотипні однострої. Верхні черкески, з відкидними рукавами і обложені срібними тасьмами та шнурками, в усіх полках були сині, а "чекмень и шаровары по полкам": в Харківському – жовті, в Сумському – світло-сині, в Охтирському – зелені, в Ізюмському – червоні і в Острогозькому – червоно-оранжеві.

УЧАСТЬ СЛОБІДСЬКИХ ПОЛКІВ У ПЕРСИДСЬКИХ ТА ЛІФЛЯНДСЬКИХ ПОХОДАХ, КРИМСЬКІЙ ТА СЕМИЛІТНІЙ ВІЙНАХ

Після завершення боротьби за вихід до Балтійського моря Петро I в 1722 р. розпочинає походи вздовж західного узбережжя Каспійського моря для забезпечення торговель-

них зв'язків Російської імперії зі східними країнами шляхом захоплення прикаспійських володінь Персії. Одним з найскладніших за суворістю умов перебування для слобідських козацьких полків стало відправлення у так званий Низовий, або Гілянський, похід. Щороку до 1000 виборних козаків на чолі з одним із слобідських полковників мали вирушати на війну. В 1725 р. командир Української дивізії генерал-фельдмаршал М.М. Голіцин отримав наказ створити допоміжний загін для посилення Низового корпусу генерала Матюшкіна в провінціях Гілян, Мазендаран та Астрабад. До нього з п'яти слобідських полків відряджалися 1000 козаків. Очолив загін харківський полковник Григорій Семенович Квітка. На початку осені козаки прибули у фортецю Святого Хреста, звідки невдовзі були направлені в першу експедицію до гір Дагестану. За 18 днів походу було вбито 639 осіб місцевої людності, спалено 20 аулів, захоплено велику кількість худоби та полонених. Ціною карального походу були життя 52 козаків. До кінця року відбулося ще дві подібні експедиції.

Обтяжливою була прикаспійська служба і слобідським підпомічникам, що мали "конно и ружейно" споряджати виборних козаків-компанійців. Сам командир Української дивізії генерал-фельдмаршал М. Голіцин в 1726 р. зазначав, що якщо виборних козаків висилати у похід такими темпами, як вимагає уряд, то підпомічники за рік цілком розоряться.

В Персії козацтво гинуло не тільки від куль і шабель: незвичні кліматичні умови та місцеві хвороби давалися взнаки – під час лише одного походу на Гілян від хвороб загинула переважна більшість українських козаків. В експедицію було послано 6800, а повернулося лише 646 осіб. 21 січня 1728 р. надійшов урядовий указ: "по самой первой траве" відрядити на Гілян новий загін від слобідських полків. В ньому взяли участь і охтирці на чолі з полковником Лесевицьким. Для покриття витрат на забезпечення походу передбачалося збирати гроші з населення. Тільки в 1731 р. уцілілим слобожанам вдалося дістатися України. Персидські походи не досягли своєї мети: згідно з мирною угодою 1732 р., прикаспійські провінції поверталися Ірану.

В 1733 р. зі смертю польського короля Августа II розпочинається так звана війна за польський спадок (1733–1735). 22 лютого до кордонів Речі Посполитої вирушив російський корпус фельдмаршала Б.-Х. фон Мініха. До нього були долучені 1000 козаків від слобідських полків. 31 липня російське військо, в складі якого були й козаки Охтирського полку, перетнуло російсько-польський кордон в Ліфляндії. Автор "Історії Русів" говорить про це: "почали Російські

війська походи на Польшу, щоб настановити на Короля Польського сина Королівського Августа III і переслідувати та вигнати з Польщі попередній витвір Шведський, Короля Станіслава Лещинського, який вступив тоді в Польшу на заклик Поляків". Під час війни українські козацькі формування вели бойові дії проти сил магнатської конфедерації і, як писав Рігельман, "побеждали их все с отменной храбростию, при чем мужество свое оказали".

В 1735 році, з метою остаточного здобуття Криму, почалася російсько-турецька війна, яка тривала до 1739 р. Головнокомандуючим був призначений фельдмаршал Б.-Х. Мініх. Війна почалася восени походом сорокатисячного корпусу генерал-лейтенанта Леонтєєва, який одержав наказ спустошити весь Крим, звільнити полонених і дорогою знищити ногайських татар. Дощі, сніги, морози та страшна ожеледиця примусила цей загін, що дійшов до річки Мертві Води, повернутися. Так завершилася зимова кампанія. Військові дії планувалося поновити весною.

5 березня був одержаний наказ готуватися до нового походу, а наступний від 12 березня – повелів затримати кримських купців, які перебували у слобідських полках, щоб зберегти приготування в таємниці.

У кінці квітня слобідські полки вирушили в похід. Війська просувалися лівим берегом Дніпра. 7 травня в степу 20-тисячне російсько-козацьке військо зустрілося з татарами в урочищі Чорна Долина. Саме тут Кримська орда, що налічувала близько 50 тисяч чоловік, оточила невеликий загін (7 тисяч чоловік) царських військ. Козаки й солдати стояли до останнього, "споруджуючи шанці з тіл полеглих". Лише через шість годин підійшли основні сили армії, і ворог кинувся тікати. У битві при Чорній Долині загинуло чимало слобідських козаків. Як повідомляє про загальні козацькі втрати "Історія Русів", "побито ж усіх урядників і рядових 3270".

15 листопада 1736 року татари прорвали оборону Української лінії. У зв'язку з можливістю татарських наскоків слобідським полковникам було наказано "жити" не в полкових містах, а у прикордонних місцевостях. Для спостереження за ворогом, захисту редутив, кур'єрів та провіанту до фортеці Казікермен був відряджений загін слобожан у кількості 600 чоловік під команду Охтирського полковника Лесевицького.

25 лютого 1737 року в канцелярію полку надійшов наказ готуватися до нового походу. Бойові дії, які виснажували полки, часто закінчувалися невдачами. Крим залишався непідкореним, лише Азов було приєднано, за умови зруйнування його укріплень. В 1737 р. на старих

вінтер-квартирах у Лівобережній і Слобідській Україні знаходилися 2 кірасирських, 21 драгунський, 32 піхотних та 20 ландміліційних полків. Окрім цього, у своїх слобідських полках були розміщені 10 регулярних слобідських рот.

В 1738 р. 3 тис. слобідських козаків діяли в армії Ласці, 2 тис. – в армії Мініха. Крім того, близько тисячі слобожан несли варту на форпостах. Окремо в 1738 р. для забезпечення сплаву по Дніпру суден з військовими припасами та провіантом від слобідських полків до Усть-Самари фельдмаршал Мініх наказав Комісії слобідських полків послати 1555 чоловік. Станом на 18 травня 1739 р. до діючої армії зі Слобідської України було направлено 14149 коней: 916 – до частин Мініха та 13133 – до армії Ласці. З них Охтирський – 2790 голів.

В кампанію 1739 р. головні завдання російських армій полягали в переході через Польщу під Хотин і ведення бойових дій в Молдові та Валахії. До складу обох армій, загальну кількість яких передбачалось довести до 142 тис. чоловік, планувалось включити: до армії Мініха – регулярний слобідський полк (1 тис. чол.), до армії Ласці – всі п'ять козацьких полків (5 тис. чол.). 17 серпня поблизу с. Ставучани, в 12 км від м. Хотин, відбулася Ставучанська битва між турецько-татарським військом і російською армією під командуванням фельдмаршала Б.-Х. Мініха (близько 48 тис. чол., в т.ч. 9,8 тис. іррегулярних, 250 гармат), до складу якої входили і слобідські полки. Атака яничар, яку підтримала турецька кіннота, була зупинена козаками. До вечора 17 серпня російська армія захопила ворожі позиції. Турецька армія, втративши до 1000 чол. вбитими і 50 гармат, поспішно відступила до р. Прут, а згодом і далі за Дунай.

Загроза нападу з боку Швеції і вихід з війни Австрії змусили Російську імперію 18 вересня 1739 р. укласти з Туреччиною Белградську мирну угоду. Слобожанам, як і іншим козакам, "за сии, выше описанные походы... пожалованы как денежное, так и хлебное жалованье". Але війна, яка викликала великі людські і матеріальні жертви, мала жалюгідні наслідки. Загальноукраїнські жертви були такими: всього залучено 312 тис. козаків і селян, з яких загинуло 34200; загинуло більше 50 тис. коней (!); з України в різний спосіб було вилучено астрономічну на той час суму – 1,5 млн. рублів. На додаток до інших бід у 1738 р. війська, що повернулися з Криму, занесли на Слобожанщину чуму. Перепис 1741 р. зафіксував значне зниження чисельності населення на слобідських землях порівняно з 1732 р.

Нова війна, в якій взяв участь Охтирський полк, – Війна за австрійський спадок (1740-1748) велась за розподіл австрійських володінь між двома коаліціями європейських держав. Ро-

сія вступила у війну лише наприкінці. В 1746 р. слобідським полком надійшло розпорядження підготувати зведений загін. Невдовзі 500 козаків на чолі з сумським полковником Д.Г. Кондратьєвим вирушають у т. зв. перший ліфляндський похід російської армії. В 1746 р. загін прибув до Ліфляндії і розташувався на кордоні з Польщею, готовий за наказом вирушити до Східної Пруссії. В січні 1748 р. на територію Пруссського королівства вступив експедиційний 30-тисячний російський корпус князя Репніна. Під час цього другого ліфляндського походу зведений слобідський загін під командуванням охтирського полковника І. Лесевицького був збільшений до 1000 чол. На час кампанії від козаків вимагалось бути "доброкітними", добре озброєними і мати провіант на три місяці. До бойових дій вони так і не приступили. Д. Багалій справедливо і влучно зазначав, що "ім треба було виступити в поход за границю Росії і прийняти участь у боротьбі за австрійську спадщину, підтримуючи право Марії Терезії; до сього діла у них було стільки інтересу, скільки до позаторішнього снігу".

Участь Росії у Семилітній війні 1756–1763 рр. була викликана загрозою її західним кордонам з боку Пруссії. Ця війна стала останньою, в якій брав участь Охтирський слобідський козацький полк, причому майже поголовно всі старшини і козаки – 5924 чол.

Пруссська армія вважалась найкращою в Європі завдяки своїй дисципліні, застосуванню нових тактичних прийомів і високій скорострільності піхоти. Біля невеличкого прусського містечка Грос-Єгерсдорф 19 серпня 1757 р. зустрілось російське військо фельдмаршала С.Ф. Апраксіна (55 тис. чол.) та прусські частини на чолі з фельдмаршалом Х. Левальдом (24 тис. чол.).

Під час бою слобожани на чолі з бригадиром В.П. Капністом та донці на лівому фланзі пішли в атаку на прусську кавалерію, але, наблизившись до ворожого фронту, розвернулись і почали відступати. Їх переслідували кірасири принца Голштинського, яких козаки підвели під вогонь російської піхоти і картечні залпи артилерії. Передовий загін німців все ж таки прорвав фронт піхоти, яка, не розгубившись, взяла ворога в кільце. Коли стрій прусських вершників прийшов у безлад і вони спробували відступати, козаки перейшли в наступ, знищуючи ворога. Пруссська кіннота, згадував учасник бою А.Т. Болотов, "пошкваронно, в наилутчем порядке, текла, как некая быстрая река, и ломилась за казаками прямо на нашу пехоту. Передний эскадрон въехал уже порядочным образом за казаками на наш фронт и, рассыпавшись, рубил всех, кто ни был позади фронта. Для сего самого принуждено было поворотить наш фронт назад". В цей же час

розташована неподалік батарея повернула гармати і вдарила в гущину вершників. "Как ей случилось выстрелить поперек скачущих друг за другом прусских эскадронов, то, выхвативши целый почти эскадрон, разорвала тем их стремление и скачущих не только остановила, но принудила опрометью назад обернуться. Те же, которые вскакали в наш фронт, попали, как мышь, в западню. Пехота тотчас опять сомкнулась, и они все принуждены были погибать, наихалостнейшим образом, наша кавалерия их тут встретила и перерубила всех до единого человека". Так козаки застосували свій звичний маневр ("вентерь"), перейнятий від татар: удаваним відступом навели ворога на 15 готових до бою батальйонів піхоти з 44 гарматами. В сутичці загинув слобідський бригадир, який очолював атаку і під час бою з кірасирами отримав декілька ударів палашем по голові. Його тіло знайшли біля розбитої гармати і впізнали лише по бригадирському мундиру.

Розгром кінноти призвів до загального відступу прусської армії. Було здобуто важку, але важливу перемогу. Кампанія 1757 р. закінчилась, і слобідські козаки поверталися додому. Фуражу із армійських припасів їм не видали, а на спустошених війною територіях придбати його, навіть за великі кошти, було майже неможливо. Під командою полковника фон Розенталя полки пішли через Курляндію і Лифляндію на Смоленськ, зазнаючи при цьому тяжких негараздів і матеріальних збитків. Незважаючи на те, що у Мітаві полки одержали на закупівлю фуражу 6 тис. крб., а в Рузі – на провіант і фураж 5440 крб., козаки змушені були постійно продавати в дорозі своє майно та амуніцію, аби самим не померти з голоду і зберегти коней. Слобожани гинули від морозів та заврюх, тому значна частина козаків поверталася з походу пішки.

Крім участі у закордонних походах, в 40–60-х рр. XVIII ст. Охтирський козацький полк в основному ніс прикордонну службу з охорони Української лінії. До того ж, від слобідських полків періодично висилалися військові команди для прикриття Слов'яносербії. Після повернення зі Східної Пруссії слобідські полки так і не змогли відновити свою боєздатність.

ЛІКВІДАЦІЯ КОЗАЦТВА

Царювання Катерини II остаточно знищило залишки автономії українських земель у цілому і козацьке військо зокрема. Більше того, Катерина II відверто висловлювала бажання, щоб українці "обрусіли і перестали б дивитися неначе вовки в ліс".

Російська армія відчувала гостру потребу в регулярній легкій кінноті. Тому указом від

11 березня 1762 року секунд-майору лейб-гвардії Ізмайлівського полку Є. Щербініну було доручено створити "Комісію по Слобідських полках" для перетворення слобідських полків на регулярні. Маніфест від 28 липня 1765 р. проголошував ліквідацію слобідських полків і полково-сотенного устрою та створення на їх основі гусарських полків і відповідно Слобідсько-Української губернії (з поділом на провінції). Для здійснення реформи в Харкові створювалася спеціальна комісія – "Експедиція формування гусарських полків" на чолі з Е. Щербініним. "Хроніка гвардійських козацьких частин" (1912 р.) зазначає: "1765 г. Слободские казачьи полки переформированы в регулярные гусарские: Сумской, Изюмский, Ахтырский, Харьковский и Острогожский. Из этих полков Острогожский расформирован в 1796 г., а преемниками остальных являются полки: 1-й, 11-й и 12-й гусарские и 4-й уланский". Таким чином слобідські козацькі полки остаточно перетворювалися на регулярні військові частини, що являли собою легкокінні полки шестиескадронного складу. За штатом полк поділявся на дивізіони – по два ескадрони, ескадрони на роти. Полк повинен був мати: 5 штабс-офіцерів, 32 обер-офіцери, 72 унтер-офіцери, 14 сурмачів, 834 рядових гусар, 913 стройових коней. В гусари приймали людей не менше двох аршин і шести вершків зросту (не нижче 170 см).

В ході реформи козаки, підпомічники і козацькі підсусідки переводилися до нової категорії "військових обивателів" – особисто вільного податного стану, який згодом прирівняли до державних селян. Самі ж гусари вербувалися з колишніх козаків і старшинських дітей. На забезпечення новоутворених полків зброєю, мундирами і амуніцією з державної скарбниці виділялося 100 тис. крб. Кольори гусарських мундирів залишалися такими ж, якими були раніше кольори одностроїв у кожному слобідському полку. За рахунок "охотників" із числа панських підданих формувалася "Український гусарський полк", який вирізнявся малиновими мундирами. Командирами новоствореної "гусарії" були головним чином російські офіцери. Рядові гусари записувалися на 25-річну службу, а колишня козацька старшина мала вибір: або йти у абшит (відставку), або залишатись у реформованих полках на офіцерських посадах. Перетворення козаків на гусар виявилось справою непростою. Населення ставилося до реформи вороже, а до нових гусар з ненавистю. Серед призначених у гусари дедалі частішали втечі. Е. Щербінін наказав замість дезертирів брати їх найближчих родичів, а якщо таких не виявлялося – записувати на службу представників заможних родин

і тримати їх до повернення втікачів. За переходу останніх російським законодавством передбачалось биття батогами, виривання нізд-рив і відправка на заслання.

Проте жорсткі каральні заходи, включно до взяття заручників, не приносили бажаних результатів. Особливо зневаженою відчувала себе козацька старшина, якій було запропоновано або отримати абшит (тобто відставку), або йти на службу в гусарські полки. До того ж заміна козацьких чинів на армійські відбувалася з пониженням на 1–2 ранги. Втративши козацьку службу, яка давала їй незмірно більші права, майже необмежену цивільну і військову владу, старшина була остаточно вражена ще й цим знуцанням. І коли Євдоким Щербінін – новопризначений правитель Слобожанщини, видав наказ про збір у Харкові всієї старшини для "оглядин" і подальшого призначення на службу в гусарські полки, на його заклик не прийшов ніхто.

Новоспечена "гусарія" ще протягом довгих років уперто трималася козацьких звичаїв і демонстративно голила голови, а довгу чуприну закладала за вухо, підкреслюючи своє козацьке походження. В російській армії гусарські полки швидко втратили легкий "пилот" українського національного колориту, і з кін. XVIII–поч. XIX ст. їх комплектування відбувалось уже на загальних засадах за рахунок рекрутчини. З "Явочной челобитной Ахтырскаго округа помещика Романа Перекрестова" від 1781 р. добре видно, як відбувався цей процес на колишніх козацьких землях: "Выбирали здоровых парней от 17 до 35 лет. На каждого рекрута давали кафтан сермяжного сукна, шубу, шапку, рукавицы, две рубахи, 2 портков, штаны сермяжные, одну обувь – чирики или упоки с чулками, да на содержание каждого по то время, как к полкам приведены будут, на жалованье денег по 3 рубля, провианта: муки по 6 четв., круп по 3 гарнца, соли по 6 фунтов". В цей же час охтирські гусари, як і сумці, виводяться з території нинішньої Сумщини і остаточно втрачають зв'язок з Україною, зберігаючи лише назву.

ОХТИРСЬКІ ГУСАРИ

Охтирський гусарський полк веде родовід від Охтирського Слобідського козачого полку. Формування Охтирського гусарського полку розпочалося в березні 1765 року і закінчилось в 1766 році. В цьому ж році було встановлено полкове свято – 2 липня на честь Чудотворної Ікони Охтирської Божої Матері.

Першим командиром полку був граф І.М. Підгоричани, серб за національністю.

У 1780 році ліквідується Слобідсько-Українська губернія і на її території запроваджується Харківське намісництво. Були ліквідовані також провінції і комісарства, а замість них засновано 15 округів: Харківський, Золочівський, Хотмижський, Чугуївський, Ізюмський, Валківський, Богодухівський, Краснокутський, Охтирський, Лебединський, Сумський, Недригайлівський та Білопільський, територія яких входила до складу чотирьох колишніх провінцій – Харківської, Сумської, Охтирської та Ізюмської.

Охтирський округ у 1785 році займав меншу територію, ніж Охтирська провінція. До Краснокутського округу відійшли Краснокутське, частина Богодухівського та Котелевське комісарства; до Валківського – частина Краснокутського комісарства; до Лебединського – частина Олешнянського повіту та Охтирського комісарства; до Богодухівського – Богодухівське та частина Охтирського комісарства. Відповідно до реформ в Охтирський округ включили Охтирське, Боромлянське, частину Котелевського комісарства та Олешнянського, Валківського і Белгородського повітів. На той час населення округу становило 24938 чоловік. Найбільші населені пункти – Охтирка (5551), Боромля (3262), Жигайлівка (1387), Білка (359). Охтирка тоді була найбільшим містом Харківського намісництва. Територія округу була значно більша за нинішній Охтирський район. На той час усі села округу належали колишній військовій старшині.

Після смерті Катерини II новий імператор Павло I указом від 12 грудня 1796 року реорганізував намісництва в губернії. З 1797 року намісництво стало називатися Харківською губернією.

Ліквідоване козацтво, покріпачене селянство – ось що дали слобожанам реформи Катерини II. Позбавлена власної військової сили, а отже, й залишків державних форм (автономії) і, як наслідок, перетворена остаточно в складову частину Російської імперії, Слобожанщина на тривалий час втратила перспективу національного розвитку.

У лютому 1768 р. охтирський гусарський полк був направлений до Польщі, де брав участь у війні з конфедератами. Полк увінчався славою у битвах під Хмельником та Бердичевом.

В 1768 р. Охтирські гусари беруть участь у російсько-турецькій війні. 17 квітня 1769 р. охтирці, діючи у складі загону князя Прозоровського, розгромили кінноту Гассан-паші і

захопили чотири прапори. 19 червня та 22 липня охтирці билися під Хотиним, 11 листопада – під Галацом, 3 січня 1770 р. – на річці Римник, 4 січня – під Фокшанами та Кагулом. 26 липня охтирські гусари знищили турецький ар'єргард біля фортеці Ізмаїл, захопивши 6 прапорів, 20 гармат, 4000 полонених, а згодом відзначилися при облозі Браїлова.

У 1771 р. командиром полку призначається полковник Пашкевич, під його командуванням полк взяв участь у розгромі турецьких військ у фортецях Журжа та під Бухарестом. 8 листопада у Кракові охтирці завершили кампанію 1771 р.

У 1775 р. (травень–червень) полк взяв участь у ліквідації Запорозької Січі, повернувшись до Охтирки лише в жовтні.

У 1783 р. полк був перейменований в Охтирський гусарський полк Української кінноти, а в 1784 р. – в Охтирський легкокінний полк.

У 1787 р. почалася друга російсько-турецька війна. Охтирці беруть активну участь в облозі Очакова, у битвах при Фокшанах та на річці Римник, а також в облозі Кілії у 1790 р. У цьому ж році полк тимчасово втратив свою історичну назву та був приєднаний до Харківського легкокінного егерського полку. При полку була заснована команда кінних егерів (1788 р.).

У 1792 р. Охтирському полку повернено назву "Гусарський".

З 1796 р. полк став носити ім'я свого керівника – гусарського бригадира Лінденера. Він був доведений до 10 ескадронів, і гусарам було предписано носити форму кольору "прілої вишні", тобто коричневого.

Із 31 березня 1801 р. полк знову став Охтирським гусарським.

Вітчизняна війна 1812 р. стала зоряним часом в історії охтирських гусар. Початок війни полк зустрів між річками Німан і Буг. Він входив до складу 4-го кавалерійського корпусу генерал-майора К.К. Сіверса. Корпус воював на чолі з донським атаманом М.І. Платовим в ар'єргарді другої Західної армії, прикриваючи відступ армії П.І. Багратіона. Охтирські гусари в ар'єргардних боях зазнали великих втрат.

Біля Гжатська ар'єргард охтирських гусар атакував корпуси маршалів Мюрата і Даву, проте після короткого, але жорстокого зіткнення був вимушений відійти за Гжатськ. Далі почався відступ до с. Бородіно. 24 серпня відбувся бій за Шевардинський редут. У ньому взяли участь 11 російських кавалерійських полків.

На світанку 26 серпня залпом французької батареї із 102 гармат почалася генеральна битва при Бородіно. Честь почину кавалерійських атак на Бородінському полі належала саме гусарам Охтирського полку, які в цей день захопили 12 французьких гармат.

8 квітня 1812 р. підполковником Охтирського гусарського полку був зарахований Денис Давидов – ад'ютант і учень князя П.І. Багратіона. Саме Д. Давидов сформував перший армійський партизанський загін, який склався з 50 гусар та 80 донських козаків і діяв у районі Вязьми з 21 серпня до кінця грудня 1812 р. Перше бойове хрещення партизани одержали 2 вересня. 22 жовтня полк полонив французького бригадного генерала Нагеля. 24 грудня Д. Давидов отримав наказ з'єднатися з корпусом генерала Д.С. Дохтурова.

25 грудня 1812 р. був оголошений височайший Маніфест про закінчення Вітчизняної війни.

26 грудня 1812 р. командиром охтирців був призначений брат І.В. Васильчикова – полковник Д.В. Васильчиков.

1 січня 1813 р. охтирці у складі головних сил російської армії перейшли річку Німан, почалося звільнення Європи.

У серпні 1813 р. загін Д. Давидова блискучим маневром потрапив до м. Дрезден, яке захищав корпус маршала Даву, захопивши половину міста. Через це Д. Давидов опинився в опалі, оскільки йому було наказано не брати місто, а підготувати урочище його взяття генерал-ад'ютантом Ф.Ф. Вінценгероде. Проте друзі Д. Давидова подали прохання Олександрю І, який призначив героя командиром полку.

Відзначилися охтирські гусари 5 жовтня 1813 р. у чотириденній "битві народів" під Лейпцігом, в якій взяло участь понад 500 тисяч чоловік. Охтирський полк був кинутий в атаку з походу, захопив п'ять гармат і близько 560 полонених.

20 грудня 1813 р. охтирчани на чолі з Д. Давидовим вступили на територію Франції. Після Краонської битви, в якій усі генерали Другої гусарської дивізії загинули або були поранені, Д. Давидов дві доби керував дивізією, а потім бригадою. За цю битву йому було присвоєно звання генерал-майора.

У квітні 1815 р. охтирські гусари знову прибули до Франції у складі армії генерал-фельдмаршала М.Б. Баркляя-де-Толлі для огляду-параду при Вертю. З цим перебуванням охтирчан у Франції пов'язана одна із полкових легенд, яка в дійсності мала місце. Прибувши в передмістя Парижу і оглянувши полк, Денис Давидов, командир полку, побачив, який плачевний вигляд мали його гусари. Мундири за час бойових дій вкрай обносилися. Полк був розквартирований біля жіночого монастиря, монахині якого носили рясю "полкового" кольору (коричневі). За наказом Давидова з монастирського складу було взято все сукно, необхідне для пошиву нових мундирів. На параді Охтирський полк виглядав блискуче і справив велике

враження на Олександра I. Після цього цар своїм указом повелів охтирським гусарам назавжди носити коричневі мундири.

За відвагу та героїзм у Вітчизняній війні 1812 року та походах 1813–1814 років до країн Європи Охтирський гусарський полк отримав нагороди:

1. За відзнаку у війні 1812 р. полку пожалувано 19 срібних труб із написом "Ахтырскому полку за отличие при поражений и изгнаний неприятеля изъ пределовъ Россіи. 1812 г."

2. Знаки на ківера за хоробрість і мужність, виявлені в битві під Дрезденом, з написом: "За отличие августа 14 дня 1813 г."

3. За Лейпцігську битву – Георгіївські штандарти з написом: "Въ воздаяніе отличнаго мужества и храбрости, оказанныхъ въ благополучно оконченную кампанію 1814 г."

4. Пізніше, в 1851 р., на честь 200-річчя полку було пожалувано Георгіївський штандарт з Олександрівськими ювілейними стрічками з написом: "Воздаяніе отличнаго мужества и храбрости, оказанныхъ въ благополучно оконченную кампанію 1814 г." і датами "1651 1851".

Охтирські гусари були єдиними військовими в російській армії, яким дозволялося носити "Святославову серьгу" у вусі.

1882 р. відбулася загальна реорганізація кавалерії, всі гусарські і уланські полки були перейменовані в драгунські із зміною форми. Імператор Олександр III вступив на престол під девізом "Самодержавіе, православіе и народность". Саме "народность" лягла в основу зовнішнього вигляду всієї армії в одязі. Це напівкафтан, кольорові кушаки, широкі шаровари. Гусари неохоче розлучалися із своїми красивими мундирами. Багато офіцерів пішло у відставку, не бажаючи носити "мужицький" одяг.

Охтирський полк став називатися 36-м драгунським Охтирським Його Королівської Високості принца Фрідріха-Карла Пруського полком.

На честь 250-ліття полку в 1901 р. охтирські гусари одержали від імператора Миколи II найдорожчу нагороду: шефом полку була призначена її Імператорська високість Велика княгиня Ольга Олександрівна.

Після невдалої російсько-японської війни 1904–1905 рр. керівництво, для підняття бойового і морального духу, повернуло гусарам їхню форму часів Олександра II. Так, у 1907 р. в російській армії знову з'явилися гусарські уланські полки. Охтирці стали називатися "12-м гусарським Охтирським її Імператорської Високості Великої Княгині Ольги Олександрівни полком".

В 1912 р., у 100-літній ювілей Бородінської битви, було увічнено ім'я прославленого командира охтирців Дениса Васильовича Давидова – полку назавжди було присвоєно його ім'я. Повна назва полку стала "12-й Гусарський Охтирський генерала Дениса Давидова її Імператорської Високості Великої Княгині Ольги Олександрівни полк".

Влітку 1914 р. в Красному Селі відбувся черговий огляд царем військових полків. Велика Княгиня пішла простою сестрою милосердя на фронт разом з Охтирським полком.

На початку Жовтневої революції Охтирський гусарський полк був переведений в Одесу.

У 1918 р. полк було розформовано, але вже влітку він знову почав відроджуватись. Вірні присязі охтирські гусари воювали в степах Дону і Кубані проти частин Червоної армії.

У 1920 р. залишки Охтирського гусарського полку на завжди залишили Росію і емігрували в Румунію, а згодом в Югославію і Францію.

ТЮТЮНОВА МАНУФАКТУРА

Як свідчать енциклопедичні словники, батьківщиною тютюну є тропічна Америка. До Європи це "зілля" привіз Колумб. Уже на початку XVII століття куріння, нюхання і жування тютюну стало явищем загальнопоширеним.

У Росії церква оголосила тютюн "богомерзким зелієм", і тому він довго не поширювався. Більше того, цар Михайло Федорович у 1634 році видав указ, який оголошував: за торгівлю тютюном, як і за саме куріння, чекає кара на горло з конфіскацією майна.

Та контрабанда робила свою справу – кількість любителів тютюну в Росії зростала, одночасно контрабанда шкодила російській економіці. Це зрозумів Петро I, який указом від 1 лютого 1697 року дозволив торгівлю тю-

тюном і вільне куріння, не забувши обкласти курців великим як на той час податком – від 5 до 15 копійок з фунта тютюну. Царем було повелено: "...и всяких чинов людям табаком торговать свободно".

Спершу діяла державна монополія на торгівлю. Та вже через рік цю справу, згідно з контрактом, було віддано англійській тютюновій компанії. Строк контракту з англійцями кінчався у 1718 році.

Постало питання: чи знову платити іноземцям за ввіз тютюну в Росію? Петро I розсудив інакше. Потрібно було розпочинати виробництво тютюну в Росії, і обсяг цього виробництва повинен був переkritи імпорт в якісному і кількісному відношенні. Ідеолог

петровських перетворень Іван Тихонович Пошошко писав: "...Нам так можно его размножить, что миллионная от него прибыль будет, а на таких землях она родиться, таких земель у нас примножество".

Вибір Охтирки для відкриття першої в країні тютюнової мануфактури був не випадковий. Козацько-селянські маси охтирського, а також сусідніх полків займалися вирощуванням городнього тютюну, що не було для слобожан новим і незвичним заняттям. Воно було занесене ще переселенцями з Правобережжя. Ці традиції було вирішено використати для забезпечення мануфактури сировиною і робочою силою.

У 1716 році Петро I висловив думку про необхідність налагодження виробництва тютюну на Слобожанщині і потурбувався про пошуки в Голландії досвідченого тютюнового майстра, який взяв би на себе цю справу. У 1716 році був найнятий "мастер табачник дел" Жан Жизи. Він зробив пробу із місцевого тютюну на початку 1717 року і отримав схвальний відгук царя.

Указом Петра I київський губернатор Д. Голіцин на початку 1718 року предписав охтирському полковнику і бригадиру Ф. Осипову вибрати місце і на казенний кошт побудувати приміщення, виготовити необхідне обладнання та організувати виробництво тютюну. Так, у 1718 році в Охтирці виникла тютюнова мануфактура – перше промислове підприємство міста.

Мануфактура була збудована на міській вигонній площі. Вона складалася з дев'яти амбарів і навісів для зберігання і попереднього приготування тютюну; обладнання для вирощування тютюнової розсади; хат і світлиць, які являли собою цехи з обробки і пакування тютюну; контори і житлових приміщень, обнесених огорожею. Всі будівлі були зроблені із сосни, берести, липи, дуба і криті очеретом, соломною, гонтом.

Технічне обладнання підприємства складалося: "2 пресса, 20 колес железных для виль рульнаго табака; 12 ножей железных съ бляшками и шурупами для закрепленія ихъ въ рукояткахъ; 6 ситъ опойковыхъ, 3 подситка лычныхъ, 2 сита волосяныхъ; 6 ящиковъ деревянныхъ, въ которыхъ сеяли картузь; 5 медныхъ и железныхъ воронокъ для засипки въ картузь табаку; весы съ коромысломъ и безменъ; 14 столовъ деревянныхъ, на которыхъ вили и крошили табакъ; 4 формы деревянные для набивки картуза; 1 котель медный для варки черносливы; 1 молоть и 3 молотка".

Біля мануфактури були парники, в яких вирощували розсаду. Засівали тютюном великі левади на 50 десятин. Планувалось постачати на переробку тютюн, який збирали по десятинному податку з населення лівобережних полків.

Основну робочу силу мануфактури складала селяни навколишніх сіл. Будували ма-

нуфактури "работные люди", яких присилали за нарядами з міст і сіл Белгородської провінції і слобідських полків. Згідно з указом царя до мануфактури, з 1719 р. були приписані села колишнього полковника І. Перекрестова, які нараховували 944 селянські садиби. На мануфактурі працювали почергово: піших – 100, кінних – 50 щоденно. Крім того, на підприємстві до 1727 року постійно було близько 30 учнів тютюнової справи.

Керівництво фабричними роботами майже 10 років знаходилося у руках іноземців. Першим тютюновим майстром був Жан Жизи, другим – К. Брон, з яким у мануфактур-колегії 30 серпня 1725 року було підписано контракт: він повинен був працювати на охтирській мануфактурі п'ять років. Продовжувачами справи іноземного майстра при передачі мануфактури у приватні руки в 1727 році стали колишні учні К. Брона – П. Мануйленко та А. Дюканов.

Апарат службовців мануфактури складався з комісара, канцеляриста, підканцеляриста, офіцера та трьох солдат.

Платню робітники і службовці одержували на рік у такому розмірі: майстер-іноземець – 110 рублів; майстер російський і український – 20 рублів; підмайстер – 10 рублів; учень – 5 рублів. Робітним людям із сіл Перекрестова: пішим – 12 рублів 83 копійки; кінним – 29 рублів; робітнику, який працював на збиранні тютюну, платили 10 рублів 95 копійок; канцеляристу – 20 рублів.

Звертає на себе увагу велика різниця між платнею іноземного майстра і вітчизняних майстрів – останні одержували в п'ять разів менше, а учні, підмайстри і піші робітники – в 10 разів менше.

Жалування регулярно видавалося лише іноземному майстру, іншим – нерегулярно.

Організація виробництва була побудована за типом мануфактурного підприємства. Різні групи селян обробляли землю, збирали і возили тютюн, городники вирощували розсаду тютюну, інші її висаджували. На виробництві було зайнято багато працівників, з яких "одни папуши разбирають по листку и изъ листковъ коренцы вынимають; другі же листья въ долгіе трубки катають на железныхъ прутьяхъ; треті же трубки въ столбики скручиваютъ, каковыя рулями называютъ, и кропятъ оныя отваромъ черносливъ съ прибавкою соли; четвертые изъ техъ столбиковъ въ железномъ прессе выдавливаютъ горькій сокъ; последніе же таковыя столбики режутъ нарочно сделальными сечками и въ картузы кладуть". Тютюн за технікою обробки і якістю поділявся на рільний, картузний, папушний, кришений і тертий.

Питання щодо збуту тютюну Охтирської фабрики вирішувалось вельми складно. На Слобожанщині, як і на Лівобережній Україні,

люди різних соціальних статусів, які курили, безперешкодно вирощували собі тютюн і в домашніх умовах. Це дуже обмежувало попит на фабричний тютюн на Україні. Доводилося значну частину тютюнових виробів вивозити в Петербург і Москву, а звідти і в інші міста. Але перевезення коштувало дорого, перевізники вимагали по 18 копійок з одного пуда тютюну.

Ринкові умови для охтирського тютюну склалися невігідно і з інших обставин. Український (домашній) тютюн був якісно гіршим, але дешевшим за охтирський і з успіхом конкурував з останнім не лише на Україні, а і в містах Російської імперії. У 1724 році у виписці про тютюнову фабрику говорилось: "А которой табакъ родится назаводу ахтырскомъ достоинствомъ черкаскаго табака весьма превосходительнее и ценою становится дороже". Але простий люд не звертав уваги "на достоинство" і купував той, "которой дешевле и отъ того табаку Ахтырская фабрика несетъ большой уронъ".

Із донесень Мануфактур-колегії 1747 року дізнаємося, що тютюнові вироби "Ахтырской фабрики продавались по 2 рубля, а украинский табакъ – по 1 рублю за 1 пудъ". Це в значній мірі зумовило залежування фабричного тютюну на складах. У 1727 році охтирського тютюну в Москві лежало 5445 пудів, в Охтирці – 10422. Крім того, було багато тютюну, який "отъ долголетнего лежанія вовсе сопрель".

Охтирська тютюнова мануфактура утримувалася на казенний кошт з початку свого існування і до 1727 р., підпорядковуючись спочатку Контор-колегії, потім Мануфактур-колегії. Представниками колегій на мануфактурі були комісари. Підприємство працювало нерентабельно, приносило збитки, і тому, за указом від 15 листопада 1727 року, було передане в приватні руки. У повідомленні про це говорилось, що за наказом Верховної таємної Ради "велено Ахтырській табачный заводъ опричь деревень отдать въ вольное содержание охотникамъ, а буде охотниковъ не будетъ и то стороение продать".

У відповідь на оголошення 25 листопада 1727 року в Сенат з'явився службовець одного Петербурзького відомства Ф. Молчин і виявив бажання "завести табашныхъ мануфактуръ голландскаго манира своимъ коштомъ". За Указом від 20 грудня Ф. Молчину передавались фабричні учні, фабричне обладнання, будівлі, а також тютюн свіжий в папушах – 5 тисяч пудів. За все це він повинен був внести кошти до казни за встановленою оцінкою протягом трьох років. Ф. Молчин "за неименеемъ капиталовъ" передав мануфактуру у власність своєму товаришу, петербурзькому купцю І. Маслову. Після смерті Маслова у 1732 році мануфактура знову перейшла до казни.

У 1733 році у зв'язку з тим, що не було бажаних взяти на свій кошт, в цілях "отвращения убытка и для государственнаго плода", мануфактура була передана до Охтирського полку – "взявъ съ того полку за строение и инструментъ въ казну деньги по настоящей цене". Адміністрації мануфактури надавалося право продавати тютюн в Охтирці і в інших місцях зі сплатою мита до казни. Полкова канцелярія видала мануфактуру до її ліквідації.

Тютюн сіяли на мануфактурних плантаціях до 1736 року. Частина продукції розходилася на місцевому ринку, частина вивозилася до столиць. З указу Сената 1734 року відомо, що того ж року в останній раз було перевезено різних тютюнових виробів із Охтирки до Петербурга 1571 пудів.

З переходом мануфактури у відання полкової канцелярії виробництво її стало помітно занепадати. В основі занепаду лежала відсутність достатнього попиту на її вироби на місцевому ринку. Попит в обох столицях також виявився недостатнім. Тим більше, що у 1727 році був дозволений вільний продаж "черкаскаго" тютюну з оплатою незначного мита. Прискоренню занепаду мануфактури з 1733 року сприяло також ставлення до неї старшини Охтирського полку, які почали використовувати обладнання для обробки і виготовлення свого власного тютюну. Землі, котрі використовувалися під плантації, було повернуто володарям – охтирським обивателям.

У 1736 році завод було зупинено. Підмайстер мануфактури В. Болдирев у мануфактур-колегії описав сумну картину господарювання старшин, але це не допомогло – мануфактура не працювала і руйнувалася, обладнання стало непридатним, майстри і учні розійшлися.

У 1759 році мануфактура була повністю ліквідована.

За дорученням Катерини II у 1766 році Г. Теплов писав губернатору Слобідсько-Української губернії Е. Щербініну: "Государь мой Евдокимъ Алексеевичъ. Ея Императорское Величество уведомитья соизволила, что еще при томъ случилась кончина Государева, то все предприятие осталось безъ действия, а между темъ инструменты поныне хранятся въ Ахтырке, которые уповательно совсем перержавели". Далі йшов наказ про відправку обладнання і преса, які уцілили, до Петербурга, що і було зроблено. Привезене до Петербурга обладнання виявилось повністю непридатним. Прес був у такому стані, що Теплов у листі до Е. Щербініна зазначав: "не стоитъ труда и кошту, которой употреблень былъ на перевозку его сюда".

Таким чином, поєднання економічних і соціальних негараздів визначили недовговічну долю першої в Росії тютюнової мануфактури.

РЕВОЛЮЦІЯ 1917 РОКУ

Про те, що 27 лютого 1917 року в Петрограді під керівництвом більшовиків повстали загони робітників, солдатів і матросів повалили самодержавство, в Охтирці дізнались негайно. Сприяло цьому сусідство повітового містечка з промисловим Харковом. 1 березня 1917 року в Охтирці відбувалися збори, мітинги, які схвалювали лютневі події. Чутки швидко поширились і в найвіддаленіші села повіту.

9 квітня 1917 року організувалась Охтирська рада робітничих і солдатських депутатів, яку очолив І.Ф. Гончаренко. Першими кроками нового органу влади було встановлення 8-годинного робочого дня на підприємствах міста, інші демократичні перетворення.

Невдовзі до складу ради увійшли і представники селян. Таким чином, вона стала повітовою радою робітничих, селянських і солдатських депутатів.

Очолив раду І.Ф. Гончаренко, який народився в 1887 році в сім'ї охтирського бідняка, де виховувалось чотирнадцять дітей. Революційними ідеями хлопець захопився в місцевому ремісничому училищі. Працював у Донбасі. У своїх рукописних спогадах він згадував: "В Горлівці я прийшов у робітничу дружину, а згодом і на барикади 1905 року". У лютому 1917-го він працював машиністом на місцевій електростанції. Сучасники відзначали його відчайдушну сміливість, рішучість і незламну віру в перемогу революції. Завдяки цим рисам І. Гончаренко користувався високим авторитетом.

І. Гончаренко підтримував тісний зв'язок із відомим революціонером, керівником Харківського комітету РСДРП(б) Ф.А. Сергєєвим, який допомагав у створенні місцевої більшовицької організації. Вона сформувалась і почала діяти в Охтирці 2 травня 1917 року. До її складу на початку входило 10 членів партії, а керівником став І.Ф. Гончаренко. 4 червня 1917 року в приміщенні колишньої комісарської школи більшовики зібрались на перші організаційні збори. Крім інших питань, вони розглядали і заяви робітників, які виявили бажання вступити до лав партії. На згадку про ці збори на будинку по вулиці Пушкіна (нині тут знаходиться середня школа №4) встановлено меморіальну дошку.

І.Ф. Гончаренко у вересні-жовтні 1917 року очолював Охтирський ревком, брав участь у громадянській війні. Згодом займав важливі посади в партійних і господарських органах. Помер в 1958 році в Києві.

В історії Охтирщини винятково важливу роль відіграла організація видання газети. Перший номер "Известий Ахтырского Совета рабочих, крестьянских и солдатских депутатов" вийшов у надзвичайно важкий час – 11 червня

1917 року. Видання такого рівня і призначення було одним з перших не тільки в губернії, а й в усій Україні. У першому номері газета надрукувала хроніку діяльності Охтирської ради робітничих, селянських і солдатських депутатів, повідомлення про поширення профспілкового руху та інші матеріали. Першим редактором став М. Кіціс. І.М. Зайденшнер був призначений редактором у 1919 році і обраний одночасно членом повітового комітету партії. Членом РСДРП він став ще в 1906 році. За революційну діяльність арештовувався, відбував заслання в Сибіру. Звідти втік до США і там брав участь у соціалістичному русі. Під час громадянської війни був комісаром Червоної Армії. Потім редагував різні газети. Згодом перебував на дипломатичній роботі в Китаї, де й помер у 1926 році.

У період двовладдя в місті утворився ревком, який очолив І.Ф. Гончаренко. В його завдання входила ліквідація угруповань, що боролись проти Ради та більшовиків.

Зростала революційна активність селян. Вони самовільно захоплювали поміщицькі землі, вирубували ліси, забирали худобу.

Через п'ять днів після Великої Жовтневої соціалістичної революції ревком розпустив місцеві органи Тимчасового уряду і буржуазну міліцію. Повітовий комісар, залишаючи посаду, оформив документ, який заслуговує на увагу. У своєрідному протоколі він писав: "Під загрозою збройної сили Охтирського ревкому змушений здати печатку і справи комісаріату... Оголошую, що з першого цього грудня за подальшу роботу і спокійне життя міста і повіту я скидаю з себе будь-яку відповідальність".

Коли в грудні 1917 року 1-й Всеукраїнський з'їзд рад, що відбувся в Харкові, проголосив Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, у Народному домі зібрався Охтирський повітовий з'їзд рад і проголосив передачу в повіті всієї повноти влади Охтирській раді робітничих, солдатських і селянських депутатів. Про цю подію свідчить меморіальна дошка, встановлена на районному будинку культури.

Громадянська війна на території нашого краю була більш жорстокою, ніж революція. Військові загони, сформовані з охтирчан і селян повіту, влились до полку Червоного козацтва під командуванням В.М. Примакова. Червоні козаки воювали проти Денікіна, білополяків. Відомі і інші імена козаків-охтирчан, які відзначились у громадянську війну: Н.Ф. Кобзар, О.О. Конвісар, С.І. Дейниченко. Командиром бронепоезда "Більшовик", який воював проти кайзерівських військ, був наш земляк, член партії С.А. Романенко.

Коли в квітні 1918 року австро-німецькі війська захопили Охтирку, тут діяв підпільний ревком, партизанські загони під командуванням О.Г. Васильченка, М.М. Лазаренка, В.С. Залавського. Згодом на їх базі було сформовано Охтирський радянський полк.

Червона Армія визволила місто 1 січня 1919 року. Але його ще кілька разів захоплювали війська Директорії, генерала Денікіна. Активізувалось протистояння і з боку кур-

кульських формувань. Боротьбу з ними вів комітет незаможників який очолив Я.Г. Поздняков. Остаточно ліквідувати куркульські заворушення вдалося лише в кінці 1921 року.

Про успіхи в цій боротьбі незаможних селян свідчить нагородження Охтирського повіту Червоним прапором ВУЦВКу. Реліквія збереглась донині як експонат міського краєзнавчого музею. Ордени Червоного Прапора УРСР одержали О.Г. Васильченко, М.М. Лазаренко.

ОХТИРСЬКИЙ РАЙОН У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

З гнівом і обуренням трудящі району зустріли звістку про напад фашистської Німеччини на Радянський Союз. З перших днів війни населення району піднялося на захист Батьківщини.

Організовано пройшли мобілізація і призов, які дали змогу з 23 червня по 15 жовтня 1941 року направити до діючої армії 19 тисяч воїнів. Серед них понад 2,5 тисячі пішли захищати Вітчизну добровільно. Тих, що пішли на фронт, на виробництві замінили старі, жінки, підлітки. Здійснювалось перепрофілювання підприємств: труболіварний завод за короткий строк організував виробництво корпусів для мін і снарядів, швейна фабрика перейшла на пошив військового обмундирування. Жителі міста і району до фонду оборони зібрали 35 млн. карбованців. У вересні в м. Охтирка були сформовані 295-а, 81-а стрілецькі дивізії та 34-а мотострілецька бригада, які брали участь у боях на території району. У місті і районі було обладнано шість госпіталів для прийняття поранених. З наближенням фронту в глиб країни евакуйовано обладнання ливарно-механічного і труболіварного заводів, МТС.

Бойові дії на території району проходили з 8 по 16 жовтня 1941 року, 22, 23 лютого, 11 березня та з 11 по 27 серпня 1943 року.

У бойових діях 1941 року брали участь перша гвардійська, 295-а стрілецькі дивізії і оперативна група генерал-майора С.І. Недвигіна (81-а, 297-а стрілецькі дивізії, кавалерійська група генерал-майора М.П. Сидепникова – 32-а, 43-я, 47-а кавалерійські дивізії, 34-а мотострілецька та 129-а танкова бригади 21-ї армії Південно-Західного фронту).

8 жовтня ворог, що наступав з території Полтавської області, зайняв с. Куземин, відтіснивши 81-у стрілецьку дивізію до с. Хухра. 9 жовтня бої йшли на рубежі сіл Грінченкове – Чупахівка – Мала Павлівка – Грунь – В'язове – Хухра. На кінець дня 10 жовтня німцям вдалося потіснити наші війська на рубіж Стара Іванівка – Охтирка – Кардашівка – Хухра, який вони

утримували до 14 жовтня. 12 жовтня ворог зайняв с. Бугрувате і відкинув 297-у стрілецьку дивізію на рубіж сіл Веселе – Яблучне, створивши загрозу тилу військ, що обороняли Охтирку. 14 жовтня фашисти повели наступ на дільниці Охтирка – Хухра, примусивши наші війська залишити райцентр. Спроби 295-ї стрілецької дивізії в ніч на 15 жовтня вибити ворога з міста успіху не мали, і в ніч на 16 жовтня вона відійшла за межі району.

Незадовго до окупації Охтирського і Груньського районів було вжито ряд заходів з організації партизанської і підпільної боротьби. У серпні 1941 року в Хухрі, а пізніше в Охтирці формуються невеликі партизанські загони під командуванням І.Є. Горобця, М.М. Фененка та П.П. Петренка. Тоді ж у Груньському районі було організовано дві підпільні групи, які згодом перетворилися в партизанські загони на чолі з П.П. Кульомзою і С.В. Лебедем.

Швидко просування фашистів, жорстокий окупаційний режим, відсутність досвіду боротьби в тилу ворога, значні втрати в перших же боях поставили патріотів у дуже скрутне становище. Загін М.М. Фененка, організований в с. Хухра, не розгорнувши широких бойових дій, був розкритий, бійці заарештовані і страчені в січні 1942 року.

Загін "Гроза" під командуванням І.Є. Горобця, який базувався у тростянецьких, мартинівських і лутищенських лісах, провів кілька операцій щодо виведення з ладу зв'язку ворога. Але згодом багатьох партизанів фашисти захопили і розстріляли, а залишки загону на чолі з І.Є. Горобцем продовжували бойові дії. У лютому 1942 року біля с. Вербова в нерівному бою з ворогом вони загинули.

Уже в період окупації, в листопаді 1941 року, в с. Розсохувате почала діяти партизанська група в складі дев'яти чоловік. Її організатором став лейтенант Я.П. Міщенко, який вийшов з оточення до своїх рідних. Загін дислокувався в тростянецьких лісах. Відважним патріотам вдалося влаштувати аварію поїзда на ст. Сморо-

дине і ряд диверсій проти окупантів. У листопаді 1942 року вісім членів групи було заарештовано і страчено в рідному селі. За допомогу партизанам було розстріляно значну кількість жителів цього села.

Загін під командуванням П.П. Кульомзи у складі 30 чоловік вів бойові дії на території Груньського району з перших днів окупації. У боротьбі з карателями він втратив основні сили і припинив активні дії в листопаді 1942 року. У складі загону перебував секретар Груньського райкому комсомолу Сергій Сук, який у січні 1942 року потрапив у засідку. Тяжко поранений, він переніс тортури і знущання фашистів, а згодом був розстріляний.

Активну діяльність розгорнули партизани Груньського загону під командуванням С.В. Лебеда. Але у них не вистачало можливостей проводити широкі бойові дії на території району. Тому було прийнято рішення про об'єднання із загonom М.І. Проскуріна, що діяв у Курській області. Об'єднаний загін проводив операції на території Курської і Харківської областей. У 1942 році він провів п'ять значних операцій проти каральних загонів ворога. 26 лютого загін брав участь у жорстокій сутичці з німецькими регулярними частинами у Вовчанському районі. Партизани зазнали значних втрат, але, незважаючи на це, в червні 1942 року розгромили тиловий підрозділ німецької частини у Шебекінському районі і захопили великі трофеї. У другій половині 1942 року загін С.В. Лебеда зазнав значних втрат і наприкінці року активні бойові дії припинив.

У климентівських і староіванівських лісах у 1941 році діяла невелика група партизан (командир П.П. Петренко, комісар Зуєв). Вона допомогла артилерійському дивізіону Радянської Армії вийти з оточення. Група разом з цим дивізіоном вийшла в розташування радянських військ і увійшла до складу регулярної армії.

У м. Охтирка діяла розвідгрупа, створена штабом Південно-Західного фронту. Очолював групу охтирський робітник Ф.А. Михайленко, а радисткою в ній була Люба Лебедева. У квітні 1942 року відважні розвідники були схоплені гестапо і страчені.

Навесні 1942 року на території Охтирського району діяв десантований з м. Вороніж розвідувально-диверсійний загін "Сокил", сформований із жителів Охтирщини. Керував загonom голова Охтирського райвиконкому Д.Я. Кашеев, комісаром був У.П. Завірюха. У результаті зради група трагічно загинула в сутичці з польовою жандармерією.

У селищі Чупахівка взимку 1943 року діяв партизанський загін, створений лейтенантом Коноплею з воїнів, які потрапили в оточення. Бійці загону у складі 29 чоловік підривали німецькі

машини, псували зв'язок, а в лютому 1943 року, напередодні наступу радянських військ, визволили Чупахівку від окупантів і утримували її кілька днів до підходу військових частин. 1 березня загін влився до лав Радянської Армії.

Бойові дії військ на території району відбулись 22 лютого 1943 року, їх вели 309-а, 340-а стрілецькі дивізії та 5-й Сталінградський танковий корпус 40-ї армії Воронежського фронту.

Переслідуючи розбитого в районі Харкова ворога, 5-й гвардійський Сталінградський танковий корпус 22 лютого 1943 року вступив у межі району, зайняв село Олешня, а 23 лютого у взаємодії з частинами 309-ї та 340-ї стрілецьких дивізій звільнив Охтирку. Того ж дня було завершено і визволення Охтирщини. Але у зв'язку з контрнаступом ворога 11 березня наші війська залишили територію району.

У боях за визволення району від фашистських окупантів у серпні 1943 року брали участь 71-а, 147-а, 155-а, 166-а, 241-а стрілецькі дивізії, 4-й гвардійський Кантемирівський і 5-й гвардійський Сталінградський танкові корпуси 27-ї армії, 206-а стрілецька дивізія і 10-й танковий корпус 40-ї армії, 218-а, 337-а стрілецькі дивізії і 3-й гвардійський механізований корпус 47-ї армії, 7-а і 8-а гвардійські повітряно-десантні дивізії і 3-й механізований корпус 4-ї гвардійської армії Воронежського фронту.

11 серпня бійці 241-ї стрілецької дивізії, переслідуючи відступаючого ворога, зайняли села Веселий Гай, Кудрявий і вели бій за с. Високе. Цього ж дня 166-а стрілецька дивізія вступила на територію району і повела наступ на Охтирку, до якої вже о 12-й годині увірвались воїни 4-го гвардійського Кантемирівського танкового корпусу. 12 серпня в місто увійшла і 166-а стрілецька дивізія. На 20 годину вона досягла центру міста, де продовжувала вести вуличні бої. 155-а дивізія 12 серпня о 12.30 зайняла с. Манчичі і продовжувала наступ на північно-східну околицю райцентру. 241-а дивізія оволоділа рубезем Велике Озеро – Мошенка і на 17-у годину досягла південно-східної околиці Охтирки. 13 серпня опір ворога зріс, розпочалися його контратаки, і на кінець дня йому вдалося потіснити 166-у стрілецьку дивізію на східну околицю міста.

З'єднання лівого крила 27-ї армії (241-а, 71-а стрілецькі дивізії, 4-й гвардійський Кантемирівський і 5-й гвардійський Сталінградський танкові корпуси) продовжували просування і в наступні дні. 13 серпня вони досягли р. Ворскла на дільниці с. Хухра – селище Котельва, 14-го зав'язали бій за с. Грунь, зайняли с. Буди.

16–17 серпня ворог розпочав контратаки. Села Грунь і Буди по кілька разів переходили з рук у руки.

18 серпня о 8.30 після сильної артпідго-

товки і ударів авіації по бойових порядках наших військ ворог на дільниці с. Пологи – с. Мошенка при підтримці значних сил авіації кинув у бій до 200 танків з мотопіхотою (танкова дивізія СС "Велика Німеччина", 7-а і частини 19-ї танкових дивізій, 10-а моторизована дивізія, 51-й і 52-й окремі батальйони важких танків і чотири артилерійські полки). Ворог волів прорватись у район м. Богодухів, щоб надати допомогу військам, які обороняли м. Харків. Фронт 166-ї стрілецької дивізії було прорвано, і в кінці дня ворог уклинився в нашу оборону на 24 кілометри, створивши вузький мішок завширшки до семи кілометрів, обмежений лінією м. Охтирка – села Високе, Кудрявий, Нова Одеса, Каплунівка, Мошенка.

Вихід ворога до с. Каплунівка загрожував оточенням військ лівого крила армії, що діяла в районі сіл Хухра, Буди, селища Котельва. Щоб ліквідувати цю загрозу, радянське командування повернуло проти ворожого угруповання 3-й і 6-й танкові корпуси 1-ї танкової армії, висунуло з резерву 4-у гвардійську армію.

19 серпня почали наступ 155-а і 147-а стрілецькі дивізії, 27-а, 7-а, 8-а гвардійські повітряно-десантні дивізії і 3-й механізований корпус 4-ї гвардійської, 3-й і 6-й танкові корпуси 1-ї танкової армії, примусивши супротивника уже 20 серпня відмовитись від наступу на Богодухів. 21–23 серпня вороже угруповання було розгромлене, а 25 – визволена Охтирка. 27 серпня наші війська досягли рубежу Комиші – Грунь – Куземин і того ж дня вийшли за межі району.

Зриву задумів ворога сприяв також наступ 40-ї і 47-ї армій у тил охтирського угруповання ворога, який розпочався 17 серпня.

Відбиття ворожого контрудару під Охтиркою – найважливіша подія війни на території області в 1943 р.: її значення полягає в тому, що поразка ворога під Охтиркою зумовила втрату ним Харкова і успішне завершення радянськими військами великої битви під Курськом.

У тяжких боях під м. Охтирка радянські воїни показали зразки мужності і героїзму. 13 серпня під час вуличних боїв у м. Охтирка 2-й стрілецький батальйон 423-го стрілецького полку 166-ї стрілецької дивізії був атакований автоматниками при підтримці семи танків. Командири взводів лейтенант Фрідт і молодший лейтенант Сопруненко вогнем з короткої відстані відсікли піхотинців від машин, а взвод протитанкової артилерії своїм вогнем підбив чотири танки, п'ятий протитанковою гранатою підірвав рядовий Єргашев. У цьому бою ворог зазнав великих втрат.

Цього ж дня батарея 239-ї мінометної бригади під командуванням старшого лейтенанта Дьомкіна в районі цегельного заводу вогнем підтримувала стрілецьку роту, яка від-

бивала неодноразові контратаки супротивника. В один із напружених моментів наша піхота, не витримавши натиску ворога, відійшла, залишивши батарею без прикриття. Але мінометники виявили високу мужність і витримку, вогнем батареї примусили ворога залягти і дали змогу нашій стрілецькій роті зайняти залишену нею позицію.

Особливий героїзм радянські воїни виявили в тяжких боях, відбиваючи ворожий контрудар. 20 серпня 7-а гвардійська повітряно-десантна дивізія перейшла в наступ на лівий фланг ворожого угруповання. В ніч на 21 серпня 29-й гвардійський повітряно-десантний полк цієї дивізії під командуванням майора Г.В. Кочеткова зайняв садибу радгоспу "Ударник" (11 км на південний схід від м. Охтирка). Але, глибоко вклинившись у розташування супротивника, полк втратив зв'язок із сусідами, оголились його фланги. Ворог скористався цим. О 5-й годині 27 танків супротивника атакували правий фланг полку, 12 – лівий (серед атакуючих танків було 12 "Тигрів" і дві самохідні установки "Ферді-нанд"), а автоматники проникли у тил, змусивши вести кругову оборону. Полк зазнав величезних втрат. Один взвод протитанкових гармат був розчавлений "Тигром", від роти протитанкових рушниць залишилась лише обслуга. Загинули командир полку майор В.Г. Кочетков, командир 3-го батальйону майор М.П. Тараканов, командири стрілецьких рот і роти протитанкових рушниць, але досягнутого рубежу полк не залишив.

Після визволення району і до кінця війни до діючої армії було направлено ще 9 тисяч його жителів. Усього, таким чином, у бойових діях брало участь близько 30 тисяч уродженців і жителів району, з них понад 200 жінок і 9 дітей.

Охтирчани мужньо билися з ворогом як на фронтах, так і в партизанських загонах, у підпіллі.

За подвиги 12300 уродженців та жителів міста і району нагороджені орденами і медалями, а Ю.Ф. Горбушко, М.Н. Дігтяренко, С.І. Дикалов, С.І. Долгий, Г.К. Задорожний, М.В. Пилипенко, В.П. Симон, В.Д. Шаренко удостоєні звання Героя Радянського Союзу.

За період бойових дій та окупації району завдані величезні збитки. В Охтирці були зруйновані всі промислові підприємства, 309 житлових будинків, шкільні приміщення, лікарня, в селах району зруйновано 1893 житлові будинки. Загальна сума збитків склала понад 992 мільйони карбованців у цінах того часу. Район втратив 17070 жителів. З війни додому не повернулись 11532 воїна-земляка, з них 3823 загинули в боях, 1712 померли від ран, 5438 пропали безвісти, 559 загинули в полоні. У боях з фашистами загинуло 78 партизанів і підпільників, 179 партизанів і підпільників роз-

стріляно, повішено, замучено ворогами. Жертвами війни (розстріляно, повішено, померло від катувань, убито бомбами і снарядами) стали 5281 мирний житель. На примусові роботи до Німеччини вивезено 2807 чоловік.

За період бойових дій на території району загинуло близько 4500 радянських воїнів і 65 військовополонених, які поховані в 41 братській та чотирьох індивідуальних могилах. На місцях тяжких боїв – братські могили. Це – села Високе (338), Бугрувате (275), Пологи (259), Куземин і Сонячне (по 250), Мала Павлівка (192), Олешня (190). 262 воїни поховані на місці колишнього радгоспу "Ударник". У братських могилах воїнів поховані і 257 загиблих партизан. У роки війни на території району діяли 32 госпіталі для прийому поранених (у 1941 році – 6), там помер 471 поранений.

Для увічнення пам'яті загиблих на могилах воїнів споруджено 40 скульптурних пам'ятників та 5 обелісків. Встановлено пам'ятники на місці бою 29-го повітряно-десантного полку (Курган бойової Слави) та в м. Охтирка (Монумент безсмертя).

Пам'ять загиблих воїнів-односельців увічнена 33 пам'ятниками. Шість пам'ятних знаків установлено на місцях страт. Подіям Великої Вітчизняної війни присвячені експозиції трьох музеїв. П'ять вулиць в м. Охтирка носять імена героїв-земляків.

У результаті пошукової роботи виявлено 948 нових прізвищ загиблих воїнів-земляків, внесені уточнення та доповнення в дані більш ніж 2000 загиблих. На Юріївському кладовищі в м. Охтирці виявлена братська могила радянських воїнів та дві індивідуальні.

ІСТОРІЯ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ОХТИРЩИНИ

БАКИРІВКА

За 13 км від районного центру і за 11 км від залізничної станції Кириківка на лівому березі річки Ворскла розташоване село Бакирівка.

Археологічні розкопки біля Бакирівки і Литовки свідчать, що першими поселенцями тут були люди кам'яної доби. Біля села Литовка знайдено знаряддя праці доби бронзи (II тисячоліття до н.е.). Потім із глибини Причорноморських степів сюди прийшли скіфи. А ще пізніше у верхів'ях Ворскли осіло плем'я сіверян.

За Литовкою знаходиться два городища. Одне, в 200 сажень на косогорі, колись було обнесене подвійним рядом валів і ровом між валами в три сажени глибиною. Жителі Литовки називали це городище Кукуєвим.

У 1668–1686 роках виникло багато нових сіл, у тому числі і Бакирівка з Литовкою. З ціллю укріпити кордони царські воеводи наділяли переселенців нивами, сінокісними угіддями і приписували до сіл означені ділянки лісу. З часом діброви та ліси стали власністю Охтирського полку.

У XVII–XVIII століттях Бакирівка була сотенним містечком Охтирського слобідського полку. Жителі займалися хліборобством, меншою мірою скотарством. Козаки-переселенці не тільки охороняли південні окраїни Русі, а й займалися різними промислами: гнали дьоготь, випалювали поташ, випарювали селітру. Вже в актах 1685 і 1696 років зустрічаються згадки про храми. У 1712 році Бакирівська церква святої Параскеви була поновлена, а з 1801 року існує нинішня дерев'яна П'ятницька церква. В документах кінця XVIII століття згадується ще й дерев'яна церква в ім'я архістратига Михайла.

Згідно з актом 1734 року Бакирівка і Литовка називались селами, а на кінець XVIII століття Бакирівка стала слободою і нараховувала 428 дворів військових обивателів, 30 дворів різночинців. У слободі були землеволодіння поміщика Івана Ліницького, поручиці Ганни Ліницької, прапорщиків Микити Ліницького і Гната Стешенка, поручика Якова Криницького. Поряд з поміщицькими володіннями були маєтності середніх розмірів і зовсім малі. У Бакирівці середня кількість десятин на ревізку душу становила 4,9 десятини. По відомості 1785 року був ще литовський млин, яким володіли дворові селяни Литовки.

У 1750 році жителі Бакирівки виступили проти поміщиків Надаржинських.

Реформа 1861 року не принесла полегшення селянам. У 1880 році вони знову піднялися на боротьбу.

Тяжка праця, відсутність медичного обслуговування сприяли розвитку інфекційних захворювань. У 1831 році епідемія холери забрала життя 13 чоловік, у 1848 році померло близько 80.

Селяни не мали змоги одержати освіту, медичні послуги. У Бакирівці на 1500 жителів була лише одна церковно-приходська школа. У 1907 році із 165 дітей шкільного віку навчалося всього 37. У той час тяга населення до навчання була досить великою. У 1910 році на триденних читаннях із садівництва в Литовці були присутні 400 чоловік.

Із встановленням Радянської влади в грудні 1917 року відбулися корінні зміни. Селяни одержали довгоочікувану землю. У 1924 році жителі села об'єдналися в колек-

тивне господарство "Пробудження", в Бакирівці організувалося товариство спільного обробітку землі "10 років Жовтня".

У 1930 році в Литовці побудована нова школа.

Великої шкоди завдала Велика Вітчизняна війна. На фронт пішло 117 бакирівців, 58 з них віддали життя за свободу і незалежність Батьківщини.

14 жовтня 1941 року Литовка окупована німецькими загарбниками. У 1942 році вчителі литовської школи організували загін опору гітлерівцям. Висланий до Литовки під час репресій, вчитель школи В.Ф. Зеберг працював в Охтирській сільгоспомендатурі перекладачем, а залишений для підпільної роботи в тилу ворога І.В. Шкубатура – агрономом. Завдяки їхнім попередженням жителі Бакирівки, Литовки і Сосонки завчасно дізнавались про облави і реквізиції, тікали до лісу ті, на кого чекало вивезення до Німеччини або фізична розправа. У Литовці врятувалося до 30 чоловік молоді, яку готували до каторжних робіт у Німеччині. 20 жителів Литовки і близько півсотні Бакирівки були відправлені на каторгу до Німеччини.

При відступі із села німці підпалили 75 хат колгоспників, плотню, майстерню, кузню та інші будівлі, розбили середню школу.

21 лютого 1943 року Литовка визволена частинами Червоної Армії. 11 березня село знову було окуповано, 13 серпня вдруге визволено від німців. 21 серпня 1943 року – день, коли село повністю звільнено від окупантів. У боях за звільнення села загинуло смертю хоробрих 50 бійців, з них 15 спалені живцем німцями в хаті колгоспниці М.Г. Савченко.

У 1956 році на місці поховання радянських воїнів, що загинули в серпні 1943 року при визволенні села від окупантів, споруджено меморіальний комплекс.

У 1950 році сільськогосподарські артіль "10 років жовтня" і "Пробудження" злились в одну, яка дістала ім'я Карла Маркса, а в 1963 році перейменована в колгосп імені Дзержинського.

Основною господарською діяльністю колгоспу було вирощування зерна, цукрового буряку й продуктів тваринництва. З допоміжних підприємств працювали млин, олійниця, пило-рама. Село росло і розвивалось, будувались житлові будинки, об'єкти соціальної інфраструктури. Діти здобували освіту в литовській неповній середній школі та в бакирівській початковій. На території бакирівської сільради працювали і працюють будинок культури і клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт. Багато зусиль для розвитку села доклала сільська рада, якій підпорядковані населені пункти Залісне і Литовка. Життя мешканців цих сіл невіддільне від життя всього українського народу. В 1991 ро-

ці при проведенні Всеукраїнського референдуму населення виявило свою волю в 550 голосів – жити в незалежній країні.

Унікальна пам'ятка цих місць – реліктовий Литовський бір, де ростуть унікальні сосни, вік деяких дерев налічує понад 300 років. На початку 70-х років Бакирівський гідрологічний заказник одержав статус республіканського. Сотні гектарів болотистих місць у цьому заказнику залишаються у первозданному стані. Місць, яких не торкнулась людська рука, в Україні залишилось мало, тому наш обов'язок – зберегти це багатство для наступних поколінь.

МАЛА ПАВЛІВКА

За 35 км від районного центру по ліву сторону автошляху Охтирка–Зіньків розкинулося село Мала Павлівка.

Мала Павлівка відома з другої половини XVII століття. Даних про інші назви села в минулому немає.

На території села проживали вільні козаки. У долинах і вибалках навколо помешкань малопавлівчан знаходилися багаті родовища селітри, цінного матеріалу для виготовлення пороху. Вози із самої Січі часто будили тишу малопавлівських доріг.

Про те, що на території Малої Павлівки були дрімучі ліси, свідчать назви кутків: Вовківня, Кучугура, Шелестівня. Прізвище поміщика, який володів селом перед Бразолями, нагадує старовинна назва кутка – Диханівка. Старожили говорять, що їхні діди розповідали їм про поміщика Дихова.

У XIX столітті землі села і навколишніх хуторів належали поміщику Бразолю.

Поміщик Бразоль побудував цегельний і спиртовий заводи в урочищі Караван, звідки до свого маєтку в село провів перший в окрузі на той час телефон.

Ще за часів кріпацтва переселенці з різних місць заснували хутори: Щоми, Качанівка, Сіврюки, Козачий Яр, Кладьківщина. Вся земля, на якій утворились ці хутори, належала панам Щебинському і Дросвинському. Населення налічувалося до 70 чоловік.

У 1812 році в селі Мала Павлівка була побудована велика церква, дуже красива і рідкісна за своєю архітектурою. Стверджують, що будував церкву учень Растреллі. Церква була окрасою не лише села, а й усїєї України. Доля цієї споруди в подальшому склалася трагічно. У 1935–1936 роках церкву зруйнували. Активісти села облили церкву смолою і під виглядом факту аварійності послали у центр фотографію. Відповідь прийшла негайно: "Зруйнувати". Із високоякісної цегли церковної будівлі, за спогадами очевидців, в селі

Грунь було споруджено будинок культури і райком партії.

Радянська влада в селі встановлена в січні 1918 року.

У 1929 році організоване перше колективне господарство "Паризька комуна". У 1929–1930 роках у селах малопавлівської сільради створено п'ять колгоспів.

Чорною плямою в історію сіл увійшов голод 1933 року. Не маючи чим прохарчуватися, селяни вмирали цілими сім'ями. На місцевому цвинтарі одна за одною з'являлися могили померлих.

У 1941 році розпочалася Велика Вітчизняна війна. Багато юнаків і дівчат у період окупації було вивезено до Німеччини. Тільки із села Жовтневе до Німеччини відправлено 25 чоловік молоді, вісім мирних жителів повішено. Після звільнення Малої Павлівки від окупантів 27 серпня 1943 року в селі розмістився польовий шпиталь 27-ї армії під командуванням генерал-лейтенанта С.І. Трофіменка.

У 1952 році залишки всіх померлих перенесли в одну братську могилу. 190 радянських воїнів, похованих у братській могилі села Мала Павлівка, і 165 з братської могили села Жовтневе знайшли останній притулок у цих землях. У селі зведено пам'ятник радянським воїнам, полеглим у боях за визволення Малої Павлівки від німецько-фашистських загарбників.

У 1950 році проведено укрупнення колгоспів. На території Малопавлівської і Жовтневої сільрад утворили з п'яти названих два колгоспи: "Шлях до комунізму" та ім. Сталіна (в 1955 році перейменований в колгосп ім. Мічуріна). У 1970 році Малопавлівська та Жовтнева сільські ради об'єднані в одну Малопавлівську, а колгоспи, що діяли на території цих сільрад, – в колгосп ім. Ворошилова.

За досягнення в розвитку колгоспного виробництва 35 чоловік нагороджено орденами і медалями. Колишньому голові колгоспу М.І. Храпачу присвоєно звання Героя Соціалістичної праці.

12 грудня 1957 року поблизу села Качанівка вдарив перший нафтовий фонтан. Щодоби ця свердловина давала близько 100 т високооктанового пального. Вже до початку квітня 1961 року побудовано нафтовий термінал в Охтирці та нафтопровід, який зв'язав його з Качанівським родовищем. З цього часу почалася експлуатація Качанівського нафтового родовища.

У 1982 році школярі села Мала Павлівка одержали довгоочікуваний подарунок – нову середню школу. А у 1995 році гостинно відчинив двері Будинок культури. Цього ж року на землях колишнього колгоспу утворилося АПО "Дружба".

У 1991 році жителі Малопавлівської сільської ради брали участь у Всеукраїнському

референдумі. 1377 чоловік проголосували за незалежність нашої країни.

Сьогодні на території Малопавлівської сільської ради проживає 1865 жителів.

В'ЯЗОВЕ

За 42 км від районного центру розташоване село В'язове – центр сільської ради, якій підпорядковані населені пункти Рубани, Скелька, Шабалтаєве.

В'язове, відоме з другої половини XVII століття, належало до Охтирського повіту. Його назва, очевидно, походить від в'язів, які росли в місцевих лісах. Скелька вперше згадується в середині XVII століття в описі єпископа Філарета.

Біля Скельської гори височіла і Біла гора, поросла соснами, покрита білим піском. Неподалік виднівся Червоний горб, встелений червонуватим мохом. У селі були греблі через річечки Млинів та Сукновалень. Чисті, чепурні вулиці тяглися схилами, хати були добротні, повні достатку.

Такою була Скелька перед трагічною сторінкою в її біографії – виникненням Скельського монастиря. Точних даних про час заснування цього монастиря немає. Упорядник опису Чернігівського намісництва Шафонський на основі усних оповідей монахів говорив, що Скельський монастир заснований вихідцями з-за кордону, тобто лежить у межі польських володінь, корсунського монастиря на місці колишніх засік зінківського полковника Шимана. Монастир мав відіграти роль духовної та прикордонної фортеці на межі з татарським Диким полем.

Скельський монастир стояв над скелястим спуском до річки між Грунню та Куземином. У свій час він вважався одним із найбільших землевласників. Ліси, серед яких він знаходився і якими володів на правах власності, тяглися тисячами десятин угору і вниз за течією Ворскли. Під монастирською горою був водяний млин, винниця, шинок на хуторі Скелька, а кругом ліс. За річкою, на краю луку, під дубняком на пісках було "побудоване" іноками велике поселення Слобідка. Монастирські поля і степи врізалися в дачі слободи Котельви і Охтирського полку. У храмове свято, в день Преображення Господнього, поблизу монастиря збирався багатолюдний ярмарок. Був також розкішний сад, в якому між багатьма рідкісними сортами фруктових дерев росли горіхи і розводився виноград.

Володіння Скельського монастиря лежали по обидва береги Ворскли. Ті, що лежали на лівому березі, із землями Котельви були у віданні Охтирського полку і несли всі призначені ним повинності, тоді як сам монастир знахо-

СИМВОЛІКА ОХТИРСЬКОГО РАЙОНУ

ГЕРБ
РАЙОНУ

ПРАПОР
РАЙОНУ

ПІСНЯ-СИМВОЛ ОХТИРСЬКОГО РАЙОНУ «МОЯ ОХТИРЩИНА»

Слова та музика Володимира Кушнірова

Пригадую той вечір – бузок і солов'я,
Тремтять дівочі плечі, тривожно на душі,
Стоїмо зачаровані і слів нам не знайти, -
Той вечір наші долі поєднала ти, ти, ти.

Приспів:

Моя Охтирщина – Ворскла голуба,
Охти, Охти, Охтирщина – радість і журба.
Охти, Охти, Охтирщина, нестримно час біжить,
Охти, Охти, Охтирщина, хай Бог тебе хранить!

Над Ворсклою калина, а в полі – ясени,
Вже вирости в нас діти – та де ж тепер вони ?
Мов пташки, розлетілися, не часто шлють листи,
А по весні зберуться – зустрінеш їх і ти, ти, ти.

Приспів

І знов цвіте калина, і чути пісню знов –
То радість материнська, то батьківська любов,
А в серце вже закралася гіркота самоти.
Спасибі, що збираєш нас разом, рідна ти, ти, ти

Приспів

КАРТА ОХТИРСЬКОГО РАЙОНУ

дився у межах Гетьманщини і завжди під "рейментом гетманским".

Монастир швидко перетворився на оплот русифікації краю. Монастирю належали села Українка і Скелька – всього близько 5 тисяч чоловік.

На початку XVIII століття Скелька вже входила до Зіньківського козацького полку. Цей полк у повному складі підтримав Івана Мазепу, коли той, уклавши військовий союз із шведським королем, вирішив визволити Україну від московського гніту.

У 1709 році, після Полтавської битви, до Охтирки втекло кілька десятків соратників гетьмана. Їхнім притулком став Благовіщенський монастир (пізніше Свято-Троїцький). Вчорашні козацькі старшини постриглися в монахи і на чолі з обраним ними ж ігуменом хотіли підняти повстання проти російського самодержавства. Та скельські монахи-росіяни їх видали. 40 чоловік було схоплено і за наказом Петра I страчено в Лебедині. Взагалі Скельський монастир зажив недоброї слави.

Усе це налаштувало жителів Скельки проти монастиря. Ченці продовжували нагнітати кріпосницькі порядки, почалися конфлікти. Селяни вбили ланового монастиря – Сергія.

У відповідь ігумен і його помічник отець Павліній обкладають селян ще більшим податком.

Вибухнуло повстання, яке очолив місцевий козак Данило Чорний.

Царська влада побоялася покарати повстанців. Поруч були Охтирка й Лебедин, де теж бродило глухе невдоволення владою – люди ще добре пам'ятали про звірячі розправи над мирними жителями в 1708–1709 роках, і повстання могло б охопити весь край.

Володіння Скельського монастиря на лівому березі Ворскли з легкої руки бригадира Осипова скорочувались рік за роком. В 1786 році за вироком цариці Катерини II монастир на Скельській горі було закрито. Через два роки надійшла пропозиція Харківського намісного правління виміряти землі, що належали цьому монастирю в Охтирському повіті. Охтирський митний земський суд дав категоричну відповідь, що по достовірності у цьому суді даних про такі землі, які належать Скельці і слободі Зарічній (Слобідці), немає.

Ліси монастиря на правому березі Ворскли в кількості декількох тисяч десятин при його закритті були взяті в казну. Куди поділась будівля монастиря, невідомо.

У 1908 році земство побудувало в селі школу. У 1917 році встановилася Радянська влада.

У селі Скелька перед революцією налічувалося лише 18 помешкань. У 20-х роках жило вже 36 сімей. У період колективізації активісти

організували колгосп і назвали іменем пролетарського письменника М. Горького.

16 серпня 1920 року махновці зосередились у районі Зінькова. У районі хутора В'язове нагромадилось об'єднання в 500 чоловік.

На допомогу силам міліції і повітвоенкомату в січні 1921 року на Охтирщину прибули частини 72-го полку внутрішньої служби Південного фронту. Протягом року угруповання були ліквідовані.

У 1929 році у В'язовому організовано сільськогосподарську артіль "Жовтень".

Тяжкі випробування випали на долю в'язівців під час голоду 1933 року. Багатьом з них не довелося вижити. Люди боролися з цим лихом як могли.

Ще не встигли відновитися сили у селян, як прийшло нове лихо – Велика Вітчизняна війна. 9 жовтня 1941 року жорстокі бої велися на рубежі сіл Грінченкове – Чупахівка – Мала Павлівка – Грунь – В'язове – Хухра. Село В'язове опинилося в окупації. Німці підпалили село, забирали в людей худобу, продукти, молодь гнали в Німеччину.

Село було звільнено від фашистів у серпні 1943 року. 477 жителів села пішли на війну. 265 чоловік загинуло смертю хоробрих. На їх честь в селі споруджено пам'ятник радянським воїнам, що полягли в боях за визволення В'язового від гітлерівців, встановлено обеліск Слави і пам'ятник на братській могилі. У 1967 році відкрито обеліск на братській могилі борців за Радянську владу.

У повоєнні роки жителі з ентузіазмом взялися за відбудову. Ставало на ноги господарство. У 1945 році Вязівський колгосп "Жовтень" очолив О.Г. Косовський. Колгоспні ниви зазнали ерозії. Потрібно було відновити їх родючість. Колгоспники на крутих ярах проорали волами тераси, зупинили ерозію ґрунтів. У кращі агротехнічні строки посіяли озимину. Земля щедро віддячила за наполегливу працю. У посушливому 1947 році на великій площі артіль зібрала озимої пшениці по 31 центнеру з гектара. У 1948 році О.Г. Косовському присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. У цьому ж році таку ж високу нагороду одержала і Марина Петрівна Рубан. У 1930 році вона вступила до колгоспу, де з першого дня працювала ланковою. За досягнення високих урожаїв пшениці відзначена найвищою нагородою – Золотою Зіркою Героя і орденом Леніна.

У 1947 році скельський колгосп об'єднали з в'язівським, і колгосп "Жовтень" став єдиним. Разом перебороли голодні часи, досягли високих показників у роботі. Старожили пам'ятають, що на районній сільськогосподарській виставці, яка влаштовувалась тоді щорічно,

колгосп майже завжди мав найвищі показники і найпривабливіші експонати.

У 1959 році нова хвиля адміністративного переділу ліквідувала Груньський район. Скелька, В'язове приєдналися до Охтирського району.

З часом на території сільської ради повиростали нові будівлі селян, торговельного центру, середньої школи, приміщення сільської ради та контори КСП "Жовтень", зерносклад із зерночисними спорудами, автогараж, дороги вкрились асфальтовим покриттям.

В даний час на території сільської ради проживає 994 чоловіки.

КОМИШИ

На заході Охтирського району, вздовж р. Ташань, розташоване село Комиші. Назва села пішла від густого комишу, який ріс на берегах річки у великій кількості.

Село виникло не раніше 1650 року, оскільки на карті Боплана воно не зазначене. По ревізії 1764 року село належало до Веприцької сотні, а по ревізії 1795 року показано, що його відносять до Гадяцького повіту. Згідно з матеріалами повторного перепису 1900 року село Комиші належало до Зіньківського повіту, мало 116 дворів, 275 ревізьких душ населення, чоловіків 347, жінок 321, а всього 668 чоловік. Землі надільної – 431 десятина, поміщицької – 1910 десятин. У селі була Покровська церква, яка згодом ліквідована за старістю. Друга церква була відкрита у 1751 році. У 1861 році відкрита церковно-приходська школа.

На початку ХХ століття волосне село Комиші налічувало 3,5 тисячі жителів. Щотижня відбувався базар і щороку три ярмарки. Працювали декілька крамниць, земська станція.

У 1900–1901 роках у місцевій школі навчались 103 хлопці і вісім дівчат. Вчителів було троє.

Соціально-економічні відносини в після-реформенний період підготовляли ґрунт для народної революції 1905–1907 років. У цей час у період збирання врожаю селяни виявляли свій протест невиходом на роботу. Вони домогалися підвищення оплати праці. У 1905 році почастишали виступи селян, поруби панських лісів, заорювання меж та інше. Особливо активізувались виступи селян, коли пройшла чутка про сусідніх селян Чупахівки.

Як наслідок столипінської реформи утворились хутори Гайморівка, Лимареве, Перелуг. Посилювалось класове розшарування на селі.

У період першої світової війни багато комишан гнили в окопах імперіалістичної війни. Тривала війна привела до розрухи господарства. Незадоволення селян зростало. Частішали селянські виступи.

До села дійшла звістка про зречення царя та предводителя дворянства Г.Є. Бразоля. Радян-

ська влада встановлена в грудні 1917 року. У Комишах точилася запекла класова боротьба.

Восени 1929 року в Комишах почало організовуватись Товариство спільного обробітку землі. Його організатором був Вернигора. Спочатку в ТСОЗ вступило близько 17 дворів, в основному жителі хуторів Гайморівка і Ляхово. Поряд з ТСОЗом створювалися колективні господарства. Перший колгосп мав назву "Іскра Леніна", головою обрали Кирила Науменко.

1930 рік став роком масової колективізації. В господарствах посів озимих спочатку проводили індивідуально, посів ярих – колективом. Худоби було мало. Перша оплата праці колгоспників проводилась хлібом.

Весною 1933 року в Комишах почався голодомор. Померло більше третини жителів села.

У грізні роки Великої Вітчизняної війни комишани грудьми стали на захист своєї землі. За час 1941–1945 років у Комиші прийшло 170 похоронок, а всього на різних фронтах билосся з ворогом 256 жителів села. Багато бійців, які визволяли Комиші, назавжди залишились у цій землі. Про це нагадує пам'ятник, який стоїть на крутому березі Ташані. На стелах викарбувані імена полеглих воїнів-комишан. Сім жителів села входили до складу Груньського партизанського загону, який проводив операції на території району. За мужність і героїзм 90 чоловік нагороджено орденами і медалями.

Піклувалася про селян Комишанська сільська рада, якій підпорядковані населені пункти Лимареве, Озера, Овчаренки, Перелуг. Сьогодні на території сільради проживає 1473 чоловіка.

У селі вже стали звичайними такі зручності, як водогін, дорога з твердим покриттям, телефон.

У 1991 році більшість комишан на Всеукраїнському референдумі визначила подальшу свою долю – жити у незалежній Україні.

В даний час на території Комишанської і Карпилівської сільських рад функціонує ПСП "Комишанське", яке займається вирощуванням сільськогосподарських культур і тваринництвом. На повну потужність працюють обслуговуючі підрозділи, переробні галузі. В селі функціонують об'єкти соціальної інфраструктури: загальноосвітня школа I–III ступенів, дитячий дошкільний заклад "Сонечко", сільська лікарня, Будинок культури. ПСП "Комишанське" постійно надає благодійну допомогу школі, дитячому дошкільному закладу, лікарні, підтримує розвиток культури на селі.

Тому, мабуть, закономірно, що звання "Людина року-98" здобув керівник даного підприємства Володимир Іванович Зубко.

ДОВЖИК

*Є в Охтирському краї дивовижне село.
Простяглось по долині, білий цвіт одягло.
І живуть там нескорені, у боях загартовані
Горді виходці бувших козак-олешнян.*

Ці слова із пісні про село Довжик – центр сільської ради, якій підпорядковане і село Буро-Рубанівка. Розташоване воно за 35 км від районного центру і за 22 км від залізничної станції Лебедин.

Достовірних даних про виникнення села немає. Однак з переказів відомо, що село Довжик з'явилося на початку XVII століття. Його заснування тісно пов'язане з утворенням оборонної лінії XVI–XVII століть на південному кордоні Російської держави.

Під час перепису населення 1722 року в селі Довжик, яке належало поміщику Я. Крапоткіну, староста І. Левицький говорив писарям, що кріпаки-українці грошей і продуктів не дають, а хліб сіють, жнуть, сіно косять і інші роботи виконують. У 1791 році в селі працювала селітроварня поміщика П. Щербініна. На кінець XIX століття в Довжику налічувалось 212 дворів, 1190 жителів, правилась служба в православній церкві.

У 1732 році довжичанські діти навчались у церковно-приходській школі, що стояла біля церкви. Дітей у школі навчалось мало. Дерев'яна школа побудована в селі у 1908 році. До революції жителі села займались землеробством. Славились сільські ковалі, особливим захопленням яких було окуття скринь, виготовлення надимників. Відомі були бондарі, шевці, ложкарі.

На території Довжицької сільської ради в 1929 році засновано п'ять сільськогосподарських артільей: ім. Кагановича, ім. Калініна, ім. Леніна, "Передовик", "Колос".

Довжичанській сільраді на 1 січня 1929 року підпорядковані Грінченків хутір (Бардаківка), Шевченківський хутір. У Довжику і в Грінченковому хуторі працювали початкові школи. Діяли різні товариства: бурякове, спільного обробітку землі. Один раз на рік в Довжику збирався ярмарок. У селі працював телефон.

Незважаючи на нормальний урожай, голод 1933 року не обминув жителів Довжика і спричинив величезну смертність, особливо дітей і старих людей.

Літо 1941 року обіцяло щедрий врожай. Чекали теплих дощів. Десь після 20 червня, працюючи в полі, полегло зіткнули: на заході гуркотіло. Та це гуркотіла війна. На фронт односельці проводжали все доросле населення села, досвідчених трактористів, а працювати залишались жінки і діти.

За роки хазяйнування гітлерівців господарство колгоспу зазнало значних збитків. На

каторжні роботи до Німеччини вивезено багато юнаків і дівчат.

У роки Великої Вітчизняної війни на території Довжицької сільради діяв партизанський загін під командуванням Я.П. Міщенка, створений у селі Розсохуватому. Але в лютому 1942 року він потрапив у засідку і був знищений.

21 серпня 1943 року об 11 годині Довжик був повністю звільнений від ворога.

На фронтах Великої Вітчизняної війни билосся з ворогом 282 жителі Довжика, майже всі вони за відвагу нагороджені орденами і медалями. 204 чоловіки загинули смертю хоробрих.

У Довжику відкрито меморіальний комплекс, пам'ятники воїнам-визволителям і стели, на яких викарбувані імена героїв, що загинули в боях з фашистськими загарбниками.

У 1950 році колгоспи ім. Кагановича, ім. Калініна, "Передовик" були об'єднані в колгосп ім. Жданова, який в 1963 році змінив назву на ім. Луначарського.

У 1959 році колгосп ім. Леніна перейменовано в колгосп "Ленінський шлях".

У 1963 році колгоспи "Ленінський шлях" та "Колос" об'єднані в колгосп "Червоний Жовтень".

До 1972 року колгосп ім. Луначарського розташовувався і на території Довжицької сільради, а з утворенням Грінченківської сільради увійшов до її складу.

У січні 1968 року колгосп "Червоний Жовтень" змінив назву на "Більшовик".

Росло і будувалось село. Стали до ладу дитячий садок, школа, адміністративне приміщення, їдальня, автогараж, магазини. Прокладено дороги з твердим покриттям. До будинків на вулицях Дружби і Садовій підведено водогін. Село нарешті дочекалося газу.

У грудні 1991 року 882 довжичани проголосували за незалежність нашої держави. Сьогодні на території Довжицької сільради проживає 900 чоловік. В даний час функціонують об'єкти соціальної інфраструктури: навчально-виховний комплекс, сільський Будинок культури, бібліотека, фельдшерський пункт.

Сільськогосподарське виробництво здійснює ПП "Довжик".

ЧЕРНЕЧЧИНА

Засноване в другій половині XVII століття, село розташоване на правому березі річки Ворскли за 9 км від районного центру. Сільській раді підпорядковані населені пункти Борзівщина, Доброславівка, Журавне, Попелівщина, Риботень, Ясенове.

Пам'ятником найдавнішого побуту в цих місцях слугує давнє слов'янське городище VIII–XIII століть. В акті 1689 року городище носило назву Немирівського, а раніше за документами 1572 року називалося Кубенською

Могилою в Немирі. Немирівське городище – це пам'ятник давньоруського міста, яке існувало ще до татар. Місто не було підвладне Литовській Русі, тому що в акті 1572 року бачимо уже не місто, а городище, ще й тому, що городище знаходилось за межею Литовської Русі. Кубенські ж князі з'являються в історії під час татарської навали і зникають в XVI столітті.

Ясенове відоме як поселення з великоросійським елементом уже в 1647 році. Лежало воно на західному прикордонні, де йшла колишня литовська межа.

У 1652–1660 роках серед інших сіл виникло село Журавне. У 1652 році землі Журавного були віддані боярським дітям, які служили в олешнянському укріпленні. У 1689 році олешняни продали ці землі охтирському полковнику Івану Перехрестову. Таким чином, у Журавному залишилося 350 десятин землі. Царською грамотою від 18 грудня 1699 року затверджені за полковником Іваном Перехрестовим, зокрема під Журавним млини і орне поле, покоси, ліси і хутір, яким володів його брат Пилип Перехрестов. У 1691 році землі Журавного перейшли до Федора Гречаного як придане за дочкою Перехрестова і закріплені за ним грамотою від 14 лютого 1705 року.

Федір Гречаний продав Журавне Йосипу Тимофійовичу Надаржинському, який побудував тут у 1722 році новий храм. Перша церква в ім'я архангела Михайла, як видно, була побудована при поселенні в цьому краї черкас.

Доброславівку будували монахи, і, коли у 1788 році Свято-Троїцький монастир закрили і перейменували в приходську церкву, до неї була приписана частина сіл, у тому числі і Доброславівка. У XVIII–XIX століттях слобода Доброславівка належала братам Войновичам – Івану, Павлу, Петру. Відставний секунд-майор Іван Войнович, голова Охтирського дворянства, і його жінка володіли 125 душами. У селі були паперова і скляна мануфактури. Випускали звичайний письмовий папір, обгортковий та інший. Діяла мануфактура до першої половини XIX століття.

Чернеччина була заселена кріпаками Свято-Троїцького монастиря, якому належали землі навколо села. Після реформи 1861 року селяни отримали невеличкі клаптики землі. Цієї землі не вистачало, і бідні селяни були змушені працювати ще на монастирських землях.

Крім землеробства селяни займались й іншими промислами. В Ясенівській волості гребінчатим промислом займалося 125 сімей. Гребінки і гребні збувалися в Полтавську губернію, переважно в Зіньків і в Гадяч, а також в місто Рашівку Гадяцького повіту, Лебединський повіт. Виробництво гребнів не потребувало великих затрат капіталу, хоча давало значний заробіток, який

інколи доходив до 50 крб. на майстра. В "Статистическом листке за 1884 г." говорилося, що в рік виготовляли гребнів і гребінок на 3000 крб.

У 80-х роках XIX століття в Чернеччині налічувалося 177 дворів, жителів – 834, в Журавному дворів – 270, жителів – 1436. У кожному з цих населених пунктів була православна церква. Свято-Миколаївська церква в Чернеччині побудована ще до революції.

Радянська влада в Чернеччині встановлена в грудні 1917 року. Монастир був закритий, земля перейшла до селян.

У 1921 році всі будівлі вирішили передати в розпорядження безпритульної дітвори. У 1922 році на мальовничій Монастирській горі було відкрито дитяче містечко. Очолив цей заклад Матвій Лукич Довгополюк. До дитмістечка привозили дітей з великих промислових центрів – Харкова, Києва, Донбасу. Жили діти в 10 будинках, залишених монахами. Мали в своєму розпорядженні землі. У дитмістечку діяли середня школа, зооветтехнікум. Проіснував цей заклад до 1939 року.

У 1923 році організоване перше колективне господарство – артіль "Жовтневий ранок". Спочатку в артіль вступило лише три господарства. А в 30-ті роки почалася організація колгоспів. Одноосібників силою заганяли в колгоспи, забирали майно. Землю в колгоспі обробляли кіньми.

У селі відкрита початкова школа, в якій здобували освіту діти селян.

У 1940 році 10 сімей виїхали із села на поселення до Бесарабії, де організували свій колгосп. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, жінки з дітьми повернулися додому в село.

353 жителі села брали участь у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками. З них 176 чоловік не повернулися додому.

У 1944 році капітану Михайлу Васильовичу Пилипенку, уродженцю села Чернеччина, за успішні бої при форсуванні Дніпра, особисту хоробрість і відвагу, проявлені в боях з ворогом, присвоєно звання Героя Радянського Союзу. В травні 1944 року відважний комбат загинув смертю хоробрих. Земляки свято шанують пам'ять про Михайла Васильовича. Його ім'ям названа місцева школа, вулиця, на якій він народився, відкрита меморіальна дошка.

Під час німецької окупації жителі села брали участь у боротьбі проти загарбників. 19-річний юнак Михайло Гопко сконструював детекторний радіоприймач і разом з товаришами передавав односельчанам вісті з Москви. За доносом поліцаїв Михайла арештували і розстріляли в Охтирці. За зв'язок з партизанами у 1943 році була розстріляна Агафія Дмитрівна Голод, Іван Васильович Сушко – в 1942 р. Майже 100 чоловік молоді фашисти забрали до Німеччини.

23 серпня 1943 року село було звільнено від окупантів.

У братській могилі серед 33 воїнів, що загинули при визволенні села, поховано і пілота – ст. лейтенанта Андрія Федоровича Прошкіна, який повторив подвиг Гастелло, направивши свій палаючий літак у колону німецьких бойових машин. Посмертно йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після закінчення війни почалася відбудова зруйнованого господарства. За успіхи в розвитку сільського господарства, освіти, здоров'я 102 чоловіки було нагороджено орденами і медалями. Орденом Леніна – Л.Х. Гопко, Н.В. Воронько.

У 1951 та 1972 роках відбулося укрупнення колгоспів. На території Чернеччини працював один колгосп – "Комунар".

Понад 30 років головою колгоспу працював Дмитро Іванович Абакумов, нагороджений двома орденами Леніна та орденами Жовтневої революції. За роки його головування було збудовано два цегельні заводи – в Риботні і в Чернечині.

У 1972 році відкрила двері нова двоповерхова середня школа, дитячий садок. Залишила чорний слід у селі і афганська війна. Не повернувся з війни сержант Мирослав Петрович Готеляк, посмертно нагороджений орденом Червоної зірки. Його ім'ям названа вулиця, на якій він народився, встановлена меморіальна дошка.

У 1991 році мешканці Чернечинської сільради брали участь у Всеукраїнському референдумі, 2294 жителі проголосували за незалежність нашої держави.

У 1992 році на базі колгоспу "Комунар" було утворено аграрно-пайове об'єднання "Світанок", у 1996 році – акціонерне товариство закритого типу.

Через шість десятиріч (весною 1997 р.) знову відкрилася для прихожан Свято-Миколаївська церква. Повернулися до церкви всі її реліквії, які зберігалися до цього часу в охтирській церкві на восьмій сотні.

У селі збудовано адміністративний центр. На території сільської ради функціонують ТОВ "Промінь", крамниці, кафе, амбулаторія, бібліотека, загальноосвітня школа I–III ступенів, дитячий дошкільний заклад, філія музичної школи, будинок ветеранів. На околиці села, поряд з приворсклянськими луками, працює олійниця та млин. На декілька гектарів розкинув свої володіння Охтирський міжгосподарський тепличний комбінат.

В даний час на території Чернечинської сільської ради проживає 2560 чоловік.

Чернечина дала світові відомого поета Платона Воронька (1913–1988). Лауреат

Державної премії СРСР ім. Шевченка, Республіканської літературної премії ім. Л.Українки, республіканської комсомольської премії ім. Островського залишив нам чудовий літературний спадок. Гордяться чернеччани і заслуженим артистом УРСР, земляком Юрієм Васильовичем Поповим.

Багата на таланти і славу наша земля.

У всіх є одна Чернеччина.

Добре, як є вона

Мамина і лелечина -

У білому світі одна.

Добре, як є Слобожанщина,

Ворскла і шлях в Лебедин,

Де отчій твій дім позначено -

Також на світі один.

ГРУНЬ

Село Грунь знаходиться за 25 км від районного центру. Назва походить від річки Грунь, на якій розташоване село. У давні часи на території села знаходилося поселення залізного віку.

Точна дата заснування села невідома. Хоча з деяких джерел дізнаємося, що в 1652 році з міста Грунь (на Полтавщині) в Чугуєв прийшло п'ять сімей. У 1665 році згадується волосне містечко під назвою Грунь-Черкаський. Сотня цього містечка належала полтавському полку малоросійського війська і у складі цього полку брала участь у боротьбі проти Туреччини і Кримського ханства в кінці XVII століття. 20 січня 1709 року шведи захопили містечко Грунь. Під час Північної війни у боротьбі зі шведськими загарбниками брали участь і груняни.

Деякі села, в тому числі і Грунь, дісталися Б. Хмельницькому від царського уряду за гетьманським рангом. У 1687 році Грунь подарували племіннику Мазепи Ободовському, а потім село перейшло до чернігівського полковника Полуботка. За переписом 1732 року зазначалося, що селяни слобід, у тому числі й Груні, на свого поміщика А. Полуботка працювали два дні на тиждень і давали йому 162 крб. і 101 четь хліба в рік.

Після видання у 1760 році гетьманського універсалу про фактичне закріпачення українських селян і підтвердження його царським указом від 3 травня 1783 року становище рядових козаків значно погіршилось. В цей період масові виступи селян увійшли в історію під назвою "Коліївщина". Повсталі загони селян активно діяли в селах навколо Зінькова, в тому числі і в Безвідному лісі, з яким межували грунські землі.

У XIX столітті Грунь була волосним містечком Зіньківського повіту Полтавської губернії. У 1863 році разом з хуторами в Груні налічувалося 6637 чоловік, 1552 двори, п'ять

церков, школа, два селітряних заводи, чотири постійних двори, трактир, три лавки, три ярмарки на рік, щотижневий базар, 56 вітряних млинів, дві маслобойні.

Церква в ім'я Святого Миколая в Груні була побудована в 1782 році завдяки бригадиру Олександру Коробовському, відомому попечителю Михайлівської пустині. Це був один із найвитонченіших стародавніх храмів нашого краю. Церква являла собою башту з наставлених один на одного і все більш звужених чотирикутних зрубів. За місцевими легендами, храм був покритий гонтою.

Покровська церква стояла на південній окраїні містечка на роздоріжжі Зінькова і Буд. Вона була перенесена сюди після пожежі 1834 року. Перекази говорили, що пожежа сталася від підпалу красивої дівчини-покоївки Феодосії, яку пані катувала за те, що на її чорні брови задивлялись паничі, а її дочок ніхто не брав заміж. Феодосія не пішла на каторгу лише тому, що її з плахи повів до шлюбу судовик.

Успенська церква була перенесена в Лютенські Будища, а нову перейменували в Соборну Воскресіння Христового. Василівську церкву в народі називали ще трьохсвятительською. В усіх церквах знаходилося старовинне храмове начиння.

У першій половині XIX століття Грунь була центром деревообробної промисловості на Полтавщині. Жителі виготовляли різноманітні вироби з дерева. Груньські колісники і возороби славились далеко за межами містечка. Свої вироби вони збували в Кременчуці, Полтаві та інших містах. Звідти привозили рибу і сіль. Дерев'яний посуд міняли на хліб. Велику роль відігравало і садівництво.

У селі виникло кілька економій поміщика фон Рота, де вирощувались цукрові буряки, які перероблялись на цукор на Чупахівському цукрозаводі.

На початку XX століття більшість землі зосередилася в руках кількох десятків господарств, багато селян були малоземельними, в середньому на двір припадало 3,7 десятини. Розорені селяни змушені були йти в найми до місцевих багатіїв та у південні губернії Росії та шахти Донбасу. Частина селян займалася різними промислами, виготовляла дерев'яні вироби, що збувались в Охтирці, Зінькові, Гадячі, Ромнах.

Під впливом подій 1905 року в економії поміщика фон Рота робітники провели страйк, вимагаючи покращення умов праці. 8 червня страйкували також сільські робітники Груньської та Андріївської економії Капніста.

У червні 1917 року сільськогосподарські робітники поміщицьких економії Груньської волості знову оголосили страйк, вимагаючи підвищення заробітної плати.

Після Жовтневої революції в селі був утворений ревком. Земельна комісія брала на облік поміщицькі землі і розподіляла їх серед селян.

10 квітня 1919 року відбувся з'їзд Рад Груньської волості. У квітні цього ж року була створена партійна організація більшовиків. Виконуючи рішення Зіньківського повітового з'їзду рад, що відбувся в березні 1920 року, в Груньській волості був створений комнезам, а в 1921 році – волосний ревком.

З 1923 по 1930 роки Грунь була районним центром Полтавської області.

У 1924 році у Груні було створено перше товариство спільного обробітку землі "Згода", яке об'єднувало 103 господарства найбідніших селян. У 1929 році ТСОЗ "Згода" увійшло у перший колгосп "Серп і молот".

У 1931 році Грунь входила до складу Зіньківського району. В 1933 році в селі була організована МТС. В 1934 році колгосп "Серп і молот" розукрупнився на п'ять господарств: "Большевик", "8 Березня", ім. Ворошилова, ім. Будьонного, ім. Молотова.

На початку 1933 року газети сповіщали про те, що перша п'ятирічка була виконана за 4 роки і 3 місяці. 219 грунтян стало жертвами того часу. У пам'ять про них на сільському цвинтарі встановлено хрест.

У 1935 році село Грунь стало центром Груньського району Харківської, а з 1939 року – Сумської області.

На 1937 рік була ліквідована неписьменність, побудований будинок культури, відкриті ясла і дитячий садок, бібліотека, лікарня. У селі виріс чисельний загін інтелігенції із середньою і вищою освітою. Але ряди інтелігенції зазнали значних втрат у зв'язку з репресіями 1937 року.

Коли розпочалась Велика Вітчизняна війна, багато грунтян пішло зі зброєю в руках захищати свою землю. 14 жовтня 1941 року село було окуповане німцями. За період тимчасової окупації в груньському районі окупантами проведено 117 каральних операцій, убито і закатовано 281 мирного жителя і 58 чоловік військових, 995 чоловік забрано на каторжні роботи до Німеччини. Населення Груні вело активну партизанську боротьбу. У серпні 1941 року у Груньському районі було організовано дві підпільні групи, що згодом перетворилися на партизанські загони на чолі з П.П. Кульомзою і С.В. Лебедем. Загін під командуванням П.П. Кульомзи вів боротьбу на території Груньського району з перших днів окупації. У листопаді 1942 року у боротьбі з фашистами втратив основні сили і припинив своє існування.

Загін під командуванням С.В. Лебеда об'єднався із загonom М.І. Проскуріна, що діяв у Курській області. Партизани проводили опе-

рації на території Курської і Харківської областей. У другій половині 1942 року загін зазнав значних втрат і припинив активні бойові дії.

Жителями Груні були зібрані кошти на побудову танкової колони.

На фронтах Великої Вітчизняної війни билися з ворогом 600 жителів Груні, з них 105 за мужність і відвагу нагороджено орденами і медалями, а льотчику ст. лейтенанту А.М. Діхтяренку присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Лише за весну 1942 року він зробив 39 бойових вильотів і знищив 12 ворожих літаків.

За роки війни 365 жителів села полягли смертю хоробрих. У Груні споруджено пам'ятник воїнам-визволителям.

З'єднання лівого крила 27-ї армії 14 серпня 1943 року зав'язало бій за село Грунь, а 27 серпня 1943 року село було повністю визволене.

Почалася наполеглива робота з відбудови зруйнованого господарства села. Землю перекопували лопатами, возиками доставляли на приймальні пункти цукрові буряки. Поступово були відновлені довоєнні посівні площі.

У 1955 році всі колгоспи села об'єдналися в один – "Перше травня" – багатогалузеве господарство. В 60-х роках у селі працювало 17 магазинів і три ідальні громадського харчування. Відкрито ряд промислових підприємств: відділення "Сільгосптехніки", цех Охтирського маслозаводу, консервний цех Охтирського райхарчкомбінату, цех Охтирської фабрики художніх виробів, філію і цегельний завод "Міжрайколгоспбуду", лісництво, хлібозавод. Працювала також дільнична лікарня, аптека, ветеринарна дільниця.

У 1959 році Грунь увійшла до складу Охтирського району. Поступово зростав добробут мешканців села. В оселях з'явились електричне освітлення, радіо, телефон. Із містом село зв'язала асфальтована дорога. Читачі обслуговувались п'ятьма бібліотеками із загальним фондом в 50 тисяч книг. Діти опановували музичну грамоту в музичній школі.

27 листопада 1982 року у Груні відкрито меморіальний музей земляка – видатного українського письменника, сатирика, гумориста Остапа Вишні (П.М. Губенка). У 1993 році музею присвоєно звання народного. На хуторі Чечві біля Груні народився Василь Чечвянський (В.М. Губенко) – український письменник-гуморист, брат Остапа Вишні. У 1996 році на підставі рішення районної ради народних депутатів Людмилі Олександрівні Лебединець, директору Грунського народного літературно-меморіального музею Остапа Вишні, присвоїли почесне звання "Людина року Охтирського району". До цього Людмилі Олександрівні за заслуги на вчительській ниві присвоєно звання "Заслужений вчитель".

У 1991 році відбувся Всеукраїнський референдум, в якому брали участь і жителі Груні. 1792 голоси грунян приєдналися до інших, які підтвердили прагнення українського народу до незалежності.

В даний час на території Грунської сільської ради проживає 2186 чоловік.

Сільськогосподарське виробництво здійснює ТОВ "Перше травня". Функціонують об'єкти соціальної інфраструктури: загальноосвітня школа I–III ступенів, навчально-виробничий комбінат, дитячий дошкільний заклад, музей Остапа Вишні, дільнична лікарня.

ОЛЕШНЯ

Село Олешня знаходиться за 25 км від районного центру. Воно було засноване литовцями, підданими Польщі, й перша згадка про нього належить до 1631 року. В той час на місці теперішніх Сум, Охтирки блукали лише поодинокі мисливці.

Ріст населення у другій чверті XVII століття в Курсько-Белгородському та Оскольсько-Воронезькому краях викликав необхідність побудови нової лінії укріплень, названої Белгородською межею. Для цього в кінці 1636 року була обстежена місцевість. У наступному році розпочалось будівництво міст. З 1637 року і протягом 10–12 років було побудовано 20 міст, у тому числі на захід від Белгорода на землях, які належали Російській державі – Олешня і Охтирка. У відповідності з російсько-польською угодою 1647 року ці міста залишались за Росією, а їх жителі повинні були повернутись у Польщу. Українське населення розраховувало залишитись у Російській державі. Войт міста Олешні І. Батурін, який втік від переслідувань з Польщі до Росії у 1646 році, говорив у розрядному указі, що олешанські і охтирські жителі не хочуть йти з цих місць. Проте польський уряд примусово організував переселення жителів у глибину своєї країни. Російський уряд був змушений у 1652 році прислати сюди гарнізон російських служилих людей на чолі з князем Борятинським, першим олешнянським воєводою.

Через 3-4 роки ці міста і місцевість заселяються новими українськими поселенцями.

На початку XVII століття Олешня називалась Ольшанським литовським порубіжним містечком. Про це свідчить відписка Хотмижського воєводи князя Белосельського в Белгород 8 січня 1645 року про бій з татарами під Ольшанським містечком. З постанови про кордони 1647 року дізнаємося, що в той час в Олешні було два остроги.

В Олешні українці займались землеробством. У 30-х роках XVII століття тут було три млини зі ступами. З ростом землеробства виник винокурний промисел. В описах прикор-

донних сіл 1647 року зазначалось, що в Олешні було три винокурні і пивоварня. Воєвода Роман Микитович Борятинський пожалував землі в Олешні попу Федору Борисовичу, дякові Семену Івановичу й іншим церковним служителям.

У 1652 році групі боярських дітей дали 350 десятин. Основна частина землеволодіння виникла в результаті урядових дарунків. По царському указу від 20 листопада 1649 року причту соборної церкви міста Олешні дано під двір'я і городи більше 1000 кв. сажень землі.

Для поселених в Олешні боярських дітей цар Олексій Михайлович побудував соборний Преображенський храм. Грамота 1649 року говорить, що в цьому році вже були священник і дяк. І лише тепер їм відводилась орна, сінокісна і городня земля. Священник і дяк мають, як видно, дворові місця: але для дворових місць іншим членам відводиться дика земля. Усе це стосується тільки московського часу. У литовський час, безсумнівно, церква в Олешні була ще до 1638 року.

У 1780 році стараннями священника І. Бобіна і вибраних із приходу людей була побудована Преображенська церква. Охтирське духовне правління в 1776 році видало книгу на побудову нової церкви на ім'я священника і "старость Осипа Роспопина й Семена Бакрсінева". Стараннями того ж священника І. Бобіна, який по спадку володів заселеними землями, церква покрита залізом. Причт церкви володів 137 десятинами землі. По відомості 1802 року священникам Іоанну й Іосифу та дячку Якову Бобіним належали землі в Олешні і селі Ясеновому. А по відомості 1786 року ті ж землі, і в тому числі село Попівка з 130 десятинами землі, показані у володінні вдови протоієрея Еннатського Анастасії Федорової та її дітей: священника гусарського полку Іоанна, покровського священника Василя та священника Михайла Брайловського.

Друга церква в Олешні присвячена Покрові Пресвятої Богородиці. Спочатку її заснували черкаси десь на початку XVIII століття. Потім у 1771 році, завдяки дбайливості протоієрея Є. Еннатського і старости Ф. Кузьменка, була побудована дерев'яна Покровська церква. У цьому храмі була Руденська ікона Божої Матері, її намалював художник на полотні, яке наклеєне на дошку.

Відносно цієї ікони народна пам'ять говорила, що вона принесена з подільської сторони, із містечка Браїлова, священником Петром Андрієвим, який прийшов в Олешню, рятуючись від уніатського гоніння десь близько 1692 року. Вдова протоієрея Еннатського Анастасія опорядила на цю ікону сріблясту і позолочену ризу. Довгий час ця ікона знаходилась у цьому храмі. Церква також була в Комарівці,

через яку йшла велика дорога з Охтирки в Лебедин. З часом церква Богородиці закрилась, і прихожан зарахували до Преображенської церкви.

Кінець XIX століття. У слободі Олешні 543 двори, 2872 жителі, дві православні церкви, чотири лавки, базар, чотири ярмарки, поштова станція, лікарня. На цей час в Олешнянську волость входило 10 населених пунктів, 857 дворів, населення більше 4 тисяч чоловік.

Радянська влада встановлена в селі в січні 1918 року. Сергій Поклонський та Йосип Ведмедєв, повернувшись з фронту, створили в Олешні волосний ревком, який розподілив володіння поміщиці Коробової, конфіскував церковні землі. Незабаром село захопили денікінці, які повернули старі порядки. Після відступу денікінців на село час від часу наступали загони Хавра.

У кінці 20-х років організувались товариства спільного обробітку землі, а в 1930 – перший колгосп "Переможець". До 1934 року в артіль вступила переважна більшість олешнян. На території олешнянських сільських рад діяли різні товариства: машинно-тракторне, споживче, бурякове, сільськогосподарське кредитне. Щорічно проводились чотири ярмарки: на вербну неділю, 9 серпня, 18 вересня, 17 грудня.

У роки Великої Вітчизняної війни Олешня знову стала ареною кровопролитних битв. Тут закінчувався лівий фланг Курської дуги, з боями проходило партизанське з'єднання Наумова, і в селі деякий час розташовувався штаб народних месників.

Близько 1000 олешнян билосся з ворогом на фронтах, 425 з них полягли смертю хоробрих. П'ять великих біломармурових плит списані прізвищами селян, які навечно залишились на полі бою. Золотими літерами викарбувано на монументі й ім'я олешнянца ст. сержанта С.І. Долгого, командира гармати, який загинув на бойовому посту, але не пропустив ворожі танки. У вересні 1943 року йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятають земляки і учасника штурму рейхстагу замполіта батальйону, в якому служили Єгоров і Кантарія, – Олексія Береста. Про його відвагу йдеться в багатьох публікаціях. І в мирні дні ця людина здійснила подвиг, врятувавши хлопчину ціною власного життя.

У 1961 році відбулося укрупнення колгоспів. Колгосп "Гігант", ім. Воровського, ім. Ворошилова, "Червоноармієць", "Передовик", ім. Тимошенка, ім. 3-ї Партконференції об'єднались у колгосп "Жовтнева революція".

Багатогалузеве господарство колгоспу "Жовтнева революція" охоплювало 7 сіл. На артільних ланах добре родила пшениця, буряки, соняшник. На повну силу працювали цегельний

завод, млин. Зводилися господарські будівлі корівників, вівцеферми, хлібопекарні, майстерень, гаражу. У селах колгоспу працювало декілька магазинів з широким вибором товару.

Чудовий будинок культури, чотири бібліотеки, лікарня були до послуг місцевих жителів. Діти колгоспників опановували науки в двох школах. Близько 500 школярів учились в Олешні та понад 100 – у Горяйствіці.

До 1959 року, враховуючи місцеві особливості, на території села існувало дві сільські ради. Сьогодні існує одна, якій підпорядковані населені пункти Горяйствіка, Комарівка, Лисе, Нове, Пасіки, Садки. В Олешні знаходиться КСП "Олешнянське", а в Горяйствіці – КСП "Нива".

Влітку 1990 року на території села був закладений фундамент нового Свято-Покровського храму (архітектор І.Є. Пищик). 26 листопада 1994 року церкву було освячено. У 1996 році настоятелю Свято-Покровського храму в Олешні Ігорю Івановичу Солов'ю було присвоєне почесне звання "Людина року Охтирського району".

Переломним періодом у житті нашої країни став 1991 рік. Населення України забажало відновити втрачену самостійність. 1291 мешканець Олешнянської сільради при проведенні Всеукраїнського референдуму також підтвердив волевиявлення всього українського народу.

В даний час на території Олешнянської сільської ради проживає 1347 чоловік. Функціонує Олешнянський навчально-виховний комплекс, амбулаторія, Будинок культури.

ЛУТИЩЕ

Багате на історичні події село Лутище знаходиться за 20 км від районного центру.

На території села виявлено стоянку та поселення бронзового віку. За 1 км від села Лутище довгий час знаходилась кам'яна баба. Історики відносять її до половецької культури. Археологічний матеріал свідчить про те, що територія, на якій розташоване сучасне Лутище, була заселена ще найдавнішими нашими предками.

Перші відомості про заснування Лутища відносять до другої половини XVII століття. З царської грамоти від 28 жовтня 1709 року відомо, що І. Перехрестов володів у селі Лутище 62 дворами, 20 з яких він перевів насильно з Охтирського полку, з полкового села Подарей років 20 тому, а інші прийшли із-за Дніпра років 25 тому. У деяких джерелах говориться про те, що в 1686 році Перехрестов купив у вольновських і олешнянських служилих людей великі ділянки землі і заселив на них Лутище і Журавне. За іншими джерелами, Лутище заселяється при полковнику Зінов'єву

і ніяк не пізніше 1675 року.

Перша лутищенська церква Трьох святих була заснована не пізніше 1685 року. Після того як Перехрестова указом від 4 березня 1704 року позбавили звання полковника і величезних володінь, багаті землі і угіддя Лутища забрав собі полковник Федір Осипов. Церква в цей час залишалась у жалюгідному стані. І тільки в 1799 році майор Дмитро Райкович відновив її. До цього часу в історичному кабінеті місцевої школи зберігається свинцева пластинка з написом про побудову церкви. Сини Д. Райковича щедрими пожертвами прикрасили храм. Визначна пам'ятка церкви – Корсунська ікона Божої Матері, писана в 1721 році. Під час Північної війни в 1709 році село було спустошене і спалене шведами. Як і навкруги, поступово відбувалося закріпачення селян Лутища. Так, піддані сина полковника Осипова працювали на нього два або три дні.

На 1770 рік капітанші Смаковській належало в Лутищі 137 душ. Млин, в якому працювали лише мірошники, належав Свято-Троїцькому монастирю. У цей час Лутище належало до Котелевського комісарства.

З 1845 року в Лутищі існував винокурний завод Виноградова, який виробляв спирт. Виноградов був добрим господарем на всю округу. З картоплі на заводі вироблявся спирт, а відходами годували худобу, яку потім відправляли на продаж. Робили сири, масло, іншу продукцію. Виноградов спочатку працював у свого господаря Райковича приказчиком, агрономом. А потім примножив господарство і дуже розбагатів.

В епоху визволення селян слобода Лутище належала Федору Дмитровичу Райковичу. Великі земельні угіддя належали також Охтирському Троїцькому монастирю.

У 1877 році село повністю вигоріло. 26 погорільців зовсім покинули попелище, пішли на заробітки.

У 80-х роках XIX століття в Лутищі було 88 дворів, 641 житель, млин, винокурний завод.

У 1903 році пан Виноградов побудував обійстя, в якому зараз розміщується школа.

У період революції 1905–1907 років у селі проходили бурхливі події. На поміщицьких полях часто горіли скирди.

Після встановлення Радянської влади в селі організувався комітет незаможних селян. Першим головою сільської ради був Олексій Григорович Ломинога.

У 1927 році в селі Лутище організоване товариство спільного обробітку землі "Незаможник", трохи пізніше ще одне – "Серп і молот". У 1932 році обидва ТСОЗа об'єднались в колгосп "Незаможник". Організація колективних підприємств проходила в умовах адміністрування, погроз. Селяни не бажали

відмовлятися від свого господарства, віддати його в колгосп. Але обіцянки щасливого і заможного життя змушували деяких погодитись на вступ до колгоспу. У 1931 році в районі було 29% сільських рад суцільної колективізації, в тому числі і Лутищенська сільрада.

Голодомор 1932–1933 років, війна 1941–1945 років знищили частину населення Лутища.

Село окуповане німецько-фашистськими загарбниками в жовтні 1941 року. Вдень на території села хазяйнували німці, забираючи в селян усе, а ввечері – партизани. Фашисти прозвали Лутище Партизанським. Таке двовладдя тривало близько двох місяців. Та після того, як окупанти з'явилися в село в партизанський час, почалися арешти. Німці та поліцаї заарештували колишнього голову сільради, комірника колгоспу та ще двох селян. Через тиждень були заарештовані усі до єдиного члени сімей партизанів і зачинені у приміщенні колишньої сільради. Коли прибули машини з карателями, чоловіків почали вішати у центрі села на деревах, інших розстрілювали. Три доби лежали розстріляні, потім їх дозволили поховати.

Не всі воїни-захисники після закінчення війни повернулись до рідних домівок. У братській могилі в центрі села покоїться 36 радянських воїнів, які загинули в боях за село і поховані в серпні 1943 року. У 1957 році тут споруджено пам'ятник.

У 1963 році колгосп змінив назву на ім. Орджонікідзе, а у 1969 році об'єднався з колгоспом ім. Леніна Хухрянської сільської ради.

На території лутищенських земель було знайдено чорне золото. За цей час півколом між Лутищем і Хухрою розкинулась не одна свердловина.

10 квітня 1966 року місцеві жителі запам'ятали надовго. І не тільки тому, що це був Великдень. Околиці села ранком розбудив вибух потужної сили. Суцільна пелена газу накрила все село. Це стався викид газу на бурильній вежі № 5, що розташувалася поряд із селом. Були евакуйовані всі жителі села, за винятком тих, яких залишили доглянути худобу. Протягом місяця обпалений пісок і подрібнена порода півметровим шаром покривали поверхню на 500 м навколо кратера. Спеціалісти з усього колишнього Радянського Союзу займались приборканням "джина". Невдовзі ще дві подібні аварії сталися на околицях села. По них лишилися кратери – озера одинадцятиметрової глибини та знаки "Небезпечно: радіація!".

У 1993 році майже розсипане село, в якому вже ніхто не будувався роками і майже не народжувались діти, з ініціативи жителів села Волкова І.Г., Чиж Г.С., Пелиха В.Я., Авраменко В.І. відокремилася від основного госпо-

дарства у Хухрі і організувався свій колгосп "Незалежність". Незабаром це господарство за підтримки Р.К. Рапія, начальника Охтирського НГВУ, стало цехом з виробництва сільськогосподарської продукції. Результати не забарилися. До колись неперспективних сіл України, Лутища дійшов нарешті й газ. Відремонтували школу, збудували котельню.

В даний час на території Лутищанської сільської ради проживає 528 жителів, функціонує загальноосвітня школа I–II ступенів, Будинок культури, фельдшерський пункт. Працює ТОВ "Класік", яке займається виробництвом молочної продукції.

СТАРА ІВАНІВКА

На правому березі річки Ворскли, за 12 км від районного центру, ще в другій половині XVII століття заснували село Стара Іванівка. Сьогодні це центр сільської ради з населенням 994 чоловіка, якому підпорядковані населені пункти Будне, Климентове, Піски, Поділ, Сосонка.

Поблизу Старої Іванівки виявлено поселення доби бронзи (II тисячоліття до н.е.), а поблизу села Сосонки – городище скіфського часу (V–III століття до н.е.) та давньоруське городище й курганный могильник IX–XIII століть.

Стара Іванівка була заселена українцями. Хутір Сосонка і село Іванівське належали охтирському полковнику Олексію Лесевицькому, який володів 67 душами в селі та 47 в хуторі. Сосонка була заселена на куплених землях. Піддані працювали по два дні. Працювало два млини, винокурня для домашніх потреб. Земельні наділи на ревізську душу Лесевицьких були у шість десятин. У 60-х роках XVIII століття в селі Стара Іванівка дворянин у відставці Юхим Зварикін мав 302 підданих. У 80-х роках XIX століття в селі було 126 дворів з 642 жителями, православна церква, сукновальня.

З давніх-давен село було поміщицьким. Частина земель належала поміщику Зіверту, інша – Охтирському монастирю. До цього часу поле зберегло назву "Заманаське".

На початку XX століття стан селянства в Охтирському районі характеризувався крайньою бідністю.

У січні 1918 року до влади в селі прийшли більшовики. У 1919 році створено комітет незаможних селян, очолив його Я.Г. Позняков, який в 1920 році загинув.

18 вересня 1920 року на Охтирщині була заснована перша комуна "Червона зірка". Вона знаходилась спочатку в селі Жигайлівка з ініціативи демобілізованого червоноармійця Василя Пузанова. Його підтримали партійний осередок і комнезам.

У серпні 1921 року частина комунарів приїхала в Сосонку і посіяла озимі хліба, відремонтувала приміщення, а в жовтні переїхала вся комуна і обрала нового голову Андрія Садового.

У 1924 році комуні передали водяний млин у Климентовому. З часом в комуні налічувалось вже 502 члени. Великою подією для всього району стало придбання комунарами двох тракторів.

У 1925 році селяни Старої Іванівки створили артіль "Сіяч", "Хлібороб", ім. Шевченка. У селі Будному було засновано ТСОЗ, а потім артіль "Селянин Харківщини".

З 1926 року створюються лікнепи, де навчали молодь грамоті. Керівником лікнепів працював Г.Й. Чернявський. Учителем лікнепу був Іван Наумович Задорожний. У 1929 році його було вбито через вікно прямо під час уроку. Пізніше ім'ям І.Н. Задорожного було названо артіль.

У 1928–1929 роках в Старій Іванівці почалось розкуркулення. Деякі сім'ї висилали до Сибіру.

У 20-х роках у селі збудовано початкову школу, хату-читальню, де збиралась молодь послухати голосні читки. Був і клуб, в якому відбувались вистави. Діяла церква, що стояла в центрі села.

Майже в кожному оселю прийшла біда під час голоду 1932–1933 років. Померлих кидали на віз у ряднах, ховали без домовин.

Не встигло налагодитися життя, як прийшло нове лихо – війна. 186 жителів села захищали рідну землю від ворога, 103 мешканці села загинули. Багато захисників нагороджено орденами і медалями. Григорію Кириловичу Задорожному, який відзначився під час форсування Дніпра у вересні 1943 року, присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу. У селі споруджено меморіальний комплекс на честь полеглих у боях з гітлерівцями.

У повоєнній відбудові брали участь усі жителі села. Піднімався на ноги колгосп імені Димитрова, який займався вирощуванням зернових культур і цукрових буряків. Розвивалось м'ясо-молочне тваринництво. Працювали цегельний завод, три млини, олійниця. За досягнуті успіхи в розвитку колгоспного виробництва 69 чоловік нагородили орденами і медалями.

Орден Леніна одержали Є.С. Овчаренко і Г.М. Орехова, звання Героя Соціалістичної Праці удостоєна колгоспниця з села Будного М.О. Голець.

У 1976 році на основі рішення виконкому Охтирської районної ради на базі колгоспу ім. Димитрова організовано радгосп з одноіменною назвою. Спеціалізація господарства –

садівництво. На десятки гектарів розкинулись яблуневі сади.

Минав час. Почали працювати школа, будинок культури, бібліотека, дитячий садок, фельдшерсько-акушерський пункт.

У мирні дні для багатьох наших юнаків знайшлося місце подвигу. Виконуючи військовий обов'язок на землі Афганістану, загинув у 1982 році уродженець села Будного капітан С.О. Яризько. Держава оцінила його бойові заслуги орденом Леніна.

У 1991 році населення України визначало своє майбутнє. 908 жителів сільської ради підтвердили бажання бачити свою Батьківщину самостійною і незалежною.

БУГРУВАТЕ

По обидві сторони маленької річки Хухри із заходу на схід майже на 6 км тягнеться село Бугрувате. Лежить воно на крайньому півдні Охтирського району, за 18 км від районного центру, і межує з Краснокутським районом Харківської області.

Бугрувате відоме з другої половини ХІХ століття. До 1918 року село називалось Парфілівка, а в 30-х роках – Старо-Верхнє. Це були віддалені хутірки – Боярщина і Нагребещина, що належали до Хухрянського приходу. Сучасна назва вказує на характер місцевості (горби, бугри), в різних напрямках порізаної ярами.

У грудні 1917 року в селі встановлена Радянська влада. Малоземельні селяни одержали землю. Наділи сягали до 4 га.

У 1920 році організувався комнезам, який складався з дев'яти чоловік. Першим головою комнезама була Г.І. Соседкіна, секретарем – П.О. Кравченко. Комнезамівці організували допомогу бідним селянам хлібом, дровами, тягловою силою, проводили наділ присадибних ділянок. Була створена хата-читальня, де проводились лекції, збори, читалися вголос газети. Драматичний гурток виступав з п'єсами. Г.І. Соседкіна організувала жіночу раду.

У 1928 році в селі почали засновувати товариства спільного обробітку землі (ТСОЗи). Спочатку невеликими групами по 7–8 сімей вели колективне господарство. Держава допомагала їм сільськогосподарським інвентарем, насінням для посіву. На території села було два ТСОЗи – "Червоний колос" і "Перемога". В 1929 році організувалась артіль ім. Молотова. Першим головою господарства був Ю.О. Кравченко, а сільської ради – Ю.Г. Міщенко.

Голод 1932–1933 років не обійшов село стороною. В цей період померло близько 90 чоловік.

У період Великої Вітчизняної війни на території села проходили жорстокі бої. Під час окупації на примусові роботи до Німеччини і Австрії вивезено багато юнаків і дівчат.

147 жителів села захищали Батьківщину від ворога, 56 з них не повернулися до рідних осель.

У 1956 році на братській могилі 275 радянських воїнів, похованих у серпні 1943 року, споруджено пам'ятник і стели, на яких висічено імена загиблих односельчан.

До початку 50-х років мешканці села жили в землянках. У ході боїв село було майже повністю спалене. Але поступово життя налагоджувалось. Будувалось житло, об'єкти соціальної інфраструктури.

У 1959 році артіль ім. Молотова об'єдналась із колгоспом ім. 20 Партз'їзду, а з 1964 року колективне господарство носило ім'я Постишева. У 1971 році до складу колгоспу ім. Постишева увійшов колгосп ім. Крупської Кардашівської сільської ради. Господарство займалося вирощуванням зернових культур і цукрових буряків. Розвивалося м'ясо-молочне тваринництво.

Праця селян була високо оцінена. За успіхи в розвитку сільськогосподарського виробництва 38 жителів нагороджені орденами і медалями.

До 1984 року населені пункти Восьме Березня, Іллічівка, Сонячне належали до Бугруватської сільської ради. У листопаді 1984 року на території Сонячного і Іллічівки створена своя сільська рада із центром у Сонячному.

Росло і будувалося село. Виріс новий адміністративний будинок, де розмістилась контора колгоспу, відділення зв'язку, сільська рада, краєзнавчий музей. У селі працює будинок культури, бібліотека, середня школа з багатьма традиціями. У 1988 році директору школи Г.С. Панченку присвоєно звання "Заслужений учитель УРСР". А в 1997 році він здобув звання "Людина року". У школі обладнано комп'ютерний клас. Багато випускників школи працюють у різних галузях народного господарства.

Побудовано нову вулицю Миру. Продовжується газифікація села.

При проведенні Всеукраїнського референдуму 688 жителів Бугруватської сільської ради проголосували за незалежність України.

На бугруватській землі народився і виріс видатний український художник, майстер декоративного мистецтва Іван Семенович Литовченко.

В даний час на території Бугруватської сільської ради проживає 920 чоловік.

Сільськогосподарське виробництво здійснюють індивідуальні селянські господарства.

ГРІНЧЕНКОВЕ

За 40 км від районного центру розташовувалось невеличке село Грінченкове, центр сільської ради, якій підпорядковані населені

пункти Всадки, Грунька, Піонер, П'яткине, Розсохувате. На території сільської ради проживає 619 чоловік.

Грінченкове відоме з другої половини XVII століття. Теперішню назву село одержало після революції 1917 року. А спочатку село носило назву Бардаківка, ймовірно, через прізвище Бардак, яке й до цього часу досить поширене в цьому селі. Можливо, першим поселенцем в Бардаковому хуторі саме й був чоловік з таким прізвищем. Після революції постало питання про зміну назви села на більш милозвучну. Село назвали на честь Бориса Грінченка – письменника, досить популярного на ті часи.

Документи зберегли відомості, що у 80-х роках XIX століття в селі був 161 двір з 904 жителями, воно належало до Довжицької волості.

У П'яткиному до революції 1917 року було три млини. Власником одного з них був Василь Васильович Розінько. Під час колективізації обладнання млина забрали в колгосп, а приміщення віддано в Чупахівську МТС. Другий млин, що перейшов у колгосп, відремонтував онук власника Василь Григорович Бабін і працював на ньому до початку війни. До революції на в'їзді до Грінченкового стояла табличка, на якій фіксувалися статистичні дані про населення села.

Радянська влада в Грінченковому встановлена в січні 1918 року. Для навчання селян було організовано лікнеп. Першим вчителем у лікнепі був Олексій Прокопович Рубан.

На 1 січня 1929 року Грінченків хутір (Бардаківка) відносили до Довжицької сільради, а до Розсохуватської сільради входили Бузовик, Грунька, Діхтярів хутір; П'яткін хутір – до Олешнянської сільради, Всадки – до Чупахівської сільради.

Колись Розсохувате було густонаселеним. Та згодом багато жителів покинуло рідні місця.

Голод 1933 року не обминув і тутешні населені пункти. Найбільш постраждали від цього лиха жителі Розсохуватого. Загинуло близько 800 чоловік.

Під час Великої Вітчизняної війни 106 жителів села боролися з німецькими загарбниками, 47 чоловік загинуло. Під час фашистської окупації в Розсохуватому було створено партизанський загін під командуванням Я.А. Міщенка. У 1942 році, потрапивши в засідку, майже всі партизани загинули в бою з карателями. Вісім жителів села фашисти повісили за зв'язок із партизанами. Багато молоді вивезено на примусові роботи до Німеччини. Німці повиганяли людей з хат, забрали худобу. В період окупації в Розсохуватому партизани розстріляли поліцая, який знущався над місцевими жителями.

У 1943 році жорстокі бої точилися на території села П'яткине. Декілька раз село пере-

ходило з рук в руки. Після визволення в населених пунктах від багатьох осель залишилися лише димарі.

Біля братських могил радянських воїнів, похованих у серпні 1943 року в селі П'яткине і селі Розсохувате, після війни встановлено пам'ятники, а в Грінченковому – пам'ятний знак на честь односельців, що загинули в роки війни.

Закінчилась війна. Зруйноване господарство довелося відбудовувати великими зусиллями всіх мешканців.

У 50-60 роках біля побудованого млина працювала електростанція, що забезпечувала струмом млин і навколишні пункти Грінченкове і П'яткине. У 1952 році оселі жителів радіофіковано. 7 липня на базі колгоспів "Передовик", "Красный трудовик", ім. Стаханова організовано колгосп ім. Луначарського. Загальними зборами названих колгоспів були приєднані також і колгоспи ім. Калініна та ім. Кагановича Розсохуватської сільської ради. До 1964 року колгосп носив назву ім. Жданова, а потім переіменованій у колгосп ім. Луначарського. До 1972 року колективне господарство розміщувалося на території Довжицької сільської ради, а після створення Грінченківської сільської ради увійшло до її складу. Основним виробничим напрямком колгоспу було вирощування зернових культур і цукрових буряків, овочів. Також працювали вальцовий млин, маслобійка, пилорама. Масове будівництво розгорнулось у 60-х роках.

До 1964 року в Грінченковому працювала початкова школа, а в Розсохуватому неповна середня, потім школи реорганізувались в Грінченковому в неповну середню, а в Розсохуватому – в початкову. Працювали медпункт, клуб, бібліотека. На початку 70-х років прокладено дороги з твердим покриттям.

Із 1991 року розпочався новий період у розвитку нашої незалежної держави. 535 жителів Грінченківської сільської ради підтвердили свою згоду жити у незалежній державі.

У 1996 році на базі підсобного господарства Охтирського "Сільгоспмашу" утворене КСП "Піонер" в одноіменному селі. Це господарство спеціалізувалося виключно на рослинництві.

В даний час сільськогосподарське виробництво на території сільської ради здійснюють ПСП "Десна" і ПСП "Піонер".

ПОЛОГИ

Назва села Пологи, що розташоване за 6 км від районного центру та залізничної станції Охтирка, очевидно, походить від місцезнаходження села. Слово "пологи" в багатьох місцях Лівобережжя означає "степова западина", "поділ".

У середині XIX століття деякі жителі Охтирки та інших населених пунктів почали заселяти вільні родючі землі на схід від Охтирки. Ландшафт тут був дещо похилий – з півдня на північ і простягався аж до невеликого болота, яке заросло вільхами, вербами і очеретом.

Славились Пологи колісництвом. П'ять домогосподарств займалось цим промислом. Були також розвинені бондарські, теслярські та столярні промисли, але в меншій мірі.

Після столипінської реформи місцина біля річки Гусочки стала інтенсивно заселятись. З'явилися такі населені пункти, як Задорожні, Кумачі, Шаповали.

На початку XX століття різко зросла потреба в освічених людях. На 1907 рік в Пологах уже діяла земська школа, яка знаходилась у будинку, взятому в оренду на шість років у Данила Жили. Вчилися у ній здебільшого діти заможних селян.

Дуже обідніли селяни після першої світової війни, Жовтневого перевороту в Петрограді, воєнного комунізму. Та коли був запроваджений НЕП, це дало змогу селянам стати на ноги. Збудували багато вітряків, примітивні цегельні. Під кінець 20-х років декілька селян, зібравшись гуртом, купили два американські трактори "Фордзон" і молотарку "Клейтон".

Почалася колективізація. Більш-менш заможних селян назвали куркулями. Якщо селянин мав двох робочих коней чи волів, одну-дві корови, двох-трьох свиней, до десятка овець, то вже вважався куркулем. У Пологах таких селян було більшість. Із 452 господарств у селі 67 були визначені як куркульські. Підкуркульників налічили 48 сімей.

На кінець 1922 року в селі були 22 вітряні млини, чотири цегельні, які працювали на соломі. Цегляних будинків зводилося чимало. Діяло декілька олійниць. Лише в чотирьох найбільших господарствах працювало чимало наймитів. Ці садиби займали до 50 десятин землі. Більшість селян свої поля обробляли самі.

У 1930–1931 роках було розкуркулено і виселено в північні райони 335 чоловік. До початку колективізації в Пологах нараховувалося 425 господарств, мешканців – 2141. На початок 1932 року в селі залишилося 1666 чоловік. У 1932–1933 роках померло від голоду 455 (дітей – 262).

Восени 1932 року в більшості селян не залишилось хліба. Їли картоплю, буряки, полузу з проса чи гречки. За зиму поїли всю домашню худобу і птицю.

Особливо важкою була весна 1933 року. У селі не стало навіть собак і котів. Справа дійшла навіть до людоїдства. У колгоспі почали готувати обіди для тих, хто приходив працювати. Це врятувало життя багатьох селян.

У 1930 році на центральній садибі організований колгосп ім. Будьонного, а на хуторі Жили – колгосп ім. Сталіна. Пізніше обидва злились в один – колгосп ім. Будьонного.

У 1928 році в селі було побудовано клуб. У будинку, що знаходився на місці теперішньої школи, розміщувалися лікнеп і хата-читальня. У 1930 році книги з хати-читальні перемістилися до клубу.

За період 1930–1937 років було проведено заселення хуторів і присілків до центральної садиби колгоспу ім. Будьонного. У цей час догляду за лугами не стало, і все перетворилось у малопродатне болото.

1941 рік. Початок Великої Вітчизняної війни. 14 жовтня 1941 року о 8 годині ранку село окуповано німецькими загарбниками. Під час окупації багато жителів Поліг за допомогу партизанам було повішено і розстріляно.

288 жителів села захищало Батьківщину від ворога. 169 чоловік назавжди залишилися тільки в пам'яті односельчан.

21 лютого 1943 року село звільнили частини Червоної армії. Вдруге село окуповане 12 березня 1943 року, а 9 серпня остаточно звільнене від німецьких загарбників.

На честь загиблих воїнів-визволителів і полеглих у боях односельців у селі споруджено пам'ятник.

У повоєнні роки відроджувалось колгоспне життя. Багато зусиль для цього доклав тодішній голова колгоспу Семен Степанович Пелих.

У 1957 році в колгосп ім. Будьонного влився колгосп "Червоний шлях". Із 1960 року колгосп ім. Будьонного змінив назву на "Іскра". У 1970 році була проведена державна меліорація. Із 1972 року колгосп "Іскра" – складова частина колгоспу ім. Петровського. У ті часи слава про колгосп ім. Петровського гриміла не лише в Охтирському районі. Завзято працювали люди, маючи непогані заробітки. Керував господарством Федір Спиридонович Муратов.

У 1985 році розпочали газифікацію села. Працювала школа, будинок культури, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт. Село не стояло осторонь від життя своєї держави. Коли 1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум, то 718 мешканців Пологівської сільської ради сказали "так" незалежності України.

Подією в селі стало святкування в 1997 році 100-річчя з часу заснування місцевої школи. Ще в далекому 1897 році за ухвалою і на кошти Охтирського земства була збудована перша школа. Протягом свого існування школа дала знання майже 3000 дітей. Випускники шкіл працюють в усіх куточках нашої країни і за її межами, але рідного села не забувають.

Сьогодні на території Пологівської сільської ради проживає 961 житель.

ХУХРА

На лівому березі притоки Ворскли – річки Хухри розташоване одне з найстаріших сіл Охтирщини – Хухра, назване так відповідно до назви річки.

Ще в епоху пізньої бронзи поблизу села Хухра виникло селище і безперервно існувало протягом усього VII століття до н.е. Найдавніший його шар відносять до бондарихінської культури. У VII столітті до н.е. на цьому місці існувало поселення чорнолісько-жаботинського типу.

Мешканці селища вирощували просо, пшеницю, ячмінь. Це відомо з відбитків зерен цих культур, знайдених поблизу села. Мисливство і рибальство в господарстві посідало другорядне місце. У розбитому горшку з поселення знаходилась риб'яча луска. Знахідки (залізні ножі, вудила, кам'яні зернотерки, тригранні бронзові стріли) говорять про те, чим займалося населення цієї місцевості. Цікава риса неолітичної стоянки: первісні люди цієї епохи вживали для виробництва своїх знарядь не тільки кремій, як в інших місцях, а й місцеві породи – кременицю і кварцит.

Перші згадки про заселення Хухри відносять до 1651 року. Хоча однозначно відповісти на питання досить важко. Ще в 1650 році К. Кисленський, проїжджаючи вздовж річки Ворскли від міста Вольного до річки Мерчик бачив смольчужно-дьюгтярні промисли біля Скельських гір і на річці Хухра.

По опису чудес Каплунівської ікони село Хухра згадується в 1696, 1699 роках. У грамоті від 14 серпня 1704 року говориться, що млином з надвірними будівлями і садибою в полковому селі Хухрі поступився полковнику Федору Осипову хухрянський отаман Яків Довбьянка. З документів відомо, що Хухра була сотенним містечком Охтирського слобідського полку.

У 1709 році у Хухрі, де стояли війська полковника Шамордіна, тривали жорстокі бої зі шведами.

Карл XII, особисто командуючи трьома кавалерійськими полками, розбивши 27 січня 1709 року росіян коло Опішні, раптово кинувся на Хухру. 8 лютого шведи зайняли Хухру. За легендами, хухряни розсіялися хто куди. Покровський священик Дмитрій закінчив правити літургію. Із святим хрестом він вийшов до ворога, благаючи пощадити храм і житло християн. Шведи зглянулись на прохання священика.

Покровська церква була побудована, з одних джерел, не пізніше 1655 року, з інших – близько 1686 року.

Після шведської війни в 1726 році в Хухрі побудована церква в ім'я Святителя Миколая.

Із комісарської відомості про слободу Хухру відомо, що у 1783 році тут було 886 ревізських душ і 7365 десятин землі. Всією тією землею володіли військові обивателі. Крім цієї землі було ще 345 десятин спільного громадського нерозділеного лісу, який залишили по загальній постанові для гатіння гаток та інших потреб. Усього з військових обивателів з'явилось 773 земледельця, за якими було 7299 десятин землі. Решта, 66 десятин, належали церкві. 116 військових обивателів були безземельними.

У 80-х роках XIX століття у Хухрі налічувалось 570 дворів і 2447 жителів, дві православні церкви, школа, аптека, поштова станція, три ярмарки, базар по неділях. Слобода славилась виробництвом коліс та плугів. Хазяїнів, які займались бондарством і теслярством, нараховувалось тут близько 60, в тому числі виготовляли тільки колеса та плуги – 50 сімей. Колеса збувалися в Павлоград та інші міста Катеринославської і Полтавської губерній. Бондарством, теслярством і столярним промыслом займалися і в інших поселеннях Хухрянської волості, але в значно менших розмірах. Також розвинений був шкіряний промысел і кушнірство. Більшість жіночого населення займалася виготовленням полотна, ряден, мішків, суконь – як для себе, так і для продажу.

На початку XX століття в Хухрі налічувалось більше 3000 населення. Радянська влада в Хухрі встановлена в грудні 1917 року. Не обійшли село стороною події громадянської війни. У той час заради своєї ідеї полягло багато хухрян. До 1930 року в селі організовано колгосп ім. Леніна. Одноосібників заганяли в колгосп силою, відбираючи все майно. Люди тікали із села на Кубань.

У 1933 році під час голодомору вимерла майже половина жителів села. Люди вимирали цілими вулицями. Бригада з більш-менш міцних чоловіків збирала і ховала померлих у великих спільних могилах.

У 1929 році було закрито Покровську церкву, Миколаївську розібрали в 1931 році.

14 жовтня 1941 року в село увійшли німці. До Німеччини було вивезено багато молоді. У серпні 1941 року в Хухрі, а пізніше в Охтирці були сформовані невеликі партизанські загони під командуванням І.Є. Горобця, М.М. Фененка та П.П. Петренка. У січні 1942 року загін Фененка, не розгорнувши широких бойових дій, був розкритий, бійці заарештовані і страчені.

740 жителів села воювали на фронтах Великої Вітчизняної війни. 293 не повернулися до рідної домівки. Щорічно 9 травня односельці збираються у центрі села біля братської могили 87 радянських воїнів і 22 партизанів, похованих тут у серпні 1943 року, щоб віддати шану визволителям.

У сквері встановлено пам'ятник Коденцям Олександрю Петровичу і його дочці Лізі, які в роки війни віддали життя за свободу рідної землі. Командир танкової бригади, полковник О.П. Коденець загинув 6 лютого 1943 року на підступах до Ворошиловграда. Ліза Коденець після звістки про смерть батька закінчила школу стрільців-радистів, стала солдатом батькової 169 бригади. 1 травня 1945 року танковий екіпаж вів вуличні бої вже в Берліні. У цих боях обірвалося життя шістнадцятирічної Лізи.

Після визволення села з 1 вересня 1943 року знову запрацювала школа. Силами молоді відремонтовано клуб і відкрито лікарню. Також відновлена робота ветлікарні. У 1948 році відкрила двері для відвідувачів бібліотека. У 1949 році семирічна школа реорганізована в середню.

У 1950–51 роках вісім колгоспів, які знаходились на території Хухри, об'єдналися в один багатогалузевий ім. Леніна, який в 1963 році перейменований в сільгоспартіль "Прапор Леніна".

Основними функціями артіль було зернове, бурячне та м'ясомолочне виробництво.

У 1963 році на околиці села відкрито нафтове родовище "Рибальці". А з червня 1965 року розпочав роботу Рибальський нафтогазовий промысел.

За успіхи в розвитку сільського господарства, освіти й охорони здоров'я 165 чоловік нагороджені орденами й медалями. Голову колгоспу ім. Леніна М.С. Чоботарьова нагородили орденом Леніна та орденом Жовтневої Революції. У колгоспі працювали цегельний завод, млин, олійниця, будинок культури, бібліотека, дільнична лікарня. Будувалися нові оселі колгоспників.

У 1982 році господарство очолив Олександр Якович Гриненко, який доклав багато зусиль для розвитку господарства.

Грудень 1991 року став переломним періодом у житті нашого суспільства. 1391 хухрянин віддав свій голос за незалежну Україну.

Сьогодні ПСП "Хухрянське" – одне з найміцніших у районі. Завдяки вмілому керівництву О.Я. Гриненка в господарстві використовуються нові технології.

На території сільської ради працюють: загальноосвітня школа I–II ступенів, дошкільний навчальний заклад, лікарня, Будинок культури, бібліотека.

В даний час на території Хухрянської сільської ради проживає 1951 чоловік.

ЧУПАХІВКА

По обидва береги річки Ташані за 29 км від районного центру і залізничної станції Охтирка лежить селище міського типу Чупахівка.

Чупахівка – з тюркського "гниле болото". Серед старожилів поширена легенда, що на місці Чупахівки колись була велика водойма, по якій плавали кораблі. І в той час жив пан Чуп, від імені якого й пішла назва населеного пункту.

Перекази говорять, що багато татаро-монголів і шведів знайшли собі могили в трясовині, яка була на місці поселення. І в наш час можна зустріти могили масового поховання, самотні могили з кам'яними хрестами.

Дійшли оповіді, що в свій час Петро I також добирався до Охтирки, зав'яз у болоті і назвав це болото Чупахівкою.

Документи говорять, що Чупахівка була заснована на західному прикордонні, де йшла колишня литовська межа наприкінці 30-х років XVII століття, переселенцями з Правобережної України і російськими служилими людьми. Східна частина села раніше називалася Воздвиженською слободою, а західна частина, яка виникла пізніше, була названа Чупахівкою.

Воздвиженську слободу, яка лежала на правому березі річки Груньки, навпроти черкаської Чупахівки, населяли вільні селяни. Це були потомки боярських дітей, яких вислали сюди для царської служби на литовському кордоні. Слобода називалась Воздвиженською за назвою церкви Воздвиження Хреста Господнього.

У перші роки заселення Чупахівки тут пасли худобу, полювали, займалися рибальством. Землеробське господарство почало формуватися у другій половині XVII століття. Спочатку воно велося за перелоговою системою, а вже потім – за трипільною. Населення вирощувало зернові культури, городину, баштанні культури. Розвивалось садівництво. Одночасно почали з'являтися і різні промисли – ткацтво, млинарство, гуральництво, чинбарство тощо.

Із 1780 року Чупахівка входила до Лебединського повіту, що до 1796 року був у складі Харківського намісництва, з 1797 року – Слобідсько-Української, з 1835 – Харківської губернії.

У першій половині XIX століття у Чупахівці поміщики розпочали будівництво підприємств, на яких використовувалась праця кріпаків. За даними 1846 року, в Чупахівці вже діяли винокурний і селітряний заводи, які давали своїм власникам значні прибутки. В 1834 році засновано кустарний цукровий завод поміщиці генеральші Неплюєвої. У 1843 році поміщиця дещо реконструювала свій завод. У деяких джерелах згадується рік побудови цукрового заводу – 1851.

Злиденне життя, нестатки, відсутність медичної допомоги призводили до різних епідемічних захворювань. 1831 року в селі від холери померло 76, а в 1848 році – 53 чоловіка.

Довгоочікувана реформа 1861 року не принесла полегшення колишнім кріпакам. За

1012 десятин вони мали виплатити поміщику 63123 крб. У 1864 році поміщик відрізав від уже засіяних селянських наділів 371 десятину, заборонив користуватися водопоєм.

У другій половині XIX століття в Чупахівці налічувалося близько 2 тисяч жителів, 3700 десятин землі належало Акціонерному товариству. У 1863 році споруджено пивоварний завод, який проіснував досить короткий час. Цукровий завод перейшов до Акціонерного товариства. Після реконструкції на ньому працювало понад 400 робітників і в рік вироблялось цукрового піску на суму близько 450 тис. крб. У селі працювало також дві цегельні, три парові млини й кінний завод з чотирма плідниками – напівкровою арденами.

У 70-х роках XIX століття повітове земство відкрило в Чупахівці початкове училище. Але переважна кількість дітей не мала змоги одержати освіту. 1891 року в училищі було 97 учнів і чотири вчителі. Щорічно з училища вибувало 20–30 учнів, які не мали змоги навчатися далі. 1899 року в Чупахівці відкрита публічна бібліотека. Її книжковий фонд становив 626 томів.

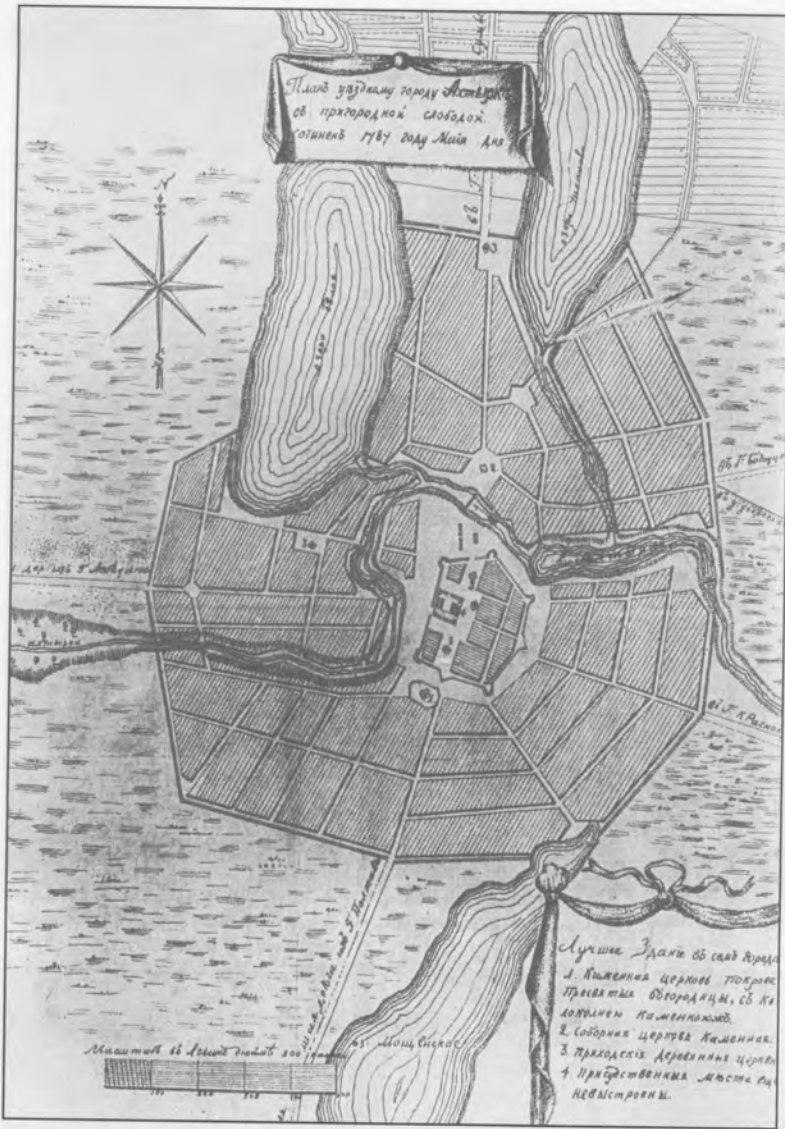
У 1905–1907 роках робітники Чупахівського цукрового заводу та його економії солідаризувалися із страйкарями інших міст і піднялися на боротьбу. Під час страйку 1905 року робітники домоглися скорочення робочого дня з 13 до 10 годин і підвищення заробітної плати на 5 коп. в день.

Селяни також піднялися на боротьбу. 13 червня 1905 року вони висунули перед Чупахівською економією вимогу змінити оплату праці, а в разі невиконання забрати все сіно. Для втихомирення робітників та селян в Чупахівку була надіслана сотня кінноти, якою командував офіцер Григор'єв, що пізніше, в роки громадянської війни, разом з Махно підіймав на Україні повстання проти більшовиків.

Влітку 1917 року в Чупахівці було створено партійну групу РСДРП(б). У квітні 1917 року на цукровому заводі виникла профспілкова організація.

У кінці грудня з допомогою харківських червоногвардійців ліквідували гайдамаків, і на початок січня 1918 року робітники цукрового заводу обрали колегію, якій доручили управління заводом. Також встановили восьмигодинний робочий день, організували охорону заводу. Створений ревком узяв під контроль землі економії. Частина земель роздали селянам-біднякам, а на решті земель створили радгосп, який складався з трьох відділів – Чупахівського, Духівничого, Олешинського.

У цей час активізувалась культурно-освітня робота, влаштовувались молодіжні вечори, антирелігійні виступи, читались лекції.

План повітового міста Охтирка 1784 року

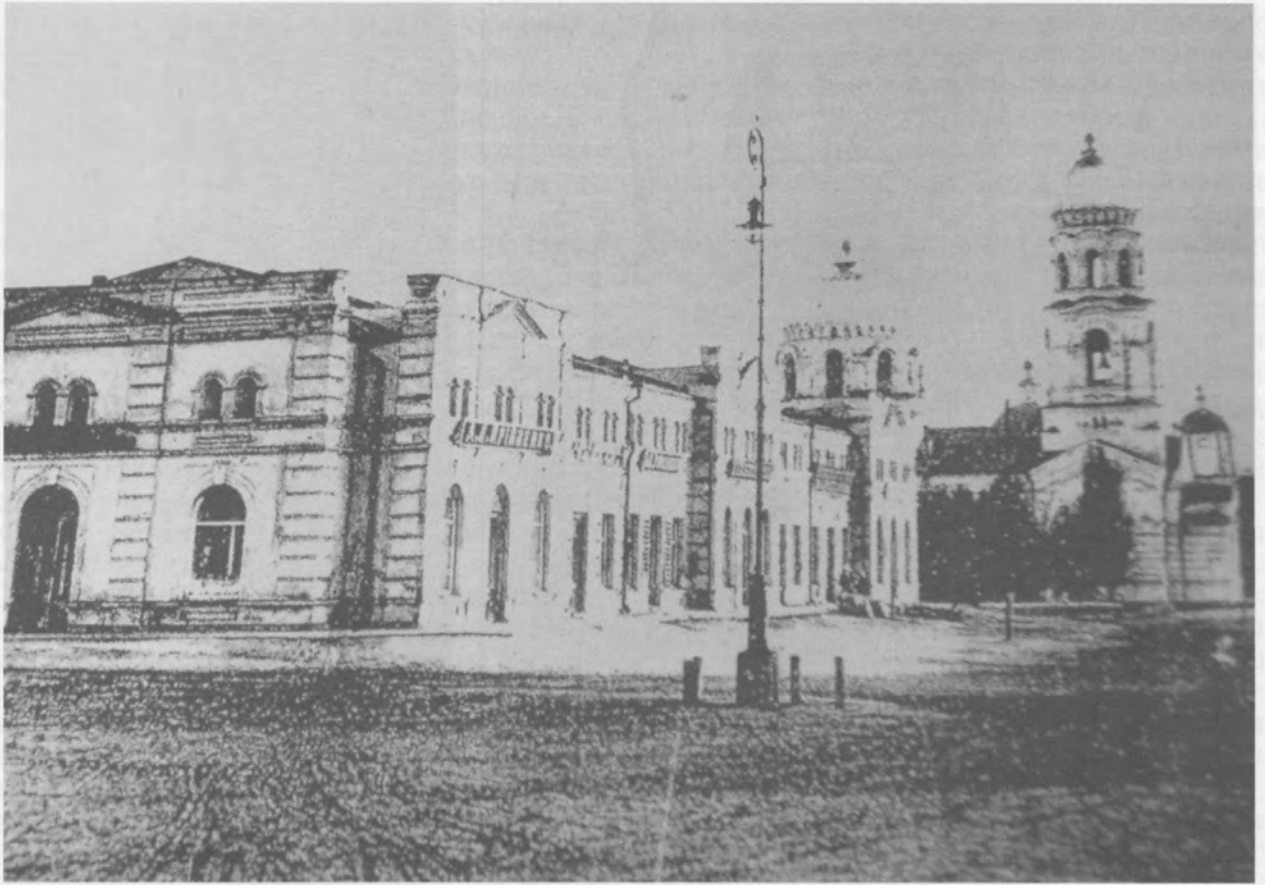
Ліва кутова башта монастирської огорожі

Воскові навчальні дошки, на яких школярі виконували зображення бронзовим писалом. Охтирщина, IX століття

Дзвіниця Успенської церкви

Охтирка. Торгові ряди «Лабазы» на вул. Романівській

Мітинг на Соборній площі. 1918 рік

Загальний вид Свято-Троїцького монастиря зі сторони Чернеччини

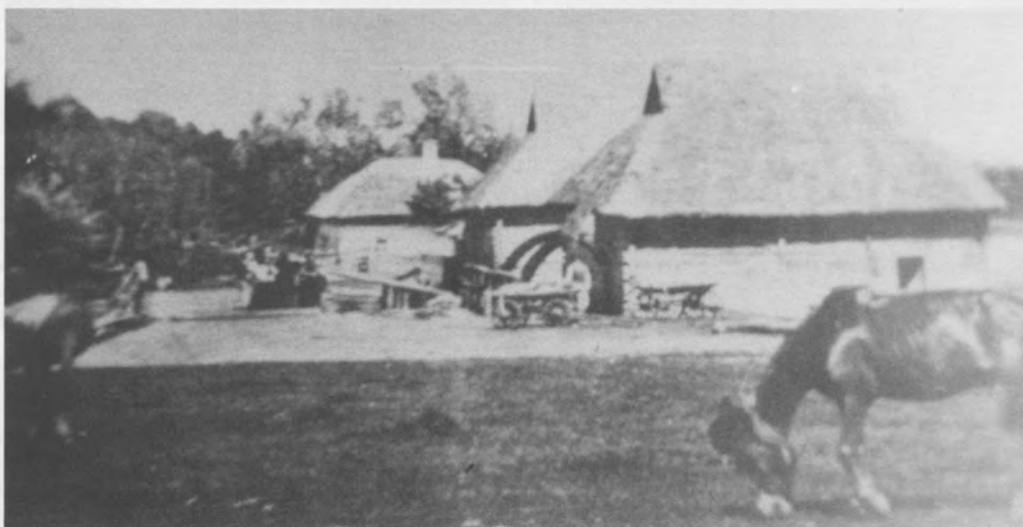
Вулиця Сумська та церква Петра і Павла

Будинок Ігумена Свято-Троїцького монастиря

Вид на монастирський комплекс зі сторони Чернеччини

Доброславівські млини

Видок Сучасних на вулиці П'ятрої і П'ятрої

Соборна площа, вулиця до млина

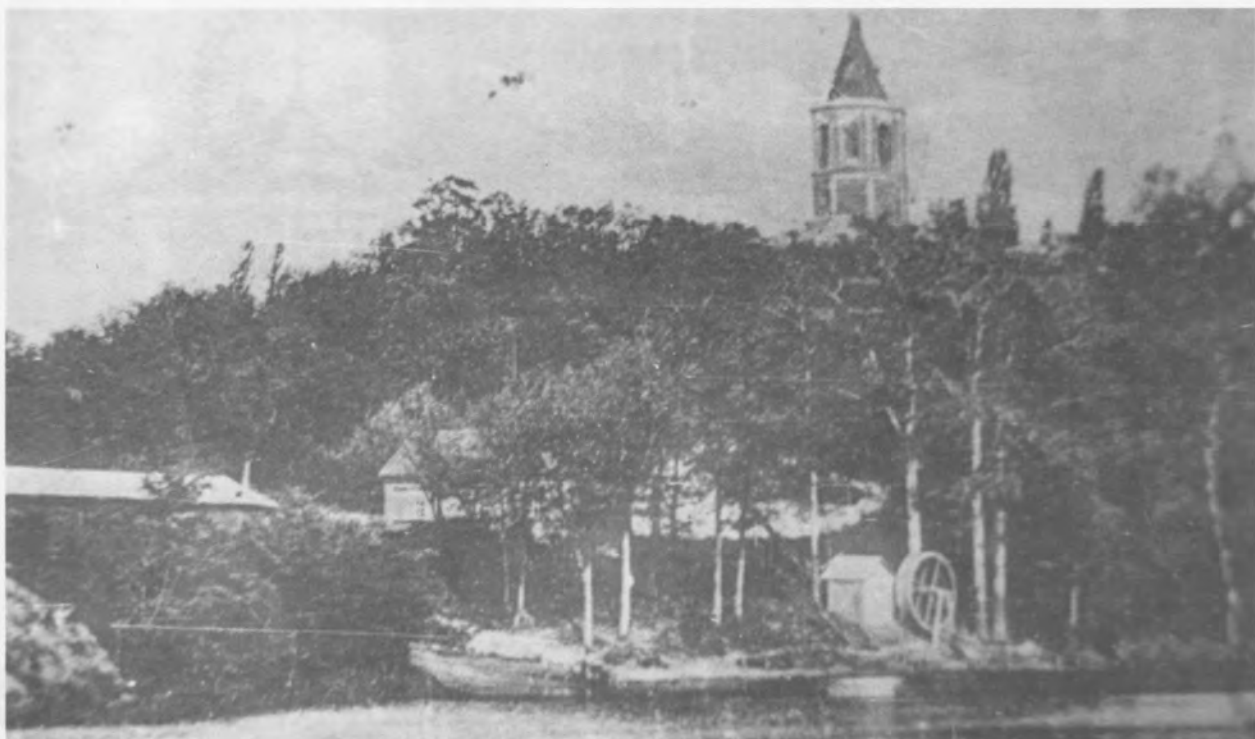
Сільськогосподарська виставка «Бразоля». Кінець XIX ст.

Найстаріше кладовище - Миколаївське - біля церкви «Жон мироносиць»

Вознесенська церква, торговельні ряди на Ярмарковій площі

Пристань Охтирського Свято-Троїцького монастиря

Охтирська козацька корчма, початок XX ст.

Реставрація Графської (Христоріздвяної) церкви

Романівська вулиця Спасо - Преображенська церква

Земська управа

Охтирські козаки: підпомічник, козак, писар

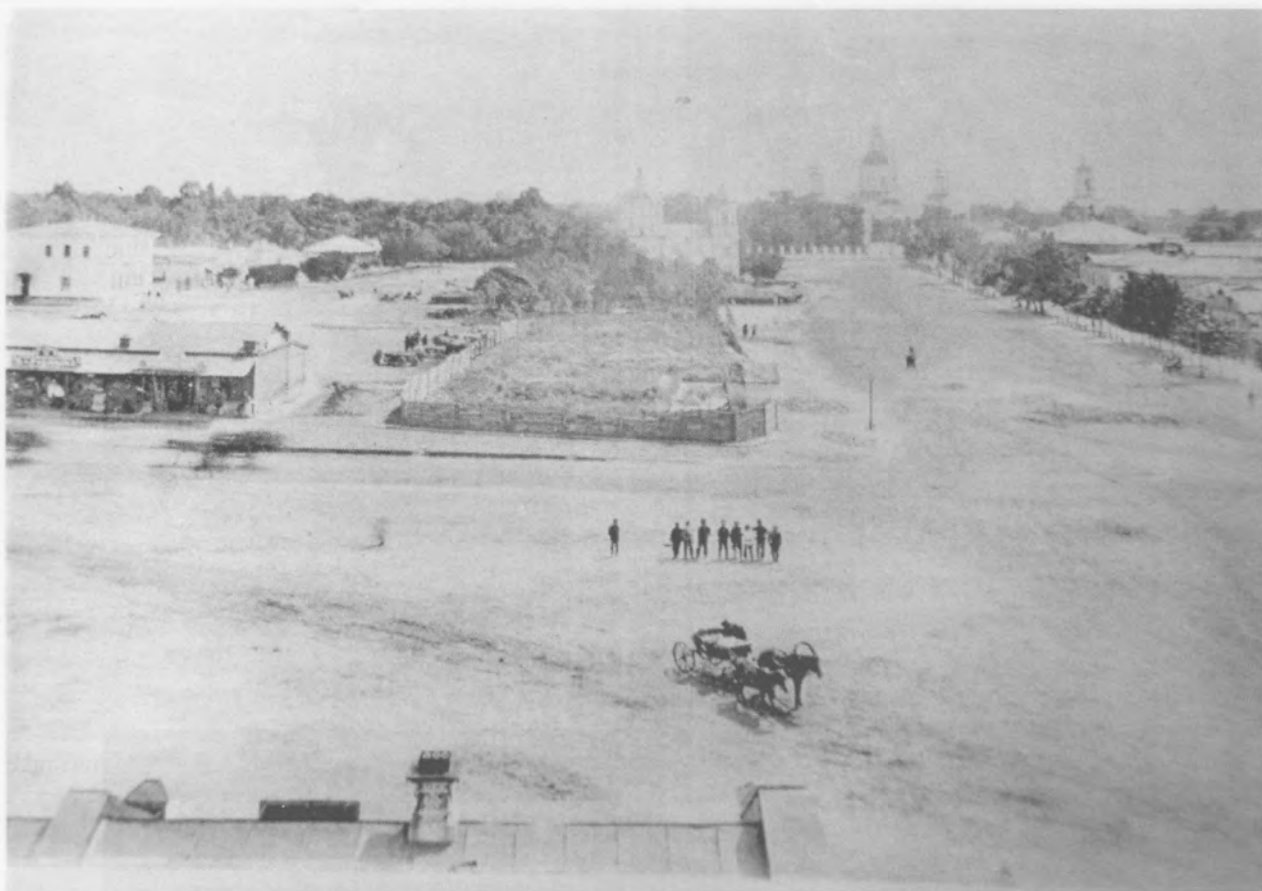
Козацький маяк (макет)

Селянське подвір'я XIX ст.

Вбрання жителів Охтирки. 1906 рік

Початок будівництва «Лабазів» по вул. Романівській

Наруга над статуєю Андрія Первозванного

«Кружечный збор», 1914 рік

Бакирівська дерев'яна церква Святої Параскеви (пам'ятник XVIII ст.)

«Місток закоханих» на річці Охтирка

Водяний млин Дитячого містечка на Ворсклі

«Місток закоханих» на річці Охтирка

Водяний млин Дитячого містечка на Ворсклі

Банк Орлова (колишня стоматологічна поліклініка на Соборній площі) та млин

Хата в Охтирці, де народився народний артист СРСР П.С. Білинник

Охтирка. Сфотографовано з Успенської церкви

Будівництво Спасо-Преображенської церкви. 1905 рік

Миколаївська церква, кінець XIX ст.

Панорама міста з Успенської дзвіниці, кінець XIX ст.

Охтирський ярмарок «Ярмаркова площа» XIX ст.

Торгівельні ряди, Миколаївська церква, кінець XIX ст.

Похорон борців за революцію, лютий 1919 року

Курс керівників СОЗів Охтирського району, 1932 рік

Обмолот зерна врожаю 1934 року в колгоспі «Незалежник» с.Лутише

Продаж сільськогосподарської продукції державі, 1930 рік

V районний з'їзд Рад Охтирщини у квітні 1929 року

Американський трактор «Макорнік», тракторист П.Водяницький з прицепщиком, 1936 рік

Охтирський технікум механізації, 1932 рік

Охтирка. Будинок по пров. Харківському. 1950-ті роки

Типова вулиця м.Охтирка, 1969 рік

Охтирка. Музей. 1950 рік

Вул. Червоноармійська, 1960-ті роки

Приміщення поліклініки. 1950-ті роки

Вулиця Жовтнева, 1960-ті роки

Вулиця Жовтнева, перша міська електростанція та перший кінотеатр

Вулиця Жовтнева, 1960-ті роки

Вулиця Жовтнева. 1967 рік

Традиційна масляна на Охтириціні, 1970 рік

У кінці березня 1918 року Чупахівку захопили австро-німецькі окупанти. Багато селян і робітників вступали до лав Червоної армії.

До революції Чупахівка належала до Лебединського повіту й була волосним центром. Після адміністративно-територіальної реформи 1923 року Чупахівка стала центром району, який увійшов до Охтирського, а в 1925 році – до Сумського округу.

Після ліквідації округів Чупахівка підпорядковувалась республіканським органам влади, а з 1932 по 1939 роки входила до Охтирського району Сумської області. У 1939 році Чупахівка в складі Охтирського району увійшла до новоутвореної Сумської області.

1923 року в Чупахівці організовано сільськогосподарську артіль "Прогрес", в якій об'єдналося 69 чоловік. Артіль мала 50 десятин землі, вісім коней і сім корів. Головою колгоспу став Д.М. Никоненко.

Поліпшилось медичне обслуговування. В 1925 році в селі відкрилась районна лікарня. Товариство "Геть неписьменність!", дві початкові і семирічна школи, сім пунктів лікнепу прагнули охопити освітою більшу кількість чупахівців. Відкрили двері клуб, бібліотека, книжковий фонд якої становив на той час близько 3 тисяч примірників. У селі діяли телефонна станція, поштово-телеграфне відділення, ветеринарний та агропункти.

На 1 січня 1929 року до складу сільської ради входили такі населені пункти: Будка, Всадки, Духівниче, Козачий яр, Коновалик, Оленинське, Сорочино, Чупахівка. Щорічно на території Чупахівки проводились ярмарки (18.05, 3.12) і тривали по два дні. Діяло безліч товариств: машинно-тракторне, бурякове, споживче, меліоративне, ското-молочне, робкооперативне. Велися розробки на торфовику Чупахівської цукроварні.

У 1932 році розпочалось будівництво залізниці від станції Охтирка до станції Чупахівка. Дорогу будував інженер Зубицький. Зростали потужності цукрового заводу.

Війна перервала мирну діяльність чупахівців. Більшість чоловіків пішли на фронт. Діти і жінки замінили чоловіків на полі, виробництві. Цукровий завод евакуювали до міста Беково Пензенської області, радгосп спочатку до Воронежської області, а в липні 1942 року – до Киргизії. Техніку МТС вивезли в Советський район Саратовської області.

Німецькі окупанти вдерлися в Чупахівку на початку жовтня 1941 року. На території села почав діяти окупаційний режим. До Німеччини було вивезено 156 чоловік, багато з яких не повернулися додому.

Трагічно склалася доля розвідувально-диверсійного загону, направлено в березні 1942 року штабом партизанського руху на Україні.

У селищі Чупахівка взимку 1943 року діяв партизанський загін, створений лейтенантом Коноплею з воїнів, які потрапили в оточення. Бійці загону в складі 29 чоловік підривали німецькі машини, псували зв'язок. А в лютому 1943 року, напередодні наступу радянських військ, визволили Чупахівку від окупантів і утримували її декілька днів, але під натиском фашистів і поліцаїв через кілька днів змушені були відійти в ліси. 1 березня загін влився до лав Радянської Армії.

23 лютого 1943 року радянські війська визволили Чупахівку від німецько-фашистських загарбників, та через два тижні змушені були її залишити. 25 березня 1943 року Чупахівка визволена остаточно. У братській могилі в серпні 1943 року поховано 109 радянських воїнів. На місці поховання в 1965 році споруджено пам'ятник.

Після визволення села розгорнулась робота з відбудови господарства. Повернувся з евакуації цукровий завод і вже в сезон 1943–1944 років давав продукцію. У 1950 році виробництво цукру досягло довоєнного рівня. У тяжкому становищі опинилася МТС. Під час окупації фашисти вщент зруйнували приміщення, повиозили верстати. Завдяки ентузіазму і старанням робітників було відремонтовано декілька тракторів і зорано колгоспні лани. У 1947 році тракторний парк досяг довоєнного рівня.

У 1948 році ланкова радгоспу Г.Н. Самохіна за одержання 31,1 ц/га жита на площі 21,8 га удостоєна звання Героя Соціалістичної праці. У цьому ж році колгосп "Нове життя" на площі 22 га зібрав по 16,5 ц озимої пшениці. "Шлях Шевченка" в 1949 році зібрав 159 ц/га цукрових буряків, що було на той час найвищим врожаєм в Охтирському районі.

На початку 1951 року "Шлях Шевченка" приєднався до колгоспу "Прогрес", який з 20 травня 1960 року об'єднався з радгоспом Чупахівського цукрокомбінату. У 1959 році чупахівські колгоспи перетворені на відділки радгоспу. Зоотехніку І.К. Згурському за розведення й вдосконалення лебединської породи корів присуджено Державну премію СРСР і присвоєно звання "Заслужений зоотехнік УРСР".

За високі успіхи в роботі багатьох трудівників Чупахівки відзначено урядовими нагородами. Орденом Леніна нагороджені комбайнер С.П. Кубатка, доярка А.А. Кваша та Є.І. Коров'яківська.

У 1960 році почалася реконструкція цукрового заводу. Його було обладнано ефективною технікою. Завдяки цьому збільшилося виробництво продукції. Апаратник В.А. Буряк відзначений високою урядовою нагородою – орденом Леніна.

За післявоєнні роки невпізнанно зміни-

лася Чупахівка. У 1959 році її віднесли до категорії селищ міського типу.

Протягом 60-х років проведена реконструкція вулиць, широко розгорнулось житлове будівництво. Зведено приміщення лікарні, дитячого садка, двох магазинів, хлібозаводу.

У 1991 році 2729 чоловік Чупахівської селищної ради проголосували за незалежність України.

В даний час на території селищної ради проживає 2745 чоловік. Функціонують об'єкти соціальної інфраструктури: загальноосвітня школа I–III ступенів, дошкільний навчальний заклад "Сонечко", дільнична лікарня, фельдшерський пункт, селищний будинок культури і сільський клуб.

ГНИЛИЦЯ

Гнилицька сільська рада із центром у селі Гнилиця і з підпорядкуванням їй села Молодецького утворена згідно з рішенням Сумської обласної ради народних депутатів у 1994 році. На території ради проживає близько 398 чоловік.

У 1761 році на пагорбі серед села побудована церква. Висока цегляна будівля на чотири притвори, побудована на вапні, вражала своєю красою. Біля кожного притвору було по чотири колони. Дзвіниця стояла окремо від церкви. 12 мідних дзвонів сповщали населення села про початок служби Божої. Церква називалася Іллінською. На церкві була ікона пророка Іллі. Через 100 років існування церкви було присвоєно другий престольний день. Це був день Різдва Пресвятої Богородиці 21 вересня.

До революції село Гнилиця було типовим селом дореволюційної Росії. У селі був пан Ротов, який володів 75% кращої землі, тоді як 100 селянських дворів володіли 25% землі. Низька культура землеробства, обмаль землі призводили до того, що селяни йшли в найми до поміщика та багатіїв.

Багато селян було неписьменними. У 1839 році поряд із церквою було збудовано невелику хатину для школи. У 1890 році було збудовано цегляне приміщення на два класи. У 1913 році земством було добудовано ще два класи, і школа стала земською чотирикласною. Було два вчителі та піп, який викладав закон Божий.

Корінні зміни в житті сталися після Жовтневої революції 1917 року. До створеної сільської ради депутатів трудящих було обрано представників бідноти. Поміщицька земля була конфіскована і роздана селянам.

У 1920 році був створений комнезам, який провів роботу щодо забезпечення малоземельних і безземельних селян землею, тяглом, реманентом.

У цей час поживалась культурно-освітня робота серед населення: проводилися читання

газет, книг, створено гуртки художньої самодіяльності та гуртки з ліквідації неписьменності.

У 1929 році почалася колективізація сільського господарства. На селі було 23 багатих господарства, які володіли 23% всієї землі. До кінця 1930 року колективізація в основному завершилася. Створений перший колгосп "Оборона", головою якого став М.Г. Черноус.

У роки Великої Вітчизняної війни багато жителів Гнилиці захищали Вітчизну від ворога. 64 чоловіка загинули смертю хоробрих, багато воїнів відзначено високими урядовими нагородами.

У післявоєнний період значного росту досягло сільськогосподарське виробництво. Село будувалося. Створено медпункт і пологовий будинок. Побудовано клуб і бібліотеку з фондом близько 4 тисяч книг. Оселі жителів повністю радіофіковано.

У 60-х роках почалося укрупнення колгоспів. Колгосп "Зоря" села Гнилиця було приєднано до колгоспу села Ясенове і створено адміністративний центр у селі Ясенове.

У 1973 році колгосп "Зоря" було розформовано. Ясенове було приєднано до Чернечанського колгоспу "Комунар", а Гнилицю – до рибальського колгоспу "Радянська Україна".

Незважаючи на перетворення, життя не покращилось, занепад села продовжувався, наростало невдоволення селян своїм становищем.

27 травня 1993 року рішенням зборів сходу жителів сіл Гнилиця і Молодецьке було створено новий колгосп – ім. Шевченка.

У 1991 році 350 мешканців села на Всеукраїнському референдумі проголосували за незалежність нашої держави.

У 1995 році побудовано і введено в дію олійницю, млин та пилораму. Ведеться робота щодо газифікації села.

Сільськогосподарське виробництво на території сільської ради здійснює ТОВ "Мрія -1". Функціонує навчально-виховний комплекс I–II ступенів, сільський клуб, фельдшерський пункт.

КАРПИЛІВКА

Одне з найвіддаленіших сіл Охтирського району Карпилівка знаходиться за 48 км від районного центру. Сільській раді підпорядковані населені пункти Гусарщина та Миколаївка. На території сільради проживає 445 чоловік.

Перші згадки про село відносять до першої половини XVII століття. З початку заснування маленький хуторець носив назву Спаскоісковщина.

У 1721 році село Карпилівка подаровано батьку Охтирського полкового судді М. Надаржинського, згодом його у спадок одержав син. Підданих у нього налічувалось 55 чоловік. Свої

землеволодіння в Карпилівці Надаржинські розширяли переважно шляхом відкритих загарбань.

У часи Жовтневої революції і громадянської війни молодь була на досвітках у старого діда, якому минуло вже 100 років. Там-то і почули розповідь про склеп. Розривши склеп, хлопці забрали коштовні прикраси і здали їх, за що отримали сільськогосподарські знаряддя для товариства спільного обробітку землі.

Перший колгосп ім. Балицького в Карпилівці організувався в 1924 році. Невдовзі його перейменували в "Червону зірку".

Голод 1932–1933 років був дуже відчутним для селян Карпилівки. Люди від нестачі їжі пухли і поступово помирали. Деякі, щоб прохарчуватись, поїдали собак, котів, навіть дітей. А потім від розпачу і горя дехто втрачав розум. У колгоспі, щоб підтримати людей, у казанах варили нехитру їжу.

До війни на території колишньої Карпилівської ради діяло три колгоспи: "Червона зірка" в Карпилівці, "Нове життя" в Гусарщині і ім. Фрунзе в Миколаївці. Головою "Нового життя" був Яків Іванович Кудін, один з тих, хто розкопав Бразолів склеп.

У перші дні Великої Вітчизняної війни він і його односельці пішли захищати Батьківщину від ворога. Щоб врятувати худобу, вирішили гнати її за Волгу. Та окупанти наздогнали і повернули назад. Молодь фашисти вивозили на каторжні роботи до Німеччини. Дехто по дорозі втівав. У роки окупації було повішено 7 чоловік. 133 жителі Карпилівки билися з ворогом на різних фронтах, 105 не повернулися до рідної хати. Про це нагадує пам'ятник, споруджений радянським воїнам-визволителям і односельцям, що полягли в боях з ворогом.

У післявоєнні роки 34 чоловіки за досягнення в розвитку господарства й культури нагороджені орденами і медалями.

У 1955 році колгоспи "Нове життя", "Червона зірка" та ім. Фрунзе об'єдналися в колгосп ім. Фрунзе.

У 1972 році на загальних зборах колгоспників ім. Фрунзе Карпилівської сільради було прийняте рішення об'єднати колгоспи ім. Фрунзе і "Заповіт Ілліча" Комишанської сільради. Після об'єднання колгосп дістав назву "Заповіт Ілліча".

З того часу в Карпилівці діяла бригада КСП "Заповіт Ілліча", яка займалася вирощуванням буряків, пшениці, кукурудзи.

У селі була восьмирічна школа, тепер початкова. До послуг сільчан – фельдшерський пункт та магазин.

У 1991 році жителі Карпилівської сільради теж брали участь у Всеукраїнському референдумі. До загальної кількості голосів за незалежність України приєдналися 359 голосів карпилівців.

Незважаючи на віддаленість Карпилівки від центру, сюди провели газ. Газифіковано будинки і в селі Гусарщина. Сільськогосподарське виробництво здійснює ТОВ "Комишанське".

ЛАНТРАТІВКА

Село Лантратівка знаходиться за 25 км від районного центру. Перші згадки про село з'являються у першій половині XVIII ст. (1779 р.), коли Лантратівка відносилась до Олешнянського повіту і належала прапорщику Бугаєвському, а Новопостроєне – поручику Зоричу.

У 1895 році в Лантратівці налічувалось 48 дворів, а перед революцією 1917 року – 70 дворів. У селі працювала крамниця з малим вибором товару, господаркою якої була Настя Кузьменко. У 1914 році земство побудувало початкову школу на два класи. Першою вчителькою стала Марія Іванівна Коломієць.

У 1901 році Київський синдикат цукрозаводчиків на чолі з Харитоненком та Терещенком, поширюючи підприємства з виробництва цукру, закупають панські землі навколо села Лантратівка. На базі цих земель створюється Лантратівська економія, головним завданням якої було давати цукросировину чухахівському заводу.

Радянська влада в Лантратівці встановлена в грудні 1917 року. Сходка селян Лантратівки Чухахівської волості Лебединського повіту Харківської губернії 29 грудня 1917 року відкритим голосуванням обирає голову сільської ради – місцевого жителя Павла Лазаревича Міщенка.

Весною 1918 року чухахівським земельним комітетом була створена земельна комісія. Селяни одержали 700 га землі, яка раніше належала поміщикам та економії.

У 1922 році село збільшилось на 65 господарств за рахунок переселення людей з навколишніх сіл – Довжика, Розсохуватого.

У 1923 році при проведенні землевпорядкування для забудови своїм селянам виділяється ще 28 садибних ділянок. Новий район села назвали "Таврія".

У цей період село налічує 163 господарства. Займає територію 487 га. Під час НЕПу в селі будуються два вітряні млини, розпочинається будівництво механізованого млина громади.

Організуються комітети незаможних селян. Загальні збори лантратівців при відкритому голосуванні обирають 12 чоловік в комнезам.

10 квітня 1923 року проходило землевпорядкування. Лантратівка провела його першою в Чухахівській волості, за що одержала "Жовтневу премію" – 800 крб. На ці гроші придбали чотири зернові кінні сіялки загального користування.

У 1929 році з ініціативи комнезаму в Лантратівці утворюється споживче товариство. Зимою 1928 року в селі організовується товариство спільного обробітку землі (ТСОЗ). До товариства входило 11 дворів. Становлення товариства проходило в обстановці жорстокої класової боротьби.

На початку квітня 1931 року були скликані перші збори колгоспників. Колгосп назвали "3-й вирішальний", а головою обрали С.Г. Назаренка. Масовий вступ до колгоспу припадає на 1932 рік.

Побудували тваринницьке приміщення, зернохосвище, контору. Певних успіхів було досягнуто у тваринництві.

Для культурного відпочинку колгоспників і молоді відкрили читальню в хаті розкуркуленого багатія. До послуг населення стала колгоспна лазня, налагоджене медичне обслуговування. Діти шкільного віку навчалися у лантратівській початковій школі до четвертого класу. Малята дошкільного віку доглядалися в дитсадку.

Почалася війна, із села на захист Батьківщини пішли 267 чоловік.

12 жовтня 1941 року Лантратівку захопили німці. Молодь почали відправляти на каторжні роботи до Німеччини. 20 молодих дівчат насильно вивезли із села. Деякі селяни пішли працювати до поліції. За вказівкою гітлерівців викрили і закатували Павла Гончара і Пилипа Федоренка. 25 серпня 1943 року Лантратівку звільнили радянські війська.

У 1950 році колгосп "3-й вирішальний" об'єднався з колгоспом "Нове життя" села Духівничого, одержавши назву ім. Щорса. У лютому 1951 року до колгоспу приєднується ще колгосп ім. Димитрова села Новопостроєне. Новостворений колгосп ім. Щорса мав 718 працездатних колгоспників.

Велику роль у зміцненні економіки колгоспу відіграло підвищення у 1953 році зернових закупівельних цін на сільськогосподарські продукти. Збільшувався добробут селян. У 1955 році здійснено радіофікацію села. У 1958 році техніку, що належала МТС, продано колгоспам. Колгосп ім. Щорса закупив 18 тракторів, 10 комбайнів.

На селі зріс попит на меблі, швейні машинки, мотоцикли, велосипеди. При школі створено майстерню, навчальні кабінети, лабораторії.

У 1960-х роках в Лантратівці будуються нові добротні житлові будинки. У 1963 році на зміну гасовій лампі прийшла електроенергія. У 1966 році в центрі села виріс новий будинок культури. Тут же працює бібліотека. Із 1970 року почали будувати колгоспні будинки, куди заселяли працівників, що приїжджали працювати на ферми. У 1984 році відкрито новий магазин.

У 1991 році відбувся Всеукраїнський референдум. 601 житель Лантратівської сільської ради виявив бажання жити у незалежній державі.

У 1993 році в селі організовано три фермерські господарства – Б.М. Білковського, І.М. Білковського, І.М. Лук'янца.

В даний час на території сільської ради проживає 683 жителі. В селі працюють навчально-виховний комплекс, Будинок культури, фельдшерський пункт, бібліотека.

Сільськогосподарське виробництво здійснює фермерське господарство Б.М. Білковського.

КАРДАШІВКА

За 5 км від Охтирки розташувалось село Кардашівка, центр сільської ради, якій підпорядковані населені пункти Буймерівка, Гай-Мошенка, Михайленкове, Мошенка, Підлозіївка.

Ще в давні часи на території сіл Гай-Мошенка та Підлозіївка існували поселення раннього залізного та бронзового віків. Про це свідчать археологічні знахідки. На території Буймерівки знаходилося поселення ямково-гребінчастої культури.

Перші відомості про заснування села відносять до першої половини XVII століття.

За переписом 1732 року Буймерівкою володіли потомки І. Перехрестова. У 1767 році відставний сотник Григорій Перехрестов мав тут 16 підданих, підпрапорні Роман та Микола Перехрестови – по 32 підданих, старшинський син Михайло Перехрестов – 50 підданих.

На кінець XVIII століття в селах Буймерівка і Риботень було 46 селянських дворів, п'ять поміщицьких, 306 жителів, чотири винниці Івана Перехрестова на чотири казани, Федора Перехрестова на три казани, Олександра і Костянтина Перехрестових на два казани. Свої і наймані селяни сіяли хліб. Вино продавалось в шинках.

Свою назву Кардашівка, як вважають місцеві жителі, отримала від прізвища якогось багача Кардаша. А Підлозіївка була болотистим місцем, кругом росли лози, вільхи, тому саме така назва у села. Про назву річки Мошенки ходить легенда, що, коли шведи вели спійману хухрянську жінку в Охтирку, вона завела їх у болото, а сама втекла. Можливо, це було біля річки Мошни. По цьому випадку шведи назвали річку Мошенкою.

У грудні 1917 року на території Кардашівки встановлена Радянська влада. До 1929 року в селах Мошенка, Підлозіївка, Кардашівка, Гай-Мошенка були організовані товариства спільного обробітку землі: "9 січня", "Зоря життя", ім. Крупської, "Червоний гай". Але насильницькі методи колективізації призвели до того, що частина селян почала подавати заяви на

вихід із колгоспів. Особливо багато таких заяв було на хуторі Підлозіївка.

У 1931 році організувався радгосп "13 лет Октября". Радгосп займався вирощуванням овочів. У 1935 році господарство розпалося, тому що не приносило прибутку. Землю розподілили по навколишніх колгоспах.

Тяжким випробуванням для селян був голод 1932–1933 років. Селяни, щоб вижити, змушені були їсти листя, траву. Траплялися випадки канібалізму. Люди, які не захотіли вступати до радгоспу, помирили, не маючи чим прохарчуватись. Хто ж працював у радгоспі, вижив завдяки обідам, які влаштовувались для працюючих. Перший у районі пам'ятний знак жертвам голодомору споруджено за рішенням сесії Кардашівської сільської ради на кошти, зібрані мешканцями села.

Багато жителів сільської ради загинуло в роки Великої Вітчизняної війни. На їх честь відкрито пам'ятник.

Нелегко давалась повоєнна відбудова господарства. За успіхи в розвитку сільського господарства 32 жителі села нагороджені орденами і медалями. Орденом Леніна нагороджені Г.В. Катрич, Є.Й. Катрич, М.В. Огреб.

У 1950 році відбулося укрупнення колгоспів. Колгоспи "Бойовик", "Червоний гай", "9-го січня", "Зоря життя" об'єднались в колгосп ім. Крупської, який у 1971 році об'єднується з колгоспом ім. Постишева. Деякий час в Кардашівці розташовувалась бригада колгоспу ім. Постишева, потім бригади в населених пунктах Кардашівка, Підлозіївка, Гай-Мошенка, Мошенка, Михайленкове, Буймерівка об'єднались знов у свій колгосп ім. Крупської (згодом "Надія").

У 1966 році села Кардашівської сільради були підпорядковані Охтирській міській раді. А з початку 70-х років знову організувалась Кардашівська сільська рада.

У Михайленковому, Мошенці діяли початкові школи. У Мошенці, Кардашівці працювали медпункти. До послуг колгоспників були клуби, бібліотеки.

У 1991 році Всеукраїнський референдум підтвердив право населення України на незалежність. У голосуванні брали участь і жителі Кардашівської сільради. 1242 чоловіки проголосували за незалежність України.

У 1994 році газифіковано село Підлозіївка. У 1997 році на місці котельні зроблено олійницю. Сьогодні на території Підлозіївки діє ПСП "Надія". У населених пунктах Кардашівської сільської ради проживає 1541 чоловік.

РИБАЛЬСЬКЕ

Назву села Рибальське, центру сільської ради, пов'язують із рибальством, що було

досить поширене в цих краях у давні часи. Згідно з іншою версією, назва пішла від прізвища одного пана Рибалки.

Розташоване село за 25 км від районного центру. Сільській раді підпорядковані населені пункти Бандури, Бідани, Жолоби, Пластюки, Шаповалівка, Івахи.

Перші згадки про село відносять до першої половини XIX століття.

Навколишні землі засівались цукровими буряками. Селяни працювали на вирощенні та перевезенні сировини, лісорозробках. Частина їздила на заробітки в ближні та дальні економії. Деякі з мешканців села займались кустарним промислом. В урочищі Хоменківщина діяв збудований поміщиком Бразолем горілчаний завод.

До відкриття школи (1912 рік) в Рибальському налічувалося тільки троє чоловіків, які вміли читати і писати.

Відвідували початкову школу лише діти заможних селян. Крім вчителів, Закон Божий викладав піп Павло Захарович, що приїздив із Груні.

Після встановлення Радянської влади в грудні 1917 року селяни отримали наділи землі. На шлях колективного господарювання рибальчани перейшли за прикладом шаповалівців. У селі Шаповалівка ще в 1921 році було організоване товариство спільного обробітку землі (ТСОЗ) "Ранок". Спочатку до складу товариства входило вісім бідняцьких дворів, в яких налічувався 31 працездатний чоловік. У 1926 році товариство об'єднувало вже 51 господарство. У цьому ж році товариство прийняло Статут сільськогосподарської артілі під назвою "Ленінський заповіт".

Першим головою Рибальської сільради, що об'єднувала Шаповалівку, Жолоби, Бандури, Бідани, Івахи та Пластюки, був Григорій Кісіленко.

Рибальський колгосп "Пролетарський шлях" почав створюватись в 1929 році. До цього люди в селі жили одноосібно. Наділи незаможних селян знаходились на Мужичій діброві та за луком.

Перед війною в селі побудували клуб. Тепер у ньому столярна майстерня. Економічно міцнів колгосп. Підвищувався добробут населення. Із 1935 року Груньська МТС давала у тимчасове користування трактори. Першими трактористами були С.Н. Перерва, подружжя Ф.І. та М.І. Хоменків.

Із жовтня 1941 року по 25 серпня 1943 року територія рибальської сільської ради була тимчасово окупована німецько-фашистськими загарбниками. Чоловіче населення пішло на захист Батьківщини від ворога.

Жителі села брали участь у партизанській боротьбі проти окупантів. За зв'язок з партиза-

нами 25 жителів села закатували гестапівці. Від рук зрадників-поліцаїв загинув колишній голова сільської ради Григорій Романович Котко. Була замордована фашистами також Марфа Гаврилівна Лебідь.

250 жителів Рибальської ради не повернулися з фронтів Великої Вітчизняної війни, в тому числі 62 рибальчанина. У деяких сім'ях похоронки прийшли на всю чоловічу половину.

Про події війни нагадує нам пам'ятник, встановлений на честь радянських воїнів, що загинули в боях за визволення села від фашистів.

Відразу ж після визволення рибальчани взялися за відродження свого колгоспу.

У 1951 році дрібні колгоспи "Пролетарський шлях", "Червоний колос", "Ленінський заповіт" були об'єднані в один – "Радянська Україна".

У 1955 році села колгоспу були радіофіковані, а в 1956 році в будинках мешканців села Рибальське спалахнула електролампочка.

Із 1959 року почав створюватись колгоспний машинно-тракторний парк. Для цього в Грунській МТС закупили 12 тракторів і три комбайни.

У 1961 році в колгоспі побудовано цегельню, критий тік, корівник, свинарник, кормоцех. Зростали посівні площі. На повну потужність працював цегельний завод. Завдяки роботі цегельні розгорнулось будівництво громадських будівель. Були побудовані тваринницькі ферми, автогараж, приміщення для машин, зерносклади, будинки для тваринників, кормокухню, магазин, склад хімдобрих, дві класні кімнати для школи.

Із 1963 року колгоспники почали одержувати гарантовану щомісячну плату.

У 1972 році до колгоспу "Радянська Україна" приєдналися села Гнилиця, Івахи, Молодецьке. Тепер колгосп мав 4500 га землі, 50 тракторів, 17 комбайнів, 24 автомашини, 23 сівалки.

За успіхи в розвитку колгоспного виробництва та освіти 84 чоловіки нагороджено орденами і медалями. Ланкова колгоспу Н.М. Середя удостоєна високої державної нагороди – ордена Леніна.

У 1982 року почалась газифікація села, а в 1985 році – будівництво школи. Прокладена також дорога з твердим покриттям.

1 вересня 1986 року просторі приміщення нової школи наповнились галасом школярів. У новий дитсадок пішла сільська малеча.

У 1989 році закінчено будівництво нового цегельного заводу, що працює на газовому опаленні.

До послуг мешканців села фельдшерсько-акушерський пункт, будинок культури, збудований у 1970 році, бібліотека.

У 1991 році населення Рибальської сільради при проведенні Всеукраїнського референдуму проголосувало за незалежність України (898 чоловік). І тепер уже в незалежній державі продовжують жити мешканці Рибальської сільради – 941 чоловік.

КУЗЕМИН

Історія цього села сягає далеко в давнину. Археологічні розкопки, проведені на території села, свідчать, що відоме Куземинське городище входило до комплексу головного Більського городища, хоча було прибудоване дещо пізніше, не раніше IV століття до н.е.

Деякі дослідники вважають, що на Ворсклі в ті далекі часи поблизу села Куземин діяв своєрідний міжнародний порт. Його треба було захищати. Ось чому виникає нове укріплення площею 15,4 га, яке входило в загальний оборонний комплекс міжплеменного центру – міста Гелона. Таким чином, загальна довжина валів та ровів сягнула за 30 км, а площа всередині укріплень становила 4020,6 га. Європа такого укріплення у VII–I століттях до н.е. не знала.

У VI столітті до н.е. на місто Гелон, очевидно, напали вороги, але воно вистояло. Археологічні знахідки показують, що на озброєнні захисників були стріли, мечі, списи, каміння і навіть булави.

У мирні роки тут сіяли ячмінь, пшеницю, жито, овес, просо, бобові культури.

Вперше в писемних джерелах Куземин згадується у 1665 році. Волосне містечко належало гадяцькому полку і наховувало близько 3 тисяч жителів, дві церкви, щонедільний базар і чотири ярмарки. Є згадки, що ще в XVI столітті були гетьманські поселення – Котельва, Куземин, Більськ і Опішня.

Окрасою Куземина були храми. Неподалік від храму знаходилася однокупольна церква Святої Покрови. До огорожі прилягав давній цвинтар. Спочатку він був загальним, а з часом став родовим для панів Трипольських. Твердохлібов зазначав, що серед експонатів цієї церкви на археологічному з'їзді в 1902 році було виставлено ікони, дві олов'яні чаші, дарохранительницю у формі башти.

Поряд з Покровою знаходилася Троїцька церква, з якою пов'язані таємничі події: за порівняно короткий строк один за одним пішли з життя 12 священників, що правили тут. При 13-му настоятелеві, зятеві о. Сави Онуфрійовича Чичибабіна, о. Федорові Засядкові вирішено було будувати нове приміщення Троїцької церкви у версті від пагорбка, на якому стояла стара церква.

Троїцькій церкві належали дві шиті по оксамиту металевими нитками ікони Божої

Матері та Спасителя і Хрест з рельєфом Саваофа Розп'яття та Єрусалима, олов'яна дарохранительниця з фігурами святих, в орнаментах, Львівське Євангеліє, датоване 1644 роком, ноти, видані в Москві 1708 року.

У XVIII столітті в Будах збудували дерев'яну церкву у формі Хреста в ім'я архістратига Михайла. З часом до неї добудували нову башню-дзвіницю. Церква мала і свої визначні пам'ятки: кипарисовий хрест з датою 1642 року, Євангеліє, видане у Львові 1644 року, і три требника Петра Могили, Євангеліє з малюнками.

Деякі із церковних коштовностей знаходились у музеї витончених мистецтв при Харківському університеті, інші, на жаль, не збереглися, як і самі церкви. Дорога із Куземина і Буд на Зіньків у давні часи була сама по собі пам'яткою старовини. Коли в Куземині була митниця, ця дорога мала військово-транспортне значення, потім була поштовою, зрештою стала і до кінця XIX–початку XX століть залишалася трактом для відхожого промислу населення, яке весною прямувало на заробітки в степи, а восени назад додому.

Початок XX століття. Звістка про революцію 1905 року докотилася і до Куземина. У селі проходять сходки, на яких селяни вимагають землі і політичних прав.

У липні 1917 року майдан села заповнили делегати з усіх сіл тодішнього Зіньківського повіту. Зібралися, щоб вирішити питання про землю. Тоді ж повітовий з'їзд селянських депутатів постановив: "...конфіскувати в поміщиків усю землю, хліб і передати селянам". В грудні 1917 року встановлено Радянську владу. Боротьба за владу була жорстокою. Неодноразово до влади приходили денікінці, петлюрівці, більшовики. По території села проходила лінія фронту.

У 30-х роках засновано колгоспи "Червона армія" та ім. 17 Партз'їзду. У 30-ті роки урядовою грамотою нагороджена буряківнича ланка П.М. Водотики. Працівники зібрали з кожного гектара по 300 центнерів солодких коренів.

Голод 1933 року пройшовся і хатами куземинців. Точну кількість померлих від цього лиха встановити досить важко, безлюдніли хати, вулиці.

Життя багатьох куземинців забрала Велика Вітчизняна війна. 688 жителів села боролися із загарбниками на різних фронтах, з них 442 загинуло смертю хоробрих. За мужність і відвагу захисники нагороджені орденами і медалями. Лютчику-винушувачу В.Д. Шаренку за хоробрість і високу бойову майстерність, виявлені в повітряних боях з гітлерівцями, присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

У селі споруджено меморіальний комплекс: пам'ятник радянським воїнам-визво-

лителям, стели, на яких викарбувані імена односельців, що загинули в боях із фашистами.

Після закінчення війни куземинці взялися за відбудову зруйнованого господарства. Вирощували зернові культури, цукрові буряки. Розвивалось тваринництво.

У 1959 році відбулося укрупнення колгоспів. Колгоспи "Червона армія", "Червоний партизан", ім. 17 Партз'їзду об'єдналися в колгосп ім. Чапаєва, а колгосп "Іскра" перейменовано в "Ленінську іскру".

За успіхи в розвитку сільського господарства й освіти 32 чоловіки нагородили орденами й медалями, з них орденом Леніна – вчительку К.Ф. Столиченко.

У 1979 році на кошти колгоспу збудували нове тваринницьке приміщення, типовий будинок механізатора, навчальну майстерню для місцевої десятирічки, магазин, дитсадок, двоповерховий будинок для вчителів. Продовжувалася газифікація села.

У селі діяв філіал Охтирської фабрики художньої вишивки. Його вироби користувались популярністю. У місцевому краєзнавчому музеї є цікавий документ – "Похвальний лист", в якому зазначається, що Христина Духова удостоєна цієї грамоти за ткацькі роботи. Датовано документ 1912 роком.

У 1991 році 1771 куземинець проголосували за незалежність нашої держави.

Сьогодні на території Куземинської сільської ради проживає 1749 чоловік.

СОНЯЧНЕ

Село, центр сільської ради, розташоване на відстані 29 кілометрів від залізничної станції. Сільській раді підпорядкований населений пункт Іллічівка. У селі Сонячне налічується 491 двір із населенням 1217 чоловік.

Наприкінці минулого століття на місці Сонячного було розташоване невеличке селище, що дістало назву "Шляхівська економія", оскільки повз нього пролягли шляхи на Харків, Суми, Полтаву.

Довгий час воно фактично не мало свого імені. Аж наприкінці 1950-х років отримало назву селище Мирне. У 1963 році внаслідок адміністративно-територіальних новацій виникла необхідність перейменування, і у 1964 році селище отримало свою нинішню назву.

Звісно, таких сіл, як Сонячне, в Україні багато, але воно в той же час різниться від інших своєю особливістю. У ньому немає і ніколи не було колективного господарства, його обминула колективізація кінця 20-х – початку 30-х років, голодомор 1933 року.

Із середини XIX століття в Охтирському повіті, як і по всій Україні, розпочався стрімкий розвиток цукрової промисловості. З метою її

розвитку набуло широкого масштабу розміщення посівних площ цукрових буряків. Для вирощування цієї культури необхідні родючі чорноземи і відповідні кліматичні умови. Найбільш придатними землями на Слобожанщині вважалися землі Сумського, Охтирського та Лебединського повітів. Цукроваріння стало провідною галуззю промисловості на Сумщині.

Буряківництво потребувало створення вітчизняних сортів цукрових буряків, як найбільш пристосованих до місцевих умов. Саме Павло Іванович Харитоненко, усвідомлюючи важливість наукових досліджень для розвитку сільського господарства, ще у 1887 році відкриває в Миколаївському маєтку перше дослідне поле, а в 1893–1894 роках засновує Пархомівське дослідне поле, на базі якого в листопаді 1897 року починає діяльність Іванівська дослідно-селекційна станція. П.І. Харитоненко на момент заснування дослідної станції володів 10 цукровими заводами. У його власності було 70 тисяч десятин землі. Землі нинішнього села Сонячне належали Харитоненку, в його розпорядженні було ще 30 тисяч десятин, орендованих під посіви цукрових буряків, ріллі.

Розпочата робота із селекції цукрових буряків була досить успішною, і вже на початку ХХ століття одержали позитивні результати.

Для наукової установи 1909–1915 роки були періодом росту ефективності селекційної роботи і добробуту працюючих. Розквіт дослідної установи тривав недовго. Перед початком першої світової війни, 13 червня 1914 року, помер власник Іванівської дослідно-селекційної станції П.І. Харитоненко.

Дослідницька робота на Іванівській станції відновила лише у 1922 році. Новопризначений директор Іван Іванович Шапошников разом із науковцем А.Ф. Нестеровим розробили довгострокову програму наукових досліджень. Були відновлені дослідні з питань землеробства.

Період з 1922 по 1930 роки був досить плідним для працівників "Шляхової економії". Вони не відчували, що таке безробіття, одержували гарантовану заробітну плату. Будівельні роботи в селі почалися вже з другої половини 1924 року. До цього було залучено понад 100 мулярів, таку ж кількість столярів, теслярів. Ці люди наймалися на роботу з Хухри, Охтирки, Журавного.

У 1927 році налічувалось дев'ять новозбудованих будинків для сімей науковців. На початку 1928 року був закладений фундамент під будівництво нового лабораторного корпусу. Лабораторія, що існувала з 1895 року, вже не відповідала вимогам часу. У 1926 році закінчено будівництво елеватора, у 1927 році введено в дію електростанцію, побудовано конюшню на 120 коней.

У 1928–1930 роках будівельні роботи в селі тривали, будувався науковий лабораторний комплекс. Для робітників і службовців станції розпочато будівництво триповерхового будинку, що дістав назву "білого дому". Споруджувалась їдальня, разом з нею під одним дахом розміщувались три гуртожитки на 150 чоловік. Потреба в цій будівлі була величезна. На дослідній станції в 30-х роках була велика кількість сезонних робітників (понад 300 чоловік).

У 1930 році на дослідній станції створюється політвідділ – контрольний орган над адміністрацією, який очолював В. Голенко – підполковник НКВС.

Зазнали репресій і пішли з життя директори станції І.І. Шапошников, А.М. Корнієнко, науковець Б.М. Лебединський.

Якщо навколишні села масово вимирали від голоду 1933 року, то Іванівську дослідно-селекційну станцію це лихо обминуло. Станція була установа державою, робітники і службовці своєї землі не мали, а користувались громадським харчуванням, отримували двічі на місяць заробітну плату.

У 1935 році Іванівська дослідно-селекційна станція вийшла з підпорядкування Пархомівського цукрорадгоспу і набула статусу самостійного господарства. Одночасно цій станції передавалися в розпорядження Іллічевське і Комсомольське відділення, а також Ударницьке відділення, створене в 1937 році. Дослідна станція до 1935 року підпорядковувалась Пархомівській сільській раді, а з 1935 року перейшла до Каплунівської сільради Краснокутського району Харківської області (з 1939 – Охтирського району), із 1984 року – Соняченській сільській раді.

За досягнення Іванівська дослідно-селекційна станція була удостоєна честі на Всесоюзній сільськогосподарській виставці 1940 року.

40 кращих трудівників станції були її учасниками. Серед них О.Ф. Гельмер, О.С. Петоян, директор станції Г.Д. Бабилев та інші.

Мирну працю людей перервала друга світова війна. Іванівська дослідна станція була окупована німцями 13 жовтня 1941 року. Окупація тривала до 20 лютого 1943 року та з 11 березня по 23 серпня 1943 року.

Під час жорстоких боїв станція зазнала значних збитків, дуже сильно постраждала центральна садиба станції, повністю згорів триповерховий будинок, де містилися клуб, гуртожиток, школа, згоріла до тла їдальня з гуртожитком, у руїнах була лабораторія, теплиця, триповерховий "білий дім", ряд інших будинків. Німці планували підірвати елеватор та електростанцію, але не встигли.

Звільнення дослідної станції відбулося 23 серпня 1943 року. Звільняли село 4-а Гвардій-

ська армія Воронежського фронту. Першими вступили на його територію війська 8-ї повітряно-десантної дивізії 20-го стрілецького корпусу під керівництвом генерал-майора М.А. Богданова, танковим корпусом керував генерал І.А. Вовченко. Саме тут завершилась Курсько-Орловська битва, після якої ворог відступив на Захід.

У 1943 році ціною неймовірних зусиль вдалося зібрати все вирощене на полях. Велика організаційна робота була проведена в зимовий період. Усе це дало змогу в 1944 році виконати заплановану програму наукових досліджень, а в 1945 році вийти на довоєнний рівень дослідницької роботи.

За роки війни на фронтах загинули визначні науковці М.В. Брояківський, М.Я. Гусак, С.С. Дейнеко, М.І. Канівець та інші. У 1946 році помер професор О.Ф. Гельмер.

На початку 70-х років село почало масово забудовуватись і розквітати. Зводились житлові багатоквартирні будинки, виробничі приміщення, культурно-побутові об'єкти, розпочато будівництво школи.

На початку 70-х років запроваджувалась індустріальна технологія вирощування цукрових буряків, удосконалювалась селекційна справа. Іванівська дослідна станція стала місцем проведення науково-практичних конференцій, семінарів.

Великим досягненням того періоду було відкриття у 1970 році нової школи, а в 1978 році на її базі – середньої школи. З'явився дитячий комбінат на 140 вихованців.

У 1984 році у селищі Сонячне створена своя селищна рада народних депутатів, її першим головою було обрано вчителя місцевої школи Миколу Олексійовича Солов'я.

На початку 90-х років на території селищної ради проведено референдум і статус селища скасовано. Віднині Сонячне є селом.

На станції збудовано ковбасний цех, олійницю, розпочато переробку сільськогосподарської продукції у власних цехах.

Сьогодні село Сонячне, на території якого знаходиться Іванівська дослідно-селекційна станція, багатогалузеве господарство. Тут працюють науковці. В дослідному господарстві вирощується елітне насіння майже всіх сільськогосподарських культур, маточні та фабричні цукрові буряки. Виробляється м'ясо, молоко.

Село славиться знатними науковцями, серед них відомий селекціонер, автор сортів і гібридів цукрових буряків Анатолій Соломонович Лейбович. Його співавтори – Л.С. Борисова, М.Д. Будовський, М.І. Панов.

Орденем Трудового Червоного прапора нагороджені О.І. Яценко, Г.С. Ластович, М.Є. Ігнатенко, І.І. Корнієнко, О.Ф. Гельмер, М.П. Друзь.

У селі є свій музей, експонати розповідають про історію наукової установи, про людей, що дбали і дбають про достаток.

1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум, 916 чоловік сільської ради проголосували за підтвердження державності України.

ВИСОКЕ

Назване село Високим, бо розкинулось на підвищенні порівняно із сусідніми населеними пунктами. Як пише поетеса Ніна Багата,

Моє село у юну пору

Взяло і вибігло на гору,

І стелить там свій щасний путь,

Тому його Високим звать.

Засноване село у другій половині XVIII століття. Розкопки, проведені в 1901 році поблизу села Кудрявого, дали скіфський інвентар, що є доказом того, що тут існували поселення ще задовго до зазначеного часу. Група досліджених курганів має назву "Рашівські могили", а кургани поблизу Високого носять назву "Булахових могил". На жаль, кургани не досліджувались.

В описі Охтирського повіту, складеному в кінці XVIII століття, хутір Височанський зазначався за більчанським сотником Мануїлом Тимофійовичем Рахімовим – прадідом героя оборони Севастополя адмірала П.С. Нахімова. У хуторі налічувалось три двори, вісім чоловіків і сім жінок, 236 десятин ріллі і 200 десятин сіножаті. Крім цього, до хутора було приписано 10 десятин пустищ по річці Гусинці і 7 десятин по річці Охтирці і Хухрі.

В епоху визволення селян 28 ревізьких душ, розкріпачених на хуторі Кудрявому, одержали в наділ по дві десятини землі, 71 височанин чоловічої статі – по 2,9 десятини, тоді як по Охтирській волості в середньому на душу припадало по 2,3 десятини.

У 1903 році у Високому охтирський купець Григорій Хоменко побудував винокурний завод. Не маючи бажання займатися вирощуванням зернових культур та картоплі, Хоменко розвів у Високому великий фруктовий сад, а селян зобов'язав забезпечувати сировиною своє підприємство. Після першої російської революції 1905–1907 рр. був створений конезавод і ферма племінних корів.

У 1909 році повітовим земством затверджено будівництво земської школи в с. Високе. А вже у 1911 році в школі було 36 учнів, яких навчали один вчитель і священник.

Велика увага приділялась розвитку садівництва. У 1910 році 217 чоловік відвідали триденні курси садівництва, які проходили у Високому.

Із встановленням Радянської влади в грудні 1917 року розпочалась конфіскація поміщицьких земель.

У 1924 році в селі Високе створено відділення комуни "Червона зірка", центральна садиба якої розташовувалась у с. Сосонка Староіванівської сільради.

Важкими були перші кроки комунарів. У 1925 році чисельність членів комуни досягла 70 чоловік. У 1929 році комунари посадили 12 га нового саду, а через три роки ще 32 га. До весни 1929 року на території сільради продовжувало існувати ще 22 бідняцькі господарства.

У 1928 році більше 20 сімей височанських селян об'єднались у товариство спільного обробітку землі ім. Зеленського. У 1929 році члени ТСОЗу спільно обробляли до 120 гектарів ріллі. Першим головою правління ТСОЗу був Мелентій Володимирович Бова. Першою учасницею Всесоюзної сільськогосподарської виставки стала колгоспна доярка Марія Попова.

У 1930 році ТСОЗ ім. Зеленського перейшов на устав сільськогосподарської артілі і став називатися колгоспом "День колективізації і урожаю".

Провісниця весни – комуна "Червона зірка" стала основою артілі "Комунар", яка утворилась у 1934 році.

Напередодні Великої Вітчизняної війни на території сільради колгосп ім. Горького об'єднував 140 дворів, а колгосп ім. Сталіна – 60 дворів, ім. Ворошилова – 113 дворів.

Подальше існування таких невеликих господарств було нераціональним, тому були думки щодо об'єднання цих господарств, але цьому перешкодив напад гітлерівської Німеччини на нашу країну.

У період Великої Вітчизняної війни на території Високого і сусідніх сіл велися жорстокі бої. В період окупації на території району діяли партизанські закони і підпільні групи. Швидко просування фашистів, жорстокий окупаційний режим, відсутність досвіду боротьби в тилу ворога поставили патріотів, які боролися в організованих партизанських загонах, у скрутне становище. В лютому 1942 року біля с. Вербове в нерівному бою з ворогом загинули партизани загону "Гроза" під командуванням І. Е. Горобця.

Визволення від окупантів прийшло 11 серпня 1943 року, коли бійці 24-ї стрілецької дивізії, переслідуючи відступаючого супротив-

ника, зайняли села Веселий Гай, Кудряве і вели бій за с. Високе.

В пам'ять про тих, хто віддав своє життя, захищаючи Батьківщину від ворога, в 1956 році на братській могилі 450 радянських воїнів, похованих у серпні 1943 року, споруджена скульптура, а в 1964 році на братській могилі 18 радянських воїнів – обеліск. На мармурі значаться прізвища 126 односельців, які на початку війни зі зброєю в руках стали на захист Вітчизни.

У 1959 році колгосп ім. Сталіна об'єднався з колгоспом ім. Горького. Колгоспники вирощували переважно зернові культури та цукрові буряки. Розвивалось м'ясо-молочне тваринництво. Працював реконструйований спиртзавод, у 80-х рр. він випускав понад 1500 декалітрів продукції.

За успіхи в розвитку сільського господарства, освіти, охорони здоров'я 47 чоловік нагородили орденами і медалями, в тому числі – орденом Леніна колишнього голову колгоспу П. Я. Попова та чабана А. Т. Череду.

Йшли роки. Село міцніло і розвивалось. Будувались школа і дитсадок, нові ферми, вулиці. До села прийшов газ, прокладена асфальтована дорога.

Учні здобували освіту в середній школі. Випускники школи працювали і працюють у різних галузях народного господарства в усіх куточках світу. До послуг мешканців села медпункт, бібліотека, будинок культури.

У 1991 році при проведенні Всеукраїнського референдуму 1067 мешканців Височанської сільської ради виявили бажання бачити свою країну незалежною.

Сьогодні до Височанської сільської ради входять чотири населені пункти: с. Високе, с. Веселий Гай, с. Кудряве, с. Вербове.

Загальна чисельність населення становить 1314 чоловік.

Економічну діяльність на території сільської ради здійснюють ЗАТ "Сад".

Між усіма селами сільської ради прокладена асфальтована дорога.

У с. Високе діє сільський Будинок культури, фельдшерсько-акушерський пункт, працює дитячий садок "Оленка", загальноосвітня школа I–III ступенів.

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ

СВЯТА ТА ОБРЯДИ

Мало кому відомо, що перше етнографічне обстеження України було проведене саме на Слобожанщині у 1765–1768 роках, коли президент вільного економічного товариства Т. Клінштет розіслав губернаторам анкети з 65 пунктів.

З усієї Російської імперії надійшло тільки сім відповідей, і серед них лише одна – з України, а саме із Слобідсько-Української губернії. В ній подано відомості взагалі по всій губернії і окремо – по Ізюмщині, Охтирщині та Сумщині.

У відповіді на запитання анкети анонімні автори відзначають особливу схильність селян до свят: "К почитанию праздников осьма охотны...".

Крім звичайних церковних свят (шанування святих Миколи, Прокофія, Пантелеймона...) слобожани дуже поважали П'ятницю. Слобожани – діти волі – міри не знали у веселощах. Так, на Охтирщині, зазначають дослідники народного побуту, "веселости во время свадеб великие происходят, а оканчиваются оные обыкновенным пьянством, у кого свадьба, то й у того за необходимость находят, чтоб разбить й разломать печь...".

Весільні свята відбирали у людей багато здоров'я, майна, часу. "Необходимые на сии лишности издержки как для сочетающихся лиц, так й для их родительских домов весьма убыточны, но лучше по мнению их быть в убытке, нежели нарушить предание обрядов".

Починалося з того, що посилалися свахи до батьків молодої, вони брали із собою старостів, хліб та посохи. При згоді молодої вона давала старостам рушники, які у багатих були вишиті шовком або золотом. У селі Хухра молодий та молода обмінюються тричі хлібом. З того дня молодий міг відвідувати засватану дівчину. У суботу перед вінчанням (воно звичайно було у неділю вранці) молода робила "бенкет і вечерю" подружкам з піснями і танцями.

У неділю зранку збираються дружки молодій косу заплітати. Якщо є брат, то розплітає і розчісує брат, а заплітає наречену старша дружка.

Приходить "поїзд" молодого до воріт, там його зустрічають хлопці з вулиці і вимагають викуп. Друга перепона – на порозі: там стоять дружечки і продають подругу за цукерки і копійки. Найбільш завзятій, говірливій дружці сваха наливає чарку і дає шишку. У дворі на поїзд вже чагує молодий хлопчик, який сидить верхи на кияці і вимагає викуп за "коня".

У кожному селі був свій обряд. У Хухрі брат молодої їздив на коні і бив сватів по ногах. Свашка давала йому викуп, потім він ламав граблище на чотири куски і кидав на чотири сторони.

У Малій Павлівці молодший брат молодої вимагає викуп червінцями. Молодий дає йому то один червінець, то другий, а брат його б'є по руках солом'яним бичем, вимагаючи більше, поки домовляються. Солом'яний бич, мабуть, символізував, що у дівчини є захист, і майбутній чоловік мав про це пам'ятати.

Після вінця молоді йшли до батьків жениха на трапезу. Батько й мати сідали на кожусі, вивернутому уверх вовною, і держали в руках хліб, котрим благословляли молодого.

Батько й мати молодої виходили їм назустріч у вивернутому кожусі на кочерзі або вилах (щоб зять був багатим), з горщиком з водою або вівсом.

Сідали за стіл, молода у сірому або білому кунтуші, взута в червоні черевики з підківками, в плахті, запасці, у вишитій сорочці, зі стрічками у волоссі, в намисті. Молодий – у жупані та черкесці, у суконних штанях, у високій червоній шапці.

Через деякий час треба було пришити квітку молодому. "Сестра" (сестра молодої) стає на лавку, молодий одягає шапку собі на голову, вклоняється їй тричі, на третьому разі дівчина повинна зняти шапку. Потім вона нахиляється до молодої і відплітає в неї відвіночка квіточку із стрічечками (дві квіточки обов'язково прикріплені у молодої з правого боку біля весільного вінця).

У молодої залишається ще одна, і таким чином обоє молодят стають "відміченими". Дружка бере кашкет молодого і пришиває квітку з правого боку. Дівчата співають:

*Приїхала швачка з Зінькова,
В неї нитка шовкова,
В неї голка тоненька,
В неї ручка біленька,
Вона вміє шить, вишивати,
Ще й віночок пришивати.*

Пришивши віночок, дружка одягає кашкет собі на голову і три рази кланяється молодому, старший боярин хоче відняти кашкета, щоб молодий не викупав. Після квітчання мати молодої підносить до молодого на тарілці хустку, за яку він повинен покласти гроші на таріль.

*Зятю мій хороший,
Ти дай мені грошей –
Викинь на тарілку
За Галочку-дівку.*

Якщо видана сума тещу не влаштовує, то вона співає:

*Казали люди: зять-багач,
Казали: грошей міх,
А він викинув полушку,
Як на сміх.*

Нарешті вони дійшли згоди, і мати в'яже хустку зятю на руку. Роздавалися подарунки, потім виходили на двір танцювати до обіду під музику. Грала звичайно трійста музика.

За обідом подавали багато різних страв: локшину зі свининою і куркою, борщ, смажене, капусту. На столі стояв коровай – апогей у весільній обрядовості, як символ віддання дівочості, відокремлення від дівочого гурту. Цей ритуал проходив дуже урочисто: батьки вносять воду, чистий рушник, і дружки миють руки, щоб нічого злого не причепилось до священного ритуального хліба.

На короваї розбирають шишки, калину, барвінок і розкидають на дружок. Потім знімають з нього рушник і цим рушником та тим, що витирали руки, перев'язують один одного. Перші куски короваю дістаються батькові і матері, наступні бабусі з дідом на піч ("на піч" у тому випадку, якщо вони померли), тоді хрещеним батькам і всій рідні. Дружки обдаровують молоду в цей час.

А в дорогу, в чужий дім свекрухи, дає мати донці хлібину під руку та ікону, як частину домівки, батьківського тепла.

У понеділок ходила Perezva, метою якої було засвідчити чесність молодої. Якщо це так, то весілля продовжувалось: молоду дружину заплітали червоною стрічкою і водили із собою вулицями, усі раділи і з радощів били вікна й усе, що траплялося під руку. Так святкували та бешкетували цілий тиждень.

Якщо ж навпаки – одягали на голову очіпок, а батькам дівчини – солом'яні хомути. І, як правило, весілля на цьому закінчувалося.

Суть цих звичаїв – обрядове скріплення, родичання двох сімей.

Свят було багато, деякі з них святкувалися кілька днів, наприклад Трійця. Чоловіки і жінки ходили по вулицях з музикою, заходили й до шинку, пили там горілку маленькою чаркою і танцювали український або польський танок.

На Охтирщині зберігались навіть дохристиянські звичаї: колядування, Купала.

Літом 1769 року охтирський священнослужитель Михайло Зіньківський подав до Охтирського духовного правління таку заяву: "...прихожане мои вийськовою обиватель Иван Шейка й сын его Иван с товарищами учинили у ворот того Шейка 24 дня богопротивные действия й поставили некоторого идола, называемого Купала или Морена, одетого в женское одеяние й украшеного на голове цветами й от деревьев ветками, перед ним поставлен был стол, а на том столе стояла неведомо с каким напитком склянница й перед тем идолом собраны были девки й пели богомерзкие песни...".

Це свято відбувалось щороку. Військовий обиватель Шейко був ніби взірцем старого

поганського звичаю, бо під його проводом ляльку або болвана носили по вулицях Охтирки і біля його двору справляли свято.

З ранку дівчата і діти йшли в поле чи ліс, збирали різні трави і квіти, з яких плели для себе купальські вінки, полинь була необхідною їх складовою. Ввечері вирушали в ліс зрубувати там дерево (частіше всього чорноклен) і з піснями несли його на місце, де буде відбуватися свято. Це дерево називали Мареною. Разом із ним приносили купу соломи, інколи ще невеликого ідола Купала, зробленого із соломи, у великому вінку, одягненого в жіночу сорочку і прикрашеного стрічками й намистом.

На місці святкування закопували дерево, обвішували його стрічками, вінками, ставили біля нього Купалу, надівали також на нього різні свої прикраси. Недалеко розводили багаття. Взявшись за руки, ходили з піснями кругом дерева. Хлопці потім стрибали через вогонь. Діти і дівчата закопували кропиву і стрибали через неї.

У цьому святі чоловіки не брали безпосередньої участі, вони втручалися у гру тільки для жартів.

З горбка "пускали відьму": колесо або бочку вимащували в дьоготь, підпалювали і котили з гори в річку, при цьому кричали, щоб відьма йшла в річку.

9 березня на свято сорока мучеників сорока кладе, за народним повір'ям, на своє майбутнє гніздо 40 паличок: у цей же день учні приносили своєму вчителю 40 бубликів. У день сорока мучеників прилітає із вирію перший вісник весни – жайворонок, і тому в деяких місцях у цей день пекли з тіста пташок, яких називають жайворонками. Якщо в цей день уже розтав сніг, то діти ходили з цими жайворонками і співали веснянки.

Народні свята проходили на базарній площі. Тут влаштовувались гойдалки, розставлялись ятки і столики з різними дешевими солодощами і ласощами. Молодь ходила по місту з піснями, влаштовувала іноді й хороводи. Зберегли й християнське хода із зіркою на Різдво, щедрий вечір та інші.

КОСТЮМ

Здавна відомо, що традиційний костюм уособлює естетичні ідеали і смаки певного регіону, відображає етнічний характер та особливості психології, рівень духовних потреб тощо.

Безумовно, найпоширенішим жіночим одягом як по всій Україні, так і на Охтирщині була сорочка, яка виконувала чимало різноманітних функцій. Найбільш поширеними були сорочки "додольні", але з часом з певних причин вони змінюються сорочками "до підточки". "Підточка" (нижня частина сорочки) робилася з полотна гіршої якості. У вишивці на рукавах

переважає біле по білому, а техніка – вирізування або ж витягування. Мотиви найрізноманітніші: це і гілочки, і прутики, і кетяшки, і ромбики, і виноград, і полуничка, і хміль... У святкових сорочках щедро розшивалась "пазуха". Орнамент ідентичний до вишивки на рукавах. І вже зовсім маленька, мистецька вишивка була на "шлязі" та вороті сорочки. Усе це підбрано зі смаком, знанням техніки, фантазією.

В Охтирському районі широко використовувалася дуже гарна вишивка "тамбурним швом". Такою технікою вишивались і святкові рушники, і сорочки, переважно "на весілля" та "на смерть". До сьогоднішнього дня бережуть рукодільниці в скринях ці дві реліквії, майстерно прикрашені лиштвом або чорною вишивкою.

До основних компонентів традиційного костюму, які не втратили своїх практичних, утилітарних функцій, можна віднести і частково зшитий жіночий поясний одяг. Раніше частина Охтирщини (село Комиші) входила до Полтавської губернії, а нині межує з нею. І тому в одязі ми зустрічаємось з традиційними елементами, які прийшли з Центральної України.

Плахта складалася з двох пілок клітчастої тканини, витканих на станку, посередині майстерно з'єднаних мережкою. Плахти були з "ріжками", а на нижніх кінцях цих ріжок пришиті китички.

Колір кліточок на плахті був переважно голубий з жовтим, такі плахти називалися "з голубцем". Дехто з жінок мав "дерги". З часом великої популярності набули спідниці – паплинові та "кубові". Спідниці були широкі та довгі, темного кольору, знизу обкладались плисом та оборкою. Поверх спідниці або плахти одягалась шовкова попередниця.

Цікавим доповненням до костюму був червоний пояс з китицями, який зав'язувався назад, а спереду на шнурочках висіло ще дві китиці.

Поверх сорочки одягали "корсетки" та "безрукавки".

Із зимового одягу найпопулярнішими були "куцини" та "юпки".

На свято берегли спеціальні шовкові хустки, які обв'язувались навкруг голови так, щоб зверху були ріжечки (у жінок), а дівчата збоку прикріплювали квітку.

Крім хустки, заміжні жінки обов'язково одягали на голову очіпок, який ззаду стягувався стрічками. Вони були міленькі і глибокі: глибокий – на всю голову, міленький – "щоб тільки на гуглю".

На шії було "добре" та "колюче" намисто, а перемішувалось воно з семигривенниками та п'ятачками, до яких прироблялись вушка, а також із хрестами. Їх одягали по два, а то й по три.

Чоботи були з підборами (каблучком) та гармошкою. Рідше – червоні, переважно чорні.

В особливій шані були "чорнобривці" – самі жовті, а підбори чорні. Чоботи шили із шапкової, свинячої, ялової шкіри.

У святкові і особливо храмові дні різнобарвні натопти народу представляли живу панораму епохи XVI–XVII століть: високі шапки, сині жупани, міцно перехвачені широкими поясами яскравих кольорів, гризетові і парчові очіпки-кораблики, плахти і запаски, червоні, зелені і жовті чоботи-сап'янці на високих каблучках із блискучими металевими підківками.

ПІСНІ, МУЗИКА, ТАНОК

Появу відомостей про культуру і побут саме українського народу відносять до XV століття, коли українці сформувалися в окремий етнос. Але до середини XVII сторіччя територія нашого району, як пише Д.І. Багалій, "лічилася безлюдною".

У першій половині XVII століття почалося переселення народу в Слобідську Україну із Задніпрянини. Разом зі скарбом, худобою вони несли свої пісні – веселі, сумні, ліричні.

Пісня супроводжує все свідоме життя людини – від коліски до останніх хвилин життя. Козацькі, солдатські, заробітчанські входили до соціально-побутових пісень, які склалися про повсякденні життєві колізії.

Про тяжку каналну роботу народ склав пісню:

*Ой дали нам, хлопцям, широкі лопати,
Да послали хлопця молодого
Да канави копати.
Ой летів ворон да з чужих сторон,
Да літаючи кричє,
Ой сидить хлопець та над канавою
Та жалісно плаче.*

Народна пісня відгукувалась на всі історичні, воєнні, побутові події. Коли охтирські козаки брали участь у побудові української лінії – копали рови, насипали вали та будували фортеці, їх власні поля залишалися нежати:

*Посіяли, поорали, да нікому жати:
Пішли наші козаченьки лінію копати.*

Перелік жанрів української культури багатогранний. Народ використовував багато музичних інструментів. У топографічному описі Харківського намісництва з історичною передмовою у розділах "Забави жителів", "Празновання і піршества" вказується, що "...Головна забава складається з ігратіщних орудій. Самой скудної человек без скрипиць свадьби не грає". Українці награють свої пісні і на інших різних простолюднських інструментах. У гусарській пісні співали:

*Та звеліли мені серед полку стати,
Та сказали мені у сурмочки грати,
Ой ви грайте, суремки, ви, суремочки, грайте,
Мені молодому жалю не завдавайте...*

Були й інші інструменти: бас, кобза або бандура і ліра: на двох останніх вигравали кобзарі та лірники. У середині XVIII століття Охтирка разом з Великою Писарівкою, Глуховом, Ромнами, Кролевцем була одним з видатних центрів кобзарського мистецтва. Єгор Мовчан, славнозвісний кобзар із Сумщини, в Охтирці зустрічався з талановитими кобзарями Михайлом Кравченком, Древиченком, Гащенко, від яких перейняв багато чого з їх високої майстерності.

Славу на всю Росію Охтирка здобула ще у 1768 році: в її соборному храмі знаходилась чудотворна ікона Охтирської Божої Матері.

П.П. Чубинський в етнографічному дослідженні 1868–1870 років подає такі пам'ятки народної творчоті, як пісні, присвячені іконі Охтирської Божої Матері.

*Схилилися вики
И вси чоловіки
Руської держави,
А нашою слави
Суще в благодатьни (2).
Се бо из востока
Звезда без пророка,
Ахтырская Дива
В образи жива
На престол узиде (2).
Ухрами Покровским,
На стильци жонським,
Утеперишни вики
З небесными лики
Избра мисце святе й чисте (2).
Де молишься Сыну
Й у день, й у вик-вику
Крысть амохфором
Й з ангельским хором
Й служат, славословлять (2).
Простирає руки
Да ни збавить муки,
Вирующей народ
Вид гришної страсты й вражою часты (2).
Чуда дасть укори
На земли й на мори,
Честной твоей икони
Виддасы поклонны,
Мольм Диву,
Во образи святу й живу (2).
Исциля болызды
На много лит жызды
Писня до слону,
Небесному трону
Польчує вики
Й бере навики (2).
О, Матир Пресвята,
Умолю Распята,
Исправы наши пути
Во всякий минути
Твоему Сыну
Работаты выну (2).*

*Слипым даєш зряки,
Чортив гоньши мраки,
Кривых й хромых
Робыты способных (2).*

Звідти ж:

*Дивная Владичице наша Пресвятая,
Розный чуда твориши. Преблагая (2).
У Охтирци на предместы, як сонечко ясне,
Як у Рамни, так й у доли чуда сотворяєш (2)!
Слипым очи просвятиєши, немощных посетиєши,
Кривых, хворых робыши слободных (2).
Град Охтирка полководный –
Всеми свету путь слободный (2).
Зриты преславных чудес
На исцеления души й телесь (2).
У покрови Богоматери лучи засияла,
Да Пресвятая Панна на престоле стояла,
Припадим перед нею телом й душою
И обмиєм совисть целебной водою (2).
Цюю радисть приймите. Панну уси славете
И у писнях об чудесах и усим стивайте (2),
Просючи исцеления кривым, слитим,
Що из вирую йдут прославляють (2),
Не лиши нас, просящих, до тебе приходящих,
Прыйми вид нас, Богомати, цюю похвалу,
Що даруєш цельбу золоту стару і малу (2).*

Г. Квітка-Основ'яненко в етнографічному нарисі "Українці", що побачив світ у 1841 році, писав про побут, характери, типи різних верств населення Слобідської України: "Українець любить музику і має до неї схильність: бачим, що без усякого навчання музичних правил, не чуючи пояснень щодо правильності такту, він лише на слух відчуває і вірно відіграє на скрипці все чисто, що чує. Трійця таких самоуків-музик грає у містах і на весіллях польські та французькі кадрили, мазурки, вальси та інші танці, часто найновіші в місті, підслухані ними на балу вельможі..."

Серед багатьох музичних інструментів є один унікальний, створений не руками людини, а природою. Це – голос людини. А тепер уявімо декілька десятків голосів. Це – хорова капела, вона в листопаді 1922 року почала працювати в "Сільбудинку". Першими керівниками капели були С. Чиж, М. Жуков, М.А. Голець, а в числі хористів – Некрутенко, О.Ф. Резнікова, майбутній народний артист СРСР П.С. Білинник, заслужені артисти України В.Г. Портнов, М.А. Голець.

У 1936 році хорова капела Охтирського Будинку колективіста посіла друге місце на республіканській олімпіаді самодіяльних хорових колективів України.

1947 рік – рік 25-річчя хорової капели. За роки свого існування колектив опанував досить складний репертуар, виступав у місті Києві. Виступи капели трансливалися по українському радіо.

Серед сільських колективів першість тримає хор Лутищанського сільського клубу. На республіканській олімпіаді Охтирщину представляв хор-ланка Героя Соціалістичної праці М.П. Рубан із села В'язове.

У червні 1950 року відбулося районне свято пісні і танцю, в якому взяли участь 29 колективів художньої самодіяльності. На стадіоні виступав зведений хор у складі двох тисяч чоловік. Свято проходило щорічно влітку.

Розвитку хорового співу в 50-і роки приділялась особлива увага. Великою популярністю у глядачів користувались виступи хороших колективів сіл Лутище, Високе, В'язове, Ясенове, Пологи, Чернеччина, Довжик, Куземин, Литовка.

У 60-ті роки народились нові хори у селах Грунь, Буди.

Після тривалої перерви відновив роботу хор РБК. До його складу увійшло понад 60 кращих співаків. Керівник хору – досвідчений хормейстер С. Жуков. Це люди сумлінні й талановиті, всіх їх об'єднувала "свята до музики любов".

На Охтирщині завжди був дуже сильний потяг до музики. У 1925 році в Будинку вчителя почались заняття міської музичної школи. 7 лютого 1931 року відбулась Охтирська районна музична олімпіада. У 1938 році створена капела бандуристів, в її репертуарі революційні, українські народні та жартівливі пісні. Капела створена на базі гуртка бандуристів РБК, який існував ще в 1931 році, під керівництвом М.А. Голець. У гурток входили видатні бандуристи Ф.Ф. Дробітько, Борис Дяченко, С.С. Жуков.

Післявоєнні роки – це розквіт оркестрів. Охтирський струнний оркестр під керівництвом Г. Самойленка, домровий оркестр РБК, оркестри народних інструментів (керівники Коров'яківський, А. Первушин); оркестри народних інструментів сіл В'язове, Стара Іванівка – всі вони здобули високий авторитет у слухачів.

1 вересня 1955 року знову відкривається Охтирська дитяча музична школа, спочатку як філія Яблунчанської. Через два роки школа отримує двоповерхове приміщення. У школі навчалось 195 дітей та 40 баяністів для сільських і колгоспних клубів.

ТЕАТР, КІНО

На початку вулиці Романівської, біля річки, стояла стара будівля місцевого театру "Вампир", який мав свою невелику трупу.

З 1904 по 1908 роки велася робота з будівництва нової будівлі з використанням популярних у той час бельгійських проектів.

1922 рік – друге народження театру на Охтирщині. При "Сільбудинку" (нині РБК) ви-

ник аматорський драматичний колектив (керівник Сорока). У ньому починав Я.Я. Майтюрєнко, який до 1970 року був режисером Охтирського народного театру.

Поряд з аматорським театром діяв і професіональний. 8 грудня 1930 року був створений другий робітничо-селянський театр Харківщини, що мав назву державного українського театру ім. Т.Г. Шевченка (перший директор театру П.Г. Лисак). У числі перших акторів були К. Галайда, В. Попов, І. Цип, Капуста, М. Коваль, Полтавка, Ф. Машковський, В. Лисак, Я. Майтюрєнко, М. Голець, Г. Голець, Босенко, Ларина.

14 жовтня 1931 року другий робітничо-селянський театр і агіткультбригади обслуговували заходи, присвячені Дню колективізації і врожаю, що вперше відбулися в районі.

Театр прагнув знайти вірний творчий шлях, стверджував своє право на існування. У його репертуарі велика кількість вистав. 1933 рік: театром поставлені вистави "Республіка на колесах" Я. Мамонтова, "Сорочинський ярмарок" М. Старицького, "Наталка Полтавка" І. Котляревського. 1934 рік: вистави "Запорожець за Дунаєм" П. Гулака-Артемівського, "Чужа дитина" Шкваркіна в постановці другого режисера театру Матковського, художник В. Кулик. У 1935 році на обласному огляді робітничо-селянських театрів Харківщини Охтирському робітничо-колгоспному театру присуджено передостаннє п'яте місце.

Після провалу на обласному огляді над охтирчанами взяв шефство Харківський драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка.

Протягом року Охтирський театр здійснив постанови: "Платон Кречет" Корнійчука – в постанові брали участь харківські артисти А.М. Бучма, В.М. Чистякова, А.Г. Макаренко; "Коварство и любов" Шиллера; "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" – роль Марусі в постановці виконувала Наталя Ужвій, роль Хоми – Амвросій Бучма.

У 1936 році в Охтирський робітничо-селянський театр перейшов з Харкова талановитий режисер Ю. Шнейдерман. Склад трупи поповнився випускниками театральних вузів В. Зиняковою, Слестінім, Добровольською, Каратінцевим, С. Орловською, Т. Потапенко та іншими.

Охтирчани побачили прем'єри: "Бурлака" І. Тобілевича, "Шельменко-денщик" Г. Квітки-Основ'яненка, "Люди в білих халатах".

Непоказаною ще в Охтирці прем'єрою "Последние" М. Горького в постановці Ю. Шнейдермана і художньому оформленні В. Кулика охтирський театр завоював першість на республіканській олімпіаді робітничо-селянських театрів України.

У 1936, 1938, 1939 роках Охтирський робітничо-колгоспний театр виїздить на гастролі в міста Сизрань, Єйськ Російської Федерації. У репертуарі театру вистави за творами Т.Г. Шевченка, М. Погодіна, Л. Українки, А. Арбузова, М. Горького, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Тобілевича.

Війна застала театр на гастролях в місті Путивлі. У ті дні актори обслуговували військові частини та шпиталі. А коли довелося тимчасово залишити рідне місто, театр починає працювати в Казахській РСР. За два роки Охтирський театр дав 658 вистав в колгоспах, радгоспах, на залізничних станціях, у шпиталях західного Казахстану.

Частина акторів, що не встигла евакуюватися з міста, створює свою трупку, яка продовжує працювати на окупованій території. У той час декоратором театру працює Іван Павлович Лозов'ягін (Багрянний). У червні 1943 року тут показували кілька п'єс, зокрема "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці", "Запорізький клад", "Золото соцького Мусія".

Після повернення в рідне місто театр готує вистави "Русские люди" К. Симонова, "Нашествие" Л. Леонова та інші.

У грудні 1944 року театр гастролював у західних областях України.

8 березня 1945 року рішенням Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України Охтирський театр був переведений на постійну роботу до міста Чортків Тернопільської області. Ця подія збіглася з ювілейною датою театру – 15-річчям його заснування. За рішенням комітету в справах мистецтв театр перетворюється в Тернопільський державний драматичний український театр ім. Т.Г. Шевченка.

Але сцена районного Будинку культури не пустує, на ній виступають професійні театральні колективи Кіровоградського державного обласного театру ім. Кірова, Львівського російського театру музичної комедії, Сумського обласного українського музично-драматичного театру ім. М.С. Щепкіна, Черкаського обласного українського музично-драматичного театру.

У 1946 році в РБК демонструється стереокіно. У липні 1953 року в підзвітність відділу культури переходить кінофікація: 11 передвижок, три стаціонарні кіноустановки, міськкінотеатр і міжрайонний ремонтний пункт.

Аматорський театральний колектив РБК продовжує роботу, об'єднуючи таланти. У 1959 році колегія Міністерства культури УРСР присвоїла самодіяльному драматичному театру звання "Самодіяльний народний театр". У репертуарі театру 41 п'єса. У 60-ті роки народний самодіяльний театр нагороджено дипломом обласного фестивалю. Щороку ко-

лектив підтверджує високе звання "Народного самодіяльного драматичного театру".

У 1987 році на базі РБК відкрито філіал Сумського театру драми та музичної комедії ім. Щепкіна. Охтирчани мали змогу побачити "Сорочинський ярмарок", "Летючу мишу", "Серце матері", "Солдатську вдову".

У 90-х роках режисерами народного театру працювали А. Журавель, С. Пелих, Т. Акіменко, В. Хрущова.

У 1936 році при РБК створено своєрідний молодіжний театр "Чудаки" (реж. Т. Лисенко), який користується великим авторитетом серед охтирчан.

У червні 1995 року міський кінотеатр реорганізовано в міський центр культури і дозвілля.

ЖИВОПИС

Діячі мистецтва не обминули і охтирський край, його талановиті землі. Відвідали Охтирщину Тарас Шевченко в 40-х роках, В.М. Васнецов після серії росписів у Володимирському соборі міста Києва, геніальний художник В. Серов. Оспівував цей чудовий край земляк, живописець Власовський, залишивши після себе сотні малюнків, портретів та полотен, які зараз знаходяться в Сумському обласному музеї П. Левченко.

У 20-х роках ХХ століття Охтирщину вітав у мистецтві і Н.Х. Онацький, живописець, пейзажист, перший директор Сумського художнього музею. Як маляр, декоратор та пейзажист, Іван Багрянний відобразив ще в 20-х роках Охтирську Покрову, зробив серію портретів своїх земляків. Роботи знаходяться в Охтирському краєзнавчому музеї. Тут є своя гордість – картина Володимира Григоровича Маковського "Сонце в сосновому лісі".

На початку 50-х років у приміщенні охтирського районного будинку культури починає діяти майстерня художнього оформлення під керівництвом Г. Гігашвілі. Працювали в ній В.П. Тарасенко, П. Малахов, І.В. Степанов, Г. Поляков та інші. В.П. Тарасенко та І.В. Степанов написали в 60-х роках картину "Селяни з України у Т.Г. Шевченка". Художня майстерня проіснувала до кінця 1989 року. На той час у ній працювали пейзажист, різбляр, чудовий майстер В.Д. Ігнатів (помер у 1993 році), а також представник Харківської художньої школи, живописець, портретист І.Г. Шаповал, скульптор та архітектор Р.Ф. Раджапов, художник-оформлювач Г. Поляков та Ю. Піщеков.

У 1955–1961 роках у селі Куземин проводили літню живописну практику студенти Харківського художнього інституту на чолі з Л.І. Черновим та О.М. Яковенко, які у 30-х роках були учнями С.М. Самокіша та С.М. Прохорова. Їх роботи знаходяться в українському

національному музеї образотворчого мистецтва міста Києва: це "Вечірня тиша", "На Ворсклі", "Паром з Ворскли". В Охтирці жив і працював народний майстер із села Куземин, художник-різбяр по дереву М.П. Міняйло, член спілки художників України, роботи якого знаходяться в Києві, Москві, Парижі та в Канаді.

З 1994 року на мальовничих берегах річки Ворскли проводились міжнародні творчі симпозиуми рукотворної кераміки "Раку". У симпозиумі брали участь багато гостей із країн СНД Німеччини та Прибалтики. Серед представників були охтирчани В.Н. Лисенко та О.П. Шевченко, студентка Сумського вищого училища культури і мистецтва ім. Бортнянського Ганна Сергієнко. Керував симпозиумом Г. Протасов, випускник Мінської художньої Академії по класу кераміки та гончарства; за цей час він мав декілька персональних виставок у Східній та Західній Європі.

В Охтирці працює архаїк-живописець С.І. Степанов, роботи якого відтворюють тисячолітню минувшину, естетику наших предків-праслов'ян, сіверян-скіфів. Він працює в стилі концептуального маньєризму та "звіриного стилю".

Охтирщину представляють ще декілька гарних самодіяльних художників: О. Шевченко, П. Сорока, М. Коваленко, І.Ф. Коваленко, В. Кузнецов, М.С. Воронько, Алатарцев, Гордієнко, Малаштанов, а також житель села Климентове художник-мистецтвознавець, літературний критик Г.І. Місюра.

БІБЛІОТЕКИ

Історія книги і бібліотеки на Охтирщині знає і велику славу і чорні дні.

Перші свідоцтва про бібліотеки в місті Охтирці знаходимо у "Харківському календарі на 1886 рік", виданому у 1885 році. Бібліотеки є у прогімназіях, в духовному і повітовому училищах, при військовому клубі. Невеликий запас необхідних книг є в школах. Публічна бібліотека була відкрита за сприяння Охтирського городничого П.А. Ляхова, приміщення було наймане.

Через поштову контору до липня 1885 року передплачувалось 85 примірників російських часописів та 104 примірники газет, шість іноземних періодичних видань. Великою популярністю користувались "Харьковские губернские ведомости" і "Нива".

1 листопада 1898 року було відкрито Охтирське Олександрівське училище. При училищі працювала бібліотека. Дякуючи щорічному поповненню, бібліотека задовольняла запити учнів. Основу фонду становила технічна література.

У 1899 році в селі Чупахівка була відкрита публічна бібліотека. На початку 1900-х років у

місті функціонувало товариство по влаштуванню народних читалень і бібліотек.

Органи міського самоврядування люб'язно надавали товариству народних читалень приміщення міської управи.

У 1909 році народні бібліотеки були в селах Пологи, Чернеччина і Іванівка, книжковий фонд яких становив 2214 примірників.

У серпні 1921 року в Охтирці відкрито дитячу бібліотеку.

Уже в 1925 році на Охтирщині було 25 книгозбірень із загальною кількістю книжок 16573.

У кінці 20-х років, перед Жовтневими святами, охтирчани вперше почули "газету без паперу" – радіо. У приміщенні районної бібліотеки було встановлено гучномовець.

Сільське населення обслуговувалось державними сільськими бібліотеками, бібліотеками при державних сільських клубах, бібліотеками колгоспів, промислових артілей, профспілковими.

У 1930 році в районі працювали 43 бібліотеки з книжковим фондом в 75500 примірників. У 1934 році було вже 85 бібліотек з книжковим фондом 91446 примірників.

Великої шкоди книжковому багатству нашого краю завдала Велика Вітчизняна війна. Книжковий фонд (70 книгозбірок) внаслідок "господарювання" фашистських загарбників під час тимчасової окупації району був майже зовсім знищений і після визволення у 1943 році налічував близько 25 тисяч примірників у сільських книгозбірках. В 1944 році відчинила двері для читачів бібліотека в місті, фонд якої (31848 примірників книг) чудом вцілів.

У 1947 році районна бібліотека організувала для жителів сіл 35 пересувних бібліотек, які укомплектувала науково-популярною, політичною і художньою літературою. В цих бібліотеках налічувалося близько 8000 книг, 2500 постійних колгоспних читачів. Було укомплектовано вісім нових бібліотек.

У 1948 році в селах Хухрі і Олешні-2 створено самостійні сільські бібліотеки.

Певне місце в системі бібліотечного обслуговування населення посідають у цей час колгоспні бібліотеки. У 1949 році прийняла перших відвідувачів бібліотека-читальня, яка розмістилась у новозбудованому клубі колгоспу "Червоноармієць" (с. Горяйстрівка). Гарні бібліотеки існували у 16 колгоспах.

У 50-роки щорічно відчинялися нові бібліотеки: у Довжику, Лутищах, Чернеччині, Ясеновому, Пологах. Для Чупахівської бібліотеки виділили гарне приміщення. За перші дні роботи бібліотека приймала щоденно 150 читачів.

У 1953 році запити сільських читачів задовольняли 40 бібліотек, книжковий фонд яких

перевищував 50 тис. книг. Особливо багато було книг у Довжичанській, Олешнянській, Хухрянській та Кириківській сільських бібліотеках. У сільських бібліотеках обслуговувалося понад 10 тис. читачів.

У 1973 році послугами бібліотеки користувалися понад 50 тисяч трудівників міста і сіл Охтирщини. Функціонувало дві районні, дві міські, 12 профспілкових, 40 сільських, сім колгоспних, дві дитячі бібліотеки.

З 1970 по 1972 роки привітно засвітилися вогні ще п'яти сільських бібліотек: у Качанівці, 8 Березня, Сонячному, Грінченковому і Підлозіівці.

Районна бібліотека підтримувала зв'язок з 23 провідними книгосховищами країни, зокрема Москви, Києва, Харкова, Ленінграда.

Перебудова мережі створювала умови для удосконалення роботи бібліотек, і в 1978 році на Охтирщині запроваджена централізація бібліотек. Була створена Охтирська централізована бібліотечна система, яка об'єднувала центральну районну бібліотеку, міську біб-

ліотеку для дорослих, районну і міську дитячі бібліотеки та 43 сільські бібліотеки. Користувались послугами цих закладів 49 тисяч читачів, з них 10 тисяч дітей. Книжковий фонд становив 750 тисяч примірників.

У 1988 році відкрили ще дві міські бібліотеки в мікрорайоні Дачний.

У 1992 році профспілкова бібліотека Чупахівського цукрового заводу і селищна бібліотека-філія Охтирської ЦБС об'єдналися.

У березні 1995 року відбувся розподіл Охтирської ЦБС на міську і районну.

У районній централізованій бібліотечній системі залишилися: дві районні, одна центральна бібліотека, 30 сільських бібліотек, дві сільські дитячі бібліотеки, дев'ять об'єктів дозвільної роботи. У міській ЦБС – п'ять бібліотек.

У нинішніх умовах Охтирська РЦБС працює стабільно, шукає різні шляхи задоволення читацьких запитів. Бібліотеки залишаються одним із важливих центрів культурного життя, місцем для спілкування багатьох тисяч читачів нашого району.

РОЗВИТОК ОСВІТИ

РОЗВИТОК ОСВІТИ В ОХТИРСЬКОМУ РАЙОНІ

Перші представники козацької старшини Слобожанщини отримували освіту за її межами – на Правобережній Україні, яка входила на той час до складу Польщі. Батьки, що були зацікавлені в передачі влади своїм дітям, запрошували для їх навчання священиків і монахів найближчих храмів і монастирів. Та з часом склалася ситуація, коли така освіта вже не задовольняла потреби. Виникла необхідність створення місцевих шкіл.

В описі Харківської єпархії отця Філарета, зробленому у 1785 році, автор, розповідаючи про Охтирську Миколаївську церкву, говорить: "Відмітимо ще одну особливість цього стародавнього храму: при ньому ще у 1675 році бачимо школу". Можливо, на той час це була уже не єдина школа на Слобожанщині, та інших документальних підтверджень цьому немає. Тому цей навчальний заклад можна вважати першим на території Слобідської України.

За переписом 1732 року в Охтирці було вже чотири однокласні школи, які розташовувалися при храмах містечка.

У лютому 1790 року в Охтирці відкрилося Мале Народне училище. До 1806 року училище було однокласним, а потім його переобладнали і відкрили другий клас. Рівень знань, отриманих у цьому закладі, відповідав першим класам гімназії. В училищі викладалися німецька, латинська, староцерковна мови.

Старе приміщення не задовольняло потреби училища, тому в 1813 році було збудоване нове. У 1834 році повітове училище було переведене на трикласне навчання.

Другий добре відомий навчальний заклад в Охтирці – бурса. Духовне повітове училище відкрилось у день тезоіменства Олександра Благословенного (30 серпня 1819 року) на кошти духовенства Охтирського повіту за сприяння Святого Синоду і державного казначейства. Діти духовенства навчалися в бурсі безкоштовно, а для вихованців світського звання встановлювалася плата 15 крб. на рік. У 1888 році училище переведене в місто Суми. За час існування в ньому навчалося багато видатних діячів рідного краю, в тому числі і Г.С. Сковорода.

У 1828 році на кошти колишнього міського голови З.І. Виноградова було побудоване приміщення в півтора поверхи для міського приходського училища. Попечитель жертвував 100 крб. на рік на ремонт будинку. Крім цього, місто відпускало на утримання цього духовного навчального закладу 821 крб. на рік.

Цікаво, що в Охтирці існували нестандартні для того часу школи. У 1796 році тут був відкритий сиротовиховний будинок для дітей військових, подальша доля якого, на жаль, невідома.

На початку ХІХ ст. у місті виникла приватна школа для дівчат пані Рейхар. Особливістю цієї школи було те, що крім стандартних

предметів (російської та латинської мов, географії, історії, алгебри, геометрії) в ній вивчалася заборонена українська мова. Пізніше, у 1848 році, в цьому закладі відкрили педагогічний клас, в якому вихованки отримували професійну освіту і кваліфікацію домашньої вчительки.

У квітні 1825 року відкрився пансіон для благородних дівчиць пані Захарової. Він був створений раніше, ніж подібні заклади в Сумах (Сластюк, жовтень 1835 р.), Лебедині (Левантовська, грудень 1837 р.). Плата за навчання в ньому була дуже високою: 400 крб. за рік. Основними методами викладання у пансіоні були пояснювальне читання, письмові завдання, літературні бесіди.

У "Військово-статистичному описі Російської імперії" за 1850 рік записано: "Навчальних закладів у Охтирці 4: два громадянських і два духовних. В громадських школах знаходиться: в 1-й школі учитель один, учнів – 38, в повітовому училищі 5 вчителів, а учнів – 42. В духовних училищах: в приходському два учителя і 98 учнів, а в повітовому вчителів – 4, а учнів – 194 чоловічої статі. Крім того, маємо один приватний дівочий пансіон, в якому вчителів – 2, 14 учениць, і школа на 12 дівчаток".

У місті були малочисельні навчальні заклади. У селах їх не було. Більшість населення залишалася неписьменною.

У 1860 році з дозволу пана Бразоля у Павлівці відкрили школу. В невеликій селянській хаті в день святого Наума розпочали навчання 20 хлопчиків. Викладав у школі той же дяк Микита і його донька Д.М. Даценко.

У 1860 році початкове народне училище відкривається в селі Олешня. У цьому ж році стараннями місцевої інтелігенції в повіті починають виникати безкоштовні недільні українські школи. Такі заклади були відкриті в Охтирці, Куземині, Олешні. В їх створенні брали участь такі видатні діячі, як український письменник та педагог В.С. Гнилосиров (1836–1901 рр.) і краєзнавець та етнограф О.Д. Твердохлібов (1840–1918 рр.). На жаль, ці школи існували дуже мало: охтирська – до 1862 року, куземинська – до 1866 року.

У кінці 1864 року в Охтирці створена повітова земська управа. В компетенцію її входили і питання освіти. Але земство приділяло їм мало уваги. Ініціатива відкриття шкіл належала самому народу.

На черговому зібранні земської управи в 1877 році вперше подаються голоси на користь народної освіти і розробляються правила надання субсидій Охтирським земством навчальним закладам.

У 1875 році в повіті уже 23 початкові школи. Вони у своїй роботі керувалися "Постановою про початкові училища" від 28 травня

1874 року та "Правилами для церковно-приходських шкіл" від 13 червня 1874 року, виданими Міністерством освіти Російської імперії. Половина занять у цих закладах відводилася для вивчення Закону Божого і староцерковної мови.

У 70-х роках XIX ст. в Охтирці починають виникати середні навчальні заклади.

У вересні 1874 року відкрита чоловіча гімназія з чотирма класами. У 1886 році в чоловічій гімназії був відкритий шостий клас.

Жіноча прогімназія була відкрита 26 серпня 1875 року. У ній було чотири основні й один підготовчий клас. У 1902 році земство виділило для відкриття 5-го і 6-го класів додаткове приміщення.

18 грудня 1879 року Харківське губернське земське зібрання видало постанову про створення в кожному повіті Харківської губернії ремісничої школи на честь 25-річчя царювання Олександра II. 1 листопада 1898 року Олександрівське ремісниче училище відкрите і в Охтирці. В училище приймали дітей не молодше 13-річного віку, термін навчання становив п'ять років.

У пореформованій Росії почали виникати училища нового напрямку, запропонованого селянином Комісаровим. В училищах навчали представників не тільки вищих, а й нижчих класів. У 1872 році таке училище відкрито в Охтирці. Жіноче Комісарова-Костромське училище відкрите як відділення попередніх класів у будинку земства, від якого отримувало 410 крб. на рік.

Міністерство освіти 18 червня 1884 року видало циркуляр, практично заборонивши прийом у середні навчальні заклади дітей нижчих класів, або, як їх називали, "кухарчиних дітей". Цей документ різко відмежовував навчальні програми початкових шкіл і середніх навчальних закладів, у результаті чого випускники початкових класів не мали можливості перейти в середні училища без спеціальної підготовки. До того ж усі середні школи, крім ремісничих, були платними.

У 1894 році в місті і повіті працювало 25 земських і 29 церковно-приходських шкіл.

У 1890 році в усіх початкових училищах введено курс військової гімнастики, яку викладали відставні унтер-офіцери. Метою цього курсу було вивчення основних рухів і строю, прийнятих в російській армії.

Городництво викладалось у Котелевському, Кириківському та Охтирському сільських училищах.

На початку XX століття спостерігається швидке збільшення навчальних закладів у Охтирському повіті. У 1908 році було 62 початкові та 10 недільних шкіл. Того ж року відкрито ще п'ять училищ. 50 шкіл розміщувалося у влас-

них приміщеннях, 17 – в орендованих. У 33 навчальних закладах були училищні бібліотеки.

Почала розвиватися дошкільна освіта. У 1904 році в Охтирці вперше було відкрито дитячий садок.

В 90-х роках в Охтирці існувала художня школа, яку заснував син протоієрея Муравський.

У 1910 році рішенням Охтирського повітового земського зібрання в повіті вводиться загальна освіта. Планувалося поступово відкрити початкові школи в усіх населених пунктах.

У 1913–1914 роках у повіті працювало вже 106 шкіл (10 міських і 96 сільських). У Чернечині існувала ЦПШ при Троїцькому монастирі, а також земська, що була відкрита у 1909 році. У Павлівці була ЦПШ для хлопчиків (1860 р.), ЦПШ для дівчаток (1894 р.) і земська школа для спільного навчання (1907 р.). У Литовці та Бакирівці (за звітом 1910 року отця Іакова, настоятеля П'ятницької церкви) – чотири школи (дві ЦПШ і дві земські), в ЦПШ навчалася 42 дитини з 118 шкільного віку. У Куземині працювали дві ЦПШ на 50 чоловік і земська чотирирічна школа.

З початком бойових дій першої світової війни спостерігається скорочення чисельності дітей у школах. На якість знань негативно вплинуло те, що були призвані в армію досвідчені вчителі, деякі приміщення переобладнані під шпиталі.

У 1916 році в повіті назіть відкрито п'ять нових сільських початкових училищ. У цей же період вперше на Охтирщині започатковані заняття з дорослими. При семи школах відкрилися післяобідні курси. Класи були переповнені. Протягом 2–3 місяців слухачі курсів змогли навчитися читати, писати, рахувати в межах двадцяти.

У неспокійний 1917 рік припинилися заняття в багатьох школах, різко скоротилася чисельність учнів.

Це тривало до початку 1919 року. 14 лютого 1919 року при Охтирській повітській раді сформований відділ освіти з підвідділами: шкільний, позашкільний, дошкільний, художній і санітарний інструктори відділів виїздили у волості для надання методичної допомоги та перевірок. Робота дуже ускладнювалася нестабільністю політичного життя. Події громадянської війни вносили корективи в роботу навчальних закладів. У 1918–1920 роках школи працювали з перервами у 3–4 місяці.

З 14 по 16 квітня 1920 році проходив Охтирський повітовий з'їзд Рад. Завідуючий відділом освіти А. Феоктистов запропонував ввести в школах повіту викладання виключно українською мовою. 160 делегатів з правом

вирішального голосу відхилило цю пропозицію. У резолюції з'їзду записано: "...признавая важность родного языка в деле просвещения, съезд находит необходимым в этом деле учитывать желание самих учащихся и ими руководствоваться". Про це повідомляє газета "Известия Ахтырского ревкома" № 100. А. Феоктистов виступав також за аполітичну школу, що спричинило його усунення з керівної посади. З цього ж номера газети відомо, що з'їзд затвердив завідуючим відділом товариша Чернишева.

15 грудня 1921 року відбулася повітова конференція працівників освіти, на якій завідуючим відділом освіти обрано Б. Антоненка-Давидовича, а його заступником М.Л. Довгополюка. За бюджетом 1922 року в школах повіту могло утримуватися не більше 90 вчителів, які за нормами повинні навчати 3000 учнів, а навчали 10000. Додаткові кошти надходили за рахунок батьків. Діти бідняків навчалися безкоштовно, а батьки із середовища середняків та куркулів зобов'язані були вносити за навчання 2–3 пуди зерна. Деякі школи утримувалися за рахунок підприємств. Так, Чупахівський цукровий завод протягом 1918–1923 років виплачував заробітну плату вчителям, виділяв кошти на ремонт приміщень школи.

Незважаючи на важке матеріальне становище, в повіті відкриваються нові виховні та навчальні заклади. Саме в цей час у багатьох селах виникають пункти ліквідації неписьменності – як для дітей, так і для дорослих.

У результаті розвалу в народному господарстві і голоду 1921 року в повіті з'явилося багато безпритульних дітей і сиріт. Для них почали створювати дитячі притулки, містечка і комуні. У дитячому містечку було виховано багато видатних людей, у тому числі й українського поета Платона Воронька.

Дитячі будинки були відкриті в 1921 році в Охтирці, Куземині, Котельві.

У 1924 році в 25 школах району і міста працювало 74 вчителів. У місті з 2311 дітей шкільного віку навчалася 1267, що становило 54,8%, в селах навчалася 1184 дитини – 41,5%.

Розширюється мережа пунктів ліквідації неписьменності. На цей час у групах лікнепу навчалася 3209 дорослих у місті і 730 в селах.

У березні 1921 року почали працювати соціально-економічні курси, які на початку наступного року були зреформовані в технікум. При дитячому містечку з вересня 1921 року існувала сільськогосподарська школа, яка в січні 1924 року була зреформована в зоотехнічний технікум.

У 1920 році на базі приміщень ремісничого училища були відкриті виробничі майстерні Богодухівської профтехшколи. В 1925 році

з'явилася можливість створити місцеву проф-техшколу.

Восени 1930 року в приміщенні колишнього Азово-Чорноморського банку почав функціонувати медичний технікум.

У 1930 році вперше в районі було забезпечено повне охоплення початковою освітою дітей віком від 8 до 11 років. Діяло 69 шкіл з 130299 учнями, в т.ч. 12 семирічок.

У зв'язку з укрупненням районів у 1930 році в районному відділі освіти введені нові посади – інспектора соціальної освіти, політосвіти, комісії сприяння загальній освіті, комісії у справах неповнолітніх.

У 1932 році затверджено структуру загальноосвітньої трудової школи, а в 1935 році вперше встановлено єдиний день початку навчального року – 1 вересня, тривалість уроку – 45 хв., порядок переведення учнів до наступних класів, уведено п'ятибальну систему оцінки знань учнів.

У 1930–1937 роках у багатьох селах району відкрилися семирічні школи: у Хухрі, В'язовому, Малій Павлівці, Рибальському, Куземині тощо. Створювалися умови для поступового запровадження загальної середньої освіти.

У 1936 році в місті успішно працювала станція юних натуралістів

У 1937 році в Охтирці відкрився клуб юних планеристів. Діяли піонерські клуби в Охтирці, Мартинівці, Вищевеселому, Хухрі, Куземині.

Відомо, що в 1940–1941 навчальному році у районі і місті функціонували: технікум механізації сільського господарства, педагогічний технікум, фельдшерська школа і школа медичних сестер, дитяча музична школа, станція юних натуралістів, клуби юних планеристів та ворошиловських стрільців, 72 загальноосвітні школи з 509 викладачами, в т.ч. дев'ять середніх, 33 неповносередніх, 30 початкових.

21 червня 1941 року в школах району, як і по всій країні, випускники середніх шкіл отримували атестати про освіту.

Під час фашистської окупації більшість шкіл були закриті, в інших залишилися тільки початкові класи.

У 1943 році після звільнення Охтирщини від німецько-фашистських загарбників у школах району почалися заняття. Катастрофічно не вистачало меблів, посібників, канцелярського приладдя.

16 червня 1946 року у районі відбувся перший масовий недільник з надання допомоги школам. Протягом літа були відремонтовані приміщення і меблі.

23 серпня 1946 року проведено районну нараду вчителів.

Після війни залишилося багато дітей-сиріт. Протягом 1943–1944 років були відкриті дитячі будинки в Охтирці, Лутишах, Хухрі, Куземині, Груні. В Охтирці працювали Будинок немовлят і дитячий будинок. У 1947 році ці три заклади звели в один. Керівниками дитячого будинку були робітники держмліну № 7.

У місті в повоєнний час також функціонувала школа для військово-сліпих, відкрита з 1944 року.

У 1947 році почалося навчання в Охтирському ремісничому училищі № 5. В Охтирському районі в 1960 році було 50 шкіл (чотири середні, 22 семирічні, 24 початкові), у місті – 17 шкіл (шість середніх, вісім семирічних, три початкових).

У 1966 році, крім районного, створено міський відділ освіти, почали працювати районний і міський методкабінети.

У 1987 році відкрився районний будинок піонерів, який у 1991 році перейменовано в Охтирський районний центр дитячої та юнацької творчості.

1 вересня 1980 року відкрито міжшкільний районний навчально-виробничий комбінат з трудового навчання і профорієнтації. У комбінаті 215 учнів з восьми шкіл району навчаються за різними профілями: автосправа, тракторна справа, швейна справа. Обладнано кабінети з правил дорожнього руху, ремонтна майстерня з тракторної справи. Крім того, працюють класи поглибленого вивчення іноземних мов, математики, біології, хімії.

У 1998 році створено районну дитячо-юнацьку спортивну школу. Зараз на базі семи шкіл району працює 26 волейбольних, футбольних, легкоатлетичних навчально-тренувальних груп, в яких займається 409 дітей та підлітків.

РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ

Перша лікарня на території Охтирщини з'явилась у 1741 році, побудував її Осип Тимофійович Надаржинський у пам'янь про батька – духівника Петра I, який закінчив свій життєвий шлях під ім'ям Товія в Охтирському Свято-Троїцькому монастирі.

З 1835 року Охтирка – повітове місто Харківської губернії. Вже через рік почалося будівництво повітової лікарні, пізніше перейменованої в окружну лікарню. У 1844 році будівництво завершилось.

У 1845 році у статзвіті вперше виділені

дані про роботу медзакладів. Там вказувалося, що 113918 жителів обслуговували: одна казенна лікарня, три лікарні держслужби, дві вільно-визначених, одна окружна повивальна бабка.

У "Подробном расходе" з утримання особового складу медичної частини в повіті вказується, що земськими дільничними лікарями були А.С. Воюцький, М.А. Ососнов, А.А. Філіпченко, земськими фельдшерами – Семен Туренко, Григорій Павлов, ученими повитухами – Ганна Романовська, Катерина Клименкова, Анастасія Шевченко, Ольга Вергунова.

Відомо, що у лікарні було два покровителі – Галкін і Вейес, які пожертвували на лікарню 400 крб.

Кількість ліжок у 1876 році становила 60, на лікуванні знаходилось 451 чол.

Утримання одного хворого на добу становило 66 коп., поховання – 2 крб. 48 коп., цивільні арештанти та інші особи казенного відомства – по 66 коп., поховання – 2 крб. 48 коп.; хворі цивільного відомства – 6 крб. 60 коп. на місяць, або 25 коп. на добу. За поховання окрема додаткова плата не вносилася.

Також не брали плату за утримання та лікування хворих на сифіліс, яких у 1876 році знаходилось у лікарні "19 душ".

На основі приписів колишньої ради лікарні від 24.02.1854 року за № 46, спричинених за пропозицією Харківського наказу "Общественного призрения", запропоновано кошторис з розрахунку на 30 чол. щоденно доглядуваних.

У 1882 році лікувалось 451 чол. Зменшення кількості хворих пояснюється відкриттям у повіті приймальних покоїв. У лікарні за рік лікувалось від хвороб: 43 – венеричні, 38 – "перемежающейся лихорадки", 26 – запалення легенів, 23 – застуда дихальних шляхів, 13 – душевнохворі.

На I медичній дільниці з числа епідемічних хвороб звертали на себе особливу увагу кір (278 чол., 26 померло) та натуральна віспа (28 чол., 1 помер).

Кір з'явився спочатку в Хухрянській волості в лютому, а віспа була занесена із Зіньківського повіту спочатку в село Журавне, а потім в Деревки і Хухру.

При боротьбі із цією епідемією місцеві лікарі звертали особливу увагу на привиття віспи та на огляд учнів народних шкіл.

Місто Охтирка за 16 місяців (з вересня 1878 року по 1880 рік) втратило від дифтерита близько 1000 чоловік населення у дитячому віці. Ця епідемія була страшніша за холеру, що панувала в Охтирці в 1872 році.

Зазвичай населення в місті збільшувалось, із середнім приростом у 200 чоловік щорічно. У холерний рік (1872 рік) відбулося зменшення

населення на 44 чол., а у 1879 році внаслідок дифтериту відбулося зменшення на 487 чол.

У 1890 році в лікарні було 21 безкоштовне ліжко.

Амбулаторно при лікарні лікувалось 2533 чол., малозабезпеченим ліки відпускались безкоштовно із аптеки лікарні, платоспроможні отримували рецепти.

У журналі XXXI чергових повітових зборів 27–29 жовтня 1894 року є інформація про те, що у 1894 році Охтирське земство утримувало лікарню в Охтирці і три "приемних покоя": в Котельві, Боромлі і Краснопіллі.

За 1895-1901 роки інформації про стан охорони здоров'я в Охтирському повіті немає.

У 1902 році було сім земських лікарів, по одному на кожну дільницю, 24 фельдшера на семи дільницях, 10 повитух. Сільські лікарні знаходились в Котельві, Боромлі, Краснопіллі. Вперше з'являється інформація про те, що в лікарні створена бібліотека і виписано книги для читання на суму 25 крб.

Витрати на медичне обслуговування були перекладені на самих селян, з яких стягували значні суми на медицину: вони платили за амбулаторний прийом, ліки, лікарняне ліжко. Додаткова плата в Охтирській лікарні і лікарнях повіту – 25 коп. за добу. У 1890 році амбулаторна плата становила 6% до кошторису. У 80-х – на поч. 90-х років земство замість лікарської пропонує дешеву фельдшерську допомогу. Медичне обслуговування на селі було віддане в руки погано підготованих "ротных" фельдшерів, які до того ж працювали без належного контролю з боку роз'їздних лікарів. У 1898 році в Охтирському повіті було 22 самостійні фельдшерські пункти, акушерок – чотири, лікарів – сім на 23,7 тис. населення, чотири лікарняних ліжка на 109 чол.

У результаті поганого медичного обслуговування населення відсоток епідемічних хвороб у повіті був дуже високий. У 1904 році 8% всіх захворювань були епідемічними. "Наибольший процент смертности дали грудные болезни и чахотка. Общий процент смертности 8,3%" – вказується в доповіді по медичній частині Охтирського земства.

Протягом 1905–1907 років до раніш відкритих сільських лікарень добавились три нові: в Рясному, Кириківці, Тростянці. Була перебудована Охтирська окружна лікарня, з'явилась можливість збільшення "коечных" хворих.

Перед земством було підняте питання про створення спеціальної лікарні для хворих на туберкульоз, кількість яких постійно зростала внаслідок роботи населення на плантаціях буряків в осінні місяці. Спостерігались окремі випадки захворювання холерою.

1912 року лікарня та дві медичні дільниці обслуговували 203199 чол. Був відкритий само-

стійний фельдшерський пункт у селі Бранцовка Боромлянської дільниці. Площа дільниць – 304 кв. версти, радіус – 9,8 версти.

У 1912 році працювало: 11 лікарів (2 – в лікарні, 8 – дільничих, 1 – запасний), 35 фельдшерів (22 – при лікарні, 1 – запасний, 13 – самотійно), 7 фельдшерниць-акушерок (5 – при лікарні), 10 акушерок.

РОЗВИТОК ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ОХТИРСЬКОМУ РАЙОНІ ЗА 75 РОКІВ

14 лютого 1919 року при Охтирській раді був сформований відділ народної освіти з підрозділами – шкільним та санітарним.

В Охтирському районі були збудовані такі санітарні амбулаторії:

1922 рік – в Охтирському окрузі розпочав роботу туберкульозний диспансер;

1923 рік – ФАП с. Ясенове, Олешнянська сільська дільнична лікарня, Комишанська амбулаторія, Жовтневий ФП, Журавлянський ФАП;

1924 рік – восени Охтирський округ відвідав його уродженець, ректор Саратовського університету С.Р. Міротворцев. Після вивчення проведеної санітарної роботи була надрукована брошура, яка називалася "Сонячне лікування при кістковому та залозному туберкульозі". Ця брошура ґрунтується на спостереженнях за лікуванням дітей у солярії туберкульозного диспансеру. Солярієм користувалися діти дошкільного та шкільного віку.

У 1925 році на охорону здоров'я виділялося 4342 крб., тобто 8,7% загального бюджету.

Восени 1930 року в приміщенні колишнього Азово-Чорноморського банку почав функціонувати медтехнікум. В перший рік

роботи на навчання було прийнято 44 слухачі.

Мережа медичних закладів в окрузі розширювалась:

1938 рік – ФАП с. Мошенка,

1954 рік – ФАП с. Кардашівка, ФАП с. Духівниче,

1959 рік – ФАП с. Грінченкове,

1961 рік – ФАП с. В. Озеро, ФАП с. Б. Рубани, ФАП с. Комарівка, ФАП с. Новопостроєне, ФАП с. В'язове, ФАП с. Шаболтаєво, ФАП с. Карпилівка, ФАП с. Лутище, ФАП с. Бугрувате.

У сільській місцевості почали відкриватися стаціонарні відділення для лікування хворих.

До 1950 року були відкриті три відділення: Олешнянський стаціонар, Соняченський і Хухрянський.

Після 60-х років були відкриті також відділення в селах Чупахівка та Комиші. А після 70-х років – Грунський стаціонар.

У 1970–1972 роках побудована амбулаторія туберкульозного диспансеру, дитяча консультація, інфекційне відділення Охтирської ЦРЛ, харчоблок, трохи пізніше закінчилось будівництво водогазолікувальні при поліклінічному відділенні та урологічне відділення.

У 80-ті роки були побудовані жіноча консультація, новий корпус дитячої лікарні. В лікарні працює 183 лікарі, 631 медпрацівник середньої ланки.

У 90-ті роки почалося будівництво нового корпусу для ЦРЛ. Нова лікарня розрахована на 250 ліжок для стаціонарних хворих, а нова поліклініка – на 600 відвідувань у день. У 1999 році було відкрито нову лікарню.

АВІАЦІЙНИЙ ПОЛК ВІЙСЬКОВА ЧАСТИНА 2276 ІНЖЕНЕРНО-САПЕРНА БРИГАДА

АВІАЦІЙНИЙ ПОЛК: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Історія авіаційного полку – знаменна сторінка в житті Охтирки, авіації і космонавтики. 5 лютого 2007 року виповнилося 55 років із дня формування авіаційного полку.

За роки постійної важкої і кропіткої роботи особового складу АП і частин забезпечення підготовлено більше 5000 висококваліфікованих льотчиків-випускників.

Займаючи провідні позиції серед полків ВПС, полк неодноразово завойовував почесне звання "відмінний". Багато випускників стали прославленими повітряними асами, видатними воєначальниками і льотчиками-космонавтами.

Серед вихованців полку – 14 Героїв Радянського Союзу, з них 5 – двічі Герої, 13 – заслужені пілоти-випробувачі. Чотири випускники стали міністрами оборони різних країн СНД, у тому числі й України.

Перший етап (1945–1957 рр.) – народження 809 УАП.

Історія Охтирського навчально-авіаційного полку нерозривно пов'язана з історією Чугуївського ВАУЛ і Харківського ВВ АУЛ. Після Великої Перемоги в кінці 1945 року Чугуївська школа пілотів повернулася з міста Чимкента на свою головну базу в місто Чугуєв Харківської області і розпочала пілотне навчання курсантів за повною програмою на літаках УТ-2, ЛА-5, ЛА-7.

5 вересня 1945 року школа пілотів переіменована на Чугуївське військове авіаційне училище льотчиків у складі п'яти авіаційних полків. Ця дата фактично стала днем народження "першого полку", який завжди займався першочерговим навчанням. У січні 1946 року було прийнято рішення утворити два навчальні полки і один бойовий. Перший (Охтирський) полк базувався в місті Чугуєві і на табірних аеродромах Благодатний та Кам'яна Яруга, курсанти навчалися на літаках УТ-2 та ЯК-7.

У 1947 році на зміну старої авіатехніки прийшла нова: літак ЯК-11 як перехідний до бойового і ЯК-18, що був спеціально призначений для початкового навчання: шасі, яке автоматично прибирається, сучасне радіотехнічне та приборне обладнання, надійність усіх систем.

У 1950 році, напередодні двадцятиріччя училища, авіаційний полк успішно закінчив льотне навчання і був визнаний кращим.

5 лютого 1952 року полк отримав умовне найменування "в/ч 19109", а 1 квітня цього ж року – дійсне найменування "809 УАП" і був перебазований у складі п'яти авіаескадрилій у місто Куп'янськ Харківської області і по травень 1957 року продовжував навчання курсантів на літаках ЯК-11, ЯК-18 на аеродромах Куп'янськ, Шиповате, Шевченкове, Левківка, Таволжанка і Щеняче. У ці роки полком успішно командували: Іванцевич В.Д., Таймер І.М., Туров Ф.Т., Габелко А.І., Шевченко П.І., Абакумов, Волковой А.Ф. В цей час в полку отримали путівку в небо майбутні заслужені пілоти-випробувачі, Герої Радянського Союзу: Соловійов Є.С., Нефедов В.А., Мосолов Г.К. (трикратний рекордсмен світу), Стогов Н.І.; льотчики-космонавти: Лазарев В.Г. (1954 р.), Аксенов А.В. (1955 р.), Леонов А.А. (1957 р.); заслужені військові льотчики, генерали: Дідик А.П., Буравков І.Є., Владимиров Ю.А., Каргінов М.Я., Іваненко М.Г., Бакай В.І., Ландрат М.М.

Зарекомендували себе досвідченими і грамотними льотчиками-командирами Несміян М.Я., Алехов І.А., Паслін А.М., Малащенко В.М., Денисов Є.П., Назаров А.С., Сумм М.І., Гульман М.Я., Філатов В.А., Смірнов В.М., Уткін Ю.М., Чирков І.М., Філімонов В.М., Гончаров В.П., Дудар Л.С., Козлов Ю.Ф., Шарай І.С. та ін.

Справжній героїзм проявили трудівники інженерно-авіаційної служби Власов С.В., Бабицький В.І., Жердев О.В., Кудлай А.М., Степанов А.С., Шаркав К.І., Богомолів А.І., Добригін А.А., Сакун М.Д., Бушинський А.С., Титкін П.Т. і багато інших.

Новою сторінкою в історії 809 УАП був II етап (1957–1963 роки) - освоєння реактивної техніки.

Із другої половини 1957 року полк здав літаки ЯК-11 і ЯК-18 і почав перенавчання на реактивні літаки УТІ Міг-15 і Міг-15 біс. Перенавчання на нову складну техніку пройшло успішно, і вже з 1 квітня 1958 року полк продовжував навчати курсантів у складі другої авіаескадрильї у м. Куп'янськ аж до травня 1960 року. За ці два роки льотний склад успішно освоїв польоти з усіх видів пілотної підготовки. Особливо важливі і цінні були польоти на стрільбу з гармат і ракет по повітряних і наземних цілях, а головне – "на штопор" – надзвичайно складну фігуру пілотажу саме на тих типах літаків, допуск до яких мали не всі.

Із 1 травня 1960 року училище перетворене у вище військове училище льотчиків, льотчиків-інженерів. Почався процес реорганізації навчально-льотної роботи. Полк був реорганізований із двох авіаескадрилій у чотири на літаках ЯК-18А. Йому довелося перебазуватися з аеродрому Куп'янська на аеродром Рогань (передмістя м. Харкова). За літо особовий склад полку пройшов перепідготовку в м. Павлограді на літаки ЯК-18А і аж до 1964 року працював взимку в Рогані, а влітку – на табірних аеродромах Граково, Базаліївка, Близнеці. Паралельно з роботою зі створення нової матеріально-навчальної бази, підвищенням класної кваліфікації, одним з головних завдань було отримання вищої освіти, яку мали одиниці. Багато пілотів почали заочне навчання в ХВВАУ без відриву від льотної роботи. Завдяки наполегливій праці всього особового складу полку і частин забезпечення, 809 УАП вперше в історії училища і ВПС подолали бар'єр – налітали більше 16 тисяч годин у рік і за підсумками роботи Головної інспекції МО СРСР (31 липня по 13 серпня 1962 року) отримав оцінку "добре", визнаний кращим у Київському Червонознаменному військовому окрузі і одним із кращих полків серед ВУЗ ВПС.

Серед тих, хто кував славу 809 УАП в 60-ті роки, – командир полку Галатюк С.Л.; заступник командира Приходько Б.В., Федорець С.А., Гринько А.В., начальник штабу Гераськин В.Ф., старший інженер Жищенко М.С., командири АЕ: Бабейко Л.В., Веденяпін І.Д., Пянкевич А.А., Сиса І.Л.; їх замісники: Уткін Ю.М., Григор'єв В.Г., Супонін В.П., Іванов Ю.Ф., Недужий М.М.; льотчики-інструктори: Наговіцин А.П., Демчик М.А., Суворов Ф.П., Абдуллаєв П.М., Смірнов В.М., Гончаров С.П., Долгачов М.І., Корчагін А.М., Садовський В.В., Ненашев В.В., Авдюхін А.В., Рібаков Г.А., Кудінов В.М., Гритчин А.В., Троєкуров Л.А., Пеньков А.П., Авдєєв Б.А., Данилевич Ж.П. та інші; інженерно-технічний склад: Петров Н.І., Крохмаль С.А., Єремєєв П.С., Пилипенко Н.В., Степанов А.С., Шабалін А.А., Мажара П.І., Чебукін І.М., Бутко А.О.

У ці роки в полку здобули крила: зам. командуючого ППО країни, генерал-лейтенант Васильєв А.А. (1963 рік); начальник Борисоглебського ВВАУЛ, генерал-лейтенант Морозов А.І. (1963); маршал авіації МО СНГ Шапошніков Є.І. (1962); льотчики-космонавти, двічі Герої Радянського Союзу Ляхов В.А. (1962), Малишев Ю.В. (1963); заслужений льотчик-випробувач Короткий В.В. (1962).

Новим етапом в історії 809 УАП було освоєння літаків нового покоління – Л-29 "Дельфін" (1963–1976 рр.).

1966 року курсант Кулинич В.Г. на літаку Л-29 на аеродромі Левковка під час польоту за маршрутом на висоті 1500 метрів виявив зупинку двигуна і прийняв рішення провести вимушену посадку на колгоспне поле. Перед посадкою помітив працюючих людей. Рятуючи їх життя, він відвернув у сторону, літак втратив швидкість, звалився на крило і врізався в землю. За цей подвиг Кулинич В.Г. нагороджений посмертно орденом Червоної Зірки.

У 1969 році на аеродромі Охтирка незвичайна ситуація трапилася на літаку досвідченого ветерана полку Л-29 майора Смирнова В.М. і в 1989 році на літаку Л-39 капітана Потапова. Вдень у хмарах за умови мінімуму погоди у них відмовив генератор. Вони по дублюючих приборах знизились під хмари, за наземними орієнтирами вийшли на аеродром і благополучно здійснили посадку.

У 1983 року на аеродромі Охтирка на літаку Л-39, який пілотували майор Ключник М.І. і Кретов В.А., після злету, на висоті 200 метрів зупинився двигун. Використовуючи декілька дорогоцінних секунд, прибравши шасі і знеструмивши літак, льотчики здійснили вимушену посадку на ґрунт і залишилися неушкодженими. Через тиждень літак уже літав.

У 1987 році на аеродромі Охтирка на літаку Л-39 у льотчиків майора Трушина В.П. і Якутьонка М.Л. під час польоту із-за руйнування шарової опори двигуна виникла сильна тряска і вібрація. Екіпаж зумів здійснити посадку на злітно-посадочну смугу із задросельованим двигуном.

1988 року на аеродромі Охтирка на літаку Л-39 курсант ІІ курсу Азбукін у самостійному польоті під час заходу на посадку виявив повне падіння тиску масла в системі двигуна, який через шість хвилин зупинився. Курсант не розгубився і, точно виконуючи команди керівника польоту, здійснив вимушену посадку.

1990 року на аеродромі Охтирка на літаку Л-39, який пілотували капітан Макаров М.М. і лейтенант Підлісний Г.В., після виконання завдання в зоні і зниження для заходу на посадку було виявлено зупинку генератора з подальшою зупинкою двигуна. Літак швидко втрачав

висоту. Обидві спроби запустити двигун у повітрі виявились марними. Висота 400 метрів, до аеродрому не долетіти, залишити літак неможливо – внизу населений пункт. Висота 300 метрів. І тоді Микола Макаров раптом побачив справа покрите зеленим килимом рівне поле. Захід на посадку, випуск шасі...

Через декілька секунд в ефірі пролунало довгоочікуване: "316-ий здійснив вимушену посадку, у нас все гаразд". За мужність і героїзм уже майор Макаров М.М. нагороджений орденом Червоної Зірки.

Наведені приклади свідчать про мужність і героїзм, відвагу, витримку і високий професіоналізм льотчиків авіаційного полку.

ІСТОРИЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ 2276

Історія військової частини 2276, як і історія внутрішніх військ, виникла не на порожньому місці. Після розпаду Радянського Союзу Україна першою в світі оголосила себе без ядерною державою.

Ракетні війська, які базувалися на території України, були виведені. На місці розташування військової частини 34085 ракетних військ стратегічного призначення 43-ої ракетної армії, в лісах неподалік від села Климентове, розмістилася військова частина 2276. Вона була сформована за наказом командувача Національної гвардії України № 03 від 12 січня 1993 року і призначена для прийому, зберігання, видачі озброєння та боєприпасів, забезпечення ними військових частин НГУ, а також для утримання встановлених запасів.

Поступово формувалася штат, переважно з молодих командирів. Дехто спішно їхав навчатися, дехто набував досвіду на місці. Тим, хто прибув першим до частини, довелося найважче. Було поставлене завдання приймати на зберігання вантажі, які надходили з усієї України і вдень і вночі в не зовсім обладнані складські приміщення. Серед перших офіцерів та прапорщиків частини були: підполковник запасу Федоренко Р.І., підполковники Пилипович О.О., Шмалько М.І., майори запасу Новіцький А.М., Фурса С.В., прапорщики запасу Шупрудько А.В., Троценко В.Д., Гопка В.І., Попов А.І., Кошель О.М., Січкарь В.П., прапорщики Новак В.І., Глоба Є.А. Коли починалася біографія частини, матеріально-технічної бази практично не було. Доводилося відновляти будівлі штабу, казарми, складські приміщення та приміщення побутового призначення. Частина почала своє функціонування в автономному режимі: власна насосна станція, чотири артезіанські свердловини, водогін, дві станції перекачки та поля фільтрації, каналізаційні мережі. Була проведена кропітка робота

з відбудови та обладнання частини, що лягла на плечі начальника управління з озброєння та техніки полковника Михайла Сергійовича Лотоша. Командиром частини був призначений на той час ще майор, а нині полковник Анатолій Олександрович Марченко, досвідчений, енергійний, з великим досвідом роботи офіцер. Начальником штабу був майор Федоренко Р. І., заступником командира з виховної роботи майор Новіцький А. М.

Із 23 квітня 1993 року частина була підпорядкована командирі військової частини 2220 м. Харкова, а з 20 квітня 1994 року була переведена безпосередньо в підпорядкування командувача Національної гвардії України. Організаційно-штатна структура частини на той час складалася з управління, основного підрозділу – відділення збереження озброєння та боєприпасів та підрозділів забезпечення (роти матеріально-технічного забезпечення та технічних засобів охорони, інженерно-технічного взводу, медичного пункту та клубу).

26 січня 1993 року Верховна Рада України внесла доповнення до Закону України "Про Національну Гвардію України" і поклала на неї відповідальне завдання – участь в охороні громадського порядку. З того часу військовослужбовців частини і працівників міськрайвідділу внутрішніх справ зв'язували завдання, які приходилося виконувати сумісно. Жителі міста та району знали, що воїни-гвардійці допомагають місцевим правоохоронним органам при проведенні спортивних та культурних заходів у місті. На прохання місцевого голови воїни частини взяли участь в операції "Кольцо", яку проводив міськрайвідділ з метою пошуку і затримання бандита-рецидивіста. В результаті чітких, скоординованих та умілих дій злочинець був затриманий. Воїни строкової служби, задіяні в операції, отримали щирі подяки, а старший групи старший лейтенант Хорошун В. П. одержав від начальника міськрайвідділу полковника міліції В. В. Кобзаря цінний подарунок.

1 листопада 1996 року командир частини Указом Президента № 1030/96 був нагороджений орденом Б. Хмельницького III ступеня. У листопаді 1997 року йому було достроково присвоєне військове звання полковник.

У квітні 1998 року наказом командувача НГУ № 129 з метою удосконалення організаційної структури військ НГУ в частині був сформований підрозділ для боротьби з тероризмом. За короткий час цей підрозділ здобув навички та вміння, які продемонстрував на підсумкових заняттях "Дії в екстремальних ситуаціях: при пожежі, штурмі багатопверхових будинків, вміння діяти за складних ситуацій", про що писалося на сторінках місцевих газет. "Нині, – як повідомляв кореспондент газети

"Новини тижня", – коли злочинні формування заявляють про себе у повний голос, коли наша держава стоїть на шляху розвитку та просування у світове співтовариство, роль військових правоохоронців зростає кожного дня. Покликані захищати суверенітет держави, військовослужбовці військової частини 2276 здатні пройти крізь "вогнь і воду", піти під кулі заради самого усвідомлення своєї високої місії – захисника Батьківщини".

У червні 1998 року була проведена корінна реорганізація штату.

За підсумками 1998 року база зберігання зброї та боєприпасів посіла одне з перших місць у НГУ. Ряд офіцерів частини були нагороджені цінними подарунками – іменними годинниками і почесними грамотами командувача. У листопаді 1999 року база нагороджується грамотою командувача НГУ за перше місце в огляді-конкурсі на кращу організацію і стан внутрішньої служби серед частин забезпечення НГУ.

17 грудня 1999 року частина була підпорядкована внутрішнім військам Міністерства внутрішніх справ України. У складі внутрішніх військ частина була нагороджена Кубком та Грамотою командувача внутрішніх військ за забезпечення надійного зберігання матеріальних запасів частин внутрішніх військ.

За період існування частини склалося багато добрих традицій. Одна з них – це шефська робота. Військовослужбовці частини тривалий час надавали і надають допомогу у проведенні роботи з людьми похилого віку, ветеранами війни і праці територіальному центру по роботі з цими людьми, будинку-інтернату, також взяли участь в "Акції милосердя", започаткованій Президентом України. Встановлені тісні контакти з ЗОШ № 1, ведеться робота з допризовною молоддю. У частині проводяться дні відкритих дверей, де працівники районних та міських організацій мають можливість подивитись на життя частини ізсередини. Військовослужбовців частини добре знають і по інших добрих справах. Так, у 2005 році, беручи участь в акції, що проводив Президент України, під назвою "Зелений паросток майбутнього", військовослужбовцями частини в районі був посаджений дубовий ліс, який дістав назву "Солдатський".

Військовослужбовці частини беруть участь у культурних та спортивних програмах міста та району. Так, наприклад, вони брали участь у святкуванні 350-річчя славнозвісного охтирського гусарського полку, де проходив службу відомий поет-офіцер, герой війни 1812 року Денис Давидов. У газеті "Іменем закону" № 24 від 14.06.2002 року під заголовком "Гросс відшукав підлітка, який заблукав в лісі" розповідалось про те, як офіцер частини Ю. Ден-

чик та начальник служби собак прапорщик О. Калашник допомогли відшукати підлітка в лісі та повернути його батькам, які втратили надію побачити дитину. Військовослужбовці були відзначені командувачем, а Гросс також не залишився без нагороди.

Представники частини підполковник медичної служби В.Ф. Голубничий, заступник командира батальйону майор В.І. Яковенко та начальник служби собак прапорщик О.І. Калашник проходили та проходять службу в миротворчому підрозділі МВС.

Нині у військовій частині 2276 створена потужна матеріально-технічна база та добрі умови для життєдіяльності особового складу.

ІСТОРІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ ІНЖЕНЕРНО-САПЕРНОЇ БРИГАДИ

Інженерно-саперна бригада центрального підпорядкування (військова частина 41440) була сформована 2 грудня 1974 року в місті Охтирка Сумської області УРСР на підставі директиви Головного штабу Сухопутних військ від 2 серпня 1974 року полковником Сергієм Тихоновичем Максимовим. Він став першим командиром бригади.

Бойовий прапор та грамота були вручені бригаді 21 травня 1975 року.

На честь ознаменування дня формування інженерно-саперної бригади наказом Міністра оборони СРСР від 18 січня 1977 року день 1 грудня встановлено річним святом – Днем частини.

З перших днів бойового навчання особовому складу довелося надавати велику допомогу місцевій владі у вирішенні народно-господарських завдань, чим вони здобули велику повагу населення Охтирки, району і області.

Серед цих завдань виділяються такі, як будівництво нових і захист існуючих мостів від весняних паводків, знешкодження вибухонебезпечних предметів на території не тільки Сумської, а й Харківської та Полтавської областей, надання допомоги в газифікації сіл Охтирського району та збиранні врожаю. Тисячі снарядів, бомб і мін часів Великої Вітчизняної війни знищено воїнами-саперами бригади. За умілу організацію робіт, високі фахові навички та проявлену мужність і відвагу в ході знешкодження вибухонебезпечних предметів на території Сумської, Харківської і Полтавської областей у 1977–79 роках старший лейтенант Володимир Дмитрович Гордійчук та старший лейтенант Олександр Федорович Дем'янчук наказом Міністра оборони СРСР від 3 лютого 1979 року були нагороджені знаком "За розмінування". Тільки у 1991 році воїнами-саперами бригади було знешкоджено більше 1000 снарядів, мін, гранат. За цю небезпечну і тяжку роботу 15 офіцерів, прапорщиків, сержантів і солдат

було нагороджено державними нагородами.

Традиції саперів старших поколінь продовжують представники нинішнього покоління. У 1996–1998 роках саперами бригади знищено понад 1000 артилерійських снарядів, 800 мін, 150 гранат, 392 інших вибухонебезпечних предметів. За умілу організацію робіт, проявлену мужність у ході пошуку, очищення та знешкодження від вибухонебезпечних предметів Сумської, Харківської і Полтавської областей в період з 1988 до 1995 року капітан Юрій Вікторович Білик указом Президента України від 1 грудня 1995 року був нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня. Сьогодні уже майор Ю.В. Білик продовжує службу у бригаді і командує одним із передових підрозділів, фахівцями найвищого класу. Саперами-майстрами своєї справи є офіцери С.А. Іванченко, Р.С. Керничий, І.І. Тіщенко та багато інших.

Упродовж своєї історії особовий склад бригади одночасно вирішував і завдання бойової підготовки, брав участь у випробуваннях нових зразків інженерної техніки, в дослідних навчаннях, на яких відпрацьовувалися питання ефективного використання засобів інженерного озброєння. За мужність і військову доблесть, проявлені особовим складом у ході дослідних навчань "Шаган-78", частина нагороджується у листопаді цього ж року вимпелом Міністра оборони СРСР. Особливо відзначилися підлеглі майора В.М. Лучина.

У вересні 1981 року особовий склад бригади брав участь у маневрах, які проводило МО СРСР. За високу військову майстерність, проявлену при підготовці та проведенні маневрів "Захід-81", Президія Верховної Ради СРСР нагородила орденами та медалями 30 військовослужбовців бригади.

Напруженим для особового складу бригади видався 1983 рік. У цьому році особовий склад понтонно-мостового батальйону брав участь у випробуванні нового понтонно-мостового парку "Амур". Завдання було успішно виконане.

1985 рік став знаменним для бригади тим, що підрозділ, сформований за тимчасовим штатом з 5 червня по 15 вересня, виконував завдання за планом Головкама СВ на об'єкті "Многогранник" в районі міста Семипалатинська. Завдання було виконане успішно. За програмою "Многогранник" виконувалися завдання і в 1987 році.

У 1986 році особовий склад бригади брав безпосередню участь у навчанні з військами "Дозор-86", де випробовувались нові засоби інженерного озброєння, відпрацьовувалась тактика дій інженерних підрозділів. У серпні-жовтні 1986 року бригада виконувала експериментальні завдання з оцінки ефективності використання інженерних засобів маскування.

З притаманною їм відповідальністю офіцери, прапорщики та весь особовий склад бригади у 1988–1989 роках виконував завдання начальника інженерних військ на об'єкті "Зірка".

У 1990 році на базі бригади було проведено дослідне тактико-спеціальне навчання з інженерним батальйоном загороджень, інженерне навчання "Мнение-1-89" з оцінки боєздатності фахівців інженерних військ при моделюванні радіаційного та психологічного ураження.

За високі результати в бойовій підготовці бригада нагороджується призом начальника інженерних військ МО СРСР.

Історія бригади, її становлення та розвиток безпосередньо пов'язані з її командирами С.Т. Максимовим, В.К. Культясовим, Є.Г. Краснолобовим, В.М. Тиришкіним, В.М. Вдовіченим.

1991–1992 роки в історії бригади стали доленосними. На підставі директиви начальника головного штабу Збройних Сил України від 19 березня 1992 року інженерно-саперна бригада Київського військового округу увійшла до складу інженерних військ Начальника Управління інженерних військ Головного Штабу Збройних Сил України. Директивою Міністра оборони України від 23 липня 1993 року військова частина 41440 була переведена на новий штат – військова частина А-0563.

Усі контрольні перевірки стану бойової та мобілізаційної готовності бригади, командно-штабні навчання бригади у складі Збройних Сил України оцінювались високо, і військова частина А-0563 по праву займає передові висоти серед інженерних частин Міністерства оборони України.

Особливу сторінку в історію частини вписали 22 офіцери і прапорщики, які пройшли нелегкими дорогами Афганістану. 11 офіцерів та прапорщиків за мужність і героїзм, проявлені в ході бойових дій, були нагороджені високими державними нагородами.

Отриманий бойовий досвід "шураві" О.М. Пінчука, Є.В. Дибарського, В.М. Жука – це постійне джерело натхнення, ефективної і якісної організації бойової підготовки і служби.

З ризиком для життя і здоров'я виконували свій обов'язок перед народом по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС офіцери та прапорщики частини: майор В.П. Павлов, майор І.О. Хорунженко, майор В.П. Крощенко, майор Д.М. Лебедь, майор О.М. Зеленський, майор М.А. Зданович, капітан В.О. Гуменюк, ст. прапорщик М.І. Обуховський, ст. прапорщик О.В. Стрілець, ст. прапорщик О.В. Грибов, прапорщик В.М. Нетреба. Всього брали участь у ліквідації аварії шість військовослужбовців.

Наші військовослужбовці з честю виконали миротворчу місію ООН в Анголі. Головним завданням було наведення мостів через річки, які в цій країні зустрічаються ледве не через кожні 30–40 км. Після військових дій усі мости були зруйновані і транспортного сполучення між регіонами не існувало. Воїни установили два великі мости через річки Луї і Данже, кілька тимчасових. Споруджували металеві мостові переходи, наводили понтонні мости, виконували інші завдання, зокрема забезпечували інженерну підтримку деяких операцій, особливо з розмінування місцевості.

За короткий термін особовий склад роти навів близько 20 мостових переправ та виконав на високому професійному рівні ряд інших завдань і отримав високу спеціальну оцінку Секретаріату ООН, командування Контрольної місії Президента та Міністра оборони України. За виконання завдань у складі миротворчих сил ООН всім військовослужбовцям роти вручено медалі ООН "Забезпечення миру". Указом Президента України полковник О.М. Пінчук нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня, нагородами відзначені ще кілька офіцерів підрозділу.

На "добре" була оцінена робота частини за 1998 навчальний рік. Особовий склад, усвідомлюючи своє призначення захисників мирної праці українського народу, продемонстрував витримку, терпіння, відданість справі боєготовності частини та її підрозділів.

Останнім часом, коли народне господарство міста, Охтирського району, області переживає значні труднощі, допомога воїнів-саперів стає все більш відчутною. З далекого 1975 року щовесни особовим складом вживаються заходи щодо захисту мостів, дамб, інших гідроспоруд від льодоходу і повені. За цей же відрізок часу збудовано більше 100 низьководних мостів, для трудівників КСП ім. Петровського наводились понтонні переправи. Починаючи з 1991 року воїни бригади надають допомогу жителям сіл Охтирщини у газифікації.

Воїни-сапери дуже чутливі до біди. Свідчення тому – участь у гасінні пожежі на торф'яних болотах методом направленої вибуху, лісових пожеж, звільнення доріг міста від снігового полону, очищенні русла річки Охтирка.

Сапери вносять вклад і у військово-патріотичне виховання молоді. На базі бригади щороку проводяться триденні збори з випускниками шкіл міста і району, зустрічі з батьками та призовниками в ході призовів на службу. Традиційно особовий склад бере активну участь у всіх громадсько-політичних і виховних заходах, які проводяться в місті та районі.

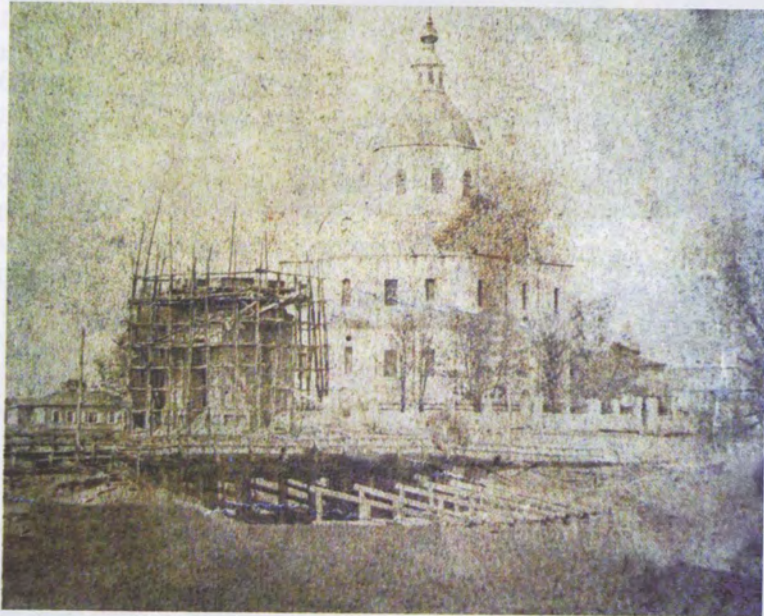
Охтирська фортеця XVIII століття (макет)

Інтер'єр селянської хати, 1901 рік

Картина Є.П. Зінченко «Свято-Троїцький монастир»

Будівництво дзвіниці Успенської церкви, перша пол. XIX ст.

Вхід в Введенську церкву, серед. XIX ст.

Михайлівська церква на Гусинці, серед. XIX ст.

Картина І.К. Стрельцова «Ворскла біля Доброславівки»

Вид Охтирського Покровського комплексу кінець XIX століття

Літографія Охтирського Свято-Троїцького монастиря, кінець XIX століття

Картина П.І. Малахова «Неспокій»

Прапор Охтирського гусарського полку

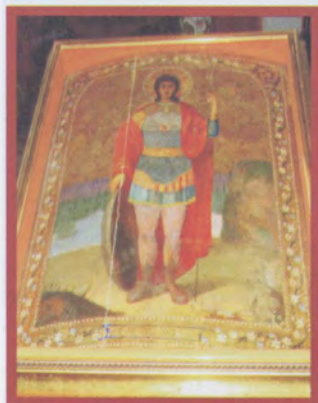
Нагрудний знак Охтирських гусар

Командир Охтирського гусарського полку
Денис Давидов (1784-1839)

Форма Охтирських гусар

Церква Георгія Побідоносця. Ікони, вітражі та іконостас церкви

Климентівський млин. Літографія середини XIX ст.

Залізний пісковик на Охтирщині

Затишні води Ворскли під Охтиркою

Спортивно-готельний комплекс «Нафтовик»

Мальовничий куточок Охтирщини

Каплиця на кордоні Харківської та Сумської областей

Панорама м. Охтирка

Курган бойової слави

Монумент «Безсмертя»

Пам'ятник почесному громадянину міста Охтирка Р.К. Рагію

Пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам

Пам'ятник герою України Олексію Бересту

НГВУ «Охтирканафтогаз» ВАТ «Укрнафта»

Офіс Охтирського управління бурових робіт

Панорама міста з дзвіниці Введенської церкви

*Пам'ятник жертвам фашизму
на території Охтирського КХП*

Спортивно-готельний комплекс «Нафтовик»

Колектив Комишанської громади

Народний фольклорний ансамбль
«Перевесло» Лантратівського СБК

Зразковий колектив РБК «Мальви»

Колектив В'язівської громади

Народний колектив «Народні музики» Комишанського СБК

Колектив Лантратівської громади

Обласний фестиваль сатири і гумору «Вишневі усмішки»

Колектив Хухрянської громади

Колектив районного БК «Слобожани»

Колектив «Мила Лада» Гайворонського БК і С

Зразковий фольклорний ансамбль «Маківки» Гунської ДМШ

Козацькому роду - нема переводу!

ІСТОРІЯ МОНАСТІРЯ НА ОХТИР-ГОРІ

Давня назва монастиря – Благовіщенський. Перші згадки про монастир ми знаходимо в донесенні ігумена Іоанікія на ім'я імператора Петра III в Белгородську канцелярію від 1 липня 1762 року. Він писав: "Монастырь по укладу благочестивейшего Государя Царя и Великого Князя Алексея Михайловича, по челобитию ігумена с братия устроен 1654 года, а оный ігумен бежал от унии с Подольской губернии... с братией 40 человек монахами и поддаными..., церковными утварями и священническими облаченнями, сосудами и со всеми принадлежащими церковными потребамии..." Крім того, в кінцевому обозі монахи везли незвичайний вантаж – величезний церковний дзвін. Прибувши на гору, монахи звернулися до воєводи міста Олешні за дозволом заснувати монастир.

Перший дерев'яний храм був побудований в ім'я Благовіщення Богоматері, тому монастир і був названий Благовіщенським.

Назва Благовіщенський залишалася за монастирем близько 70 років. Так, у Святогірському Синодиці 1710 року записано: "... род иеромонаха Иоаникия, игемени монастыря Ахтырского" і нижче: "Поминовение сродник и братий монастыря Благовещенского Ахтырского: помяни Господи иеромонахов Иоаникия, Федора..."

Майже через чверть століття були зведені трапезна, келії, огорожа. У першій половині XVIII ст. дерев'яні споруди почали замінювати кам'яними. Для цього в районі Доброславівської гори збудували цегельні. Перший кам'яний храм Благовіщення спорудив охтирський полковник Федір Осипович Осипов.

У 1720 році багатий Тростянець і деякі інші маєтності Петро I віддав своєму духівнику, протоіерею Благовіщенського собору Тимофію Васильовичу Надаржинському. В 1724 році отець Тимофій побудував в Охтирському монастирі величний кам'яний храм святої Трійці, оповивши монастир кам'яною огорожею довжиною 269 сажень. За благословінням єпископа Белгородського Єпіфанія монастир почав називатися Троїцьким. Тимофій Надаржинський по смерті Катерини I у 1727 році виїхав із царського двору і поселився в Тростянці. Тут, залишившись без сина Олексія, він роздав

маєтність решті своїх дітей, збагатив вкладами обитель Охтирську та деякі храми, відмовився від світу, прийняв схиму та ім'я Товій в Охтирському монастирі. Помер отець Товій в 1729 році.

Син його Осип Тимофійович Надаржинський побудував у 1741 році кам'яну дзвіницю, трапезну, лікарню з храмом в ім'я Петра і Павла. За описом майна монастиря 1732 року видно, що обидва храми – Троїцький та Благовіщенський були багато прикрашені. Наприклад, одне Євангеліє обкладене зверху і знизу сріблом, зверху – карбований образ святої Трійці, знизу – таке ж зображення Благовіщення. Цікаво, що була велика бібліотека. А ще – сади, в тому числі і виноградний.

У горі викопали печери. Київські подвижники печер тут спонукали монахів до дивного труженицького життя. Монастир набув слави чи не найкращого і найбагатшого в Україні. Це був час його найбільшого розквіту.

У 1787 році за указом Святійшого Синоду монастир закрили. Монахи перейшли доживати свого віку в Курязький монастир, а архімандрит Венедикт довго не хотів розлучатися з любимою Охтирською горою. Його призначили настоятелем Данилевського монастиря, що був неподалік Москви.

Троїцький собор монастиря перетворили на приходський, і то на прохання майора Івана Войновича, володаря села Доброславівки. Храми Благовіщенський і Преображенський, а також монастирську огорожу розібрали, а цеглу продали по 50 копійок за 1000 штук. Тодішній городничий Мандрикін побудував собі із тієї цегли будинок. Поступово все занепало. З кожним роком в обителі залишалося все менше монахів, та й умови проживання були надто аскетичними. Усі споруди розібрали, і тільки величний Троїцький собор із дзвіницею залишився стояти посеред порожньої гори.

Жителі навколишніх місць вважали за священний обов'язок хоча б раз помолитися в храмі святої Трійці. Особливо на свято Святого Духа багато людей приходили сюди і глибоко журилися через запустіння святині.

У 1835 році сум з приводу запустіння обителі перетворився на рішучий намір просити владу про відбудову монастиря. Багато жителів Охтирки та повіту просили

архієпископа Белгородського Мелентія відродити древню святиню, не вимагаючи на те коштів. З цією метою були навіть складені акти, де записували пожертвування на відродження. Повітовий предводитель дворянства Райкович з братом віддали 36 десятин лісу з сінокосами, поміщик Кулябка – 3 десятини лісу, поміщик Бразоль – 2 десятини лісу. Обидва вони – спадкоємці частини майна Надаржинського. Значні внески для цієї справи зробили також купці Алтухов та Греков, поміщиці Зверєва та Костевська, монах Калашников та інші. Архієпископ Мелентій висловив готовність подати клопотання перед Святійшим Синодом про виконання побажань благочестивих. 10 лютого 1840 року прохання було подане в Синод. Але Мелентій помер, і справу повернули для деяких доповнень. У 1842 році преосвященний Інокентій знову написав прохання про відновлення обителі, а 30 листопада 1842 року надійшло "Височайшее соизволение на возобновление монастыря в виде общежития, с приютом для 25 душ из вдовых священников и диаконов, страдающих увечьем и от преклонных лет".

Так почалося відродження монастиря.

На початку січня 1843 року в Охтирку прибув ієромонах Сергій, піднесений в ранг ігумена. З ним прибули два ієромонахи з ієродияконами та трьома послушниками. 15 січня 1843 року вони вперше відправили богослужіння в Троїцькому храмі. Була зима, а крім храму та дзвіниці на місці дерев'яного багатого монастиря стояла лише стара мала хата, де жив церковний сторож. Ігумену з братією пропонували поселитися в місті біля Покровського собору, але вони відмовилися і залишилися в сторожовій хаті.

За зиму були підготовлені матеріали, і на початку весни на горі звели будинок для ігумена і братії, а під горою – готель для богомольців. Влітку відбулося всенародне оновлення монастиря. 2 липня в місто прибув губернатор С.Н. Муханов, губернський предводитель дворянства князь Голіцин, повітові предводителі Охтирського і Валківського повітів. Цього ж дня, в день явлення чудотворної Охтирської Ікони Божої Матері, здійснено богослужіння в Охтирському соборі, а 3 липня о 7 годині

почався Хресний хід із міста до монастиря, де була закладена кам'яна будівля теплого храму і приміщення для монахів. Від цього дня щороку відбувався хресний хід з чудотворною іконою із Покровського собору в монастир напередодні дня Святої Трійці.

За чотири роки монастир був огорожений кам'яною стіною з баштами та головними воротами. За цим парканом побудували три готелі. У соборі відновили іконостас.

Ось як описувався монастир в книзі "Краткий обзор епархий и монастырей", виданій у Москві 1852 року: "Ахтырский монастырь, после Святогорского, первый по красоте своего местоположения. В 4 верстах от Ахтырки к северу стоит гора круглая, как шатёр, покрытая зеленью, как вековой свежий дуб. Окружность ея около 200 саж., а высота отвесная до 15 саж.; при подове ея вьётся Ворскла и обтекает её почти кругом, так что остаётся один перешеек для проезда".

Монастир багатів, прикрашався, в ньому з'являлись нові будівлі. Наступник ігумена Сергія Євстратій прийняв монастир розбагатілим і розкішним.

Після більшовицького перевороту 1917 року, коли почалася нищівна боротьба з "опіумом для народу" – релігією, Охтирський Свято-Троїцький монастир зачинили, перетворивши його на колонію для безпритульних дітей і сиріт, яка отримала в народі назву "Дитяче містечко". Керував нею талановитий педагог і організатор М.Л. Довгополук, який у середині 30-х років зазнав жорстоких репресій. Перед другою світовою війною навчально-виховний заклад зачинили, залишивши монастирські приміщення на запус-тіння й руйнування, що й призвело до його сучасного вигляду.

Настав час, і віднайшлися люди, які розбудили Охтир-гору гучним дзвоном колокола і молитвами.

Як повідомив отець Симеон, з допомогою Божою до ладу приводять дзвіницю зовні. Трудами чернечої братії та віруючих продовжується відродження святої обителі. Є надія, що Охтир-гора набуде нового злету і вже ніколи не зазнає ганебного падіння.

БОГОМАТІР ОХТИРСЬКА

Сумщина славиться багатьма чудотворними іконами. Серед них важливе місце посідає ікона Охтирської Божої Матері, яку православні віруючі вшановують щорічно 15 липня і яка чудесним образом явилася людям у 1739 році.

Влітку того року настоятель Охтирської приходської церкви в ім'я Покрови Богородиці, отець Даниїл, одного погожого липневого ранку вирішив випробувати нову косу і накосити трави на своєму обійсті. Махнувши разів зо два, він побачив у траві ікону, що виблискувала чудодійним сяйвом під променями вранішнього сонця. Священик відчув страх, коса випала з його рук. Помолившись і тричі уклонившись іконі до самої землі, отець Даниїл відніс її до свого будинку і поставив на покуті.

Його вразило незвичайне зображення Божої Матері. На нього дивилась ще маленька Діва Марія, яка склала у скорботі на грудях руки, а ліворуч від неї стояло розп'яття Ісуса Христа. Сюжет відтворював видіння, що було послане небом Діві Марії і віщувало хресну смерть в ім'я спасіння людей її майбутнього сина.

Протягом трьох років ця ікона перебувала в будинку священика. На Покрову в 1742 році отець Даниїл зайшов, як зазвичай, помолитися святій іконі і завмер: незвичайне дивовижне світло заливало хату. Якийсь час по тому уві сні йому з'явилась Божа Матір і звеліла вимити ікону чистою водою і накрити покривом. Священик відразу ж прокинувся і зробив те, що веліла йому Богоматір. Воду після миття він не вилив, чекаючи ранку. Та коли заснув, знову побачив сон. Йде він нібито з тим посудом до річки вилити, а на шляху зустрічає Божу Матір, а та й говорить, що ця вода має цілющу силу для хворих на лихоманку і заборонила її вилити.

У отця Даниїла була донька, яка вже давно страждала на лихоманку. Прокинувшись, він відразу ж дав напитися їй святої чудесної води і – о, диво! – дочка одужала. Після цього всі хворі на лихоманку почали звертатися до чудотворної ікони за допомогою і зцілювалися. Отець Даниїл, будучи свідком чудесної сили ікони, переніс її до храму. І тут вона прославилася безліччю чудес.

В Охтирському Покровському соборі зберігається рідкісна книга, датована 1899 роком: називається вона "Історія з'явлення Охтирської чудотворної ікони Божої Матері і соборного Покровського храму, де вона перебуває": У ній сказано, що вже на 1744 рік було зафіксовано понад сім випадків зцілення хворих людей чудотворною іконою. Відома історія хворої вдови баронеси Вейдель, яка, турбуючись про долю своїх дівчаток, котрим у вигадку її смерті загрожувало кругле сирітство, просила у

чудотворної Охтирської ікони зцілити її. Але у сні до неї прийшла Богоматір і сказала, що молитви її даремні, що через три дні вдова помре. Божа Матір звеліла їй до часу смерті роздати все своє майно бідним, щоб вони молилися за її душу. "А що ж буде з моїми дітьми, – запитала баронеса, – адже вони залишаться бідними сиротам?" "Про дітей своїх не турбуйся, – заспокоїла вдову Матір Божа, – я не залишу їх в біді".

Хвора розповіла сон своєму священику, а потім, як і звеліла Божа Матір, роздала все своє багатство бідним і померла. А її дівчат взяла до свого двору імператриця Єлизавета, де вони виховувалися, а потім повиходили заміж: одна – за графа Паніна, а інша – за графа Чернишова. Все життя доньки баронеси пам'ятали про зроблені для них через чудотворний образ благодіяння і в свою чергу робили щедрі вклади в храм, де зберігалися ікони.

Про чудотворну ікону охтирський протоієрей Симон Садовський доповів белгородському митрополиту Антонію. Митрополит своїм наказом від 30 липня направив ректора Харківського колегіуму архімандрита Афанасія Тапольського в Охтирку. У розслідуванні чудес святої ікони йому допомагали ігумен охтирського Троїцького монастиря Іоанн Солунський і протоієрей Садовський. У донесенні митрополита Антонія до священного Синоду від 13 серпня 1743 року говорилося, що опитані свідки, колишні німецькі люди, підтвердили чудотворність ікони. У кінці вересня 1744 року до Охтирки таємно прибула сама імператриця Єлизавета, яка особисто хотіла переконатися у чудотворництві Охтирської ікони Божої Матері. Мабуть, цього чуда не трапилось, оскільки своїм указом від 26 листопада того ж року повеліла через архієпископа Арсенія дослідити справу про чудотворну Охтирську ікону ще раз. Для цього Синод призначив спеціальну слідчу комісію у складі ректора Харківського колегіуму, ним тоді вже був архімандрит Гедеон Антонський, члена Белгородської консисторії архімандрита Авксентія Кивачівського та настоятеля харківського Успенського собору Григорія Олександрова. Та висновки комісії цього разу були не на користь отця Даниїла. Знайшлися люди, які омовили його, сказавши, що отець Даниїл підлаштував усі чудесні моменти. За це белгородська консисторія від 4 лютого 1745 року відлучила отця Даниїла від Покровської церкви. Натомість з Белгорода були прислані ієромонахи з наказом ще раз ретельно розслідувати справу про чудеса Охтирської ікони. Поки йшло слідство, священик Даниїл з 12 лютого по 14 квітня 1745 року перебував під арештом.

У ніч з 15 на 16 квітня того ж року, на свято Пасхи, він утік. Допоміг йому охтирський міський отаман Яків Мірошниченко. Втеча священика поставила слідчих у важке становище. Адже отець Даниїл був головним свідком чудодійства, і його зникнення не тільки ускладнило розслідування, а й викликало серед населення недовіру до слідчої комісії.

Проте втеча священика наштовхнула імператрицю на чергове слідство. 6 травня 1746 року призначається нова комісія в складі єпископа Амвросія Дубневича і архімандрита Києво-Печерської лаври Тимофія Щербицького. Вони прибули в Охтирку 24 липня 1746 року і зупинилися в Свято-Троїцькому монастирі. Були опитані всі, хто відчув на собі чудодійну силу святої ікони, а також всі ті, хто це бачив. Під кінець слідства з'явився і отець Даниїл. Він повідомив, що півтора року був у Святій землі в Єрусалимі. При цьому він показав посвідчення, видане самим єрусалимським патріархом. 7 листопада 1746 року до Синоду було відправлено ще одне донесення – з підтвердженням чудодійності Охтирської ікони Божої Матері.

Та отець Даниїл все одно перебував під забороною священнослужіння. Звільнили його остаточно з-під нагляду лише в 1751 році, коли Охтирська ікона Божої Матері врешті-решт офіційно була визнана чудотворною. У наказі від 2 липня 1751 року по всій Російській імперії проголошено вважати ікону, явлену в Охтирці, чудотворною.

Після зняття священним Синодом нагляду за отцем Даниїлом граф Гендрикков вирішив познайомити священика з імператрицею Єлизаветою Петрівною. Отримавши дозвіл єпископа, він повіз отця Даниїла до Петербурга. Та в дорозі старий священик захворів на заpalення легень і 1752 р. у Твері помер.

Історія Охтирської чудотворної ікони почала складатися ще в той час. На 1899 рік до неї було вписано 324 чудесні проявлення. Ми дізнаємося і про справжнє ім'я священика, який знайшов чудесну ікону, – Даниїл Васильєв Полянський. "Васильєв" не прізвище, як вважало багато дослідників, а по батькові. До того ж у послужному списку старого Покровського храму в Охтирці під № 1 стоїть ім'я священика Даниїла Васильовича Полянського і дата його служіння: 1732–1745 роки.

Слава про чудотворну ікону Богоматері з Покровського храму в Охтирці долинала до найвіддаленіших куточків імперії. Надавало ваги й те, що імператриця, яка створила стільки комісій для перевірки чудотворності ікони, повеліла на місці з'явлення побудувати новий кам'яний храм в ім'я Покрови пресвятої Богородиці. І пожертвувала на це 2000 сріблом. Ходять чутки, що ніби улюбленець Єлизавети

придворний архітектор Растреллі власноруч зробив проект цього величного храму. Але офіційними авторами собору за документами Синоду вважаються архітектор Д. Ухтомський та його учень С. Дудинський. Закладений Покровський собор був 25 квітня 1753 року. В ньому до 1903 року перебувала чудотворна ікона. Та потім вона була відправлена на реставрацію до Петербурга, де її й викрали.

Майже через 90 років ікона повернулася до храму. У 1990 році харківський митрополит Никодим, який кількома роками раніше привіз чудесний список з Охтирської ікони Божої Матері із далекого Сан-Франциско, передав його Покровському собору. А ще через п'ять років на Сумщині було відновлено хресний хід на честь цієї святині.

ІКОНА ОХТИРСЬКОЇ БОЖОЇ МАТЕРІ В УКРАЇНІ

Після багатьох років перебування за кордоном в Україну повернулася з Канади ікона Охтирської Божої Матері. На жаль, вона потребує серйозної реставрації. Крім того, з неї знято позолоту і коштовне каміння. Також тривають переговори з канадцями українського походження про те, щоб повернути іконі все, що їй "належало".

Після 1917 року, коли Охтирський монастир був зруйнований більшовиками, чудодійна ікона потрапила до Харківської картинної галереї. Під час війни вона була вивезена німцями до Будапешта, звідки потім потрапила у Канаду. Придбали її в 1966 році канадські українці Микола та Ольга Коляцківські для заснованої ними картинної галереї. Дітей у них не було, тож після їх смерті виконавчим директором галереї став Роман Даниляк, з яким тривалий час Комісією з повернення в Україну культурних цінностей велись переговори про повернення ікони, і не тільки її, адже у зібранні багато цінних картин українських художників – зокрема, Василя Курилика, який писав на релігійну тематику.

В одних джерелах говориться про те, що ікона належала Охтирському монастирю, в інших – Покровському собору. Покровський кафедральний собор нині діючий, хоча реставрація його триває вже багато років. Чудодійна ікона щороку в хресний хід під Трійцю переносилася до монастиря. 15 липня, напередодні її явлення, таким же чином поверталась назад до Покровського собору.

Сьогодні в соборі зберігається копія ікони Охтирської Божої Матері. Є акт передачі 14 липня 1994 року митрополитом Харківським і Богодухівським Никодимом єпископові Сумському і Охтирському Варфоломію копії ікони "для перебування такової на месте еє

святого явлення, на спасительную радость верующих этого края". Копія була передана з Америки (Сан-Франциско) в 1978 році до Харкова. Свого часу вона також явила чудодійну силу.

Ікона Охтирської Божої Матері – святиня нашого народу. Вона повертається на радість людям з небуття і чекає свого дослідження. Сподіваємося, що невдовзі оригінал ікони Охтирської Божої Матері засяє в усій красі там, де вона явилась.

"КНИГА ЧУДЕС" ОХТИРСЬКОЇ ЧУДОТВОРНОЇ ІКОНИ БОЖОЇ МАТЕРІ

На титульному листку напис: "Сочинение Священника Игнатия Клементьева. Харьков. Типография Чеховскаго и Зарина. 1862". Перше видання книги має лише 56 сторінок (друге, доповнене Протоієреєм Ігнатієм Климентьевим, видання було здійснене в 1879 році і мало вже 90 сторінок і дві ілюстрації – зображення Охтирської чудотворної ікони Божої матері в золотій ризі, оздобленій діамантами, а також Покровського Собору).

Напис зроблено на титульному листі книги в 1952 році: після слів "...где она ныне находится" чорнилом дописано, що з 1941 року ця чудотворна ікона знаходиться в Христорождественській соборній церкві. Охтирчанам добре відомо, що тривалий час до реставрації Покровського Собору саме ця, розміщена поруч з Покровським Собором, церква Різдва Христового (її ще називали в народі *Солдатською, Графською або Теплою, бо взимку вона опалювалась – А.З.*) була в місті Охтирці Соборною. Історія будівництва цієї церкви, як виявляється, тісно пов'язана з "Книгою чудес".

У цій церкві з 1941 року і, можливо, до цього часу знаходиться оригінальна ікона, знайдена в 1739 році Данилом Васильовичем Полянським.

Деякі джерела стверджують, що саме ця ікона була вивезена в Петербург для реставрації в 1903 році і її там викрали, інші повідомляють, що після Жовтневої революції вона тривалий час зберігалася в Харкові і в роки війни була вивезена німцями за кордон. Вважають, що історія з викраденням цієї ікони, описана в 1905 році на сторінках "Книги чудес", найбільш вірогідна, адже записи ці робилися священиками Покровського собору, які весь час перебували поруч з іконою і знали про неї все. Зробити неточний або ж неправдивий запис у церковній документації священнослужителі не могли, вони несли за це повну відповідальність. А ось відносно вивезення її з Охтирки поки що ніяких письмових документів не вдалося відшукати. Можна з впевненістю стверджувати, що після Ігнатія Клементьева феномен Охтирської чудотворної

ікони Божої матері серйозно не досліджувався, хоча це давно треба зробити: жителі Охтирщини, Сумщини та і всієї України повинні знати все про народну святиню.

Один із священиків (особу його встановити, на жаль, не вдалося) в 1902 році зробив ще одну спробу відновити "Книгу чудес". У першій частині цієї книги, а точніше, в передмові до неї, невідомий автор нагадує нам про важливість ведення такої книги: "А потому признано необходимым иметь в Соборе книгу для записи чудес от Чудотворной Иконы, которую и начать вести с 1902 года".

Отже, втретє "Книга чудес" була відновлена на початку минулого століття, в 1902 році, під назвою "Опись чудес Ахтырской Божьей Матери "о чудотворной силе Иконы Ахтырской Божьей Матери". Відомий лише рукописний варіант даної книги, яка тривалий час, до 4 травня 1940 року, зберігалася в одного з жителів Охтирки. Книга, виготовлена вручну з окремих листків паперу, має всього 16 сторінок, списаних дрібним почерком.

Причому, виходячи з того, що чотири перші сторінки книги (останній запис яких датований 2 квітня 1905 року) заповнені чітким розбірливим почерком, можемо зробити висновок: записи в книзі зроблено двома різними людьми.

Як правило, записи в "Книзі чудес" робилися особисто священнослужителями Охтирського Покровського Собору, тож вдалося встановити, що, можливо, другу, більшу частину книги, де записи зроблено розмашистим, але менш розбірливим почерком, написав протоієрей Охтирського Покровського Собору Г. Білоусов ("отец Гавриил") у період з жовтня 1910 року по 1916 рік.

Цікаву інформацію маємо в записах, датованих 1902 роком: "В 1901 году в слободе Белки, Ахтырского уезда (*зараз Тростянецького району – А.З.*), сильно развился тиф, так что от этой болезни, несмотря на усиленную медицинскую помощь, умирало много людей. Жители этой слободы подали Высокопреосвященному Амвросию, Архиепископу Харьковскому и Ахтырскому о разрешении привезти в их слободу Ахтырскую Чудотворную Икону Божьей Матери, для совершения пред нею молебствий на месте, об избавлении от такого великаго бедствия. Просьба их была уважена. Святая икона привезена была в Белку 12 июня. С нею, при совершении молебных пеній на площадях, на грищах, возле колодцев, обошли все дома в Бельчанском приходе, и повальная болезнь немедленно прекратилась. Признавая это за великое чудо, прихожане Бельчанского прихода обратились к Епархиальному Начальству с просьбою о разрешении им праздновать

ежегодно 12 июня, в память чудесного избавления их от болезни и чтобы это чудо внесено было в Историю Иконы Ахтырской Божьей Матери. После производства об этом дознания состоялся указ Консistorии, на имя Благочинного 2-го округа Ахтырского уезда, от 5-го ноября 1902 года за № 14435, в котором решение дела изложено так: "На оновании произведенного Благочинным 2-го округа Ахтырского уезда дознания, признать что существовавшая в 1901 году в с. Белке на людях повальная болезнь (тиф брюшной, возвратный и сыпной) благодатією Божією, проистекшею от Ахтырського Чудотворнаго Образа Божіей Матери, взятого прихожанами в слободу Белку 12 июня 1901 года, совершенно прекратились после совершения молитв Небесной Заступнице и Покровительнице рода человеческого, Пресвятой Богородице: О чем Консistorія и даёт вам знать для внесения сего чуда в церковную летопись Ахтырського Чудотворнаго Образа Божьей Матери".

А ось що можна прочитати в записках, зроблених 2 квітня 1905 року: "В последние годы сильно болела жена старости Ахтырського Собора, почетнаго гражданина Федора Васильевича Курилова Юлия Петровна Курилова. Ее лечили в Россіи и за границею, но болезнь не поддавалась никаким усилиям опытных врачей. Ночью под 2-е апреля ей сделалось так тяжело, что консилиум врачей объявил, что ей уже никакими медицинскими средствами помочь нельзя и что она через несколько часов должна умереть. 2 апреля, рано утром, Настоятель Покровскаго Собора, по просьбе мужа больной, омыл водою Чудотворную Икону Ахтырской Божіей Матери и обер ее полотенцем. З тою водою, означенным полотенцем обтерто было тело".

У 1910 році зроблено наступний запис: "В этом году тяжело заболела дочь Константина Ивановича Власовскаго. При окроплении дома святой водою, супруга господина Власовскаго сказала: "Я очень рада, что Господь удостоил возблагодарить сегодня Царицу Небесную за оказанную ею милость. Наша дочь пред праздником Рождества Христова заболела. Температура несколько дней держалась высокая, а в один день дошла чуть не до 42°. Врач нашел положение больной очень серьезным, о чем счел нужным сказать и мне. После ухода врача я отправилась в собор отслужить молебен Царице Небесной и взяла воды от омытого Образа. Возвратясь домой, я застала дочь все в том же тяжелом состоянии, тогда принесенной святой водою я помочила голову и лицо дочери. Она сейчас же успокоилась, уснула, а проснулась с нормальной температурой и видимо опасная болезнь разрешилась легкой ветряной

оспой. Считаю такой поворот болезни явным знаком целебной помощи Царицы Небесной, я рада, что удостоилась сегодня принести ей благодарственную молитву". Очевидно, що мова тут йде про сім'ю відомого в нашому місті до революції, в довоєнні роки художника Костянтина Власовського, чудова колекція картин якого була свого часу повністю передана до Сумського художнього музею, де жителі Охтирки можуть з ними ознайомитись. Записи, зроблені в 1914 році, за обсягом невеликі: "Этот год, всколыхнувший всю Россию и отнявший у мирной жизни целые миллионы борцов с упорным и храбрым врагом, несомненно высоко поднял религиозный дух и усилил приток молящихся у Чудотворного образа Царицы Небесной. Пред Ея Святым Образом пролиты целые потоки слез радости и горя, к ней уста несут каплю горя ... молитву родных за тех, кто с оружием в руках нес верную службу царю и родине. И сотни, тысячи писем с поля брани, в которых герои войны просят родных то помолиться Царице Небесной о сохранении их жизни, то возблагодарить Заступницу Усердную за спасение их от ужасной опасности являются свидетелями безмерной и неисчерпаемой милости Царицы Небесной".

Продовжується ця ж думка в повідомленні, датованому 1915 роком: "Проживающая в городе Верхне-Днепровске Екатеринославской губернии Е. Гуреева обратилась к Настоятелю Собора с письмом такого содержания: "Вспомнив сегодня торжественный праздник явления Ахтырской Иконы Божіей Матери, которуя я чту и буду чтить до конца дней моих, обращаюсь к Вам с просьбой отслужить молебен пред Образом Царицы Небесной и помолиться за моих воинов, которых уже два на войне и на днях отправляется третій. Отправляя их на защиту царя и отечества, я со слезами просила Царицу Небесную взять их под Свой Покров. 28 апреля второй мой сын Георгій был контужен и я твердо верю чудом спасен – удар пришелся в шашку, которую раздробил на мелкие части, почему бедро осталось целым. Бедный сын приехал на костылях, но благодаря Царице Небесной, которой я молюсь, он в продолжение трех недель поправился и 24 июня я снова отправляю его. Не чудо ли это... – Будьте так добры прислать мне писанный на дереве Образ Божіей Матери – я хочу послать его в полк Его Величества Лейбгвардии Уланский, в котором служат мои дети, чтобы во время боев Образ Царицы Небесной был с ними".

Цікава історія, яку повідомив Настоятелю Покровського Собору в своєму листі від 20 листопада 1915 року чиновник Сумської поштово-телеграфної контори, колезький секретар П.Я. Кривошеєнко: "С ранних лет я страдал ли-

хорадкою, а с 26 лет к этой болезни присоединилась новая – зубная боль. Не проходило месяца, чтобы я не страдал от этой боли. В последнее время болезнь настолько усилилась, что нередко являлась мысль покончить с жизнью, ибо никакія лекарства не помогали. Месяц тому назад я также был болен. Меня трясло, зубы болели нестерпимо, как будто кто-то их сверлил. Я метался, принимал всевозможныя мери, ничто не помогало. Тогда моя мать-старуха подала мне изображение Богоматери на бумаге, копію Ахтырской Иконы и сказала: "Помолись усердно, и все пройдет – это копія Чудотворной Иконы!".

Я взяв образ, поцеловал его и стал молиться, лежа в постели. Я молился горячо, как никогда в жизни. Затем приложил образок у больного зуба и, о чудо, моментально получил облегчение. Почувствовав после этого влечение ко сну, я уснул и чрез 3 часа проснулся совершенно здоровым. Теперь я здоров и в знак благодарности, веря в чудесную помощь Богоматери, явленную чрез Ахтырскую Икону Ея, в великой радости прошу Вас... Не откажите поставить свечу пред Образом Богоматери и отправьте благодарственный молебен".

Закінчується ця невелика рукописна "Книга чудес" повідомленням, яке датоване 1916 роком: "В марте месяце 1916 года проживающая в городе Верхне-Днепровске Е.П. Гуреева повторно обратилась к Настоятелю Собора с просьбой помолиться Царице Небесной о заболевших тифом детях ея. Желание ея было исполнено. 15 апреля Гуреева обратилась снова к настоятелю с письмом такого содержания: "Опять обращаюсь к Вам с просьбой отслужить благодарственный молебен пред Ахтырским Образом Божией Матери за чудесное исцеление моей дочери Татьяны, которая уже была приговорена к смерти. Видевши крайне тяжелое состояние ея, я сейчас же обратилась к Вам с письмом, но когда чрез два дня врачи мне сказали, что она безнадежна, я Вам послала телеграмму. У нея было осложнение после тифа – ужасное кровотечение кишечника".

Аналізуючи ці записи, можна зробити висновок, що вищезгадана Е.П. Гуреева зверталась за допомогою до Охтирської Чудотворної Ікони Божої Матері неодноразово. Немає сумніву, що і інші люди постійно звертались до Чудотворного Образу. І не тільки для зцілення в разі хвороби, вони йшли до нього за порадою, ділилися з Царицею Небесною своїми радощами і печалями.

Мабуть, немає в нашому місті жодної людини, яка б ні разу не бачила герб міста Охтирки, затверджений Сенатом і царицею Катериною II разом з гербами інших 14 міст Харківського намісництва 21 вересня 1781 року. Ціка-

во, що для Охтирки було затверджено старий герб, на якому бачимо "в голубом поле золотой крест с сіяніем вверху".

Його було створено значно раніше, ніж герби інших міст, які було розроблено за наказом генерал-поручика Щербініна Євдокима Олексійовича. При створенні гербів, згідно із законами геральдики, на той час до уваги бралися різні обставини: географічне положення, визначні події, які в цьому місті сталися. На гербі нашого міста можна було прочитати таке: Охтирка знаменита "по великому числу богомольцев", які приїжджали до Охтирської чудотворної Ікони Божої Матері.

Саме велика кількість променів сонця символізувала велику кількість людей, що приїжджали поклонитися Святому Образу, золотий колір хреста свідчив про багатство цього краю, справедливість та великодушність, які панують в ньому. Так трактується значення герба міста Охтирки в книзі "Городскія поселенія в Россійской имперіи". Том пятый. Часть первая. С. Петербург. В типографіи К. Вульфа. 1865." та в самій "Книзі чудес": "Герб Города Ахтырки в голубом поле золотой крест с сіяніем вверху, изображающий знаменитость сего Города и по святине в нем пребывающей, и по великому числу приходящих молеельщиков".

Інформація про герб міста Охтирки взята авторами книги "Городскія поселенія в Россійской имперіи" саме з "Книги Чудес", а герб нашого міста існує вже близько двох століть.

Далеко не всі випадки чудесного зцілення хворих біля Охтирської чудотворної ікони Божої матері записані в Охтирському Покровському Соборі. Але ми і через століття маємо змогу доторкнутися до неї, ознайомитись з "Описанієм Чудес, происходивших от Чудотворнаго Образа Ахтырскія Божія Матери до Высочайшаго Утвержденія Ея Императорскаго Величества Блаженныя памяти Государынею Императрицею Елисаветой Петровной 1751 года о признаній новоявленной Иконы за святую и Чудотворную.

Сій Чудеса с 1743 года по 1757-й вносились в Книгу теми самими лицами, кои в болезнях получили изцеление и при произведении обстоятельнаго изследования, как Духовными, так и гражданскими Чиновниками засвидетельствованы под присягою, каковых Чудес внесено 324 для Боголюбивых чтителей веры в копіи сообщаются для назиданія и утверждения веры, как получивших изцеления от Всемошной и Благосердной Заступницы, так и всех с верою притекающих к Ея скорой помощи".

Цілком зрозуміло, що на сторінках цієї книги неможливо навести майже 400 випадків

чудесного зцілення хворих біля легендарної ікони. Священнослужителі Охтирського Покровського Собору, "которые молитвенно предстояли Пречистой Матери Божией пред Ея чудотворною иконою, со времени Ея явления:

1) Священник Даниил Васильевич Полянский по 1745 год.

2) Священник Федор Назаревский – с 1745 по 1773 год.

3) Протоіерей Іоанн Щербинський – с 1755 по 1785 год.

4) Наместник, священник Григорій Ушинский – с 1755 по 1788 год.

5) Священник Евфим Пустовойтов – с 1773 по 1778 год.

6) Священник Григорій Островский – с 1770 по 1791 год.

7) Священник Михаил Назаревский – с 1775 по 1779 год.

8) Протоіерей Іоанн Артемьев – с 1782 по 1802 год.

9) Протоіерей Феодор Щербинський – с 1786 по 1830 год.

10) Протоіерей Григорій Федоровский – с 1791 по 1831 год.

11) Протоіерей Іоанн Чудновский – с 1809 по 1839 год.

12) Протоіерей Александр Кустов – с 1831 по 1843 год.

13) Протоіерей Михаил Степурский – с 1832 по 1853 год.

Нынешний штат священнослужителей Покровского Собора составляют: один штатный протоіерей, два священника, два діакона и четыре псаломщика.

Священнослужители:

Протоіерей Андрей Попов с 1843 года.

Протоіерей Василий Лопатин с 1839 года.

Протоіерей Ігнатій Клементьев с 1853 года".

Таким приводит цей список у своїй книзі

Протоіерей Ігнатій Клементьев. Велику роботу зі збирання та систематизації свідчень зцілених при чудотворному образі провів настоятель Покровського собору протоіерей Іоанн Чудновський. Саме ці матеріали і деякі документи використав під час підготовки до друку своєї книги Протоіерей Ігнатій Клементьев. Нижче наведений документ є тому підтвердженням: "Историческое Описание явлений Ахтырскія Чудотворныя Богоматерныя Иконы, находящейся Харьковской Губерній в уездном городе Ахтырке, в Храме Покрова Пресвятая Богородицы с присовокуплением в копій книги, о происходящих от новоявленной в городе Ахтырке – Ея Святыя Иконы чудесах, сочиненной 1743 года, собранные из достоверных сведений и подлинных рукописей, хранящихся в Церковном Ахтырского Покровского Собора Архиве, онагож Собора Настоятелем Протоіереем Іоанном Чудновским".

"Исторія явленія Ахтырской Чудотворной иконы Божьей Матери...: "Какое многочисленное собрание составилось бы, если бы теперь явились здесь все, приявшие помощь от дивного лика Владычицы! Какое величественное слово вышло бы само собою в похвалу Ея, если бы каждый из них поведал бы токмо, как он страдал душевно и телесно, и как обрел здесь конец своим страданиям". Це слова Архієпископа Інокентія.

КУЛЬТУРА

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Охтирщина – край з могутнім культурним і духовним потенціалом. Славетна охтирська земля – батьківщина видатних митців світового рівня – Остапа Вишні, Платона Воронька, Василя Чечвянського, Івана Багряного та інших.

Питання збереження, відродження і розвитку культури, організації змістовного дозвілля населення Охтирщини вирішують 41 клубний заклад, 32 бібліотеки-філії, Грунська ДМШ, Грунський народний літературно-меморіальний музей О. Вишні.

Активізація культурно-масової роботи сприяє росту гуртків художньої самодіяльності. Щороку їх кількість зростає, і на сьогодні становить 290, 17 з них носять почесне звання "народний".

У 2005 році методичний кабінет РЦКіД став переможцем обласного огляду-конкурсу районних і міських методичних центрів на краще організаційно-методичне забезпечення роботи закладів культури клубного типу.

Культурно-мистецьке життя району насичене і різнопланове. На рахунку культпрацівників, аматорів народного мистецтва Охтирщини безліч цікавих свят, фестивалів, конкурсів тощо.

Піднесення культури, відродження національних традицій українського народу припадає на період, коли головою районної ради був Юрій Володимирович Ситник, а відділ культури очолювала Надія Василівна Кисліченко (1986–2005рр., заслужений працівник культури України).

Із 1994 року проводиться районний фестиваль народної творчості "Невмирущі таланти Ворскли", який збирає довкола себе справжніх шанувальників народного мистецтва. У лютому 2006 року проведено Х ювілейний фестиваль, в якому взяли участь 25 колективів художньої самодіяльності та окремих виконавців Охтирщини.

Творчою візиткою нашого краю став започаткований у 1999 році I Всеукраїнський фестиваль сільської народної творчості "Мистецькі береги Ворскли", який є справжнім святом фольклору. У ньому взяли участь 12 фольклорних колективів з різних регіонів України.

I та II Всеукраїнський фестивалі сільської народної творчості "Мистецькі береги Ворскли" отримали високу оцінку й знавців вітчизняного фольклору та стали найбільш яскравим проявом надбань і розвитку культури в районі.

Із 1992 року на батьківщині Остапа Вишні проводяться "Вишневі усмішки". У 2003 році фестиваль набув статусу обласного конкурсу сатири і гумору, в якому беруть участь митці з Києва, Сум та аматори народного мистецтва області. У листопаді Охтирщина готується зустріти гумористів на обласному фестивалі "Вишневі усмішки". На батьківщині славетного земляка працює літературно-меморіальний музей О. Вишні, який має звання "народний".

У листопаді 2000 року на Охтирщині стартувала естафета праці і культури "Барви Охтирського краю". Ініціатива проведення естафети була підтримана управлінням культури облдержадміністрації і з успіхом протягом шести років проводиться в області.

Серед найбільш вагомих культурно-мистецьких заходів 2005 року було проведення обласної естафети праці і культури "Героїв стежина – від батька до сина", присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні, в рамках якої працівники культури організували і провели святкові концерти, вечори-зустрічі з ветеранами, учасниками партизанського руху, вогники, мітинги.

25 серпня 2005 року в день визволення Охтирщини від німецько-фашистських загарбників відбулися заходи із вшанування пам'яті Героя України Олексія Береста. На батьківщину Героя в с. Горяйстівка завітали керівники району та міста, автор книги про Прапорonoсця Великої Перемоги "Я прикрию" – Микола Мотренко, донька Героя – Ірина Олексіївна. Біля пам'ятного знака Олексію Бересту відбувся мітинг.

В 2006 році відділом культури і туризму райдержадміністрації започатковано районний фестиваль патріотичної пісні "З Україною в серці" та районний фестиваль дитячої творчості "Первоцвіт".

В приміщенні районного Будинку культури 3 лютого 2006 року відбулося урочисте відкриття районної естафети праці і культури

"Охтирщина – край праці і пісень", присвяченої Року села в Україні в рамках обласної естафети "І в пісні, і в праці – єднаймося, друзі!". Протягом року естафета крокувала від села до села. Право першими розпочати естафетні заходи надано кращому клубному закладу району – Комишанському СБК.

22 вересня 2006 року відбулася обласна естафета праці і культури "І в пісні, і в праці – єднаймося, друзі!", складовою частиною якої стало проведення театралізованого ярмарку "Осінь Охтирщини-2006".

Працівники культури Охтирщини впроваджують у життя нові форми проведення дозвілля населення.

У 2006 році відбулися цікаві свята з нагоди 10-річчя зразкового ансамблю танцю "Мальви". Із великим успіхом пройшла вистава "Дотягнутися до зірки", яку підготували два творчі колективи: зразковий ансамбль танцю "Мальви" та ансамбль естрадного співу "Флеш". Справжнім новорічним подарунком для глядачів стала шоу-вистава "Різдвяна зірка" за участю ансамблю естрадного співу "Флеш".

За доброю традицією щороку на центральних садибах проводиться День села.

У 2005 році серед закладів культури району проведено огляд-конкурс на краще робоче місце.

У травні 2006 року відділ культури і туризму взяв участь у галузевій виставці "Культурно-мистецька Сумщина запрошує", на якій були представлені культурно-мистецькі здобутки району. Виставку Охтирського району відзначено як одну з кращих.

Відділ культури і туризму райдержадміністрації сприяє участі колективів художньої самодіяльності у Всеукраїнських, обласних та районних фестивалях.

Далеко за межами району і навіть області відомі колективи: народний фольклорний театр "Слобожани", народний молодіжний театр "Чудаки", народний академічний хор, зразковий ансамбль танцю "Мальви" РБК, народний ансамбль "Народні музики" Комишанського СБК, народний ансамбль народної пісні "Чернечаночка" Чернечинського СБК, народний фольклорний ансамбль "Перевесло" Лантратівського СБК та інші.

Гордістю Охтирського краю є зразковий дитячий фольклорний колектив "Маківки" Грунської ДМШ.

Перлиною драматичного мистецтва в районі є народний молодіжний театр "Чудаки", який у 2005 році відзначив своє десятиріччя. Рік за роком колектив зростає, відшліфовував свою майстерність. Сьогодні театр – лауреат Міжнародного фестивалю театральних колективів "Від Гіпаніса до Борисфена", володар

Гран-прі III Всеукраїнського фестивалю аматорських театрів "Театральна осінь", учасник Міжнародного фестивалю театрального мистецтва "Рампа дружби".

Визнаним улюбленцем публіки є також народний гумористичний дует "Сміхограй" із Груні. Високий професіоналізм учасників дуету відзначило журі Всеукраїнського сільського фестивалю мистецтв "Боромля-2005", лауреатом II ступеня якого став "Сміхограй".

При РБК працює літературно-мистецьке об'єднання "Заспів", до складу якого увійшли самодіяльні поети, художники Охтирщини. В 2005 році об'єднання відзначило своє 25-річчя. Твори місцевих поетів звучать на різних літературних конкурсах, друкуються в центральних газетах і журналах як в Україні, так і за кордоном: в Австралії, Канаді, США. Охтирські літератори влаштовують численні зустрічі, презентації, літературні вечори.

Третього жовтня 2006 року в районному Будинку культури відбулося літературно-мистецьке свято "За мудрість і любов, за скривджених і вбогих" до 100-річчя Івана Багряного. З нагоди ювілею письменника-земляка на Охтирщину вперше завітав син письменника Нестір Іванович Багрянний, який проживає в Німеччині.

Справжнім святом для обдарованих дітей району став фестиваль дитячої творчості "Первоцвіт", присвячений Міжнародному Дню захисту дітей. У відбірковому турі і заключному концерті районного фестивалю "Первоцвіт" взяли участь близько 200 талановитих дітей Охтирщини, а глядачами стали діти, що знаходяться під опікою держави.

В Охтирському районному центрі культури і дозвілля працює фольклорно-етнографічна експедиція. Відроджено колядки, щедрівки, веснянки, обжинки, весілля, Івана Купала, Зелена Неділя та інші обряди.

Районний Будинок культури є центром організації дозвілля та розвитку художньої творчості населення району. У РБК працює 20 колективів художньої самодіяльності, в яких реалізують свої творчі здібності 372 учасники, шість колективів носить звання "самодіяльний народний". На учасників художньої самодіяльності РБК завжди з нетерпінням чекають глядачі населених пунктів району. У 2004 році районний Будинок культури відзначив своє 90-річчя. Цей захід засвідчив, що районний Будинок культури дійсно є центром, де розвиваються і квітнуть таланти. В 2006 році РБК брав активну участь у I турі Всеукраїнського огляду-конкурсу районних Будинків культури.

Центром естетичного виховання дітей в районі є Грунська ДМШ, яка має чотири філії: в селах Комиші, М. Павлівка, Рибальське, Чер-

неччина. Грі на музичних інструментах навчається 113 юних жителів району. Учнівський та педагогічний колективи проводять значну роботу з пропаганди музичного мистецтва. Вагомі творчі здобутки вихованців школи є підтвердженням високого професіоналізму їх викладачів. Художні колективи та окремі виконавці школи є постійними учасниками культурно-мистецьких заходів. Велика увага приділяється участі в обласних конкурсах: Семененко Анна, учениця Грунської ДМШ, лауреат III ступеня Міжрегіонального фестивалю-конкурсу юних музикантів (м. Суми); Годун Тая, учениця Грунської ДМШ, дипломант Міжрегіонального фестивалю-конкурсу юних музикантів (м. Суми), учасниця обласного конкурсу ім. Танхелевої; Кварта Оксана, учениця Грунської ДМШ, учасниця обласного конкурсу вокалістів серед учнів шкіл естетичного виховання; вокальне тріо "Натхнення" Грунської ДМШ, учасник обласного фестивалю "Оспівую тебе, чарівне місто" (м. Суми).

Охтирська районна централізована бібліотечна система налічує 32 бібліотеки, в тому числі одну районну центральну, одну селищну і 30 сільських бібліотек-філій. Щорічно вони обслуговують більше 25 тисяч читачів. Головною функцією бібліотек є інформаційна, адже в демократичному суспільстві вони повинні бути гарантом прав людини на вільний доступ до інформації. У районній центральній бібліотеці в структурі інформаційно-бібліографічного відділу працюють центри інформаційного забезпечення населення, правової інформації

"Кодекс". Мета центрів – збирати, зберігати та надавати у загальнодоступне користування документи, а також інформацію, що стосується інтересів різних категорій громадян у сфері праці, політики, освіти, культури, побуту, захисту прав тощо. Для користувачів готуються інформаційно-бібліографічні видання, інформаційні дайджести, тематичні досьє, папки конвалют, довідкове бюро, інформаційно-тематичні експрес-виставки, де постійно збираються матеріали актуальної тематики. Проводяться дні, години інформації.

У бібліотеках системи ведуться систематичні картотеки матеріалів, в яких постійно виділяються рубрики на актуальні теми і поповнюються новими даними.

Місцеві поети – часті гості бібліотечних заходів. Працівники підтримують тісні зв'язки з місцевими краєзнавцями, допомагають в їхніх пошуках. Зібрано і систематизовано бібліографічні матеріали "Краєзнавці Охтирщини".

Проведено презентації книг "Мое коріння в цій землі" (М. Мотренка "Я прикрию!", розповідь про лейтенанта О.П. Береста); "Ветерани війни Охтирщини – наша гордість і слава" (60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні присвячується, 1945–2005 рр.); "Грозний перст" – чорнобильця А. Дудченка; "Історія пивзаводу" (з дегустацією різних сортів пива) Л. Криницькі (РЦБ); "Чупахівка – чотирьохсотліття" М. Рудакова (Чупахівка); "Ненаситні жорна" (про голодомор на Грунщині) І. Цюпи (Грунь), творчі вечори, зустрічі з місцевими поетами.

ОСВІТА

РОЗВИТОК ОСВІТИ В ОХТИРСЬКОМУ РАЙОНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У районі функціонує 10 освітянських програм. Звертається особлива увага на виконання державної програми щодо забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання.

У дошкільній освіті пріоритетними є питання модернізації її змісту, орієнтації на системний розвиток особистості, створення умов для рівного доступу до якісної дошкільної освіти в сільській місцевості.

У 20 ДНЗ району (8 НВК та 12 ДНЗ) суспільним дошкільним вихованням охоплено 51,3% дітей дошкільного віку. Дошкільнята трьох сільських рад (Кардашівської, Карпилівської, Бакирівської) та віддалених від центральних садиб сіл, де функціонують лише ЗОШ, не мають можливості здобувати дошкільну освіту на території своїх населених пунктів.

На сучасному етапі розвитку суспільства фундаментальне значення в його розбудові має загальна середня освіта. Сьогодні її реформування є найбільш системним, масштабним та забезпеченим і визначається основними пріоритетними напрямками: забезпечення подальшого переходу основної школи на новий зміст і структуру навчання, формування освітніх округів на основі волевиявлення батьків, продовження реалізації державних програм "Шкільний автобус", комп'ютеризація та інформатизація середньої освіти.

У 32 загальноосвітніх закладах району навчалася 3177 учнів. Забезпечено конституційне право кожної дитини на повну загальну середню освіту, якою охоплено 99,7 відсотків загальної кількості дітей та підлітків шкільного віку. Це один з кращих показників по Сумській області.

Доступним для учнів став екстернат, завдяки якому протягом 2005–2006 навчального року здобули освіту 12 чоловік.

Під особливою увагою вчителів та психологів знаходиться навчання та виховання 76 дітей з вадами фізичного та психічного розвитку. Навчально-виховний процес із даною категорією дітей будується на педагогічно-обґрунтованому виборі змісту, форм і методів навчання, які забезпечують одержання учнями необхідних знань і вмінь, корекцію вад їх психічного розвитку. Цю роботу успішно здійснює Грунська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат.

Усі школярі району навчаються державною мовою.

Триває другий етап переходу на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання.

Система профільного навчання учнів 10–11 класів у районі спрямована на отримання школярами сільськогосподарських професій відповідно до потреб села.

У закладі, який працює за угодою з Сумським державним університетом за профільною допрофесійною підготовкою абітурієнтів, 39 учнів навчалися в групах з поглибленим вивченням фізики та біології, 40 учнів поглиблено вивчали інформатику та англійську мову.

З 1 вересня 2006 року введено новий предмет для поглибленого вивчення – правознавство.

Незважаючи на позитивні зрушення, маємо визнати, що в середній освіті є ще чимало нерозв'язаних проблем.

Демографічна ситуація в селах району залишається складною.

Систематично скорочується контингент учнів. Порівняно з 2002–2003 навчальним роком (3809 учнів) на 20% зменшилася кількість школярів в освітніх закладах.

2002–2003 н.р. – 3809 учнів,

2003–2004 н.р. – 3591 учнів,

2004–2005 н.р. – 3384 учнів,

2005–2006 н.р. – 3177 учнів,

2006–2007 н.р. – 3011 учнів.

У районі створено 9 шкільних округів, за якими закріплені малокомплектні школи. Опорні школи в першу чергу забезпечуються необхідним навчальним обладнанням, висококваліфікованими кадрами, комп'ютерними комплексами, що створює умови для поглибленого вивчення предметів. Позиція відділу освіти – зберегти, підтримати малокомплектні школи. Лише у випадку, коли заклад декілька років не комплектує першого класу, буде ставитись питання про його реорганізацію, у крайньому випадку – закриття.

Вирішенню досить складного питання якості і доступності освіти для сільського школяра покликана сприяти реалізація програми "Шкільний автобус".

У 2006 році для дітей із сільської місцевості в м. Суми в рамках пілотного проекту "Школа майбутнього" відкрито гімназію-інтернат для

талановитих та творчо обдарованих дітей. Для 68 учнів 8-х класів організовано навчально-виховний процес за чотирма профілями: філологічним, природничим, фізико-математичним, суспільно-гуманітарним. З 16 січня 2006 року вісім школярів з навчальних закладів сіл Мала Павлівка, Комиші, Стара Іванівка, Олешня здобувають освіту в цьому закладі. Крім них, у новому навчальному році ще чотири учні району отримують знання в гімназії-інтернаті для обдарованих дітей.

Щороку учні району беруть участь у трьох етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін.

У 2005–2006 навчальному році відповідно до рейтингу у II етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад взяли участь 703 учні 6–11-х класів із 26-ти загальноосвітніх шкіл району. Усі олімпіади проходили на базі Чернечинської ЗОШ I–III ст.

Кращі результати показали учні Чернечинської ЗОШ I–III ст. – I місце, Хухрянської ЗОШ I–III ст. – II місце та Чупахівської ЗОШ I–III ст. – III місце.

Ширков Богдан, учень Хухрянської ЗОШ I–III ступенів, посів II місце в IV етапі Всеукраїнських олімпіад у Києві (секція географія) і з січня 2006 року став стипендіатом голови обласної державної адміністрації.

Декілька років учні району беруть участь у Міжнародній математичній грі "Кенгуру". Цього року їх було 165.

2006 рік став першим етапом експериментального впровадження зовнішнього незалежного оцінювання випускників. Зовнішнє тестування учнів покликане ліквідувати розрив між середньою і вищою школою, що породжується відмінностями в змісті екзаменів, формах їх проведення.

На новому етапі розвитку знаходиться сьогодні сфера позашкільної освіти. В районі два позашкільні навчальні заклади, які через мережу гуртків та інших творчих об'єднань надають безкоштовні послуги, створюють додаткові умови для духовного, інтелектуального, фізичного розвитку 1340 дітей та підлітків, що становить 43% загальної кількості дітей.

Триває процес розширення матеріально-технічної бази, оновлення програмно-методичного забезпечення закладів. Позашкільні заклади є координаторами виховної, культурно-просвітницької, організаційно-масової роботи для навчальних закладів у здійсненні позаурочної, позакласної діяльності.

Для здобуття навичок та практичного досвіду школярі залучаються до виконання завдань обласних експедицій і акцій "Краса і біль України", "Мій рідний край – моя земля". Понад 1000 дітей мають можливість реалізувати

свої таланти і здібності, беручи участь в районних та обласних масових заходах.

З 1 вересня 2005 року в Центрі дитячої та юнацької творчості розпочали роботу гуртки наукового спрямування: історичне краєзнавство, літературне краєзнавство, правознавство, які протягом року відвідували обдаровані діти з Грунської, Комишанської, Бугруватської ЗОШ I–III ступенів, Олешнянського, Довжицького НВК. Шість юних науковців, членів Сумського територіального відділення Малої академії наук України, брали участь у наукових сесіях відділення, обласному конкурсі науководослідницьких і пошукових робіт учнівської молоді, де показали хороші результати. Тетяна Кляп та Надія Савостян (секція "Історичне краєзнавство") стали переможцями цього конкурсу, Юлія Клименко та Юлія Шевченко (секція "Правознавство") показали третій та четвертий результат, Любов Калініна та Аліна Голод (секція "Літературознавство") захистили свої роботи на найвищій бал.

У районній ДЮСШ працює два відділення: футбол та легка атлетика.

Учні Охтирської районної ДЮСШ беруть активну участь у районних та обласних змаганнях серед школярів та учнів ДЮСШ, турнірах, товариських зустрічах.

Забезпечити високу якість освіти дозволить оснащення навчальних закладів комп'ютерним обладнанням і впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій.

Сьогодні в навчальних закладах району налічується 12 сучасних комп'ютерних класів, у тому числі в рамках державної програми комп'ютеризації сільських шкіл у районі у 2005–2006 навчальному році надійшли 13 комп'ютерів.

Суттєву спонсорську допомогу від НГВУ "Охтирканафтогаз" отримали Олешнянський НВК та Грунська ЗОШ I–III ст. – на суму 26 тис. 800 грн.

Інформатизація освіти – реальний шлях до оновлення української школи. За наказом міністра освіти і науки України Грунська ЗОШ I–III ступенів уже другий рік бере участь у Всеукраїнському пілотному проекті з апробації навчальних комп'ютерних програм.

Освіта починається з учителя. Адже він є не тільки ключовою фігурою в навчально-виховному процесі, а й духовним наставником у суспільстві. Надзвичайно велике значення має його високий фаховий рівень, педагогічний талант. Сьогодні педагогічний колектив Охтирщини нараховує 452 чол. (351 з вищою освітою (79%), із середньою спеціальною – 74 (16.6%), із середньою загальною – 7 чол. (1.5%), бакалаврів – 13 (2.9%). Пенсіонерів – 21 чоловік, що становить 4.7%.

З них 67 мають вищу категорію, 126 – I категорію; має почесне звання "Заслужений учитель України" Кривогуз Олександр Єгорович (Комишанська ЗОШ I–III ст.); 8 – учителі-методисти, 32 – мають звання "Старший вчитель".

З метою забезпечення навчальних закладів педагогічними кадрами з гостродефіцитних професій запроваджено систему цільового відбору учнів до вищих навчальних закладів. Усього за п'ять років було направлено на навчання 42 випускники навчальних закладів району. У 2006 році 18 випускників навчальних закладів району отримали цільові направлення для навчання в Сумському державному педагогічному університеті.

Формуванню кадрової політики сприяє державна програма "Вчитель".

Діяльність методичної служби відділу освіти спрямована на реалізацію завдань науково-методичної проблеми "Вдосконалення навчально-виховного процесу на основі розвитку самоосвіти й творчої активності вчителів та учнів".

У структурі методичної роботи функцінувало: 23 районні методичні об'єднання вчителів-предметників, п'ять постійно діючих семінарів, сім творчих груп, п'ять шкіл становлення молодого педагога.

З метою активізації навчально-виховного процесу, обміну передовим педагогічним досвідом у районі проведено Всеукраїнський конкурс "Учитель року-2006".

З метою виявлення та підтримки творчо обдарованої учнівської молоді, сприяння розкриттю її таланту, розумових здібностей, розвитку комунікативних умінь, а також поглибленому опануванню учнями багатства української мови в жовтні 2005 року був проведений районний конкурс ораторського мистецтва серед учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, присвячений Дню української писемності та мови.

Найбільш значущими виховними заходами протягом року в школах району були:

- загальнорайонна благодійна акція "Світоч надії" в рамках Всеукраїнської акції "Діти – дітям";
- місячники: сприяння творчому розвитку особистості; "За здоровий спосіб життя"; громадянського виховання; морально-правового виховання;
- районна акція "Вчитель не повинен бути самотнім";
- районна операція "Турбота";
- районний огляд-конкурс художньої самодіяльності;
- Всеукраїнська акція "Майбутнє лісу – у твоїх руках".

При організації виховної роботи в навчальних закладах району особлива увага звертається на патріотичне виховання. Було активізовано роботу пошукових загонів, волонтерських організацій, громадських музеїв патріотичної спрямованості. За підсумками навчального року кращою визнано роботу волонтерських загонів Височанської та Куземинської шкіл, музею Малопавлівської та музейної кімнати Бугруватської шкіл, куточку патріотичного виховання В'язівського НВК.

Значним поштовхом до активізації фізкультурно-оздоровчої роботи стало проведення Всеукраїнського конкурсу на кращий стан фізичного виховання. За результатами його обласного етапу дошкільний навчальний заклад

"Ялинка" (завідувач Самофалова Галина Петрівна, вихователь Педченко Валентина Миколаївна) посів друге місце.

Досвід роботи ДНЗ "Сонечко" с. Комиші, ДНЗ "Ялинка" с. Сонячне, НВК с. Олешня, Хухрянської та Комишанської ЗОШ I–III ст. є прикладом свідомого ставлення педагогічних колективів до проблеми здоров'я дітей.

Протягом минулого навчального року в життя навчальних закладів увійшов фізкультурно-оздоровчий патріотичний комплекс "Козацький гарт".

На обласному фестивалі "Нащадки козацької слави" наш район представила команда юних козаків з Комишанської ЗОШ I–III ступенів, показавши гарні результати.

МЕДИЦИНА

РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Медична допомога мешканцям села надається силами медичних працівників сільської мережі, де працюють 18 лікарів, 103 медичні сестри та 29 молодші медичні сестри.

Також медична допомога надається медичними працівниками КЗ "Охтирська ЦРЛ", де працюють 155 лікарів та 507 медичних сестер.

Крім того, медичну допомогу надають обласні клінічні лікарі для дорослих та дітей, а також обласні кардіологічний, наркологічний та онкологічний диспансери, шпиталь для ветеранів війни, перша та друга психіатричні лікарні області.

Сільська мережа містить 38 закладів медицини:

1) селищна лікарня – Чупахівська зі стаціонаром на 15 ліжок;

2) п'ять сільських дільничних лікарень: Грунська зі стаціонаром на 15 ліжок, Комишанська, Куземинська, Хухрянська, Соняченська – зі стаціонарами на 10 ліжок кожна;

3) сільська лікарська амбулаторія – Олешнянська;

4) п'ять амбулаторій загальної практики сімейної медицини – Височанська, Кардашівська, Малопавлівська, Рибальська, Чернечинська;

5) вісім фельдшерсько-акушерських пунктів;

6) 18 фельдшерських пунктів.

На сьогоднішній день у районі низький рівень народжуваності, незадовільний стан здоров'я, що пояснюється падінням рівня життя багатьох категорій населення і як наслідок – поширенням бідності та безробіття, руйнуванням колишньої системи соціального захисту.

Здоров'я людини та майбутніх поколінь безпосередньо пов'язане зі станом середовища життєдіяльності людини та впливом факторів різної природи (хімічної, фізичної, біологічної) і залежить від санітарно-епідеміологічної ситуації.

Районною радою приділяється належна увага питанню матеріально-технічного забезпечення сільських закладів охорони здоров'я. У 2006 році Чернечинська АЗПСМ отримала мобільний лікувально-діагностичний центр вартістю 195 тис. 590 гривень. У 2007 році отримали комплекти необхідного медичного обладнання Грунська СДЛ, Комишанська СДЛ, Куземинська СДЛ та Бугруватський, В'язівський ФАП, які в перспективі також будуть реорганізовані в АЗПСМ. За рахунок коштів сільських рад придбані автомобілі на Кардашівську, Малопавлівську АЗПСМ, Бугруватський та Лутищенський ФАП. Завдяки зусиллям голови районної ради Ситника Ю.В. і депутата обласної ради Неофітної Л.П. рішенням Сумської обласної ради від 8 червня 2007 року Охтирському району виділено 90 тис. грн. для придбання автомобілів швидкої допомоги для Грунської та Чупахівської СДЛ.

У 2007 році для жителів територіальних громад району придбано пересувний рентген-кабінет.

Районною радою спільно з НГВУ "Охтирканафтогаз" ВАТ "Укрнафта" розроблена програма забезпечення сільських закладів охорони здоров'я сучасним медичним обладнанням. У 2007 році за спонсорські кошти передбачено придбати стерилізаційну апаратуру та комп'ютерну техніку для сільських медичних закладів.

ЛІТЕРАТУРНІ ДІЯЧІ

БІЛЕЦЬКА ВІРА ЮХИМІВНА

11 серпня 1894 – 1933

*український етнограф, фольклорист,
уродженка Охтирки*

Віра Юхимівна одна з перших почала вивчати народну творчість робітників, збирала і видала багато шахтарських заробітчанських пісень ("З студій над сучасними піснями" – 1926, "Шахтарські пісні" – 1927, "Заробітчанські пісні" – 1920). Білецькій належать праці про традиційний український народний одяг ("Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині" – 1927, "Українські сорочки, їх типи, еволюція та орнаментация" – 1929). Працювала також у галузі літературно-етнографічних взаємозв'язків.

БУРДУН МИКОЛА

1901

письменник, уродженець міста Охтирка

Належав до спілки селянських письменників "Плуг". Друкувався з 1917 року в журналах "Школьний луч", "Голос юнацтва", "Червоні квіти", "Молодий большевик", "Селянський будинок", "Знання" та ін. Вірш "За синім морем" уперше опубліковано в "Піонерії", щомісячному додатку до газети "На зміну", Х., 1926. - № 1-2. - с. 7.

ГЛОВАЦЬКА КАТЕРИНА ІВАНІВНА

27.09.1921

*письменниця, перекладач,
уродженка Охтирки*

Кандидат філологічних наук з 1959 року. Закінчила у 1945 році Київський університет. Автор книжок на античні теми ("Міфи Давньої Греції" – 1977, "Крилатий кінь" – 1983), переказів для дітей "Одісеї" (1969) та "Ілліади" (1974) Гомера, статей про українських і російських письменників. Переклала з німецької мови романи "Месник" Г. Вайзенборна (1964), "На Західному фронті без змін" Е.М. Ремарка (1986), "Актовий зал" Г. Канта (1987), збірку повістей "Суддя та його кат", "Обіцянка", "Аварія" Вайзенберна Дюрренмата (1970), повісті "Золотий фараон" К. Брукнера (1973), "Еміль і детективи" Е. Кестнера (1978), твори польських письменників.

ДЯЧЕНКО ЛАВР (ЛАВРЕНТІЙ) ІВАНОВИЧ

23.08.1900 – 22.12.1937

*поет, перекладач, публіцист,
уродженець села Грунь*

Освіту здобув самотужки. Належав до літературного об'єднання "Гроно". Одним з перших переклав українською мовою "Інтернаціонал".

ТВЕРДОХЛІБОВ ОЛЕКСАНДР ДМИТРОВИЧ

1840 – 1918

український краєзнавець і письменник

Протягом майже 50 років вчителював в Охтирському повітовому училищі. Під псевдонімом Земляк

опублікував низку оповідань у газеті "Южний край". У журналі "Киевская старина" та збірці харківського губернського статистичного комітету вміщував історико-етнографічні матеріали, серед яких "Ахтырский уезд накануне XIX века", "Ахтырка". Записав декілька народних дум і пісень, які побутували в нашому краї.

Помер і похований в Охтирці.

ЧЕЧВЯНСЬКИЙ ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ

11.03.1888 – 15.07.1937

сатирик і гуморист

Справжнє прізвище Губенко, рідний брат Остапа Вишні – одного з найталановитіших українських письменників сатириків-гумористів 20-30-х років ХХ століття. Народився на хуторі Чечва, поблизу містечка Грунь (нині с. Грунь Охтирського району). Спочатку Василь навчався в Груньській сільській, а потім – у Зінківській міській двокласній школі. У 1903 році він успішно складає іспити, і його зараховують на чотирирічне казенне навчання до Київської військово-фельдшерської школи, куди мати згодом привезе й Павла. Василь Чечвянський фельдшерує у військових частинах. Під час першої світової війни – на фронті, бере активну участь у громадянській війні, в лавах Червоної Армії, зокрема як начальник постачання Кавказького фронту. Саме на цей час і припадає початок його літературної творчості. У червоноармійських газетах він друкує російською мовою перші гумористичні твори, утверджуючи громадянську тему. 1924 року Василь Чечвянський переїжджає з Північного Кавказу на Україну, до Полтави, де працює в редакції місцевої газети "Вісті". Невдовзі Василь Чечвянський переїздить до Харкова. Там тривалий час працює відповідальним секретарем журналу "Червоний перець".

На шпальтах різних часописів рясно з'являються його бойові, гострі фейлетони, сатиричні оповідання, віршовані та прозові гуморески, мініатюри, які одразу припали до серця читацьким колам.

За життя письменника вийшло сімнадцять збірок гумору і сатири. Серед них – "Царі природи", "Ех, товариші!.." (1928), "Переливання крові", "Оскуденіє", "Кадило", "Оздоровлення апарату", "Між іншим", "Фактор" (1929), "Не вам кажучи", "Республіканці" (1930), "Факт", "Пародії" (1932), "Нещасні" (1933), "Учителю – путівку" (1934). Крім того, Василь Чечвянський був закоханий у театр і цю свою любов проніс крізь усе життя. Він створив кілька веселих, гостро політичних програм для пересувної групи сатиричного театру "Червоний перець". Влітку 1933 року письменник разом із режисером Скляренком опрацював рев'ю на сім картин "Будні в таборі" з життя Червоної Армії, окремі сцени з якого з успіхом демонструвалися в різних червоноармійських частинах. Належав до літературних організацій "Плуг", Всеукраїнської спілки пролетарських письменників.

Репресований 1936 року, Василь Чечвянський став жертвою сталінського терору. Йому було висунуто звинувачення "у приналежності до української контрреволюційної націоналістичної фашистсько-терористичної організації". 14 липня 1937 року на закритому судовому засіданні в'язної сесії Військової колегії Верховного суду СРСР письменнику було винесено вирок: вища міра покарання через розстріл. А наступного дня його життя насильно було обірване в київській тюрмі. Реабілітовано письменника по смертні 26 травня 1957 року. Відтоді до читачів знову повернулися його твори. У київських видавництвах вийшли збірки сатирика "Вибрані гуморески", "М'який характер" (1959), "Вибрані гуморески" (1969). Чимало його творів інтерпретував грузинською мовою перекладач із Тбілісі Григорій Сухаралідзе.

АРЦИБАШЕВ МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ

24.10.1878 – 03.03.1927

прозаїк, драматург, публіцист

Народився на хуторі Доброславівка Охтирського повіту в сім'ї охтирського ісправника. Закінчив п'ять класів Охтирської гімназії. Деякий час (1897–1898) Арцибашев навчався в Харкові в школі малювання та живопису (художником-аматором він залишився до кінця життя).

Ранні оповідання опублікував у харківській газеті "Южный край". Майже у всіх його творах фігурує втоплене в зелених садах містечко на живописній річці з красивим монастирем за нею, із затишним бульваром, де ходить життєрадісна молодь. Майстер пейзажу, Арцибашев найчастіше змальовував сонячні поля і красиві ліси, що оточували Охтирку.

Писати почав дуже рано. З 16 років у провінційних газетах публікував оповідання, нариси. Літературне ім'я здобув собі повістю "Смерть студента Ланде", надрукованою в "Журналі для всіх" 1904 р.

Підтримував дружні або близькі стосунки з Купріним, Муйжелем, Айзманом, Лазаревським та іншими письменниками. Вороже ставився до М. Горького та Л. Андрєєва.

Роман "Санін" був надрукований спочатку в "Современном мире" 1907 р., а потім швидко розійшовся окремими виданнями. Друге видання було конфісковане, автор притягнутий до карної відповідальності за порнографію. Перекладений багатьма іноземними мовами, "Санін" всюди мав sensationний успіх. Судове переслідування за порнографію було порушене проти Арцибашева і за першу частину роману "У последней черты".

Це завдало шкоди уявленню про найбільш цінні сторони літературного хисту Арцибашева. Загалом вся творчість М.П. Арцибашева пронизана усвідомленням особистості, людської гідності. Декілька його творів було екранізовано. Але фільми, на жаль, не збереглися. З травня 1917 р. і до травня 1918 р. регулярно вів в газеті "Свобода" публіцистичні "Записки писателя".

До літа 1923 р. Арцибашев жив у Москві, але не брав участі у літературно-суспільному житті. Потім емігрував до Польщі і оселився у Варшаві. Продовжував "Записки писателя" в білогвардійській газеті "За свободу".

ЩОГОЛЕВ ЯКІВ ІВАНОВИЧ

05.11.1823 – 30.05.1898

Народився в Охтирці в родині незаможного службовця, який на схилі літ виклопотав дворянське звання. Виховувався майбутній поет в атмосфері патріархально-релігійних традицій.

Яків Щоголев навчався в Охтирському трикласному повітовому училищі, а потім у Першій харківській гімназії, де захопився літературою і розпочав (спершу російською мовою) свою поетичну творчість. Він досить широко розгорнув її, ставши студентом філологічного відділу філософського факультету Харківського університету (1843–1848), близько зійшовшись із харківською школою романтиків, чому сприяли, зокрема, Срезневський і Метлинський. У той час він друкував свої вірші в російських виданнях і альманасі "Молодик", у другому випуску якого з'явилися (1843) і три українські поезії Щоголева. В.Г. Белінський виступив з розносною критикою поетів "Молодика", в тому числі й Щоголева, що справило на нього гнітюче враження. Після "четвертування" він знищив свої вірші і на досить довгий час замовк. Таких перерв у творчості Щоголева було декілька. Лише із середини 70-х років у нього спостерігається творчий підйом, особливо після відставки з державної служби (1871). Внаслідок цього стали друкуватися його нові твори в альманахах "Луна" (1881), "Рада" (1883), "Складка" (1897), журналі "Зоря" (80-90 рр.), газетах "Харьковские губернские ведомости" (80-і роки) і "Южный край" (90 рр.), а головне – з'явилися (в Харкові) поетичні збірки "Ворскло" (1883) і (через деякий час) "Слобожанщина". Остання збірка, щойно побачивши світ, була виставлена у вітринах книжкових магазинів Харкова, за свідченням М. Сумцова, саме в день похорону Щоголева 30 травня 1898 року.

БАГРЯНИЙ ІВАН

(ІВАН ПАВЛОВИЧ ЛОЗОВ'ЯГІН)

02.10.1906 – 25.08.1963

Народився в м. Охтирка в сім'ї муляра Павла Петровича Лозов'яги. Мати майбутнього письменника, Кривуша Євдокія Іванівна, походила із заможного селянського роду села Куземин. У сім'ї, крім Івана, виховувались також син Федір і дочка Єлизавета.

Коли хлопцеві виповнилося 13 років, він уже закінчив церковно-приходську і вищу початкову школи. Потім навчався в ремісничій профтехшколі, але її не закінчив, а перейшов до Краснопільської художньо-керамічної профшколи, обравши собі за фах малярство та гончарну справу.

З 1922 року починається період трудової діяльності та активного громадсько-політичного життя: він то завполіт цукроварні, то окружний політінспектор в охтирській міліції, то вчитель малювання в колонії для безпритульних та сиріт. У 1925 році виходить з комсомолу. Щоб "збагатитись враженнями" (вислів І. Багряного), побував на Донбасі, в Криму, на Кубані.

У Кам'янець-Подільській газеті "Червоний кордон" працював ілюстратором, надрукував свої перші вірші.

У 1925 році під першим псевдонімом (І. Полярний) видає в Охтирці невеличку збірку "Чорні силуети – П'ять оповідань".

У 1926 році І. Багрянний вступає до Київського художнього інституту, який через матеріальну скруту

та упереджене ставлення керівництва закінчити йому не вдалося. Навчаючись в інституті, він виходить із спілки "Плуг", вступає до організації МАРС і зближується з В. Підмогильним, Є. Плужником, Г. Косинкою, Т. Осьмачкою та іншими. У цей період І. Багрянний активно працює і друкується в журналах "Глобус", "Всесвіт", "Життя й революція", "Червоний шлях" та ін.

У 1929 році у видавництві "САМ" за свої власні гроші І. Багрянний видає віршовану поему "Аве Марія", яка невдовзі була заборонена цензурою і вилучена з книжоторгівлі.

У 1930 році виходить віршований роман "Скелька", в якому поет показує антиукраїнську функцію російської церкви в Україні і силою поетичного слова вдихає в читача патріотизм, прищеплює любов до свого народу.

І. Багрянний ще встиг написати і видати збірку нарисів "Кроки над табором" про колгоспне будівництво в селах біля Охтирки. 16 квітня 1932 року його заарештували в Харкові. 25 жовтня І. Багрянний був звільнений з-під варті і на три роки відправлений до спецпоселень Далекого Сходу.

Після втечі на Україну – знову арешт у дорозі і новий строк. 16 серпня 1938 року – новий арешт і знову... Харків. Довгі дні знущань. Допити. Але акти з висунутими проти нього обвинуваченнями І. Багрянний не підписав. Хворий, знесилений повернувся в Охтирку.

Під час окупації німцями Охтирки Багрянний працює і декоратором у місцевому театрі, і редактором газети "Голос Охтирщини". Деякий час перебуває в ополченні. Випадково уникає розстрілу.

Після закінчення війни хворий І. Багрянний залишається в Європі, оселяється в Новому Ульмі (Німеччина) і включається в активну роботу української еміграції. Закордонний період був особливо плідним у його творчості. Там І. Багрянний написав роман "Тигрлови", драматичну повість "Морітурі", повість-вертеп "Розгром", видрукував поетичну збірку "Золотий бумеранг". 1950 року вийшов у світ роман "Сад Гетсиманський", потім "Огненне коло". Незавершеною залишилася трилогія "Буйний вітер", а по смерті з'явився роман "Людина біжить над прірвою".

І. Багрянний відомий не тільки як письменник, а й як публіцист і політик.

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

01.12.1913 – 10.08.1988 р.

відомий український поет

Воронько Платон Микитович народився в селі Чернеччина в родині сільського коваля. Виховувався і навчався в Охтирському дитячому містечку. Закінчив Харківський автодорожний технікум, працював у Таджикистані. Вчителював у Хухрі.

Із 1937 року навчався у Літературному інституті ім. О.М. Горького. У 1939 році добровільно пішов на фронт, брав участь у боях з білофінами. Під час Великої Вітчизняної війни – на фронті, потім – в партизанському з'єднанні С.А. Ковпака, де був командиром мінерів-підричників. Після Великої Вітчизняної війни продовжував навчання в інституті, працював у журналі "Дніпро".

Рідний край змальовує в таких творах: "З

Німеччини в Чернеччину", "Пісня про Сумщину" (покладена на музику), "Гулова гора", "Коваль Микита", "На залізному шляху" та інших. Написав багато віршів для дітей. П.М. Воронько – лауреат Державної премії СРСР, Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка, Республіканської комсомольської премії ім. М. Островського, премії ім. Лесі Українки. Був депутатом Верховної Ради УРСР.

ОСТАП ВИШНЯ (ГУБЕНКО ПАВЛО МИХАЙЛОВИЧ)

13.11.1889 – 28.09.1956 р.

письменник-гуморист

Народився на хуторі Чечва поблизу с. Грунь Охтирського району в селянській сім'ї. Закінчив Зінківську двокласну школу. Мріяв навчатись далі в Глухові у вчительській семінарії, але у батьків не було грошей. Закінчив Київську військово-фельдшерську школу, де навчався на "казенні кошти" як син відставного солдата. Вчився чудово, багато читав.

Після закінчення – служба в армії і робота в хірургічному відділенні лікарні.

У 1917 році вступив на історико-філологічний факультет Київського університету.

Восени 1920 року Остапа Вишню заарештували, але через півроку звільнили.

Починаючи з 1924 року щорічно виходило по десять-п'ятнадцять книжок Остапа Вишні, і деякі з них перевидавалися по п'ять-шість разів. А 1929 року в Україні випущено рекордну кількість його видань – двадцять вісім. 7 грудня 1933 року було виписано ордер на арешт Остапа Вишні. Десять років він провів на Півночі, в Печоро-Ухтинських таборах.

3 грудня 1943 року його звільнено, але повністю реабілітовано тільки 25 жовтня 1955 року. Правда, жити йому відтоді лишилося менше року... Та і в останні роки життя Остап Вишня часто виступав перед читачами, виходили його книжки "День і ніч", "Молоді будьмо", "А народ війни не хоче", "Брехнею світ пройдемо, та назад не вернешся", "Діла наші і діла не наші", "Мисливські усмішки", "Ось так і пишу", "Великі ростіть".

Помер і похований у Києві.

МАЙТЮРЕНКО ЯКІВ ЯКИМОВИЧ

07.11.1907 – 05.02.1986

Яків Якимович Майтюрєнко народився в м. Охтирка. Охтирка здавна була театральним містом. У 30-тих роках ХХ сторіччя розпочав діяльність драматичний театр. Тоді він називався робітничо-селянський театр (*директор театру до 1953 року – А.Г. Тельцов*).

З перших спектаклів і до 1947 року одним із провідних акторів театру був Яків Якимович Майтюрєнко, а завідувачем музичної частини – Ольга Федорівна Резнікова. У 1949 році режисер Я.Я. Майтюрєнко очолив театр. Високий рівень репертуару, професійна гра акторів, вдале керівництво режисера Я. Майтюрєнка, музичного керівника О.Ф. Резнік сприяли перемозі на Всеукраїнському конкурсі самодіяльних театрів у 1957 році. А в 1958 році театру було присвоєне звання "народний". У пам'яті охтирчан живі яскраві виступи народного драматичного театру і цікаві постановки режисера і актора Я. Майтюрєнка та його трупи.

ДІЯЧІ МИСТЕЦТВ

БІЛИННИК ПЕТРО СЕРГІЙОВИЧ

01.10.1906 – 14.10.1998

народний артист СРСР, співак

Ім'я Петра Сергійовича Білинника добре відоме широкому колу слухачів. Сила таланту народного артиста не залишала нікого байдужим. М'який хвилюючий тенор підкорював усіх глядачів.

Дитинство майбутнього співака минуло в Охтирці, де він народився в родині робітника-бондаря. Батько також був наділений від природи прекрасним голосом. Він керував церковним хором, розумівся в хоровому мистецтві та нотах.

Петро навчався в Охтирському технікумі, після закінчення потрапив у Донбас.

У 30-х роках працював на заводах Харкова, продовжував навчатися в гірничому інституті.

У Харківській консерваторії вчився у професора Р.С. Вайн. Після навчання несподівано потрапив до Москви. У 1936 році пройшов відбірковий конкурс, який тривав 90 днів, було прослухано більше 2000 чоловік. В оперну студію Великого театру конкурсною комісією зараховано шість чоловік, серед них П.С. Білинник, "ліричний тенор красивого тембру".

У 1940 році повертається до Харкова. У війну його пісня стала зброєю. Працював у Київському театрі опери і балету. У 1946 році йому присвоєно звання Заслуженого артиста УРСР, а в 1951 – Народного артиста республіки.

ГОЛУБЕВ ПАВЛО АНДРІЙОВИЧ

співак, уродженець Охтирки

У 1915 році вступив до церковно-приходської школи в Охтирці. Співав у церковному хорі, згодом потрапив у село Велика Рублівка на Полтавщині. У селі було не так голодно. Якось туди приїхав із Полтави ще невідомий Олександр Васильович Свешніков, щоб організувати самодіяльний хор. Приємний альт Павлуші помітили.

Школу закінчив в Охтирці. У 1925 році став завідувачем хатою-читальнею 4-ї сотні. Брав участь у самодіяльності. Тоді ж на сценах охтирських клубів виступали Петро Білинник та Петро Гончаренко.

За станом здоров'я у 1932 році приїздить до Києва. Згодом потрапив у Москву на будівництво метрополітену. Тоді ж на олімпіаді залізничників у столиці завоював перше місце.

У цей час почав створюватися Державний хор Союзу РСР під керівництвом О.В. Свешнікова. Оголосили конкурс. Взяти участь у ньому П.А. Голубеву наполегливо рекомендував Петро Білинник, який працював тоді у Великому театрі. Павло Андрійович пройшов усі три тури.

Але тут надійшов дозвіл на виїзд у Монголію – будувати аеропорт в Улан-Баторі. У 1940 році повертається в Москву.

У 1942 році рішенням уряду створюється Державний хор російської пісні. Свешніков довідався, що Голубев у місті, запросив на репетицію. 22 роки чудовий тенор був окрасою хору – виступав за кордоном, виконанував музичні твори знаменитих композиторів.

ГУССАКОВСЬКИЙ АПОЛЛОН СЕЛІВЕРСТОВИЧ

1841 – 25.02.1875

композитор, хімік, представник "Могутньої кучки", уродженець Охтирки

Його творчість високо цінували такі легенди музичної культури, як Римський-Корсаков, Кюї, Балакірев, Стасов та інші. 1857 рік був найбільш щасливим в його короткому житті. Саме тоді 16-річного юнака з українського містечка Охтирка представили М. Балакіреву та членам його гуртка. Великий композитор був вражений здібностями Аполлона і почав з ним наполегливо займатись.

За короткий час молодий музикант написав близько 50 різножанрових творів. Проте матеріальне становище композитора залишалося вкрай важким і безнадійним. У 1859 році наш земляк вступив на факультет природничих наук Петербурзького університету і серйозно зайнявся хімією. Не полишав і композиторську діяльність.

На одному з університетських концертів він з великим успіхом виконав алегро "Да будет свет" із своєї незакінченої симфонії. Також Гуссаковський створив уривки з музики до Фауста, десятків фортепіанних творів. У 1862 році Аполон, уже хворий на туберкульоз, не маючи засобів для існування, одружився.

Наш земляк подався до Німеччини, де кілька років вивчав хімію і сільське господарство. Намагався забезпечити велику сім'ю – виховував чотирьох дочок. Повернувшись до Росії, викладав у землеробному інституті, здійснив поїздку до Охтирки, де мешкали батьки.

А. Гуссаковський залишив у спадщину кілька романсів, численні фортепіанні п'єси. Заслуговує на увагу "Дурацьке скерцо" для струнного оркестру, де автор висміює музичних діячів протилежного Балакіреву табору.

"Це був сильний композиторський талант", – так охарактеризував нашого земляка М. Балакірев.

ЖУКОВ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

25.09.1904. – 28.10.1981

кобзар-бандурист, уродженець села Довжик

У 1919 році закінчив училище диригентів церковних хорів у Сумах.

З 1931 року керує хором при районному Будинку культури. З 1932 року грає на бандурі, вчився у Миколи Ананійовича Гольця. Грав у гуртку бандуристів при Охтирському районному будинку культури, яким керував М.А. Голець, далі сам керував цим ансамблем.

Належав до кращих кобзарів-бандуристів Сумщини. З 1949 року – викладач музики та співів у педучилищі, середніх школах та музичній школі. Організовує квартет бандуристів (О.В. Досенко, О. Чорнорук, Ф.Ф. Дробітько та С.С. Жуков). У 1957 році організував ансамбль бандуристів при Будинку вчителя.

Учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений орденами та медалями.

ІСІЧЕНКО МИХАЙЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

1913 – 1985

художник-графік, член спілки художників, уродженець Охтирки

Сім'я жила на вулиці Фрунзе – там і нині можна знайти його родичів.

Вже зрілим художником взяв участь у підготовці та проведенні VI всевітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1958). Його твори експонувалися у прес-клубі під час роботи міжнародних виставок "Автоматизація-69", "Інполіграфмаш-69", "Взуття-69".

Він був переможцем конкурсу оформлення кондитерських виробів. Оформлена ним коробка для шоколадних цукерок була визнана крашою.

Картини М. Ісиченка користувалися популярністю. Його полотна прикрашали посольство колишнього СРСР в Алжирі, їх придбали деякі любителі живопису з Великої Британії та ФРН.

У 1979 році художник передав багато своїх творів Охтирському краєзнавчому музею. Це, зокрема, картини "Рідні простори", "Осінній мотив", "Квіти садові", "Голубий вечір", рекламна та декоративна графіка.

КАРЗАНОВА ІННА ЮРІВНА

співачка

Родом із Поліг. Дипломантка II міжнародного фестивалю фольклору. Стипендіатка Дитячого фонду ім. Леніна. Навчалась у школі-студії Київського народного хору ім. Вірьовки, в Київському інституті культури. Викладала вокал. Співає в ансамблі "Троїсті музики".

ПЕТРЕНКО ЄЛИЗАВЕТА ФЕДОРІВНА

23.11.(05.12) 1880 – 28.10.1951

радянська співачка, заслужений діяч мистецтв РСФСР, професор Московської державної консерваторії, уродженка Охтирки

Закінчила Петербурзьку консерваторію, була солісткою Маріїнського театру.

Перебуваючи на відпочинку у рідному місті, влаштувала концерти для охтирської публіки.

Програма, віддрукована в Охтирській друкарні, розповідає про один з них, який відбувався в театрі електричного товариства 15 серпня 1914 року на користь поранених воїнів.

Акомпанувала Є.Ф. Петренко охтирчанка, випускниця Московської консерваторії, де їй присвоїли звання "Вільного художника", Ксенія Олексіївна Резнікова-Булгакова. К.О. Резнікова з 1915 по 1918 роки була викладачем Московської консерваторії.

РУДИК ЛІДІЯ ІВАНІВНА

1922

заслужена артистка УРСР, уродженка села Лутище

З дитинства мріяла бути актрисою, співачкою. Її надії не були безпідставними. 1939 рік – перша Почесна грамота районної олімпіади. Київ. Кіношкола. Л.І. Рудик – учениця Олександра Петровича Довженка.

Війна. Евакуація до Волги. Закінчила курси трактористів, працювала в колгоспі. Після перемоги дівчина повертається до Охтирки.

Була актрисою Тернопільського обласного театру. На сумській сцені вона виступила вперше в 1953 році. Нагороджена орденом "Знак пошани". У 1964 році присвоєне звання заслуженої артистки УРСР.

Згодом режисер Сумської філармонії.

ТКАЧЕНКО ФЕДОТ ЛЕОНТІЙОВИЧ

1819 – 1885

видатний український художник, народився в селі Грунь

Колишній кріпак, Федот Леонтійович Ткаченко протягом майже 30 років був добрим знайомим

Т.Г. Шевченка. Вони разом працювали в майстерні В. Ширяєва. Згодом Ф.Ткаченко вступив до Петербурзької Академії художеств, де навчався у 1835–1842 роках. Федот Ткаченко також був учнем К. Брюллова. Деякий час (1841–1842) Ф. Ткаченко разом з Т.Г. Шевченком жив на одній квартирі.

Ф. Ткаченко здобув звання вчителя малювання в гімназіях. Працював у Полтавській гімназії. Час від часу листувався з Т.Г. Шевченком.

Ф.Л. Ткаченко залишив спогади про полум'яного Тараса, уривок з яких опубліковано в журналі "Древняя і новая Россия" (1875, № 6).

Продружку двох митців йдеться в книзі Ю.П. Ступака "Видатні художники Сумщини" (Х., Прапор, 1969, с. 18).

Дружні взаємини були у Шевченка також із старшим братом Ткаченка – Григорієм, учнем Академії художеств по класу архітектури.

ТРУТОВСЬКИЙ

КОСТЯНТИН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

28.01(09.02) 1826 – 17(29)03.1893

видатний український художник-жанрист і ілюстратор, народився в м. Курськ

На творчості позначилися традиції таких видатних художників, як Тропінін, Венеціанов, Шевченко. З Трутовським вчилися В.Д. Григорович, Ф.М. Достоевський.

Вийшовши у відставку, художник жив спочатку в Україні в селі Попівка, згодом у селі Яковлівка Курської губернії. Життя українського народу, його побут, природа України справили на Трутовського велике враження. "Всю свою художню діяльність я присвятив Малоросії", – писав він.

Дуже активний і плідний період творчої діяльності художника починається з його переїздом у село Яковлівка. Олійними фарбами він створив картини "Прочани коло церкви", "Повітова крамниця", "Сліпий, що навчає хлопчика грати на скрипці", "Український бандурист", "Сцена на ярмарку" та інші. Серед них – "Танок у Курській губернії" (1860), за який він одержав звання академіка.

У Петербурзі, де раніше він жив і працював, Трутовський знайомиться з Т.Г. Шевченком. Особистість великого Кобзаря, його творчість і повне страждання життя відобразилося у творах художника "Шевченко-хлопчик з сестрою", "Шевченко – козачок Енгельгардта", "Зустріч Шевченка із сестрою після заслання", "Шевченко над Дніпром".

У ці роки Трутовський ілюструє твори Т.Г. Шевченка "Наймичка", "Невільник", "Гайдамаки", твори М. Вовчка.

До 1861 року належать ілюстрації художника до байок І.А. Крилова, вони мають значну художню цінність, відзначаються майстерністю. Працюючи в Москві в училищі живопису, художник створив багато робіт, які присвятив українському народові. Такі твори, як "В місячну ніч", "Жінки білять полотно", "Побачення", "Жниця", "Весільний викуп", висвітлювали поетичний образ України, її населення, природу. Майстерність, з якої вони зображені Трутовським, приваблює і сучасного глядача.

З Москви Трутовський повертається в свій маєток у Курській губернії і живе там до смерті. В останні роки життя він створює картини "Хвора селянка",

"Наш старий пан", "Сліпа доглядачка" тощо. Помер художник 17 березня 1893 року в Яковлівці.

Трутовський залишив величезну спадщину, але до нас дійшла невелика частина всього творчого добутку. Багатогранна творчість майстра зробила значний вплив на українських художників-жанристів М.К. Тимошенка, Ф.С. Красицького, І.С. Іжакевича.

ЧУДНОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

29.12.1817 – 5.02.1875

*український співак (бас), педагог,
уродженець Охтирки*

Підлітком співав у церковному міському хорі. У 1827 році Сашка віддали до придворної співацької капели в Петербурзі. Майже 12 років був солістом цієї престижної, елітарної капели, а потім там же служив помічником учителя співу. У 1862 році його призначили учителем співу придворної співацької капели. Як згадують сучасники, вокаліст з України мав досить сильний голос красивого тембру, надзвичайно широкого діапазону, рівний в усіх регістрах, відзначався неабиякою музичністю.

Олександр Іванович не забував свою знедолену Україну, відвідував рідні місця, милу Охтирку, підтримував зв'язки із земляками.

ШЕПТЕКИТА ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ

заслужений артист УРСР (1983),

уродженець Охтирки

Молодий робітник заводу "Промзв'язок" виступав у складі колективу Охтирського самодіяльного народного театру.

Навчався у Київському інституті театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого.

Був актором Сумського музично-драматичного театру ім. Щепкіна, Чернівецького музично-драматич-

ного театру ім. О. Кобилянської, Київського молодіжного театру.

Знімався актор і в кіно: у фільмі "Гуси-лебеді летять" за твором М. Стельмаха, "Овод".

Почесне звання заслуженого артиста присвоєно у грудні 1982 року.

ЯКОВЛЄВ ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ

1878 – 1960

інженер, архітектор, народився в Охтирці

Закінчив політехнічний інститут у Києві. Кілька років працював в Охтирці інженером, архітектором. Зокрема, керував будівництвом народного будинку. Цілком можливо, що й проекти були його власними.

Помер у Харкові в 1960 році.

ЯРОСЛАВСЬКИЙ ПЕТРО АНТОНОВИЧ

1750 – після 1810

*український архітектор,
народився в Охтирці*

Початкову професійну освіту здобув у Харківському колеґіумі. Удосконалював майстерність у Москві в архітектора В. Баженова. У 1781–1810 роках працював помічником Харківського губернського архітектора. Автор проектів планування Харкова та інших міст губернії.

Проектував: провіантські склади (кінця XVIII ст.), поштамт (1804), ряд житлових будинків у Харкові. До значних витворів Ярославського належать і кілька церков на Харківщині і Сумщині: у селах Бабаї (1782), Костянтинівці (1797), Пархомівці (1808); у містах Охтирка (1783, Введенська) й Суми (1790).

Споруджував будинки державних установ у Курську та в Чернігівському й Новгород-Сіверському намісництвах.

ДІЯЧІ

БОРИСЕНКО СЕРГІЙ ГРИГОРОВИЧ

1911

*український вчений у галузі гірничої справи,
уродженець Охтирки*

У 1937 році закінчив Московський інститут кольорових металів. З 1949 року – доцент Криворізького гірничорудного інституту.

Дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора технічних наук на тему "Дослідження камерних систем розробки рудних родовищ" захистив у 1961 році. Звання професора присвоєно у 1963 році.

Наукові дослідження проводив у галузі гірничого тиску. Вивчав поле напруг у блоках переважно методом фотопружності. Запропонував методи розрахунку на міцність основних елементів блоків. Є друковані праці.

БОРОДАЄВСЬКИЙ СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

1870 – 1942

декан економіко-кооперативного факультету

Української господарської академії,

завідував кафедрою історії кооперації,

в 1928 році отримав міжнародну премію

Монтаго-Бертонна, уродженець Охтирки

Народився в родині титулярного радника, штатного наглядача Охтирського повітового училища

НАУКИ

В.Й. Бородаєвського. Закінчив юридичний факультет Харківського університету. Із 1896 року починає працювати у відділі дрібного кредиту при Держбанку Росії. У 1910 році став директором департаменту Міністерства торгівлі і промисловості у Петербурзі.

Брав активну участь у Всеросійських кооперативних з'їздах і започаткуванні союзного будівництва української кооперації, відвідував іноземні кооперативні організації.

Сергій Васильович займався викладацькою діяльністю. Читав лекції про кооперацію на Вищих Комерційних курсах та в політехнічному інституті.

Займався науковою роботою. Майже всі публікації присвячені вивченню кооперативного питання і ролі кредиту в розвитку сільського господарства.

Під час визвольних подій С. Бородаєвський брав активну участь у створенні центральних українських кооперативних установ, був організатором і головою Ради Всеукраїнського Об'єднання Виробничих кооперативів "Трудсоюз". У 1918 році товаришував з міністром торгівлі і промисловості в уряді гетьманом П. Скоропадським.

У 1919 році С.В. Бородаєвський був вимушений емігрувати з України. Професор Бородаєвський викладав історію і теорію кооперації в Міжнародній

Академії в Брюсселі та Сорбоні, в Парижі в 1921–1922 роках.

З 1923 року був професором Українського торгово-господарського інституту в Празі, Української Господарської Академії в Подєбрадах.

Підручники С.В. Бородаєвського "Історія кооперативного кредиту" (1923), "Історія кооперації" (1924), "Теорія і практика кооперативного кредиту" (1925) належать до найкраще опрацьованих довідників у галузі кооперативної науки.

Сергій Васильович залишив значну наукову спадщину. Це 50 великих праць українською, російською, французькою, німецькою, англійською, китайською та іншими мовами, понад 500 фахових статей, які були опубліковані в 22 країнах у 85 друкованих органах кооперативної преси.

У праці "Історія кооперації" С. Бородаєвський проаналізував порівняльний матеріал 40 країн світу.

За свою працю "Народного господарські проблеми і мир" професор С. Бородаєвський отримав нагороду на міжнародному конкурсі.

Помер С.В. Бородаєвський у 1942 році у Празі.

ДЕДЮКІН МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ

1916 – 1982

*засновник Пермського політехнічного інституту,
уродженець Охтирки*

Сім'я Дедюкіних мешкала у будинку 22, розташованому в колишньому провулку Зарічному.

Михайло Миколайович напередодні війни закінчив Ленінградський гірничий інститут. Після війни – доцент, декан гірничого факультету Сибірського металургійного інституту. А у 1953 році М.М. Дедюкін призначений ректором гірничого інституту в Пермі.

Незабаром інститут був перетворений на політехнічний. Організовано 75 кафедр на 18 факультетах. Досягнення інституту відзначено 147 медалями та 10 дипломами.

ЗАДОРЖНИЙ БОРИС ЯКИМОВИЧ

1923

*український вчений у галузі медичних наук,
уродженець Охтирки*

У 1951 році закінчив Харківський медичний інститут і з 1952 року працює у ньому асистентом, доцентом, з 1966 року – завідуючим кафедрою дерматології і венерології. А з 1959 року – ректор інституту. Дисертацію на тему "Матеріали до вивчення променевих уражень шкіри" на здобуття вченого ступеня доктора медичних наук захистив у 1966 році. Звання професора присвоєно у 1967 році.

Має ряд друкованих праць. Наукові дослідження присвячені різним питанням дерматології.

Нагороджений двома орденами та двома медалями.

КУЗЬМЕНКО МИХАЙЛО ІЛІЧ

доктор біологічних наук

Наш земляк працював в Інституті гідробіології Академії наук України. У 1953 році друкував перші замітки в газеті "Прапор перемоги". Відтоді минуло чимало часу, і колишній юнкор став вченим, доктором біологічних наук. Він глибоко вивчав фізіологію синьо-зелених водоростей – збудників "цвітіння" води. У доробку вченого багато наукових праць. Він автор книг "Міксотрофізм синьо-зелених водоростей і його екологічне значення", "Вода міняє колір" та інших.

КУЧМАЙ ГНАТ МИКОЛАЙОВИЧ

26.05.1895 – 1937

вчений-селекціонер, уродженець Охтирки

Закінчив церковно-приходську школу. Працював в Охтирській друкарні. У 1912 році вчився в Харкові на приватних курсах. Був призваний до царської армії.

У 1918–1919 роках працював у Першій Київській радянській друкарні складачем при іноземному відділі. Вступає до лав Червоної армії. З 1920 року навчається у сільськогосподарському інституті. Написав ряд наукових статей. Із 1930 року працював на дослідній станції лікарських рослин, що містилася в селі Березоточа поблизу Лубнів. Займався селекцією. У кінці 1935 на початку 1936 року жив у Москві. У 1937 році був заарештований. Помер, як значиться у свідоцтві, 17 вересня 1943 року від запалення легенів. У 1961 році Г.М. Кучмая було реабілітовано.

НЕСТЕРЕНКО ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

04.03.1904 – 03.11.1997

український економіст, член-кореспондент АН УРСР (з 1958 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1974 р.), народився в селищі Пристань (тепер у складі міста Охтирка)

У 1930 році закінчив Харківський інститут комуністичної освіти. З 1930 року – на керівній роботі в органах народної освіти та на викладацькій роботі.

У 1946–48 роках завідує кафедрою політичної економії Київського університету.

У 1950–1953 роках – директор Інституту суспільних наук АН УРСР, з 1965 року – професор кафедри політичної економії Київського торговельно-економічного інституту. Написав праці з питань історії народного господарства УРСР, політичної економії, розвитку продуктивних сил УРСР.

РАДЧЕНКО АНДРІЙ ЯКИМОВИЧ

12.12.1900

*доктор економічних наук,
народився в Охтирці*

Андрій закінчив трирічну земську школу. Блискуче склав вступні іспити до гімназії, але вчитись у гімназії не довелось, не було чим платити за навчання. Довелось піти до вищого початкового училища. У 1916 році, відмінно закінчивши училище, А.Я. Радченко починає працювати рахівником на Охтирському державному складі.

Після революції А.Я. Радченко йде вчитись до сільськогосподарської школи. Після її закінчення молодий агроном працює в Охтирському повіті. У 1922 році успішно складає екзамен до Київського сільськогосподарського інституту. Після закінчення працює в газеті "Молодий більшовик", а потім у "Селянській газеті".

Одночасно навчається в аспірантурі Інституту реконструкції сільського господарства. В 1938 році захистив дисертацію на тему "Планування тракторних робіт в МТС". Наприкінці 50-х років – докторська дисертація "МТС, їх роль у підвищенні врожайності і продуктивності праці в колгоспному виробництві".

А.Я. Радченко був у числі ініціаторів впровадження грошової оплати в колгоспах. З-під пера нашого земляка вийшло понад 100 книг, брошур і статей.

РУДИНСЬКИЙ МИХАЙЛО ЯКОВИЧ

02. (14)10.1887 – 23.07.1958

*український археолог,
доктор історичних наук (з 1949),
уродженець Охтирки*

У 1910 році закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. Працював викладачем середніх закладів Путивля, Переяслава, Петрограда (1910–1917).

У 1917 році Михайло Якович переїхав до Охтирки, працював у "Просвіті", в музеях Полтави, Києва (1917–1925), Вологди (1940–1944), в археологічних установах АН УРСР (1925–1933). Із 1944 року працював в Інституті археології АН УРСР. Досліджував пам'ятки палеоліту епохи міді, бронзи, скіфського та ранньослов'янських часів.

ТЕЛЬБІЗ ГЕРМАН МИХАЙЛОВИЧ

30.12.1941

*хімік, кандидат хімічних наук,
уродженець Охтирки*

Закінчив місцеву школу № 2 у 1959 році. П'ять років працював слюсарем на заводі "Промзв'язок".

У 1964–1969 роках навчався у Київському технологічному інституті. Працював у Харкові.

В Інституті фізико-органічної хімії АН УРСР захистив дисертацію, присвячену актуальній народно-господарській темі – одержанню високоякісного штучного бензину.

ТЕРНИЧЕНКО АРИСТАРХ ГРИГОРОВИЧ

15.04.1882 – 01.01.1927

*професор сільськогосподарського інституту,
агроном, уродженець Охтирки*

У 1914 році закінчив сільськогосподарський

відділ Київського політехнічного інституту.

У 1910 році, спираючись на підтримку студентів, агрономів, актів сільської молоді, організував у Києві сільськогосподарське видавництво "Рілля", перетворене у 1913 році на товариство "Український агроном".

У 1922 році обирається доцентом, а в 1923 році – професором ветеринарно-зоотехнічного і сільськогосподарського інституту в Києві. У працях Аристарха Григоровича розглядалися різні проблеми агрономічної науки, він автор кількох підручників.

Помер А.Г. Терниченко у 1923 році в Києві.

ШАТАЛОВ АНАТОЛІЙ АНДРІЙОВИЧ

1907

*доктор фізико-математичних наук,
уродженець Охтирки*

У 1936 році закінчив Київський університет і з того часу працював у ньому асистентом, доцентом, а з 1960 року – професором і завідуючим кафедрою електрофізики. У роки війни працював доцентом Середньоазійського університету і Ташкентського авіаційного інституту. Дисертацію на тему "Властивості і перетворення атомних, молекулярних і колоїдних центрів забарвлення у нагрітих лужно-галоїдних кристалах" захистив у 1961 році. Працював над проблемами оптичних, електричних і магнітних властивостей іонних кристалів, досліджував процеси фотохімічних і термічних перетворень електронних молекулярних і колоїдних центрів.

Має ряд друкованих праць, винаходи. Нагороджений медаллю.

ВІЙСЬКОВІ

БАТЮК МИКОЛА ПИЛИПОВИЧ

19.12.1905 – 27.08.1943

*герой Сталінградської битви, генерал-майор,
командир 79 гвардійської стрілецької дивізії,
уродженець Охтирки*

Звичайний міський хлопець восени 1927 року був призваний на військову службу. У 1931 році витримав екстерном іспити до училища. Направили в Москву на курси старших офіцерів. Невдовзі війна з білофінами. За проявлені на фронті героїзм і гарні організаторські якості майора М.П. Батюка затвердили на посаді командира стрілецького полку.

Велику Вітчизняну зустрів біля західних кордонів країни. Під час оборони столиці воїни М.П. Батюка довели свою спроможність у серйозних випробуваннях.

М.П. Батюка підвищили в званні до підполковника і направили для формування нової дивізії, яка зайняла оборону в районі тракторного заводу в Сталінграді.

За самовідданість і героїзм у боях під Сталінградом комдив М.П. Батюк одержав орден Червоного Прапора та орден Кутузова II ступеня. Дивізії присвоїли звання гвардійської Червонопрапорної, а командир став генерал-майором.

При форсуванні ріки Сіверський Дінець помер від інфаркту. Похований у місті Слав'яногорську на Донбасі.

БЕРЕСТ ОЛЕКСІЙ ПРОКОПОВИЧ

03.1921 – 03.11.1970

уродженець села Горяїстрівка Охтирського району

Кульмінаційним моментом Великої Вітчизняної війни стало взяття рейхстагу.

На штурм останнього оплоту фашистської Німеччини в перших рядах йшов і український богатир Олексій Берест. У 5-му томі "Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу" на стор. 283 записано: "В ніч на 1 травня за наказом командира 756-го полку полковника Ф.М. Зінченка були вжиті заходи по водруженню на будинку рейхстагу прапора, врученого полку Військовою радою Третьої ударної армії. Виконання цього завдання було покладено на групу бійців, яку очолив лейтенант О.П. Берест". Раннього ранку 1 травня на скульптурній групі, що вінчала фронтон будинку, уже майорів Прапор Перемоги: його водрузили розвідники сержанти М.А. Єгоров та М.В. Кантарія. Бересту присвячені теплі слова поета Сергія Королева:

*Он был на фронте работягой
И не геройствовал ничуть,
Когда прокладывал к рейхстагу
Свинцом и словом жаркий путь.*

А 1 травня, коли вже майорів Прапор Перемоги, Олексію Бересту довелося виконати ще одну історичну місію. Випало йому стати останнім парламентарем Великої Вітчизняної.

ГОРБУШКО ЮРІЙ ФЕДОРОВИЧ

30.10.1912 – 05.02.1945

Герой Радянського Союзу, уродженець Охтирки

Звання Героя механіку-водію старшині Ю. Горбушку присвоєно посмертно у березні 1945 року.

У районі німецького міста Ной-Штраленберг мужньо воювали танкісти екіпажу, в якому був Ю. Горбушко. Він знищив два танки, самохідну установку, десятки гітлерівців.

Під час останньої контратаки ворожий снаряд влучив у танк...

ДЕХТЯРЕНКО АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

17.05.1909 – 11.07.1942

Герой Радянського Союзу, уродженець села Грунь Охтирського району

12 літаків знищив командир винищувального полку А.М. Дехтяренко. Він вивіз із хутора Плав Валдайського району пораненого льотчика, свого друга О. Маресьєва.

А.М. Дехтяренко загинув у повітряному бою 11 червня 1942 року. Посмертно йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

ДИКАЛОВ СТЕПАН ІВАНОВИЧ

22.08.1912 – 1949

Герой Радянського Союзу, уродженець Охтирки

Військова частина, в якій служив С.І. Дикалов, одержала бойовий наказ: з ходу форсувати річку Дніпро і закріпитись на правому березі. Потім повинен був переправитись стрілецький підрозділ під командуванням Дикалова.

Противник прагнув знищити стрілецький підрозділ. Та воїни, натхненні своїм командиром, мужньо відбивали всі контратаки. А тим часом через Дніпро переправилися спочатку рота, а потім і весь полк.

За форсування Дніпра і героїзм Степану Івановичу Дикалову присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

ЛАХТАРИН ПРОКОП МАРКОВИЧ

1896

генерал, кавалер ордена Кутузова II ступеня, уродженець села Качанівка Охтирського району

Народився у 1896 році на хуторі Качанівка Груньської волості Зіньківського повіту в сім'ї селянина. З 14 років почав працювати в економії поміщика Алексейченка. У 1916 році призвали до царської армії. Воював у 31-й армії.

ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

ГОЛЕЦЬ МАРІЯ ДМИТРІВНА

21.07.1910 – 05.01.2001

Герой Соціалістичної Праці

Після визволення Сумщини від німецько-фашистських загарбників молода вдова М.Д. Голець очолила ланку. Вирощували жінки цукрові буряки, соняшник, зернові культури. Трудилися завзято всі члени ланки. По 31,1 ц. вродило на кожному з 20 гектарів.

А ланка в чергових турботах: треба ж буряки збирати і про майбутній врожай подбати. Невтомно трудяться жінки.

Навесні 1949 року ланковій другій бригади колгоспу ім. Димитрова Охтирського району Марії Дмитрівні Голець було присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці.

БЕЗДРАБКО МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

14.11.1910 – 24.04.1990

Герой Соціалістичної Праці

З дитинства полюбив Михайло хліборобську працю. Ще до війни йому доручили керувати комплексною бригадою. Воював. Від Охтирки до берегів Волги і потім до Одера пройшов він з боями. По війні знов повернувся до своєї роботи, очолив дільничу бригаду в колгоспі "Червона зоря".

Михайло Михайлович завжди був уважним і чуйним до запитів хліборобів.

Уряд високо оцінив трудові подвиги і організаційські здібності бригадира. У 1966 році на грудях Михайла Михайловича засяяла золота Зірка Героя Соціалістичної Праці.

ГАФАНОВИЧ ЛЕОНІД ПЕТРОВИЧ

1.04.1912 – 27.03.1984

Директор заводу "Промзв'язок"

Народився в місті Золотоноша Полтавської губернії в сім'ї робітника друкарні. Трудову діяльність почав у 1928 році в Дніпропетровську електриком. Згодом працював на харківських підприємствах електромеханіком, головним механіком. Без відриву від виробництва закінчив Харківський робітничий університет у 1938 році.

Доля пов'язала З.П. Гафановича з охтирським заводом "Промзв'язок" у 1943 році в місті Ульяновськ.

З 1943 по 1976 роки З.П. Гафанович працював директором Охтирського заводу "Промзв'язок". За цей час невелике підприємство виросло в сучасний завод союзного значення.

Багаторічна плідна праця Г.П. Гафановича відзначена орденами і медалями. Багато зусиль З.П. Гафанович доклав для благоустрою рідного міста, його планомірної забудови, забезпечення житлом охтирчан.

КОСОВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ГРИГОРОВИЧ

30.04.1908 – 17.04.1981

Герой Соціалістичної Праці

Молодий хлібороб Олексій Косовський у 1941 році пішов захищати землю від німецько-фашистських загарбників. Разом зі своєю батареєю пройшов з боями від Волги до Берліна.

У 1945 році він очолив в'язівський колгосп "Жовтень", що на Охтирщині. Майже два десятиріччя

організував колгоспне виробництво Олексій Григорович. Рік у рік підвищувалися врожаї, розвивалось громадське тваринництво.

У 1948 році Олексію Григоровичу Косовському було присвоєне високе звання Героя Соціалістичної Праці.

СУШКО ІВАН ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ

1932

Герой Соціалістичної Праці

Сушко Іван Пантелеймонович – слюсар охтирського заводу "Промзв'язок". На завод прийшов із ремісничого училища. Після повернення з армії очолив бригаду з ремонту унікального обладнання. Унікальні – це найскладніші верстати, що є на заводі: зубонарізні, координатно-розточувальні.

З 1961 року – передовик виробництва, відмінник Міністерства зв'язку СРСР. У 1969, 1971 роках одержав медаль, орден.

Указом від 16 січня 1974 року присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці.

КИСІЛЬ МИКОЛА ПАВЛОВИЧ

1925

Герой Соціалістичної Праці

Бригадир колгоспу ім. 60-річчя Великої Жовтневої Соціалістичної революції Охтирського району.

Вийшов він із сім'ї робітників і нажив свого першого мозоля на Харківському тракторному заводі. Після служби на флоті умовили його погостювати в охтирських краях. Через тиждень приїхав Микола Павлович з дружиною і попросився комбайнером у колгоспі "Червона зоря". Отак з 1952 року й починається його нова, хлібробська біографія.

У 60-ті роки М.П. Кисіль першим в області очолив механізовану ланку з вирощування цукрових буряків, а потім його рекомендували на посаду бригадира тракторної бригади.

22 грудня 1977 року М.П. Киселю присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці.

МАЗУР ІВАН ПРОХОРОВИЧ

08.11.1924

Герой Соціалістичної Праці

Народився в селі Микулинці на Вінничині. У 1944 році, дев'ятнадцятилітнім, приїхав на Сумщину, у Роменський район, де з'явилися перші геологи. У 1949 році поїхав у Сибір розвідувати нафту. З підсобного робітника виріс до бурового майстра. У 1961 році Мазур повернувся на Охтирщину, де почалося промислове "розбурювання" родовищ.

Завдяки наполегливій праці здобув загальне визнання, повагу і авторитет. Його знали не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Батьківщина високо оцінила доблесну працю знатного бурильника охтирського управління бурових робіт об'єднання "Укрнафта". Він удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці.

ОГРЕБ ІВАН ПАВЛОВИЧ

07.03.192? – 17.12.1994

Герой Соціалістичної Праці

Народився в місті Охтирка в сім'ї селянина. З 1936 року Іван Павлович працював рядовим колгоспником у сільськогосподарській артілі "Радсело" на Охтирщині.

У 1940–1946 роках перебував у Радянській Армії. Після демобілізації І.П. Огреб – бухгалтер, а потім заступник голови колгоспу "Червона зоря" Охтирського району.

У 1953–56 роках Іван Павлович навчався в Сумській сільськогосподарській середній школі по підготовці голів колгоспів. У 1956 році колгоспники "Червоної зорі" обрали його головою правління.

За визначні трудові успіхи І.П. Огреб у 1971 році удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці.

РУБАН МАРИНА ПЕТРІВНА

15.03.1907 – 06.04.1999

Герой Соціалістичної Праці

Марина Петрівна Рубан очолювала ланку в колгоспі "Жовтень" села Рубани Охтирського району. Земля завжди віддячує десятирицею тому, хто турбується про неї. Не поскупилась вона врожаєм у 1947 році. Ланка Марини Рубан зібрала по 31,4 центнера пшениці з гектара, високий урожай цукрових буряків.

За невтомну працю майже всі члени ланки були удостоєні урядових нагород, а Марині Рубан присвоєне високе звання Героя Соціалістичної Праці.

САМОХІНА ГАННА НАЗАРІВНА

1918

Герой Соціалістичної Праці

Ланкова радгоспу Чупахівського цукрокомбінату Охтирського району.

За час роботи виростила стільки цукрових буряків, що їх набралось на цілих два ешелони. З цієї кількості сировини вироблено стільки цукру-піску, що протягом двох років його вистачило б для населення усієї Чупахівки.

У 1947 році Ганна Назарівна вирощувала зернові. 22 гектари було закріплено за ланкою. По 31,1 центнера жита зібрали на кожному з 22 гектарів посіву.

За високий урожай у 1949 році Ганні Назарівні було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці.

ХРАПАЧ МИКИТА ІСАКОВИЧ

1908 – 10.1970

Герой Соціалістичної Праці

У селі Храпачів Яр Охтирського району був колгосп "Труд бідняка", очолив його Микита Храпач. До самого початку війни він успішно вів господарство. Воював. Повернувся у рідні місця в 1944 році. Йому довірили керівництво малопавлівським колгоспом "Спільна праця". 70 гектарів за весну скопали вручну, вручну засіяли, зібрали. Це був справжній трудовий подвиг.

У 1947 році Микиті Ісаковичу Храпачу присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці. Ця звістка застала його прямо в полі.

ОСОБИ, ЧИЙ ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПОВ'ЯЗАНИЙ З ОХТИРСЬКОЮ ЗЕМЛЕЮ

АХТИРЧЕНКО МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

29.10.1918

Герой Радянського Союзу

Навчався в Охтирському технікумі механізації та електрифікації сільського господарства довелось в 30-ті роки (випуск 1938 року).

Під час визволення України, на Лютеському плацдармі, при визволенні Києва присвоєне звання Героя Радянського Союзу. Після війни М.І. Ахтирченко оселився у Києві.

АСТАФ'ЄВ ВІКТОР ПЕТРОВИЧ

01.05.1924 – 29.11.2001

письменник, лауреат Державної премії СРСР

Воював у складі 27-ї армії, яка брала місто Охтирку. Бої під Охтиркою описує у статті "Там в окопах", опублікованій в газеті "Правда" від 2 листопада 1985 року.

Після війни бував в Охтирці. В.П. Астаф'єв – автор понад 50 книг: "Царь-риба", "Печальний детектив" та ін.

БЕРЕГОВИЙ ГЕОРГІЙ ТИМОФІЙОВИЧ

15.04.1921

генерал-лейтенант авіації, лауреат Державних премій СРСР і УРСР, двічі Герой Радянського Союзу, заслужений льотчик-випробувач СРСР, льотчик-космонавт СРСР, кандидат психологічних наук

Г.Т. Береговий у серпні 1943 року воював у наших краях.

Був в Охтирці на святкуванні річниці відкриття музею космонавтики у школі № 2 ім. Гагаріна.

ВАДКОВСЬКИЙ ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ

1800 – 1844

декабрист

Двадцятип'ятирічний корнет кавалергардського полку Ф. Вадковський за бунтарські думки і "непристойну поведінку" був переведений із Петербурга в розквартирований в Охтирці Ніжинський кінноегерський полк. Деякий час Ф. Вадковський жив у керуючого господарськими справами графині Чернишової підполковника у відставці Л.М. Булгарі. Його син Микола був членом Південного товариства декабристів.

Сам Ф. Вадковський був членом Північного (з 1822 р.), Південного (з 1824 р.) товариства декабристів. Був прихильником повалення самодержавства, скасування кріпацтва, встановлення в Росії республіки.

Саме в квартирі Булгарі допустився Вадковський фатальної помилки: взяли у члени Південного товариства шпигуна і провокатора унтер-офіцера І. Шервуда.

21.12.1825 року Ф.Ф. Вадковського заарештували в Курську. Його було засуджено до смертної кари, яку замінено 20 роками каторги. Заарештували його напередодні Різдва, це підказало старій графині Чернишовій назву для новозбудованої в Охтирці у 1825 році церкви – Різдва Христова.

Відбув каторгу Ф. Вадковський у Петровському заводі. З 1839 року – на поселенні.

Помер поблизу Іркутська.

ВАСНЕЦОВ ВІКТОР МИХАЙЛОВИЧ

1848 – 1926

російський художник

У 1960 році тиражем в 100000 видавництво ІЗОТГІЗ випустило поштову листівку "Ставок в Охтирці" В.М. Васнецова. Картина експонується в Третьяковській галереї.

ВЕДЕЛЬ АРТЕМ ЛУК'ЯНОВИЧ

1767 (Київ) – 14.07.1808

Український композитор, хоровий диригент, співак (тенор). Навчався в Київській академії (до 1787), там був солістом (пізніше регентом хору й першим скрипалем студентського оркестру). З 1787 року – регент і капельмейстер капели московського генерал-губернатора. У 1796-1798 роках давав уроки в класі вокальної музики Харківського колегіуму й керував хорами церковних півчих. Із 1798 року жив у Києві; записався у послухники Києво-Печерської Лаври.

Приходив до Охтирки поклонитися іконі Охтирської Божої Матері та пожалітись на лаврських ченців.

Ведель написав 30 хорових концертів для виконання у церкві. Серед його творів – "Літургія для чотириголосного хору", "Всеношна", "Херувімська" та інші.

ВЕТРОВ ІЛІЯ ЮХИМОВИЧ

письменник

Автор книги "З особливим дорученням". Особливою вдачею письменника є образ головного героя – охтирчанина Володимира Яковича Портянка, розвідника, зв'язкового ЦК.

В.Я. Портянка шість разів переходив лінію фронту на тимчасово окупованій території Сумської та Дніпропетровської областей.

І.Ю. Ветров також автор книг "В лісах над Новомосковськом", "Подвиг залишається жити", "Огненные рельсы", "Дорога на Потсдам".

ВИРГАН ІВАН ОНИКІЙОВИЧ

1908 – 1975

Справжнє прізвище Вергун. Уродженець Полтавщини, він був тісно пов'язаний з нашим містом родинними зв'язками. Протягом життя досить часто приїжджав до Охтирки, неодноразово відпочивав у Климентовому, працюючи тут над створенням фразеологічного словника української мови.

Пізніше разом з М. Пилинською уклав фундаментальний російсько-український фразеологічний словник, який став помітним явищем у культурному житті України.

І.О. Вирган відомий також як перекладач.

Написав поему "Дитяче містечко" (1937). Читаючи її, впізнаєш знайомі з дитинства місця Охтирщини.

ГАНГАЄВ ОЛЕКСІЙ КУЗЬМИЧ

17.05.1917

Герой Радянського Союзу

Народився в мордовському селі Морднібор Зубово-Полонського району. Навчався в семиріччі, працював у колгоспі.

Воював проти білофінів. У 1943 році закінчив курси командирів кулеметних рот. Був заступником командира батальйону.

Добровольцем серед перших форсував Дніпро. Двадцять днів утримував батальйон старшого лейтенанта Гангаєва захоплений плацдарм.

25 жовтня 1943 року О.К. Гангаєву було присвоєне звання Героя Радянського Союзу.

У 1917 році О.К. Гангаєв демобілізувався з армії і приїхав на Охтирщину, яку звільнював від фашистських загарбників.

Працював на охтирському заводі "Промзв'язок".

ГЛІНКА СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

05.(16)07.1776 – 05.(17) 04.1847

*російський письменник і журналіст,
брат Ф.М. Глінки*

Автор відомої поеми "Мінін і Пожарський", засновник журналу "Русский вестник".

У 1802 році С. Глінка дізнався, що багатий український поміщик з Охтирського повіту Д. Хрущов шукає домашнього вчителя для синів-підлітків. Так С. Глінка потрапив до Рясного (зараз Краснопільщина), де три роки працював вчителем. Ці роки дали С.М. Глінці цінний матеріал для подальшої роботи над своїми творами.

ГНИЛОСИРОВ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ

1836 – 1901

український педагог, журналіст, письменник

Народився в Полтаві, закінчив Харківський університет. У 1863–1869 роках працював в Охтирському повітовому училищі, брав участь у створенні недільних шкіл у місті, а також у написанні українського орфографічного словника. Тоді В.С. Гнилосиров звертався до Тараса Григоровича Шевченка з проханням порадити, як вводити рідну мову в недільних школах. Поет відгукнувся на це і надіслав значну частину тиражу "Букваря южнорусского" для використання у цих школах.

В.С. Гнилосиров згадує про поїздку по Охтирщині (зокрема, до села Ясенового): "Побалакали з народом, прочитали "Тарасову ніч", "Тополу". Всі слухали уважно".

На охтирському майдані він займався книготоргівлею. Упродовж трьох днів тоді було продано 18 книг Т.Г. Шевченка.

Друкувався під псевдонімом А. Гавриш на сторінках журналу "Основа" і "Киевская старина".

У ті ж 60-ті роки В.С. Гнилосиров стає одним із засновників Всеукраїнського громадського руху. За участь в ньому багато хто пішов етапом до Сибіру. Але В.С. Гнилосиру пощастило уникнути репресій.

ГОНЧАР ОЛЕСЬ

письменник

Влітку 1938 року О. Гончар приїздив в Охтирку як журналіст харківської газети "Ленінська зміна". У ній опублікував свій запис біографії колгоспного коваля з Чернеччини Микити Воронька. Цікаво, що це був батько відомого поета. У своїх листах Олесь Терентійович писав: "Інтерв'ю з Микитою Ковалем бралось без будь-якого зв'язку з його сином, майбутнім поетом – про Платона я тоді не знав і не чув. Чисто випадковий збіг".

ГРАБОВСЬКИЙ ПАВЛО АРСЕНОВИЧ

1864 – 1902

революціонер-демократ і визначний український поет-публіцист, перекладач

Народився в с. Пушкарне (нині с. Грабовське Краснопільського р-ну). Поет, публіцист, перекладач, революційний діяч. Навчався (1874–1879) в Охтирському духовному училищі, з 1879 – у Харківській духовній семінарії, з якої був виключений за революційну агітацію та участь у харківській групі "Чорний переділ" (1882). Цього ж року заарештований і висланий під нагляд поліції в с. Пушкарне.

Після закінчення строку заслання працював коректором у харківській газеті "Южный край". З 1885 р. – на військовій службі в Туркестанському ВО. У 1886 р. заарештований за участь у підготовці та розповсюдженні революційних листівок, після тривалого ув'язнення висланий до Балаганського округу Іркутської губернії. За протест-відозву проти розправи над політичними засланцями в Якутську в липні 1889 р. ув'язнений в Іркутську, на початку 1893 р. висланий до Вілюйська. Наприкінці 1896 р. переїхав до Якутська, у 1899 р. до Тобольська.

Автор поетичних збірок: "Пролісок" (1894), "З півночі" (1896), "Кобза" (1898), збірок перекладів "З чужого поля" (1895). Писав для дітей, перекладав твори російських, грузинських, вірменських, естонських, західноєвропейських поетів. Автор історично-літературних та літературно-критичних статей-нарисів про творчість українських і російських письменників ("Невідомі творці", "Пам'яті Т. Г. Шевченка", "Микола Гаврилович Чернишевський" та ін.), про зміст і завдання поетичної творчості. Твори Грабовського перекладено російською, польською, чеською, болгарською мовами.

У с. Грабовське (скульптор Я.Д. Красножон) і на могилі в Тобольську встановлено пам'ятники Грабовському, в с. Грабовське створено літературно-меморіальний музей.

ГУРАМШВІЛ ДАВИД ГЕОРГІЙОВИЧ

1705 – 1792

класик грузинської літератури

Вийшовши у відставку в армії і остаточно оселившись в Миргороді на Полтавщині, кілька разів приїздив в Охтирку і Глухів, де періодично в час свят збиралися грузинські гусари.

У своїх віршах використовував пісенні мотиви грузинської, російської та української народної творчості.

Про своє перебування на Сумщині Давид Гурамшвілі згадує в книжці "Стихотворения и поэмы" (Л., "Советский писатель", 1956), а також в історико-біографічному нарисі Д.М. Косарика "Він ріднив Україну з Грузією".

ДМИТРІЄВ МИКОЛА ІЗМАЙЛОВИЧ

28.03.1886 – 8.11.1957

вчений, географ

Народився в селі Ульянівка Білопільського району. Дитинство та юність провів в Охтирці. Микола Ізмайлович багато мандрував. Він здійснив дві навколосвітні подорожі.

Дмитрієв – автор багатьох наукових та науково-популярних праць. Широко відомі його популярні

праці "В області гейзерів Нової Зеландії", "У блакитних горах Австралії", "У країні гейзерів і вулканів".

Праці Дмитрієва висвітлюють питання геоморфології, палеографії України та історії географічних досліджень. Автор праці "Рельєф України" (1936).

ДРОБИТЬКО ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ

5.06.1904 – 16.07.1949

кобзар-бандурист

Народився в місті Тростянець. Учасник Великої Вітчизняної війни. Брав участь у військовій художній самодіяльності.

Ще до війни навчався грати на бандурі в бандуриста С.С. Жукова. Не розлучався з бандурою і на фронті. Мав хист до столярства, виготовив близько 15 добрих бандур, які користувалися попитом. З 1946 року жив в Охтирці, працював директором районного Будинку культури, грав у капелі бандуристів, виступав разом із С.С. Жуковим.

Плідно розвивав мистецтво кобзаря-бандуриста на Сумщині.

Загинув в автомобільній катастрофі під час виїзду на концерт.

ДОВГИЙ ОЛЕКСІЙ ПРОКОПОВИЧ

1929

український поет

Народився у 1929 році в селі Городище на Чернігівщині. Закінчив Охтирський технікум механізації та електрифікації сільського господарства, харківський інститут такого ж профілю.

Друкуватись почав у 1957 році. Автор поетичних збірок "Земля співає", "Чересло", "Кам'яна роса" та інших. Член Спілки письменників з 1971 року.

ДУХОВ МИКОЛА ЛЕОНІДОВИЧ

13.10.1904 – 1.05.1964

учений у галузі механіки, конструктор важких танків

Народився в селі Веприк Гадяцького району Полтавської області.

У 20-х роках працював на Чупахівському цукрозаводі. Член-кореспондент АН СРСР, генерал-лейтенант інженерно-технічної служби, тричі Герой Соціалістичної праці (1945, 1949, 1954).

У 1932 році закінчив Ленінградський політехнічний інститут. З 1954 року – головний конструктор і науковий керівник конструкторського бюро оборонної промисловості. Лауреат Ленінської і п'яти Державних премій СРСР.

ЗЕРОВ МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ

26.04.1890 – 3.11.1937

український письменник, поет

Народився в Зінькові на Полтавщині в родині вчителя. Після закінчення Зіньківської школи, де його однокласником був майбутній гуморист Остап Вишня, Зеров вчився в Охтирській гімназії. У 1908–1914 роках – студент історико-філологічного університету.

У 1912 році з'являються друком перші статті та рецензії Зерова в журналі "Світло", газеті "Рада". Вчителював. З 1919 року працював професором Київського архітектурного інституту, а з осені 1923 року – професор Київського інституту народної освіти.

Окремими виданнями в Україні вийшли книжки "Антологія римської поезії", "Калина", "Леся Українка", "Нове українське письменство", "До джерел", "Від Куліша до Винниченка".

На початку 1935 року був заарештований за звинуваченням у "керівництві контрреволюційною терористичною націоналістичною організацією".

Загинув М. Зеров у Соловещькій тюрмі. Реабілітований посмертно.

КАЙСЕНОВ КАСИМ

пом.30.12.2006

письменник

Казахський прозаїк Касим Кайсенів, вчитель за фахом, під час Великої Вітчизняної війни воював у складі невеликого партизанського підрозділу, який діяв на території тимчасово окупованої фашистами Охтирщини. Очолював цей невеликий загін уродженець Охтирки Григорій Давидович Олексієнко.

У повоєнний час К. Кайсенів написав документальний роман "Партизанською тропою" (Алма-Ата, 1965), в якому яскраво змальовано діяльність партизанів і місцевого населення в період фашистської окупації. Особливо багато місця відводить автор описам дій у самій Охтирці, селах Пологи, Бакирівка, Сосонка.

К. Кайсенів – член спілки письменників СРСР.

ЛАРІН МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ

Народився в 1924 році в селі Осоївка Краснопільського району в бідній селянській сім'ї. У 1933 році залишився сиротою, виховувався в Охтирському дитячому містечку. Потім працював у Харкові на канатному заводі.

У серпні 1941 року добровільно пішов в армію. Після війни навчався в Літературному інституті ім. Горького в Москві. Пише українською і російською мовами. Автор кількох збірок поезії: "Україна – Росії сестра", "Откровение".

ЛЕВЧЕНКО ПЕТРО ОЛЕКСІЙОВИЧ

1856 – 1917

художник

Бував на Охтирщині. Один з кращих краєвидів видатного художника написаний у селі Климентовому – "Біля водяного млина".

ЛЕДЕНЬОВ ПЕТРО ПЕТРОВИЧ

05.12.1916 – 1986

Герой Радянського Союзу, народився в місті Суми

Звання Герой Радянського Союзу отримав за форсування Дніпра і взяття Києва. Безстрашний "везучий" командир батареї мав на особистому бойовому рахунку шість танків, два бронетранспортери, більше ста солдатів і офіцерів. Проживав в Охтирці.

МАЛАХОВ ПАВЛО ІВАНОВИЧ

художник, скульптор

Народився в місті Суми. Закінчив Харківський художній технікум у живописця-багаліста професора Самохіна та скульптора Леонори Блох. Автор скульптурної композиції "Водруження знамені", пам'ятника П.А. Грабовському, живописних полотен "Тривога", "Незаможні, на коня", "Визволення міста Охтирки від німецьких загартників", "Розгром польської шляхти під Жовтими Водами", "Богдан Хмельницький з російськими воїнами", портрета Т.Г. Шевченка.

МАКАРЕНКО АНТОН СЕМЕНОВИЧ

1888 – 1939

Видатний радянський педагог і письменник був великим другом директора Охтирського дитячого містечка ім. М.О. Скрипника Матвія Лукича Довгополюка.

Досить часто приїжджав у дитяче містечко на Охтир-горі. Там проводились наради завідуючих дитячими комунами, йшов обмін досвідом, вирішувались важливі проблеми виховання. З нагоди 5-річчя заснування Охтирського дитмістечка А.С. Макаренка приїжджав зі своїми вихованцями.

МИРОТВОРЦЕВ СЕРГІЙ РОМАНОВИЧ

вчений у галузі медицини

Народився у 1878 році на станції Усть-Медведицькій (нині місто Серафимович) Волгоградської області.

Після народження Сергія його сім'я переїхала в Охтирку, де пройшло його дитинство.

Миротворцев з відзнакою закінчив Харківський університет. У 1904 році в Охтирці зробив унікальну на той час операцію – кесарів розтин. В умовах маленьких містечок таку операцію не робили. Був учасником російсько-японської війни 1904–1905 років. Вчився в Петербурзі у Військово-медичній академії. У 1900 році захистив докторську дисертацію. У 1914 році добровольцем іде на фронт. Після революції 1917 року очолив Саратовський університет. У 1941 році попросився на фронт, боровся за життя наших воїнів. У 1949 році С. Миротворцев помер. У 1956 році вийшла його книга "Сторінки життя".

МУРАТОВ ФЕДІР СПИРИДОНОВИЧ

29.04.1921 – 01.09.1992

Герой Соціалістичної праці

Народився в селі Вітазево Анаського району Краснодарського краю.

У 1939 році закінчив Нижньо-Ваканське педагогічне училище.

З 1941 по 1945 року – учасник Великої Вітчизняної війни.

Після демобілізації працював на різних посадах на Охтирщині.

У 1954 році Ф.С. Муратов обраний головою колгоспу ім. Петровського Охтирського району. Очолюване ним господарство стало одним із передових в області.

Ф.С. Муратов – Герой Соціалістичної праці, відзначений двома орденами Леніна, орденом Жовтневої Революції, двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Дружби народів, медалями. Депутат Верховної Ради Української РСР.

НАУМОВ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

1908 – 1974

Один з керівників партизанського руху на Україні під час Великої Вітчизняної війни, генерал-майор. Герой Радянського Союзу, з січня 1943 по березень 1944 року командував партизанським кавалерійським з'єднанням.

З'єднання здійснило три глибокі рейди в тилу ворога – на Південну, Правобережну і Західну Україну.

У книзі "Степовий рейд" (К., "Радянський письменник", 1964) М.І. Наумов детально розповідає про героїчні дії партизанів у Охтирці, Чупахівці і Олешні.

Окрім згаданої, М.І. Наумов написав книги "Хінельські походи" (1953) і "Західний рейд" (1969).

ОВАНЕСЯН РАЧІЯ КАРАПЕТОВИЧ

1919

вірменський поет, критик

Був тяжко поранений у бою під Охтиркою. Епізод бою за визволення нашого міста описує в повісті "Обличчя війни".

Р. Ованесян неодноразово приїжджав до Охтирки, щоб вклонитися пам'яті бойових побратимів.

РАПІЙ РОМАН КОСТЯНТИНОВИЧ

07.09.1936 – 03.03.1998

директор підприємства "Охтирканафтогаз"

Народився в селищі Моршин Стрийського району Львівської області в сім'ї селянина. В 1958 році закінчив Львівський політехнічний інститут.

Із 1963 року пов'язав свою долю з Охтирщиною. Пройшов шлях від робітника до начальника управління бурових робіт. У 1979 році Р.К. Рапія призначено начальником нафтогазовидобувного управління.

У 1997 році нагороджений міжнародною нагородою "Золотий Меркурій". Оргкомітет, до складу якого входить 16 країн (в їх числі Австрія, Аргентина, Китай, Польща, Чехія тощо), таким чином відзначив вагомий внесок Романа Костянтиновича у відродження української економіки. У рішенні підкреслено: в умовах загального економічного обвалу в країні знаходяться керівники, здатні рухати виробництво вперед, нарощувати його обсяги, утримувати навколишню соціальну сферу.

РИБАЛКО МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

14.02.1922 – 1996

поет, лауреат премії

ім. М. Островського

Людина, яка втратила на війні зір. Двадцятирічний командир батареї Рибалко служив у полку, який у лютому 1943 року вигнав фашистів з Охтирки.

РИЛЬСЬКИЙ МАКСИМ ТАДЕЙОВИЧ

07.03.1895 – 24.07.1964

поет, громадський діяч, академік, директор інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, лауреат Ленінської, Державної СРСР, Державної УРСР премій

Був проїздом в Охтирці. Згадували Я. Щоголева. М.Т. Рильський декламував вірші поета:

"...Іхав я на полювання

Із Охтирки до озер..."

СЕРОВ ВАЛЕНТИН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

1865 – 1911

російський художник

У молоді роки Валентин Олександрович три літа (1876–1878) жив у Охтирці, а точніше, на хуторі поблизу міста, що належав його вітчиму Василю Івановичу Немчинову.

У списку творчої спадщини В.О. Серова, складеному академіком І.Є. Грабарем, у розділі творів непортретного характеру за 1876–1878 роки значиться: "Воли", "Село поблизу Охтирки", "Зима в Охтирці", "В Охтирці дерев'яний будинок", "В Охтирці", "Охтирка, пейзаж з пірамідальними тополями", "В Охтирці. Будинок В.І. Немчинова на його хуторі в Охтирці Харківської губернії", "В.І. Немчинов з маленькою дочкою від В.С. Серової Надею", "Будинок в садибі Нікольське", "Сосна". Малюнки зберігаються в Державній Третьяковській галереї і Державному Російському музеї.

На жаль, час не зберіг немчинового хутора і місце його розташування.

СКОВОРОДА ГРИГОРІЙ САВИЧ

1722 – 1791

видатний український філософ-просвітитель і письменник

Деякий час навчався в Глухівській музично-співочій школі.

Під час своїх вимушених мандрівок Григорій Савич не раз побував у Сумах, у селі Мала Чернеччина під Сумами, Лебедині, Охтирці, Боромлі (тоді Охтирського району) та в багатьох інших населених пунктах нашого краю.

В Охтирці Г.С. Сковорода перебував у 1764, 1765 та 1770 роках. У 1770 році він зупинився в монастирі у свого приятеля архимандрита Венедикта. Далі відправився в Гусинку до Сошальських.

На приміщенні краєзнавчого музею в 1972 році до 250-й річниці з дня народження Г.С. Сковороди встановлено меморіальну дошку.

СТРЕЛЯНИЙ АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ

1939

письменник, публіцист, сценарист, лауреат Державної премії СРСР

Народився в Харкові, жив у селі Стара Рябина Великописарівського району. Навчався в Охтирському педагогічному училищі, потім на факультеті журналістики МДУ. Працював у районній газеті. З 1971 року виходять його книги "Земля его – судьба его", "В Старой Рябине", "В гостях у матери", "Приход и расход", "Ремесло проверяйте торжищем", "Районные будни", "В табуне", з'являється кінокомедія "Год теленка". Кіноарис "Архангельский мужик" був відзначений Державною премією СРСР 1989 року.

СУМЦОВ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ

18.04.1854 – 12.09.1922

професор Харківського університету, літературознавець, етнограф і фольклорист

Тривалий час вивчав побут і народні звичаї селян Охтирського повіту. Зв'язків з нашим краєм не поривав і в радянський час, коли став одним з перших академіків Академії наук УРСР.

ХВИЛЬОВИЙ МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ

13.12.1893 - 13.05.1933

письменник

Народився М.Г. Хвильовий (справжнє прізвище Фітільов) у селищі Тростянець у родині вчителів.

Закінчує початкову школу. Навчаючись в Охтирській гімназії, він брав участь в українському антисамодержавному гуртку і за це мав переселитись до місцевого жандарма – для перевиховання. Та він такої наруги не стерпів, і на цьому його офіційна освіта обірвалась.

М. Хвильовий – основоположник нової української прози, "аскет" і фанатик, жорстокий до себе і до інших, хворобливо вразливий і гордий, недоторканий і суворий, а часом – ніжний, сором'язливий, химерний характерник, залюблений у слово, у форму, "мрійник" (В. Коряк).

Написав поему "В електричний вік", збірки "Молодість", "Досвітні симфонії", "Сині етюди", "Осінь" і частину роману "Вальдшнепи".

УШИНСЬКИЙ КОСТЯНТИН ДМИТРОВИЧ

фундатор вітчизняної наукової педагогіки та народної школи

Охтирщина – край Ушинських. Прадід К.Д. Ушинського Георгій Осипович Ушинський був намісником

охтирського Покровського собору. Рідні дядьки Костянтина Дмитровича: Мойсей Ушинський – член "Попівської академії" (відомого культурно-просвітницького гуртка на Слобожанщині), Володимир Ушинський – капітан II рангу, кавалер, начальник Охтирського порту, батько К.Д. Ушинського Дмитрій – відставний полковник та їх сестри, протоіерейша Уляна та діаконша Олена, – володіли маєтками в Охтирському та Лебединському повітах.

ЦЮПА ІВАН АНТОНОВИЧ

14.02.1922 – 1996

Народився в селі Бірки Зіньківського району на Полтавщині

У 1933 році працював секретарем комсомольського осередку колишнього колгоспу "Більшовик" у Груні.

Закінчив Харківський комуністичний інститут журналістики (1935). Був головним редактором журналу "Україна". Автор книжок, оповідань, нарисів, повістей "Чотири вітри", "Новели рідного краю", "Миргородська криниця", романів "Брати", "Назустріч долі", "Вічний вогонь", "Через тернії до зірок", "Мужній вершник". У романі "Краєни" (1971) читач знайде згадки про Охтирщину.

У 1985 році І. Цюпі присвоєно звання лауреата Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка в галузі журналістики і публіцистики за документально-художню книгу "У серці дзвонять голоси", в якій вміщено цікавий спогад-нарис про Остапа Вишню "Мій славетний земляк".

ЧЕХОВ АНТОН ПАВЛОВИЧ

17.(29)01.1860 – 02.(15)06.1904

Класик російської літератури два літа підряд (у 1888 і 1889 роках) провів на Луці (передмістя Сум), а також побував у Тростянці, Лебедині, Охтирці, Ромнах.

Зі спогадів брата письменника М.П. Чехова "Антон Чехов на каникулах", які вміщено у книзі "А.П. Чехов в воспоминаннях современников" (М., Гослитиздат, 1960), дізнаємось, що влітку 1888 року Антон Павлович разом зі своїм товаришем, артистом Александрійського театру П.М. Свободіним, "целой компанией ездил в соседний городишко Ахтырку".

Чехов захоплювався мальовничими окраїнами Охтирки, душевно відпочивав, споглядаючи природну краєвид.

Вдруге він побував у місті над Ворсклою у 1889 р.

ШАНДИБА ВОЛОДИМИР ДАНИЛОВИЧ

15.10.1923

кавалер ордена Слави трьох ступенів

Народився в селі Нижче-Веселе Великописарівського району.

Серед численних нагород – ордени Слави всіх трьох ступенів, високі солдатські нагороди.

Він визволяв від окупантів землі Прибалтики, Польщі, дійшов до Берліна. У 1946 році демобілізувався і вже дома одержав третій орден Слави – першого ступеня. Володимир Данилович був представлений до цієї нагороди за знамениту Костринську операцію.

Перший орден – за 1941 рік на Ленінградському фронті, другий – у 1944 році.

Після війни В.Д. Шандиба успішно закінчив Харківський фінансово-кредитний технікум і сумлінно трудився в Охтирському райфінвідділі.

ШАТАЛОВ АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

лісовод

Юнаком приїхав в Охтирку на роботу. До нього потрапили "Записки Петра Пименового сина Знойко-Лубенця", відставного лісничого, що помер у 1864 році. Старий лісовод мріяв опочити під лісом. Його мрія так і не здійснилась. Коло Охтирки не було лісів.

У 1893 році з пожежної вежі дивився на піски юнак Андрій Шаталов. У руках він тримав план охтирської "Сахари", на якій не було жодного деревця. Зеленим олівцем окреслював Шаталов карту Охтирки.

У нелегкому труді, щоденних турботах Андрія Васильовича та його товаришів зростало зелене кільце навколо Охтирки.

У 1940 році зелена зона досягла 5000 гектарів.

Незадовго до війни він приїхав у ліс, сам звалив перше дерево у прохідній рубці і сказав робітникам: "Більше сорока років тому ця дерево сам посадив, а тепер збирай перший врожай".

Андрій Васильович Шаталов загинув від німецького снаряду в серпні 1943 року.

ЯКОВЛЄВ ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ

змієлов

Колишній військовий льотчик. Єдиний на Україні змієлов. Ловив змія на Кубані, на Кавказі, в Середній Азії. Ставали його полонянками ефа, гюрза, кобра. На Україні з 1973 року. Має державну ліцензію на території Сумської області.

Спійманих зміяв здає в серпентарій. Герпетологи беруть від цих тварин отруту, яку фармацевти перетворюють на цілющі ліки.

ЯНОВСЬКИЙ ЮРІЙ ІВАНОВИЧ

27.08.1902 – 25.02.1954

Автор романів "Вершники", "Мир", низки п'єс і сценаріїв для кіно. Подорожуючи по Україні, разом з письменниками Ігорем Муратовим, Юрієм Смоличем був проїздом в Охтирці 13 вересня 1935 року.

У щоденникових записах, опублікованих у 8-й книжці журналу "Вітчизна" за 1982 рік, так пише про це: "Охтирку проїхали надвечір, переїхали Ворсклу і побачили дуже цікаву гору, порослу лісом, об'їхали її – аж то був монастир. Гарний краєвид".

АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ БОРИС (ДАВИДОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ)

23.07.(05.08.)1899 – 09.05.1984

с. Засулля Роменського р-ну, письменник-реаліст, член Спілки письменників України (1957)

Народився у сім'ї залізничника. Разом з батьками переїхав до Брянська, потім – до Охтирки. Після

закінчення Охтирської гімназії вступив на природничий відділ фізично-математичного факультету Харківського університету, через рік перевівся на історично-філологічний факультет Київського університету, згодом навчався в Київському ІНО. Вищою освіті не здобув. 1920–1921 – зав. Охтирської повітовою народсвітою. Викладав українську, російську, німецьку мови й літературу в школах, працював журналістом, санітаром, слюсарем, шахтарем, землекопом, бухгалтером. Член літературних організацій "Ланка", "Марс".

2 січня 1935 року заарештований, засуджений до 10 років ув'язнення. 1937 року додано ще 10 років. Покарання відбував у концтаборах БАМЛАГу. 1951 року відправлено на довічне ув'язнення в с. Малоросейка Красноярського краю. Реабілітований у 1956 р.

У червні 1957 р. повернувся до Києва. 1957–1962 – зав. відділом дитячого журналу "Барвінок". Працював у журналах "Дніпро", "Україна". В 1920–1921 рр. за його ініціативою в Охтирці було організовано історично-краєзнавчий музей, журнал "Народна освіта". У червні 1923 у київському журналі "Нова громада" надруковану перше оповідання Антоненко-Давидовича "Останні два". Автор повісті "Смерть", роману "За ширмою", збірки "Сибірські новели", книги літературних нарисів "Здалека і зблизька" (1969), у якій створив літературні портрети Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, С. Васильченка, М. Рильського, Є. Плужника, Б. Тенети; збірки статей "Про що і як" (1962), "В літературі і коло літератури" (1964); книги "Як ми говоримо" (К., 1970), де містяться роздуми й спостереження над українською літературною мовою; творів для дітей. У збірці оповідань, повістей та нарисів "Запорошені силуети" (1925), "Тук-тук" (1926), "Справжній чоловік" (1929), "Збруч" (1959), "Слово матері" (1964) відтворив революційні події 1917 року, громадянської війни, будівничого періоду. Перекладав твори російських та німецьких авторів. Характерні риси творчості – психологізм, переконлива мотивація дій і вчинків, поєднання реалізму й романтизму.

В Охтирській гімназії обладнано музейну кімнату, встановлено меморіальну дошку, гімназії присвоєно ім'я Антоненко-Давидовича, одну з вулиць с. Засулля названо його ім'ям.

Лауреат державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1992). Твори: "В сім'ї вольній, новій". Оповідання й нариси. – К., 1960; За ширмою. Роман. – К., 1963; Твори: У 2 т. – К., 1991; На шляхах і роздоріжжях: Спогади. Невідомі твори. – К., 1999.

ЛЮДИНА РОКУ ОХТИРСЬКОГО РАЙОНУ

ЛЕБЕДИНЕЦЬ ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

Людина року Охтирського району (1995)

Людмила Олександрівна Лебединець, директор Грунського літературно-меморіального музею Остапа Вишні.

40 років ця жінка жила турботами школи, дбала про учнів і вчителів. Ще навчалась у педучилищі, коли у 1947 році вперше зустрілась з О. Вишнею.

Людмила Олександрівна тривалий час листувалася з дружиною О. Вишні – В.О. Губенко-Маслю-

ченко. Ретельно вивчала все, що стосується життя і діяльності письменника-гумориста.

Альбоми, листи, фотознімки, вирізки з газет за тематикою розкладені в багатьох папках. Одні стосуються літературної діяльності, інші – голодомору або часів війни.

Спокійно і діловито займається Л.О. Лебединець такою вельми потрібною справою.

СОЛОВЕЙ ІГОР ІВАНОВИЧ

Людина року Охтирського району (1995)

Ігор Іванович Соловей – настоятель Свято-Покровського храму в селі Олешня. Він полишив роботу в конструкторському бюро, потім в школі і став священником. Закінчив Київську духовну семінарію.

У селі Олешня старанням отця Ігоря споруджена Свято-Покровська церква, освячена 26 листопада 1994 року.

Минають роки, і нові покоління олешнян буде вдячне всім, хто причетний до спорудження церкви в Олешні, в тому числі і її настоятелю І.І. Соловей, якому рішенням 8 сесії районної ради від 2 лютого 1996 року присвоєно почесне звання "Людина року Охтирського району".

ПАНЧЕНКО ГРИГОРІЙ СТЕПАНОВИЧ

Людина року Охтирського району (1996)

Панченко Григорій Степанович народився у 1935 році, має педагогічний стаж 41 рік. З 1967 року працював директором Бугруватської школи. У 1988 році йому присвоєно звання "Заслужений вчитель".

Ерудований вчитель і вмільний керівник, він створив у колективі атмосферу діловитості, вимогливості, натхнення, високої дисципліни праці.

Григорій Степанович виростив цілу плеяду вчителів-майстрів педагогічної праці.

Учні-медалісти підтверджують свої знання і вступають до вищих навчальних закладів за співбесідою.

НЕМЦЕВ ГРИГОРІЙ ПАВЛОВИЧ

Людина року Охтирського району (1996)

Григорій Павлович Немцев – завідувач хірургічного відділення Центральної районної лікарні.

Закінчив Чернівецький медінститут у 1961 році. Через рік став охтирчанином. У 1967 очолив хірургічне відділення. У 1972 році третім в Сумській області і першим в лікарні одержав вищу категорію з хірургії.

Найскладніші операції підсильні такому таланту, який має Григорій Павлович. Були в його практиці унікальні операції, шість із них – при ножових пораненнях серця.

Але успіх прийшов не відразу. Пошукам кращих методів віддані десятиліття.

Г.П. Немцев навчає молодших, консультує, допомагає іншим лікарям.

КОБЗАР ВАЛЕРІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ

Людина року Охтирського району (1997)

Начальник Охтирського МРВ ГРВС Сумської області, полковник міліції. 1954 року народження. Працювати почав слюсарем на заводі "Промзв'язок". Закінчив Дніпропетровську школу міліції. У 1977 році починав у Охтирці як інспектор відділу карного розшуку. А вже у 1985 році став його начальником. З 1988 року – заступник начальника міськвідділу Міністерства внутрішніх справ України.

Двічі йому достроково присвоювали звання: підполковника і полковника. У 1988 році нагороджений медаллю "За бездоганну службу по охороні громадського порядку" – за особливі прояви мужності. У власному "досє" В.В. Кобзаря – 98 відзнак.

ВАНФУЛІН ГЕОРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Людина року Охтирського району (1997)

Георгій Миколайович Ванфулін – відомий на Охтирщині композитор. Ще в армії пробував створювати власні пісні. На цьому шляху благословив його славетний Платон Майборода.

Ініціатор створення в місті вокально-інструментального ансамблю, який став окрасою різних свят, багато виступав. Г.М. Ванфулін пише музику на слова місцевих поетів.

ЗУБКО ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

Людина року Охтирського району (1998)

Зубко Володимир Іванович за фахом вчений-агроном. Із 1990 року працює головою колективного сільськогосподарського підприємства "Заповіт Ілліча".

Уміло визначає головний напрямок, доводить будь-яку справу до кінця. Вирішує як виробничі, так і соціальні питання.

За рахунок господарства проводиться харчування хворих, які знаходяться на стаціонарному лікуванні в Комишанській СДЛ, у достатній кількості виділяються продукти для школярів. Підприємство допомагає дітям Груньської допоміжної школи-інтернату та Сумському госпіталю інвалідів.

За період головування В.І. Зубка господарство покращило свої економічні показники.

СИДОРЕНКО МАРФА ВАСИЛІВНА

Людина року Охтирського району (2006)

Марфа Василівна Сидоренко – керівник фольклорного ансамблю "Перевесло" Лантратівського СБК.

Зробила вагомий внесок у відродження, збереження та популяризацію давніх традицій українського народу, в розвиток етнографічної культури. Провела важливу роботу щодо збору усної, пісенної, хореографічної фольклорної спадщини, старовинних обрядових дійств.

МОТРЕНКО МИКОЛА СТЕПАНОВИЧ

Людина року Охтирського району (2006)

Микола Степанович Мотренко – журналіст, активний громадський діяч, досвідчений працівник органів місцевого самоврядування.

Зробив вагомий внесок у літературну спадщину Охтирщини, у відновлення історичної справедливості щодо Героя України Береста О.П. – людини-легенди, який підняв Прапор Перемоги над рейхстагом. Автор численних публікацій.

ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1946 РОЦІ

ГРУНЬСЬКИЙ РАЙОН (РАЙЦЕНТР – СЕЛО ГРУНЬ)

Будська сільська рада

- с. Буди
- с. Скелька

Гнилицька сільська рада

- с. Гнилиця
- х. Молоденький

Довжицька сільська рада

- с. Довжик

В'язівська сільська рада

- с. В'язове
- х. Вірченки
- х. Жарки
- х. Зінченки
- х. Княже
- х. Комарі
- х. Криворучки
- х. Кудлат
- х. Кучері
- х. Лупенки
- х. Павленки
- х. Рубани
- х. Сеплівівка
- х. Цибульки
- х. Шабалтаїв

Жовтнева сільська рада

- с. Жовтневе
- х. Васюти
- х. Качанівка
- х. Кладьківщина
- х. Козачий Яр
- х. Сіврюки
- х. Тарабани
- х. Шевченки
- х. Шоми

Карпилівська сільська рада

- с. Карпилівка
- х. Гусарщина
- х. Миколаївка

Комишанська сільська рада

- с. Комиші
- х. Лимарева
- х. Овчаренки
- х. Озера
- х. Перелуг

Комсомольська сільська рада

- с. Комсомольське
- с. Пірки
- х. Слинківщина

Куземинська сільська рада

- с. Куземине
 - х. Парасковеньки
- ##### *Малопавлівська сільська рада*
- с. Мала Павлівка
 - х. Бурячиха
 - х. Закаблуки
 - х. Кударі
 - х. Неплатине
 - х. Обертень
- ##### *Молотовська сільська рада*
- с. Молотове
 - х. Кілочки
 - х. Круглий
 - х. Храпачів Яр
- ##### *Рибальська сільська рада*
- с. Рибальське
 - х. Бідани
 - х. Дзьоби
 - х. Жолоби
 - х. Заяр
 - х. Івахи
 - х. Пластюки
 - х. Шаповалівка
- ##### *Шенгаріївська сільська рада*
- с. Шенгаріївка

ОХТИРСЬКИЙ РАЙОН (РАЙЦЕНТР – М. ОХТИРКА)

м. Охтирка

- х. Козятин
- х. Петрівський

Бакирівська сільська рада

- с. Бакирівка

Бугруватська сільська рада

- с. Бугрувате
- х. Верхній

Іванівський

- х. Іллічівка
- х. Михайлівка
- х. Оснячі

Іванівська дослідна станція

Буднянська сільська рада

- с. Будне
- х. Борзівщина

Пристань

Буро-Рубанівська сільська рада

- с. Буро-Рубанівка
- х. Гончарівка

Височанська сільська рада

- с. Високе
- х. Абакумів
- х. Вербовий
- х. Веселий Гай
- х. Кооперація
- х. Кудрявий

Вище-Веселівська сільська рада

- с. Вище-Веселе
- х. Володимирівка

х. Воровський

- х. Комсомолець
- х. Нижче-Веселий

Гай-Шевченківська сільська рада

- с. Гай-Шевченкове

Залужани

- х. Солонці

Горяїстрівська сільська рада

- с. Горяїстрівка

Жаденний

- х. Лисий

Новий

- х. Пасіки

Світличний

Довжицька сільська рада

- с. Довжик

Грінченків

- х. Піонер

Шевченка

Журавненська сільська рада

- с. Журавне

Попелівщина

Заріченська сільська рада

- с. Зарічне

Луциків

Золотарівська сільська рада

- с. Золотарівка

Хмелівець

Іванівська сільська рада

- с. Іванівка

селище цукрозаводу ім. Правди

Кардашівська сільська рада

- с. Кардашівка

Буймерівка

- х. Буймерівка

Гай-Мошенка

- х. Михайленків

Підлозівка

Катеринівська сільська рада

- с. Катеринівка

Іванівський

Кириківська сільська рада

с. Кириківка

селище зал. стан. Кириківка

Ново-Веселий

Петрівський

Лантратівська сільська рада

с. Лантратівка

Лутищенська сільська рада

с. Лутище

Мартинівська сільська рада

с. Мартинівка

Дмитрівка

Мошенська сільська рада

с. Мошенка

Велике Озеро

Захухра

Ново-Построєнська сільська рада

с. Ново-Построєне

Новорябинська сільська рада

с. Нова Рябина

Олешнянська перша сільська рада
с. Олешня Перша
х. Комарівка
х. Попівка
Олешнянська друга сільська рада
с. Олешня Друга
х. П'яткин
Пологієвська сільська рада
с. Пологи
х. Бурдуни
х. Гарбузи
х. Корабельський
х. Манчичі
Розсоховатська сільська рада
с. Розсоховате
х. Бузовик
х. Грунька
Староіванівська сільська рада
с. Стара Іванівка

х. Вільховий
х. Климентове
х. Піски
х. Поділ
х. Сосонка
Старорябинівська сільська рада
с. Стара Рябина
х. Михайленків
Хухрянська сільська рада
с. Хухра
х. Восьме Березня
х. Дружба
х. Жовтневий
х. Пилівка
х. Продовгуватий
Чернечинська сільська рада
с. Чернечина
х. Доброславівка

х. Риботень
Чупахівська сільська рада
с. Чупахівка
х. Всадки
х. Духовничий
х. Коновалик
х. Оленине
х. Оленинський
х. Сорочі
х. Софіївка
Яблучненська сільська рада
с. Яблучне
х. Андріївка
х. Веселий
х. Майський
Ясенівська сільська рада
с. Ясенове
х. Розкопи

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Бакирівка					
	Господарств (одиниць)	Населення (осіб)		Господарств (одиниць)	Населення (осіб)
1. Бакирівська с/рада			9. Комишанська с/рада		
с. Бакирівка	138	337	с. Комиші	485	1215
с. Залісне	21	61	с. Лимарево	8	13
с. Литовка	89	225	с. Овчаренки	11	18
Всього:	248	623	с. Озера	-	-
2. Бугруватська с/рада			с. Перелуг	77	185
с. Бугрувате	287	801	Всього:	581	1431
с. Восьме березня	35	81	10. Кардашівська с/рада		
Всього:	322	882	с. Кардашівка	156	404
3. Височанська с/рада			с. Буймерівка	19	41
с. Високе	138	436	с. Гай - Мошенка	67	140
с. Вербова	57	140	с. Михайленкове	84	188
с. Веселий гай	164	426	с. Мошенка	53	97
с. Кудряве	144	296	с. Підлозіївка	228	654
Всього:	503	1298	Всього:	607	1524
4. В'язівська с/рада			11. Карпилівська с/рада		
с. В'язове	256	596	с. Карпилівка	83	181
с. Рубани	43	69	с. Гусарщина	47	106
с. Скелька	10	16	с. Миколаївка	63	136
с. Шабалтаєво	110	270	Всього:	193	423
Всього:	419	951	12. Куземинська с/рада		
5. Гнилицька с/рада			с. Куземин	813	1704
с. Гнилиця	110	280	Всього:	813	1704
с. Молодецьке	45	97	13. Лантратівська с/рада		
Всього:	155	377	с. Лантратівка	150	338
6. Грінченківська с/рада			с. Духовниче	59	76
с. Грінченкове	112	348	с. Новопостроєне	125	238
с. Всадки	15	21	Всього:	334	652
с. Грунька	-	-	14. Лутищенська с/рада		
с. Піонер	23	74	с. Лутище	128	318
с. П'яткіне	49	93	с. Українка	81	218
с. Розсоховате	32	-	Всього:	209	536
Всього:	231	624	15. Малопавлівська с/рада		
7. Груньська с/рада			с. Мала - Павлівка	464	1243
с. Грунь	733	2009	с. Бурячиха	13	24
с. Аврамківщина	41	99	с. Жовтнево	102	245
с. Шолудьки	29	62	с. Закаблуки	14	26
Всього:	803	2170	с. Качанівка	108	215
8. Довжицька с/рада			с. Кударі	9	14
с. Довжик	330	829	с. Неплатине	41	70
с. Буро-Рубанівка	58	58	Всього:	751	1837
Всього:	388	887			

	Господарств (одиниць)	Населення (осіб)		Господарств (одиниць)	Населення (осіб)
16. Олешнянська с/рада			20. Староіванівська с/рада		
с. Олешня	430	968	с. Стара Іванівка	152	553
с. Горяїстівка	64	163	с. Будне	53	101
с. Комарівка	36	69	с. Климентове	58	135
с. Лисе	7	18	с. Піски	14	34
с. Нове	17	33	с. Поділ	27	49
с. Пасіки	5	5	с. Сосонка	104	262
с. Садки	9	21	Всього:	408	934
Всього:	568	1277	21. Хухрянська с/рада		
17. Пологівська с/рада			с. Хухра	774	1900
с. Пологи	256	682	с. Перемога	11	20
с. Корабельське	105	275	с. Пилівка	12	25
с. Манчичі	5	7	Всього:	797	1945
Всього:	366	964	22. Чернечинська с/рада		
18. Рибальська с/рада			с. Чернечина	592	1658
с. Рибальське	164	471	с. Борзівщина	12	16
с. Бандури	59	152	с. Доброславівка	60	111
с. Бідани	20	40	с. Журавне	125	274
с. Жолоби	13	15	с. Попелівщина	48	68
с. Івахи	31	64	с. Риботень	48	103
с. Пластюки	13	20	с. Ясенове	173	349
с. Шаповалівка	74	156	Всього:	1058	2579
Всього:	374	918	23. Чупахівська сел. рада		
18. Соняченська с/рада			с. Чупахівка	1290	2096
с. Сонячне	373	931	с. Оленинське	264	475
с. Іллічівка	107	265	с. Софіївка	10	13
Всього:	480	1196	с. Коновалик	2	2
			Всього:	1566	2586
			Всього по району:	11824	28321

КЛІМАТ

Охтирщина знаходиться в помірному кліматичному поясі крайньої південної частини та Атлантико-континентальної помірно-вологої, помірно-теплої кліматичної області. Тобто клімат у районі може бути визначений як помірно-континентальний.

Вітри. Наближеність до континентальної осі перш за все впливає на те, що вітри в районі бувають найрізноманітнішими за напрямками та силою. Помірно вологі повітряні маси приходять на територію району з Атлантики, помірні континентальні (сухі) – з Центральної Азії. Сухі і холодні арктичні повітряні маси без перешкод проникають на територію району протягом всього року з Арктики. Теплі і вологі тропічні повітряні маси приходять з тропічної Атлантики. Кожна з повітряних мас має свої фізичні характеристики. При зіткненні повітряних мас відбувається не тільки їх взаємний обмін теплом і вологою, але, що особливо важливо, утворення атмосферних завихрень – циклонів і антициклонів. З циклонами пов'язана нестійка хмарна погода з опадами; з анти-

циклонами – стійка безхмарна сонячна погода. Циклонічний тип погоди встановлюється, коли надходять вологі атлантичні маси повітря. Протягом року через район проходять більше 45 циклонів.

Південно-західні циклони проходять через Середземне море і захід Чорного моря; з Атлантичного океану – західні циклони; з Балтики і Скандинавії – північно-західні циклони. Інколи циклони приходять з півночі та південного сходу Чорного моря. Циклонічний тип панує на території району в середньому 130 днів.

Протягом року територія району перебуває під впливом 35–38 антициклонів. Антициклонічний тип панує протягом близько 230 днів на рік.

Охтирщина розташована поблизу головного вітторозділу Євразії (вісь Воєйкова), це й зумовлює переважну приблизну повторюваність вітрів західних і східних румбів. Повторюваність вітрів північних та південних значно менша.

Таблиця 1. Вірогідність вітрів різних швидкостей (у % від спостережень)

Місяці	Швидкість вітру, м/сек				
	0-1	2-5	6-10	10-15	15 і більше
Січень	31,3	42,9	19,8	4,2	1,8
Квітень	28,8	44,6	20,3	4,8	1,5
Червень	45,2	43,6	10,4	0,6	0,2
Жовтень	37,2	42,8	17,0	1,7	1,3

Таблиця 2. Напрями вітрів (у % до загальної кількості спостережень) та середня кількість штилів по місяцях

Місяці	Напрями вітрів								Штиль у добах
	П	ПС	С	ПС	П	ПЗ	З	СЗ	
Січень	9	8	14	13	15	15	15	12	7
Лютий	5	10	14	17	16	14	12	12	5
Березень	6	13	16	26	13	11	8	8	6
Квітень	8	13	19	18	12	9	10	11	7
Травень	12	14	19	15	8	10	8	13	8
Червень	12	11	12	12	11	9	16	18	10
Липень	13	13	13	9	10	11	17	14	10
Серпень	14	12	10	9	8	10	20	18	11
Вересень	9	10	12	13	12	12	18	13	8
Жовтень	9	10	10	27	13	10	10	10	8
Листопад	10	8	12	13	14	15	15	13	6
Грудень	6	8	12	17	20	14	11	12	7
Середнє за рік	9	11	14	16	13	12	13	12	94

Протягом року панують вітри малої сили, до 5 м/сек. Більш сильні становлять понад 25% усіх випадків із січня по квітень, понад 20% – з жовтня по грудень. У червні, липні, серпні вітри із силою більше 6 м/сек спостерігаються не частіше ніж у 12% випадків, а сильніші за 15 м/сек зовсім рідкі і бувають два рази на 10 років.

Середньорічна та місячні температури характеризуються такими показниками (1898–1997 рр.).

Таблиця 3.

Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Річна
-6,9	-6,4	-1,3	7,7	14,9	18,5	20,1	19,1	13,5	7,0	0,7	-4,3	6,9

Найнижча температура повітря настає при надходженні в наші широти арктичного повітря. Абсолютний мінімум температури повітря на території району – 39 градусів. В окремі дні спостерігались такі абсолютні мінімуми температури на основі багаторічних даних:

Січень – 34,0	Квітень – 14,4	Липень + 5,0	Жовтень – 18,0
Лютий – 33	Травень – 6,0	Серпень + 1,3	Листопад – 22,5
Березень – 34,0	Червень – 2,0	Вересень – 6,0	Грудень – 29,2

Найнижчих значень температура повітря досягає в січні. Нижче –30 градусів морози відмічалися в грудні, січні, лютому, березні. Тільки в червні, липні, серпні морозів не спостерігалось.

У таблиці наведено дані щодо останнього і першого морозів на Охтирщині.

	Останній мороз			Перший мороз		
	середня дата	найбільш ранній	найбільш пізній	середня дата	найбільш ранній	найбільш пізній
Охтирка	5.05.	7.04.	2.06.	25.09.	18.09.	20.10.

Що стосується мінімумів температур ґрунту в точці кушення озимих культур, вони характеризуються такими показниками:

Мінімальні температури в окремі осінньо-зимові місяці:

січень 1956 р. – 21,4; листопад 1959 р. – 13,2; лютий 1956 р. – 25,8.

Верхня межа, до якої в окремі місяці може підніматися температура на Охтирщині, сягає таких показників:

Січень + 6,6	Квітень + 29,4	Липень + 36,8	Жовтень + 30,0
Лютий + 14,8	Травень + 32,5	Серпень + 37,6	Листопад + 17,4
Березень + 22,6	Червень + 37,2	Вересень + 33,4	Грудень + 12,7

Сума середньодобових температур вище +10 градусів становить на Охтирщині від 2540 до 2840 градусів. Така теплозабезпечуваність району дозволяє вирощувати всі сільськогосподарські культури помірного поясу. Для прикладу наводяться суми середньодобових температур вище 10 градусів, які необхідні:

для ярї пшениці, ячменя, вівса – 1700–1900 градусів,
 цукрового буряку – 2200–2400 градусів,
 кукурудзи різних сортів – 2100–2700 градусів,
 проса – 1480–1850 градусів,
 ранніх сортів винограду – 2500–2800 градусів,
 цитрусових – 3500–4000 градусів.

Середня абсолютна вологість повітря, тобто кількість грамів водяного пару, який знаходиться в 1 куб. м. повітря, – типова для центральної і північної частини України, коливання – з мінусом у січні, максимумом у липні.

Січень 2,7	Квітень 5,6	Липень 11,6	Жовтень 6,2	Річна 6,5
Лютий 3,0	Травень 8,0	Серпень 10,7	Листопад 4,2	
Березень 4,0	Червень 10,8	Вересень 8,4	Грудень 3,2	

Взимку повітря близьке до насичення, літом, особливо вдень, воно значно недонасичене. Це видно з матеріалів про відносну вологість повітря, які показують, скільки знаходиться в повітрі % водяного пару по відношенню до повної насиченості.

Таблиця 5. Середня відносна вологість повітря (у %) на Охтирщині вранці, вдень і ввечері

		Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Річна
Суми	7год.	92	94	91	82	76	75	76	76	84	91	93	93	85
	13 год.	85	86	80	62	51	54	50	53	56	69	84	88	68
	21год.	92	90	90	77	69	79	76	73	78	86	91	94	81
Охтирка	7год.	87	88	89	80	73	76	77	78	83	87	89	89	83
	13 год.	80	77	73	56	45	50	48	45	51	61	78	84	69
	21 год.	85	85	85	74	69	78	75	73	74	79	86	88	79

Зрівнявши показники відносної вологості на Охтирщині та в місті Суми, можна помітити багато спільного. Повітря сильніше насичене вологою вночі, і часто спостерігається майже повне (100%) насичення. Вдень вологість низька.

Сонячне саяво: в таблиці вказана кількість днів на Охтирщині з ясним, напівясним та похмурим небом у відсотках до загальної кількості днів. Ясним небо вважається навіть тоді, коли воно покрите менш ніж на чверть (0–2 бали), напівясним – якщо закрито хмарами від чверті до трьох чвертей неба (3–7 балів), похмурим – якщо небо закрито хмарами більш ніж на три чверті (8–9 балів).

Таблиця 6. Вірогідність ясного, напівясного та похмурого неба (у %) на Охтирщині в середньому на 7, 13, 21 годину доби

Пасмурність (бали)	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
0-2	14	21	21	29	35	30	37	47	41	34	14	3
3-7	6	6	9	13	30	25	22	21	15	9	6	5
8-10	80	73	70	58	45	4	41	32	44	57	80	82

Табл. 6 свідчить про різницю літньої хмарності і зимової. У червні 30% випадків ясного неба (0–2 бали), 25% – напівясного (3–7 балів) і всього 45% похмурого неба (8–10 балів). Слід зазначити, що на Охтирщині вранці і ввечері кількість випадків ясного неба збільшується за рахунок напівясного.

У таблиці приведена середня кількість годин сонячного саява.

Таблиця 7.

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	За рік
Кількість	49	81	131	198	293	288	299	278	217	53	58	42	2097

ОПАДИ

Таблиця 8. Середньомісячна, річна та сезонна кількість опадів (в мм) на Охтирщині та в місті Суми (1896-1997)

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	За рік	Весна	Літо	Осінь	Зима
Охтирка	33	30	32	35	40	89	71	60	36	43	38	38	546	116	211	117	101
Суми	31	30	30	36	45	77	72	59	40	45	35	36	536	111	208	120	97

Взагалі опади протягом року розподіляються більш-менш прийнятно для сільського господарства, але в різні роки сильно змінюється як режим, так і кількість опадів.

У табл. 9 показані межі, в яких коливаються місячні і річні опади.

Таблиця 9. Найбільша та найменша кількість місячних та річних опадів (1896–1998)

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	За рік
Найбільша кількість	170	83	79	99	145	235	193	189	189	151	144	136	924
Найменша кількість	4	1	1	0	0	7	0	0	1	0	0	0	269

Річна кількість опадів на Охтирщині становить від 269 до 924 мм, поряд з періодами, коли опадів взагалі не буває. Але в деякі роки в ті самі місяці випадає до 200 мм опадів.

Багаторічні спостереження дозволяють зробити такі висновки: місячні опади в межах від 0,5 до 1,25 норми випадають в половині випадків. 20% років, тобто кожний п'ятий, – коли опадів мало, 20% – коли опади становлять від 1,25 до 2 норм і 10% – з кількістю опадів понад 200%. Особливо нестійкі опади в квітні та вересні.

Зимові опади мають переважно облоговий характер. Влітку нерідко випадають у вигляді ливнів і за добу дають величезну кількість води. На Охтирщині зафіксована найбільша добова кількість опадів в 101 мм.

Значні коливання кількості опадів в різні роки зумовлюють нагромадження вологи в ґрунті, що є визначальним фактором одержання врожаю як зерна, так і всіх інших сільськогосподарських культур.

Аналізуючи дані за 20 років по Іванівській дослідно-селекційній станції (1956–1985 рр.), можна зробити такі висновки. В середньому кількість продуктивної вологи на період посіву озимої пшениці в 0–150 см шарі ґрунту становить 150–200 мм. Коливання ж можуть бути такими: від 44 мм у 1975 році до 273 мм у 1981 році. Залежно від попередника запаси вологи також змінюються. Так, по чорному пару за 20 років вони не були меншими за 164 мм (1969 р.), в той час як після віко-вівса, кукурудзи МВС продуктивної вологи було менше ніж 85 мм, а в 1975 році – 44–75 мм. У рівній мірі ця закономірність стосується і до цукрових буряків. Зважаючи на викладене, землероби Охтирщини повинні весь комплекс агротехнічних заходів проводити так, щоб максимально нагромаджувати і зберігати вологу в ґрунті – як вирішальний фактор одержання стабільних врожаїв.

Таблиця 10. Дати встановлення та сходження снігового покриву. Кількість днів зі сніговим покривом

	Кількість днів	Поява снігового покриву			Сходження снігового покриву			Початок стійкого покриву			Кінець стійкого покриву		
		вс.	н.р.	н.п.	вс.	н.р.	н.п.	вс.	н.р.	н.п.	вс.	н.р.	н.п.
Охтирка	90	20.11	14.10	16.12	19.03	30.01	15.04	14.12	18.11	11.01	15.03	20.01	15.0
Грунь	92	14.11	13.10	4.12.	18.03	21.01	11.04	12.12	16.11	6.01	2.03	29.01	11.0

Роз'яснення: в с. - в середньому; н.р. - найбільш раннє; н.п. - найбільш пізнє.

Таблиця 11. Висота снігового покриву по декадах, см (середні величини)

	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень
Охтирка	0 0,2 0,2	0,3 0,8 0,7	368	13 15 18	19 19 21	15 11 7	0,70,10,1
Грунь	00,50,1	0,1 12	5710	12 14 15	16 16 18	16 14 6	1 0,1 0,1

У середньому кількість днів із сніговим покривом коливається в межах доби, причому максимальна висота його становить 65 см.

Температура ґрунту залежить від його кольору, щільності, вологості, мінерального складу, покритості рослинністю та снігом.

Значення ґрунтових температур на чорноземі при середньому сніговому покриві взимку та посівах озимих культур в осінньо-весняно-літній періоді, подано в табл.12.

Таблиця 12. Температура ґрунту (в градусах Цельсія).

Глибина (в метрах)	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Середня за рік
0,1	-1,9	-1,8	0,0	7,2	15,4	19,1	21,5	20,3	15,0	8,5	2,3	-0,8	8,8
0,25	-1,0	-1,2	-0,1	6,1	14,2	18,1	20,8	20,0	15,3	9,1	3,2	0,1	8,7
0,5	-0,3	0,0	0,3	4,9	12,3	16,2	19,1	18,9	15,5	10,3	9,0	0,0	8,7
1,0	2,7	1,8	1,5	4,0	9,7	13,4	16,2	17,1	15,5	12,0	7,6	4,3	8,8
1,5	4,3	3,3	2,5	3,9	8,0	11,6	14,2	15,7	15,0	12,6	9,2	6,2	8,9
2,0	5,7	4,5	4,6	4,1	7,0	10,1	12,6	14,2	14,3	12,8	10,2	7,6	8,9
3,0	7,7	6,5	5,5	5,2	6,3	8,2	10,2	11,8	12,6	12,3	11,0	9,3	8,9

В окремі роки ґрунт промерзає значно більше. Так, у 1963 році промерзання було зафіксоване на глибині 83 см, у лютому 1969 року – на глибині 126 см.

Наведені данні дозволяють зробити висновки про те, що клімат Охтирщини є типовим для лісостепової зони України. Він поєднує в собі значну континентальність із великим впливом Атлантичного океану. Якщо в літні місяці температура в районі мало відрізняється від температури міст, які лежать на схід та на захід, то зимові місяці в цьому відношенні мають велику різницю (на схід йде швидке зниження температур).

Морські маси, особливо взимку, на Охтирщину проникають досить часто, причому з відносно багатою кількістю водяного пару. Тому кількість опадів на число днів з опадами досить велика.

Завдяки високим температурам повітря, які приходять з моря, навіть зимою опади нерідко випадають у вигляді дощу. В результаті цього сніговий покрив не отримує значного розвитку і сталості.

Влітку, в зв'язку із сильним нагрівом поверхні, панують опади зливого характеру.

Грози та град. Грозова активність на Охтирщині починається в квітні і закінчується в серпні. Найбільш рання гроза відмічена в лютому, найпізніша – в жовтні.

У середньому кількість днів із грозами коливається в межах 25–35 за рік, найбільше – 61 день. Але у весняно-літній період 1999 року була відмічена лише одна невелика гроза. Найбільш часті грози бувають у червні-липні – в середньому вісім разів на місяць. Часто грози супроводжуються шквалістим посиленням вітру, а одна з десяти гроз – градом.

Тумани. У холодну пору року в районі часто спостерігаються тумани. У середньому за рік відмічається 30–90 днів з туманами. У зимовий період є місяці, коли реєструється до 25 днів з туманами. Влітку тумани відмічаються рідко.

Хуртовини. Один з різновидів вітрів – це хуртовини, яких реєструється на Охтирщині від 10 до 30 на рік. В окремі роки відмічається до 5–10 днів з хуртовинами.

Суховії. У теплий період року нерідко бувають суховії, тобто вітер зі швидкістю понад 5 м/сек і температурою повітря більше 25 градусів при низькій відносній вологості повітря (30% і нижче). Такі умови порушують водяний баланс рослин і зумовлюють залежно від тривалості суховію різкі їх пошкодження. У середньому за теплий період року відмічається 12 суховіїв, а у засушливі 1998–1999 роки – більше 45 днів.

Пилові бурі. При низькій вологості повітря і сильному вітрі виникають пилові бурі. Це небезпечне явище, яке може тривати декілька днів, завдає значних збитків сільському господарству і природі.

РІЧКИ, ОЗЕРА, ПІДЗЕМНІ ВОДИ

Сітка річок на Охтирщині належить до басейну Дніпра. Головний водорозділ у районі проходить на межі сіл Буро-Рубанівка (200 м над рівнем Балтійського моря), Чулахівка – 188 м, Лантратівка – 210 м, Риботень – 204 м. Тому чітко виділяються притоки річки Ворскла (Охтирка, Грунь, Мошенка, Хухра) та Псла (Ташань).

Висоти за рівнем річок мають незначний характер. Так, у районі села Климентове рівень річки Ворскла становить 106 м над рівнем Білтійського моря, в районі Журавного – 102 м, Лутища – 101 м, Куземина – 98 м. Річки на Охтирщині рівнинні, відзначаються невеликим падінням, у середньому від 6 до 12 см на 1 км. Мають багато меандр. Густота річкової сітки становить 1,72%. Район не має надлишку води, але забезпечений нею в достатній кількості.

Більшість рік Охтирщини беруть початок в ярах та балках, де виходять джерела забезпечення водою, проходять в основному за рахунок снігів (50%). Тому хоча максимум опадів у районі припадає на літні місяці, а мінімум – на весняні (в червні 68 мм, в лютому 27 мм), все ж річки мають максимальний стік навесні (більше 50%). Відмічається досить велика випареність вологи, цьому сприяють високі літні температури. По даним Кочергіна, випарюваність досягає 460 мм. на рік. По даним Б. Зайкова, середньорічний стік (модуль стока) Ворскли становить від 2 до 4 л/сек з 1 кв.м. Річки на Охтирщині замерзають у середньому на чотири місяці. Висота снігового покриву досягає 35–40 см, що становить близько 20% загальної суми річних опадів. Багато снігу накопичується в лісах, ярах, балках, долинах. Якщо восени, до падіння снігу, земля добре промерзне і сніг ляже на тверду мерзлу підстилку, то весною ґрунт впитує мало вологи і потужні потоки талих снігових вод потрапляють у ріки, викликаючи повінь. Рівень води у Ворсклі може піднятися до 4–5 м.

Довжина річки Ворскла – 467 км, з яких в Сумській області – близько 120 км, в межах Охтирського району – 82 км. Площа всього басейну – 14 тис. 454 км. Ширина річки в межах

Бурі частіше бувають із березня по вересень. Один раз у десятиріччя проявляють себе взимку так звані "чорні бурі". Особливо сильною була "чорна буря" взимку 1968–1969 років: вона принесла пилюку з далекого Казахстану та Приазов'я.

Слід зазначити, що в районі в середньому за рік відмічається 15–20 днів з ожеледдю, в окремі роки до 40 днів. Близька до цього кількість днів з намороззю, до 30 днів – з налипанням мокрого снігу.

Найбільш небезпечна для зимуючих культур протерта льодова кірка, особливо коли утворюється в грудні та першій половині січня і утримується протягом 45 днів і більше.

області сягає 80 м. Глибина – від 0,5 до 8 м, в окремих місцях до 14 м. Глибина долини – 56–83 м. Сама долина має асиметричний характер. Її правий схил більш високий, крутий і короткий, тоді як лівий – низький, покатий та довгий.

Значно розвинута лугова тераса, ширина якої в районі с. Бакирівка досягає 2 км і більше. В деяких місцях вона заболочена та порізана численними рукавами, але при тому має чудові сінокоси.

Широко розвинута і друга (борова) тераса, особливо в долині нижче с. Доброславівка.

Піски частково поросли чудовим сосновим бором, тільки де-не-де залишаються незахищеними рослинним покровом.

До 1940 р. на Охтирщині зустрічалися дюнні ландшафти (особливо в районі Охтирки, Лутища, Українки), які у вітряну погоду рухалися, а пісок розносився на далекі відстані.

Більш піщаний та високий правий берег річки Ворскла відзначається надзвичайною красою ландшафтів. Неможливо описати чарівність місцевості в районі сіл Куземин, Скелька, Журавне, Пилівка, Хухра, Риботень, Подол, Климентове та інших.

Ворскла має багато притоків. Найбільш значні з них: з правої сторони – Ворсклиця, Олешня та інші, з лівої – Братениця, Івани, Рябина, Весела, Охтирка, Хухра, Мошенка.

Розпочинає свій біг р. Ворскла біля селища Яковлево Белгородської області. Протікає також по території Полтавщини і впадає з 1964 р. у Дніпродзержинське водосховище, яке розташоване в межах Полтавської та Дніпропетровської областей і має площу 576 кв.м.

Річка Охтирка. Лівий приток Ворскли, бере початок на південному сході від села Високе в яру біля зниклого хутора Яковлева, звідки прямує на північний схід до м. Охтирка, західніше міста впадає в річку Ворскла, напроти колишнього Свято-Троїцького монастиря. Довжина річки Охтирка – 25 км. Тільки весною вона має постійну течію, влітку майже висихає. Більш стабільною є течія в нижній частині річки, де її підпитують джерела. У верхів'ях річ-

ки споруджене Охтирське водосховище, повний об'єм якого 454 тис. м³. Воно відіграє позитивну роль у водному балансі річки Охтирка.

Річка Хухра, ліва притока Ворскли, бере початок в яру північніше с. Каплунівка Краснокутського району. Звідси прямує на захід через землі Соняченської сільради повз с. Бугрувате до с. Хухра і на північному заході впадає в р. Ворскла. Довжина р. Хухра – 28 км. Підпитують її атмосферні опади та джерела. Влітку річка сильно міліє і подекуди пересихає. По течії розташовані водосховища в селах Сонячне, Бугрувате і найбільше – в районі хутора Перемога з повним об'ємом 502 тис. м³.

Річка Ворсклиця. Правий приток Ворскли, бере початок на північному заході Орловської області, на сході від с. Покровське біля хутора Лаптева, звідти прямує на південний захід. Біля с. Поповка Великописарівського району входить у Сумську область. Впадає у Ворсклу в районі с. Бакирівка. Довжина річки – біля 103 км. Із них 53 припадає на Сумську область. В річку Ворсклицю впадають притоки, справа – Пожня, Дернова. Пожня в свою чергу приймає справа Жолобок, зліва Корову, Порозок.

Річка Олешня. Правий приток Ворскли, бере початок в яристій місцевості с. Артемівка Тростянецького району, прямує на південь. Від с. Олешня річка тече на схід, але, прийнявши правий приток Буймер, повертає на південний схід, де в районі с. Стара Іванівка впадає у Ворсклу.

У долині Ворскли велика кількість озер. Найбільш значні з них – озеро Соснове (північно-західніше м. Охтирка), озеро Карачиново – східніше, озеро Ігнатенково – південно-західніше, озеро Дехтярьово – південніше, озеро Біле в самій Охтирці. На жаль, свого часу були висушені шляхом проведення меліоративних робіт озеро Велике, яке мало довжину 1,5 км, та озеро Пологівське.

ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА

Територія Охтирського району формувався під впливом горотворних процесів і вулканізму, наступів древніх морів і накопичення потужних товщ морських відкладів, відступів древніх морів і активізації ерозійних процесів, наступу і танення льодовиків антропогенного періоду.

Територія Охтирщини належить до Українського кристалічного щита (УКЩ). Ця геотектонічна структура входить до складу Східноєвропейської (Російської) платформи і є однією з найдревніших структур Землі. Характерною для УКЩ була тенденція підняття. Історія розвитку цієї структури зумовила поширення геологічних відкладів корисних копалин та характер рельєфу на території району.

Найдавніші геологічні утворення на

Підземні води наявні у відкладах різного виду: в четвертичних і третичних відкладах (в Полтавському, Харківському та Бучакському ярусах), в кредомерчельній товщі і в підкрейдяних пісках.

Уявлення про вертикальний геологічний та гідрогеологічний розріз дає розріз глибокої крейдяної скважини в районі с. Бакирівка.

Абсолютна відмітка гирла скважини – 121 м.

Грунтові води четвертичних відкладень, при відсутності поверхневого забруднення, звичайно мають невисоку мінералізацію та добру якість.

Серед третичних відкладень водоносними є пісчані відкладення полтавського, харківського та бучакського ярусів.

Водоносний горизонт пісків полтавського яруса має безнапірну воду, в зв'язку із заляганням вище дна річних долин. Дебіт колодязів цього яруса звичайно не більше 5 м³ за годину.

Харківський горизонт виросовується на Охтирщині як самостійний водоносний горизонт, глибина його залягання різна. Вона збільшується у напрямі до водорозділів, а також на південний захід. Переважно це глибина 30 м. Дебіт скважин харківського яруса коливається від 3–5 до 10 м³ і більше. Води яруса мають задовільний склад і смакові якості.

Бучакський водоносний горизонт. В нашій місцевості є найбільш постійним та багатим водоносним горизонтом. Водоносними породами є піски різної величини, частково піщаники. Глибоке залягання його порівняно із дном долин та суцільне перекриття шаром водоупорних глин Київського під ярусу зумовлюють напорний характер вод цього горизонту. Тому бучакський водоносний горизонт у районі відносять до групи артезіанських. Місцями з нього отримана самовиливна вода. Така скважина одержана на лузі в с. Попелище. Дебіт бучакських скважин коливається від 5 до 20 м³ на годину.

Води нижчих горизонтів практичного значення на Охтирщині не мають.

території району – це гірські породи архейської ери (понад 2600 млн. років тому): епідіабизи, гнейси, сланці.

Утворення протерозойської ери (1700–1100 млн. років тому) представлено теж кристалічними породами (гранітами, сланцями, гнейсами, мігматитами, залізними кварцитами). Ці породи покриті товщею осадових порід потужністю 8–10 км.

У відкладах кінця палеозойської та початку і середини мезозойської ери на території району зосереджені значні запаси високонапірних вод із високою мінералізацією, що залягають на глибині від 600 до 3000 м. Вміст солей у цих водах коливається від 3 до 30 г/л і більше.

У девонський період у результаті вулканічної діяльності нагромаджувалися ефузивні породи, а пізніше в результаті девонського наступу моря – соленосні породи, пісковики,

аргіліти. Район покритий багатокілометровою товщею осадових порід, представлених вапняками, пісковиками, сіллю.

У кам'яновугільний період (350–285 млн. років тому) відбулася ритмічна зміна наступів і відступів моря. Відклади цього періоду представлені вапняками та пісковиками. Частина

вапняків промащені нафтою.

На початку пермського періоду (285–230 млн. років тому) на території району закінчилась трансгресія (наступ) моря. Воно перетворилося в лагуну, в умовах якої накопичувалися пісковики, глини, що чергувалися з прошарками доломітів.

КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Охтирський нафтопромисловий район розташований у межах Дніпровсько-Донецької западини. Дніпровсько-Донецька западина знаходиться в південно-східній частині Російської платформи між Воронежським масивом і Українським щитом на південному заході.

Ширина западини становить біля 80 км у північно-західній частині і 120 км у південно-східній частині, довжина – біля 500 км.

Глибина залягання фундаменту в западині змінюється від 2,5 км на північному заході до 10 км на південному сході.

Про час утворення западини немає єдиної точки зору. Деякі вчені вважають, що западина утворилася в докембрійський або в раннепалеозойський період.

На основі матеріалів розвідувального буріння можна зробити висновок, що в девонський період на території западини було загальне опускання і на ній проходило накопичення великої товщі терегенних, карбонатних і галогенних осадів. Цей час і приймається більшістю геологів за початок утворення Дніпровсько-Донецької западини. Одночасно в девонський період проявлялась інтенсивна вулканічна діяльність. Зоною живлення уламковим матеріалом у девоні були Воронежський кристалічний масив і Український щит.

Девонський басейн в окремі періоди з'єднувався з відкритим морем, на що вказує наявність у карбонатних породах фауни, характерної для девона Російської платформи.

Нафта і газ широкого вжитку набули тільки у ХХ столітті. Їх використання мало незначний вплив на науково-технічний прогрес. Практично немає такої галузі економіки, де б не використовувались нафта, газ та продукти їх пере-

робки. Вони є головними сучасними енергоносіями. Щорічний світовий видобуток, що ведеться у 80 країнах, досягнув гігантських масштабів і становить понад 3 млрд. т нафти та близько 2 трлн. м³ газу.

Високий рівень щорічного видобутку нафти і газу в світі може призвести до швидкого вичерпання їх запасів із надр Землі. Такі побоювання небезпідставні: запаси нафти і газу обмежені. На сьогоднішній день знайдено далеко не всі запаси нафти і газу в Україні. Є ще великі території, переважно акваторій морів, де можуть бути відкриті нові родовища. Недостатньо розвідані також великі глибини земних надр. У геологопошуковому процесі виділяють два етапи – пошуковий і розвідувальний.

Пошуки скупчень нафти і газу включають комплекс робіт, спрямованих на оцінку перспективності території, виділення в її межах найбільш перспективних об'єктів та відкриття родовищ і покладів.

Розвідка має простежити розподіл виявлених скупчень, оконтурити їх з метою визначення розмірів родовищ, кількості та якості нафти і газу та отримання даних для проектування розробки.

У процесі проведення пошуково-розвідувальних робіт застосовуються такі методи досліджень геологічної будови надр, виявлення і оцінки покладів нафти і газу: геологічні, геоморфологічні, геофізичні, геохімічні та буріння свердловин.

Природний паливний газ. Розміщуються газові родовища у всіх геологічних системах, починаючи з кінця протерозою. Вони утворюються в результаті катагенетичного перетворення органічних речовин осадових гірських порід.

Періоди	Горизонти	Глибина, м		Потужність, м
		від	до	
1. Четвертинний	1. Покровні суглинки (6,7м) та білі піски з водою (6,4м)	0	13,1	13,1
2. Третичний (Харківський)	2. Зелені глини та піски водоносні	13,1	75,6	62,5
3. Третичний (Кмівський)	3. Голуба глина	75,6	87,5	11,9
4. Третичний (Бучаківський)	4. Піски фосфоритові та пісчаник	87,5	111,9	24,4
5. Верхньо-крейдяний	5. Крейдо-мергельна товща	111,9	663,6	551,7
6. Крейдяний (сеноман)	6. Піски та пісчаники водоносні	663,5	708,7	45,0
7. Верхня гора	7. Піски з прошарками глини, а внизу глини	708,7	734,9	26,2

Нафтова промисловість України зародилася наприкінці минулого століття на Прикарпатті. Протягом 60 років на цей район припадав майже весь видобуток нафти, а з 1920 року і газу. У наступні роки у зв'язку з відкриттям значних запасів нафти та газу на сході країни пальма першості перейшла до Дніпровсько-Донецького регіону. Сьогодні цей регіон є основним в Україні за розмірами запасів та видобутку вуглеводнів. Тут видобувається 71% нафти та понад 90% газу. Пошуково-розвідувальні роботи Дніпровсько-Донецької западини були розвернуті ще у 1930-х роках. У 1936 році невеликий поклад нафти знайдено у Сумській області. У 1950 році у Полтавській області відкрито Радченківське нафтогазове родовище, у Харківській області – Шебелинське газове родовище. А ще через 10 років у регіоні було відкрито більше 25-ти нових родовищ вуглеводнів. Серед них і Качанівське родовище, з метою освоєння якого в січні 1961 року створено Охтирський нафтопромисел. З цього часу веде відлік історія підприємства.

Одночасно з облаштуванням свердловин на Качанівському родовищі розпочато роботи зі створення інфраструктури. Уже до початку квітня 1961 року побудовано нафтовий термінал у місті Охтирка та нафтопровід, який зв'язав його з Качанівським родовищем. Протягом наступних років інтенсивність пошуково-розвідувальних робіт у районі продовжувала зростати. На прилеглих до Качанівки територіях було виявлено ще понад 30 родовищ нафти і газу. Більше половини з них було відкрито протягом останніх 10 років.

З огляду на географічне розташування нафтоносних територій, їх доцільно об'єднати в три регіони – Східний, Західний, Південний. Основним за обсягом запасів і видобутку вуглеводнів є Східний регіон, представлений Дніпровсько-Донецькою газонафтоносною областю.

Зараз підприємством "Охтирканафтогаз" розробляються поклади нафти і газу на 26 родовищах. У функціонально-територіальній структурі підприємства виділяються два райони – Охтирський і Роменський. Охтирський район охоплює південно-східну частину території Сумської області, прилеглу до неї південно-західну частину Харківської області. На території району розташовано 14 родовищ – Бугруватське, Козіївське, Західно-Козіївське, Рибальське, Качанівське, Прокопенківське, Сахалінське, Хухрянське, Західно-Качанівське, Карайкозівське, Качалівське, Радянське, Ясенівське, Західно-Рибальське.

Нафта з усіх родовищ за закритою системою промислових нафтопроводів надходить до головної установки комплексної підготовки нафти, розташованої на Качанівському родовищі.

Підготовлена нафта трубопроводом передається на Охтирський нафтовий термінал. Звідси нафта залізницею перевозиться головним чином на Дрогобицький та Надвірнянський нафтопереробні заводи, розташовані в

західному регіоні країни. Частина нафти району надходить трубопроводом на розташований поблизу Кременчуцький нафтопереробний завод.

Газ після підготовки на промислових спорудах передається місцевим споживачам – Охтирці, сільським населеним пунктам та підприємствам, а також регіональним трубопроводом до обласного центру – міста Суми.

Найбільшим щодо запасів нафти в Охтирському районі є Бугруватське родовище.

Перші геологічні дослідження було почато у 1931 році, основні роботи – після війни. При переїмпретації сейсмозонувальних робіт 1954 року в Київській експедиції у 1968 році було виявлено Бугруватське підняття. У 1973 році Охтирським управлінням бурових робіт Бугруватська площа була введена в розвідувальне буріння. У 1974 році одержали в свердловині приплив нафти.

Бугруватівське родовище складається з трьох піднять: Великоозерного, Бугруватівського і Південно-Бугруватівського. Промислова нафтоносність родовища пов'язана з регіонально-продуктивними нижньокам'яновугільними відкладами та з теригенними відкладами надсолевого девону. Усього на родовищі виявлено 45 нафтових покладів, які характеризуються значною неоднорідністю колекторських властивостей як за площею, так і в розрізі пластів. У розрізі родовища встановлено поклади високов'язких нафт і поклади звичайних нафт. Глибина залягання нафтових покладів змінюється від 3270 м до 3900 м.

Для збільшення коефіцієнта нафтовіддачі поклади родовища розробляються способом підтримування пластового тиску методом закачки води.

Станом на 1.01.1999 року видобуто 34,2% запасів нафти від початкових видобувних запасів.

Для виконання завдань розробки Бугруватівського родовища передбачається будівництво експлуатаційних і нагнітальних свердловин.

У зв'язку з розміщенням проектних свердловин на високопродуктивних сільськогосподарських угіддях буріння буде здійснюватися в основному похило-напрямленими свердловинами.

Капітальні вкладення в охорону природного середовища при розробці Бугруватівського родовища будуть мати місце при будівництві свердловин, при розширенні експлуатації і облаштування родовища.

Існуюча система збору, промислової підготовки і транспортування продукції свердловин повністю герметизована, забезпечує високий рівень утилізації попутного газу.

Рибальське родовище. Відкрите у 1963 році, розробляється з 1965 року. Газоносність на родовищі пов'язана з відкладами юри, триасу, середнього і нижнього карбону.

Нафтоносність – з відкладами верхньої пермі, верхнього, середнього і нижнього карбону.

Продуктивними є 23 горизонти, які внаслідок тектонічної роздробленості пластів утворюють 56 блоків.

Глибина залягання нафтових і газових покладів – від 1300 м до 4000 м. На родовищі продовжується експлуатаційне буріння.

Станом на 1.01.1999 року видобуто 73,8% від початкових видобувних запасів.

Качанівське родовище. Відкрите у 1957 році, введено в експлуатацію у 1961 році. На родовищах промислові поклади нафти і газу знаходяться в інтервалі від тріасових відкладів до надсольових, тобто від 1500 м до 3500 м. На родовищі продовжується експлуатаційне буріння на турнійські відклади.

Станом на 1.01.1999 року видобуто 97% нафти від початкових видобувних запасів.

Для збільшення коефіцієнта нафтовіддачі на родовищі будуть буритися експлуатаційні свердловини на ущільнення.

Сахалінське родовище нафти та газу знаходиться в Краснокутському районі Харківської області. Пошукове буріння було розпочате в 1976 році, промисловий приплив нафти отримали у 1980 році. У даний час на родовищі проводяться пошуково-розвідувальні роботи.

Це основні родовища в Охтирському нафтопромисловому районі.

У Роменському районі в експлуатації знаходяться родовища: Анастасіївське, Артюхівське, Великобубнівське, Волошківське, Східно-Рогінцівське, Коржівське, Липоводолинське, Перекопівське, Турутинське, Південно-Опанасіївське, Ярмолинцівське, Миколаївське.

У районі видобувається 66% нафти і конденсату і 71% газу.

Продукція свердловин через мережу міжпромислових трубопроводів прямує кількома напрямками. Нафта, після попередньої підготовки на кушових промислових сосудах, через Талалаївську дожимну насосну станцію передається до розміщеного поруч Гнедінцевського заводу із стабілізації нафти, виробництво зріджених газів і далі на Кременчуцький нафтопереробний завод. Продукція газових свердловин після проходження через кушові установки низькотемпературної сепарації газу надходить на Гнедінцевський нафтопереробний завод і далі у мережу магістральних газопроводів України, підземні сховища, місцевим споживачам. Крім того, частина газу використовується для газліфтного видобутку нафти на родовищах району.

Анастасіївське нафтогазоконденсатне родовище відкрите в 1972 році пошуковою свердловиною № 6 і введено в експлуатацію в 1973 році. Продуктивні поклади пов'язані з колекторами візейського і серпухівського ярусів нижнього карбону. Колектори нафти і газу на родовищі представлені пісковиками і алевролітами, неоднорідними за площею. Максимально ефективна нафтонасичена товщина серпухівського ярусу – до 20 м, а візейського – до 25 м. На родовищі промислові поклади нафти

і газу знаходяться в інтервалі 3800–4800 м. Поклади розробляються з підтриманням пластового тиску методом закачки води.

Станом на 1.01.1999 року видобуто 73% нафти від початкових видобувних запасів, при цьому коефіцієнт нафтовіддачі становив 0,295.

На Перекопівському родовищі глибоке пошуково-розвідувальне буріння було почато у 1973 році, й у 1975 розвідувальною свердловиною № 9 відкрито поклад нафти. На родовищі відкрито два поклади нафтогазоносності: верхневізейський, до якого приурочено три нафтові горизонти, і один газоконденсатний поклад. Розвідана потужність продуктивності на родовищі становить 505 м (від 4385 м до 4890 м).

Нафтові поклади родовища розробляються з підтриманням пластового тиску. Станом на 1.01.1999 року видобуто 51,9% нафти від початкових видобувних запасів. Коефіцієнт нафтовіддачі склав 0,199.

Липоводолинське нафтогазоконденсатне родовище розташоване у Липоводолинському районі. Родовище відкрите в 1987 році, в експлуатації знаходиться з 1988 року. На родовищі встановлена нафтогазоносність від горизонту В-20 до В-26. Потужність нафтогазоносності 300 м (від 4577 м до 4878 м). Основними по запасам є газоконденсатні горизонти – В-20 і В-26. Із горизонтами В-21 і В-22 пов'язані нафтові поклади. Нафтові поклади проєктують розробляти з дотриманням пластового тиску з метою збільшення коефіцієнта нафтовіддачі.

Корівське родовище відкрите у 1980 році, введено в розробку з 1983 року. Воно розташоване в районі з розвинутою системою нафтопроводів. Одержана на родовищі продукція надходить на закриту напорну систему промислового нафтозбору. У розрізі виявлено три нафтові поклади і три газоконденсатні. Продуктивні пласти складені пісчано-алевролітовими породами.

Продуктивні поклади залягають в інтервалі 4140–4570 м. На родовищі проводиться експлуатаційне буріння. Станом на 1.01.1999 року видобуто 56% нафти від початкових видобувних запасів. Коефіцієнт нафтовіддачі – 0,252.

Південно-Опанасіївське родовище відкрите у 1983 році пошуковою свердловиною № 1. У процесі пошуково-розвідувальних робіт промислова нафтогазоносність виявлена у відкладах верхньо-серпухівського і верхньовізейського підярусів нижнього карбону. В експлуатацію родовище введено у 1985 році. Розвідана потужність нафтогазоносності – від 2730 м до 3085 м. Ефективна нафтогазоначичена товщина – від 4 до 10 м. Станом на 1.01.1999 року видобуто нафти 39% від початкових видобувних запасів. Коефіцієнт нафтовіддачі – 0,146.

Великобубнівське родовище відкрите у 1967 році, а в 1971 році введено в розробку. Промислова нафтогазоносність пов'язана з нижньокам'яновугільними відкладами, в яких уста-

новлено 16 покладів нафти та газу. Промислові скупчення нафти, газу, конденсату знаходяться на глибинах 2700–3200 м. Розробка серпухівського покладу проводиться з підтриманням пластового тиску шляхом закачки води. На родовищі ведеться експлуатаційне буріння. Станом на 1.01.1999 року видобуто 13,7% нафти від початкових видобувних запасів.

Східно-Рогінцівське родовище відкрите в 1972 році, введене в розробку у 1979 році. Промислова нафтогазоносність родовища пов'язана з нижньокам'яновугільними відкладами, де встановлено шість покладів нафти. Розробку родовища передбачено проводити на природньому режимі. Розвіданий етап нафтогазоносності – від 2940 м до 3150 м. Станом на 1.01.1999 року видобуто 65,9% нафти від початкових видобувних запасів. Поточний коефіцієнт нафтовилучення досяг 0,198. На родовищі ведеться експлуатаційне буріння.

Аргюхівське нафтогазоконденсатне родовище відкрите у 1971 році, введене в розробку в 1976 році. Родовище знаходиться в безпосередній близькості від Анастасіївського нафтогазоконденсатного родовища. Тектонічно воно знаходиться в північній прибортовій зоні Дніпровсько-Донецької западини, має складну геолого-геофізичну характеристику. Промислова нафтогазоносність родовища пов'язана з нижньокам'яновугільним комплексом порід. На родовищі виявлено два нафтові поклади і 10 газоконденсатних. Розвідана потужність нафтогазоносності – від 3780 м до 4300 м.

Станом на 1.01.1999 року видобуто 61% нафти. Це основні родовища Роменського нафтопромислу.

Рельєф району являє собою рівнину, розбиту сіткою річкових долин і ярів. Центральна частина району представляє долину ріки Ворскла. Мінімальні висотні відмітки рельєфу +110–115 м, максимальні відмітки становлять +180–190 м. Клімат району – помірно континентальний. Середньорічна температура повітря – +7 градусів. Середньорічна кількість опадів становить 520 мм. Найтеплішим місяцем є липень із максимальною температурою +35–40 градусів, а січень – з абсолютним мінімумом –35–40 градусів. Середня потужність снігового покриву 7–15 см. Багаторічна глибина промерзання ґрунту не перевищує 50 см, хоча в особливо холодні зими з довгими морозами може сягати інколи 150–200 см.

Район у гідрологічному відношенні розташований у межах північно-східної частини Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну першого порядку.

Відповідно до літолого-стратеграфічних даних, у межах Охтирського району виділяються прісні водоносні горизонти, приурочені до крейдяної, палеогенової, неогенової систем – тобто зони активного водообміну (до 1000–1300 м).

Водоносний крейдяний відклад гідродинамічно зв'язаний із товщею крейдяних порід товщиною біля 700 м. Даний горизонт залягає

в середньому на глибині від 220 м до 1300 м. Дебіти свердловин складають 8–22 л/сек. Води прісні з мінералізацією до 1 г/л.

Бучакський водоносний горизонт представлений сірими, зеленувато-сірими, різнозернистими пісками, покрівля якого залягає на глибині від 150 до 210 м. Потужність даних відкладів становить 31–58 м. Статичний рівень – 68–74 м. Дебіт свердловин – 2–7 л/сек. Даний водоносний горизонт є основним для водопостачання населення.

Харківський водоносний горизонт представлений темно-зеленими мілкозернистими пісками з прошарками піщаника. Покрівля водоносного горизонту залягає на глибинах 87–98 м, потужність 26–33 м. Дебіти свердловин – 3 м³/год.

За хімічним складом води прісні, з підвищеним вмістом заліза.

Полтавський водоносний горизонт представлений жовтими мілкозернистими пісками. Водоносний горизонт безнапірний, потужністю 35–52 м. Рівні встановлюються на глибині 17–26 м. Дебіти свердловин досягають 1,4 м³/год. Водоносний горизонт практичного значення не має.

Водоносний горизонт із відкладом неогена представлений бурувато-сірими, жовто-сірими, світло-сірими кварцевими пісками. Потужність водоносного горизонту – 6–18 м. Дебіт свердловин – 3–4 куб. м/год. За складом вода належить до гідрокарбонатного натрієкальцієвого і гідрокарбонатного натріємагнієвого типу.

Водоносний горизонт у середіно-четвертичних алювіальних відкладах представлений різнозернистими, в основному мілкозернистими кварцевими пісками з прошарками алевролітів. Потужність водоносного горизонту – 10–15, м, експлуатується цей горизонт побутовими колодязями.

Водоносний горизонт верхньочетвертичних відкладів має потужність, яка досягає 30 м. Горизонт представлений мілко-середньозернистими кварцевими пісками. Підпитка водоносного горизонту проходить за рахунок фільтрації атмосферних опадів. За хімічним складом воду відносять до сульфатно-карбонатного кальцієвого типу з підвищеним вмістом заліза, величина якого досягає 3 мг/л.

Водоносний горизонт сучасних алювіальних відкладів має широке розповсюдження в пойменних частинах річкових долин і ярів. Горизонт представлений різно-мілкозернистими, слабглинистими, місцями кварцевими пісками. Середня потужність горизонту – 10–12 м. Підпитка горизонту здійснюється за рахунок атмосферних опадів, а також за рахунок підтоку вод з нижчих водоносних горизонтів. Підвищений вміст нітратів пояснюється приносом останніх за рахунок стічних вод і наявністю продуктів розкладу органічних речовин, що в першу чергу знижує якість води. Водоносний горизонт експлуатується колодязями.

Водоносний горизонт із четвертичних суглинків поширений у містах водорозділів і схилів балок. Горизонт представлений пісками і алевролітами. Глибини залягання рівня ґрунтових вод залежать від абсолютних відміток

поверхні землі. Використовується горизонт для забезпечення населення колодязями.

Крім цих корисних копалин, на території Охтирського району є великі поклади піску і глини.

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ І ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ ОХТИРСЬКОГО РАЙОНУ

Кургани-могильники:

с. Журавне – близько 2000 могил висотою 1,5–2 м належать до VIII–XII ст. н.е.;

с. Пологи – могильник, відомий під назвою "Рядові могили", належить до епохи пізньої бронзи;

с. Довжик – курганний могильник XI ст.;

с. Високе – могильники, відомі під назвою "Буланові могили" і "Рашавські могили", розкопки велися в 1901 році, але так і не досліджені;

с. Стара Іванівка – курганний могильник знаходиться поблизу с. Сосонки, належить до IX–XIII ст.

Городища:

м. Охтирка – Слов'янське городище IX–XII ст. н.е., знаходиться на правому березі р. Ворскли, висота 40 м. Дослідили Третьяков і Ляпушкін;

с. Куземин – городище скіфського часу (VI–III ст. до н.е.), розташоване в урочищі Замок. Дослідники – Третьяков, Пушкін. Належить до комплексу Великого Бельського городища скіфського часу;

с. Сосонка – городище скіфського часу, розташоване в урочищі Дубовське. Складається із центрального укріплення, з чотирьох передгородищ. Досліджували Третьяков, Ляпушкін, Моруженко. Відносять до часів Київської Русі (IX–XIII ст.).

с. Журавне – Слов'янське городище, відоме ще як "Немирівське городище" і "Кубенська могила", належить до X–XIII ст.

с. Українка – городище VIII–III ст. до н.е.

с. Бакирівка – за Литовкою два городища – Кукуєве і Запорізьке (X–XIII ст.).

Селища:

м. Охтирка – селище скіфського часу (VI–III ст. до н.е.), знаходиться на лівому березі р. Ворскли. Досліджено Третьяковим;

с. Чернеччина – чотири селища скіфського часу (V–IV ст. до н.е.)

с. Хухра – селище доскіфського і ранньоскіфського часу (VIII–V ст. до н.е.), розміщене в урочищі Ріцатове. Досліджено Данилевичем і Ковпаченком;

с. Бакирівка – селище скіфського часу (V–IV ст. до н.е.).

Поселення:

с. Хухра – поселення VI–III тис. до н.е. Розміщене на трьох горбах лівого берега р. Ворскла;

с. Стара Іванівка – поселення доби бронзи (II тис. до н.е.);

с. Буймерівка – неолітичне поселення;

с. Скелька – поселення XII ст.;

с. Довжик – поселення скіфського часу.

ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ

ОХТИРЩИНИ

Литовський бір

Литовський бір оголошено заказником місцевого значення у 1972 році. Розміщений на території Литовського лісництва і має площу 915 га.

Литовський бір – перлина Лівобережної України.

Багаті літературні, картографічні та архівні джерела свідчать, що кілька століть тому багатоводна річка Ворскла слугувала природним рубежем між лісом та степом.

У ті далекі часи могутні діброви та соснові бори були нездоланною перешкодою на шляху ординців, які влаштовували набіги на російській землі. Недарма ж кримські хани називали дрімучі слов'янські ліси "великими кріпостями".

До другої половини XVII століття лісовий масів, куди входила територія Литовськогобору, називався Лосицькими лісами. Крім сосни, берези, липи, дуба, осики в Лосицьких лісах були поширені цінні породи дерев – клен, граб, ясен.

До кінця XVII століття в ці місця почали переселятись українці із-за Дніпра. З метою закріплення кордонів царські воеводи наділяли переселенців орними землями, сінокісними угіддями та приписували до сіл певні частки лісу. Потім бори та діброви по Ворсклі стали власністю Охтирського полку. Козаки-переселенці не тільки охороняли південні околиці Русі, а й займались різного роду промисловістю: гнали дьоготь, випарювали поташ і селітру. З того часу почалася вирубка лісів.

До нашестя шведів на Україну по Ворсклі залишалися ще будівельні ліси, де росли дуб, граб, сосна, клен, ясен. Ще не знаючи точного місця генеральної битви з ворогом, Петро I наказав заново відремонтувати застарілу Охтирську фортецю, збудувати нові міцні укріплення на обривистих берегах річки. На ремонт фортеці і побудову укріплення використовувалися тільки найцінніші породи Лосицьких лісів – граб, дуб, сосна.

До середини XVIII століття сильно вирубані тутешні ліси були розділені на кілька лісних дач. Одна з них, що відійшла до сусіднього лісу – Литовка, стала називатися Литовським бором.

Південні кордони Росії відійшли далеко на південь, приворскляний край перестав бути околицею, кордоном. Потрібні орні землі – вирубалися ліси, дорогою стала деревина – вирубалися ліси, великі масиви лісу, що належали козацьким старшинам і державним сановникам, вирубалися без погляду в майбутнє.

Великі площі лісу були знищені під час Великої Вітчизняної війни. Після її закінчення площа під деревами, вік яких 150–180 років, становить 43 га. Для його відродження потрібні турботливі руки і час. Вік молодих посадок становить від 5 до 80 років, але найбільшу цінність мають вікові сосни різних сортів. Майже всі вони становлять надзвичайну цінність як пам'ятки природи і як рослини із цінною деревиною, яку в далекому минулому вважали корабельною. Сосни надзвичайно продуктивні, стійкі і довговічні.

По мірі відродження Литовського бору почали повертатись і тварини: косулі, кабани, лосі.

Усього найбільш відомих дубів на Охтирщині – 17, вони – пам'ятки природи.

Ці могутні велетні були свідками багатьох історичних подій нашого славетного краю. Існує повір'я, що ті з них, що ростуть на Полтавському шляху, служили місцем відпочинку для Петра I перед початком Полтавської битви, але це лише повір'я.

Монаші озера

За легендою гора, що межує зі Свято-Троїцьким монастирем і яку називають Піонерською або Доброславівською, була насипана вручну монахами-чипцями. Насипали вони її на виконання повинності, а насипавши гору – насаджували алеї, лісовий масив, а далі в ліс – власноруч створили штучні озера, використовуючи геологічні можливості місцевості.

Зустрічає Піонерська гора алеєю стародавніх лип і патріарха-дуба, вік яких сягає більше 200 років. Стародавні липи оховають 90–120 см і висотою близько 25 м створюють затишок і прохолоду, даруючи приємні хвилини.

Джерело

Ще одним пам'ятником природи Охтирщини є Джерело, площа якого 0,02 га. Розміщене воно в заповідному куточку поблизу села Журавне. Джерело це давнє, користувалися ним ще діди-прадіди і цінували його за цілющу добру воду. Зараз воно охороняється.

Охтирські ліси

Одним з найбільших надбань нашого краю за три з половиною століття можна вважати його зелене обрамлення. Майже з усіх боків нині до Охтирки горнуть ліси, тоді як сотню років тому до неї із західного боку підступали сипучі піски, загрожуючи втопити у собі вулиці. Вчителі географії мали змогу під час вивчен-

ня розділу "Сахара" показати піщані дюни за містом, що у тихі дні лежали горбами, а у вітер проносились чорними смугами над містом. Піски жовтіли на тисячах гектарів, заносили і так уже мілку річку Охтирку та її матір – гомінку Ворсклу. Летючі піски здіймалися від першого вітерця і ховали під собою багаті землі, які наука офіційно називає "поховані ґрунти чорнозему".

Починаючи з 1899 року великий вклад у посадку охтирських лісів зробив Андрій Васильович Шаталов.

У 1940 році разом з посадками на далеких підступах до міста зелена зона сягала 5000 га. Справу Шаталова продовжували його учні.

Ворскла

Ворскла – четверта по довжині річка, яка протікає через Сумщину. Давньоруська назва річки – Ворскол, яка в перекладі з тюркської мови означає "річка, яка несе білу воду". Вона бере початок там, де розміщуються поклади крейди.

Ворскла служила південно-східним рубежем Переяславського князівства, а за нею починались кочів'я половців.

В Ігнатіївському списку літопису 1174 року знаходимо опис битви Ігоря Святославовича з половцями за річку Ворсклу: "В Петров день Ігорь Святославович совокупил наши своя" й в'їхав в поле за Ворсклу, где он встретил пловцев й поймал "языка"...".

Довжина річки – 11467 км, з яких по району – 224,5 км. Бере початок річка в Белгородській області на схилі крейдового шельфу біля села Рождественського. Впадає в Дніпродзержинське водоймище Дніпра поблизу села Кишеньки Полтавської області.

Ширина річки в різних районах неоднорідна і становить в середньому до 40 м. Значно розширюється там, де розгалужується на численні рукави. На Охтирщині сягає до 70–75 м. Глибина – від 0,5 до 2–2,5 м, в окремих місцях до 10 м. При дружній весні в нашому районі Ворскла розливається на дев'ятий день, коли, як говорять, прибуває белгородська вода.

Долина річки досить широка – від 1 до 8 м, а в межах району і того більше. Правий бік значно вищий, крутий; лівий – низький, пологий, порізаний рукавами та затоками, особливо на Охтирщині. Понад долиною тягнеться піщана тераса з дюнами. Найбільше їх біля околиць нашого міста. В основному ці підвищення покриті сосновим бором. Правий берег з листяним лісом надзвичайно мальовничий.

Ворскла багата на притоки. На Сумщині вони досить значні: Охтирка, Ворсклиця, Олешня, Грунька, Ташань, Буймер, Белка, Лодежа, Дерновка, Хвощевка, Радомля, Беревиця, Боромля, Хухра, Весела і безліч безіменних – усього 197. Всі вони належать до типу рівнинних з невеликим нахилом – 4–5 см на км.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Історія	4
Охтирщина – козацький край	4
Охтирські гусари	21
Тютюнова мануфактура	23
Револуція 1915-1917 рр.	25
Охтирський район у роки ВВВ	27
Історія населених пунктів Охтирщини	30
Розвиток культури	59
Розвиток освіти	66
Розвиток медицини	69
Авіаційний полк	71
Військова частина 2276	73
Інженерно-саперна бригада	75
Розділ II. Християнське життя	77
Історія монастиря на Охтир-горі	70
Богоматір Охтирська	80
"Книга чудес" Охтирської чудотворної ікони Божої Матері	81
Розділ III. Охтирщина сьогодні	85
Культура	85
Освіта	87
Медицина	90
Розділ IV. Видатні люди Охтирського району	91
Літературні діячі	91
Діячі культури	94
Діячі науки	96
Військові	98
Герої соціалістичної праці	99
Особи, чиї життєві й творчі шляхи пов'язані з Охтирською землею	101
Людина року Охтирського району	106
Довідковий матеріал	108

*Ситник Юрій Володимирович
Корнієнко Олег Миколайович
Андоленко Ольга Миколаївна
Боровенська Галина Миколаївна
Галкін Олександр Іванович
Сергієнко Олексій Романович
Сопіга Євгеній Миколайович (отець Євгеній)
Щелинський Михайло Олексійович*

Благословенний край Охтирщина

Історико-публіцистичне видання

Упорядник	<i>Ситник Ю.В.</i>
Редактор	<i>Крупчан О.О.</i>
Технічний редактор	<i>Пономаренко І. В.</i>
Коректор	<i>Казанджієва М.С.</i>
Художнє оформлення	<i>Кошеваров С.В.</i>
Набір тексту	<i>Ліхачов Д.Б.</i>
Верстка	<i>Булат С.І.</i>
Фотограф	<i>Кошеваров С.В.</i>

Здано в набір 27.08.2007 р., підписано до друку 17.09.2007 р. Формат 60x84/8.
Гарнітура Peterburg-C. Друк офсетний. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 18,14.

Підготовлено до друку ПКП «Еллада-S», свід. ДК №2834 від 23.04.2007 р.
Зам. 737. Наклад 2000.

Віддруковано в друкарні ПВП «Видавничий будинок «Еллада»
40011, м.Суми, вул.Рибалко, 2. Тел.(0542)78-18-25, 78-18-24.